

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KUR'AN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ BİLİM DALI

MISIR TARİKİ
ŞEYH ATAULLAH MESLEĞİ'NİN
el-AŞRU'S-SUĞRÂ ve el-AŞRU'L-KÜBRÂ ÖĞRETİM
USULLERİ

İsmail ÖDEN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ali ÖGE

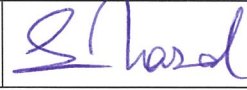
KONYA- 2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	İsmail ÖDEN
	Numarası	158106091008
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/ Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Kıraat İlmi Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ali ÖGE
	Tezin Adı	MISIR TARİKİ ŞEYH ATÂULLAH MESLEĞİ'NİN el-AŞRU'S-SUĞRÂ ve el-AŞRU'L-KÜBRÂ ÖĞRETİM USULLERİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “MISIR TARİKİ ŞEYH ATÂULLAH MESLEĞİ'NİN el-AŞRU'S-SUĞRÂ ve el-AŞRU'L-KÜBRÂ ÖĞRETİM USULLERİ” başlıklı bu çalışma 04/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

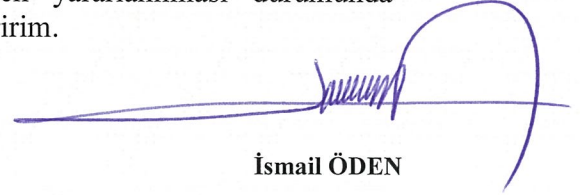
Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Ali ÖGE	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Ali ÇİFTÇİ	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Süleyman NAROL	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	İsmail ÖDEN		
	Numarası	158106091008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/ Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Kıraat İlmi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	MISIR TARİKÎ ŞEYH ATÂULLAH MESLEĞİ'NİN el-AŞRU'S-SUĞRÂ ve el-AŞRU'L-KÜBRÂ ÖĞRETİM USULLERİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

İsmail ÖDEN

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	İsmail ÖDEN		
	Numarası	158106091008		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/ Kur’ân-ı Kerîm Okuma ve Kıraat İlmi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ali ÖGE		
Tezin Adı	MISIR TARİKİ ŞEYH ATÂULLAH MESLEĞİ’NİN el-AŞRU’S-SUĞRÂ ve el-ASRU’L-KÜBRÂ ÖĞRETİM USULLERİ			

Hız. Peygamber (sav) döneminden hicri II. asra kadar, şifahi olarak ağızdan ağıza, hocadan talebeye nakledilen kırâatlar, bu asırdaki müelliflerin telif ettiği kitaplar sayesinde kayıt altına alınmaya başlamıştır. Telif edilen bütün kitapların bir usulü vardır. Bu usuller ise kırâat öğretiminde tarîklerin oluşmasına vesile olmuştur.

Mısır Tarîki usulü ile kırâat öğretimi, Osmanlı'da XVII. yüzyılda Ali b. Süleyman el-Mansûrî'nin İstanbul'a gelmesiyle başlamış, onun vefatından sonra ise azimet ve ruhsat cihetini esas alan iki meslekle kırâat öğretimine devam etmiştir. Mısır Tarîki'nin günümüzde okutulan tek mesleği olan Atâullah Mesleği'nin kurucusu, Şeyh Atâullah Mehmed en-Necîb b. el-Huseyn Efendi'dir. Bu meslek, el-aşru's-suğrâ ve el-aşru'l-kübrânın ihtiva ettiği kırâat vecihlerini, ruhsat cihetiyle öğretir.

Şeyh Atâullah Mesleği'nin el-aşru's-suğrâ ve el-aşru'l-kübrâ öğretim usullerini içeren çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmamızın konusu, amacı, önemi ve kaynakları yanında, kırâat ilmi hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümü, Şeyh Atâullah Efendi'nin hayatı, hocaları ve öğrencileri ile bu meslek üzerine telif edilmiş eserleri kapsar. İkinci bölümü el-aşru's-suğrâ, üçüncü bölümü ise el-aşru'l-kübrâ öğretim usullerinden ibarettir.

Anahtar kelimeler: Mısır Tarîki, Şeyh Atâullah Efendi, meslek, el-aşru's-suğrâ, el-aşru'l-kübrâ, öğretim, usul.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	İsmail ÖDEN		
	Student Number	158106091008		
	Department	Basic Islamic Sciences / Ilm Al-Qıraat		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Ali ÖGE		
Title of the Thesis/Dissertation	AL ASHR AL SUGHRA AND AL ASHR AL QUBRA EDUCATION METHODS BY SHAIKH ATAULLAH THE			

From the period of Prophet Muhammad (pbuh) to the second century of the Hegira, the recitations spread by rumour from teacher to student began to be recorded thanks to the books of the authors compiled in this century. All compiled books have a method. These methods contributed to the formation of ways in the teaching of recitations.

The teaching of the recitation by the Egyptian way method started with the coming of , Ali b. Suleyman al-Mansur to Istanbul, and continued after his death to teach recitation with two professions based on azîmah and rukhsah. The founder of Ataullah Profession, which is the only profession of Egyptian way, is Shaikh Ataullah Mehmed en-Necib b. el-Huseyn Efendi. This profession teaches the angles of recitations including al-ashr al sugra and al ashhr al qubra from the aspects of the rukhsah.

The study, which includes the teaching methods of al-ashr al sugra and al ashhr al qubra of Shaikh Ataullah's profession, consists of an introduction and three parts. In the introduction part, the subject, purpose, importance and sources of our study, as well as information about the science of recitation are given. The first part of our study contains the life of Shaikh Ataullah Efendi, his teachers and students and the works compiled on this profession. The second part consists of teaching methods of al-ashr al sugra and the third part consists of teaching methods of al ashhr al qubra

Key words: Egyptian way, Shaikh Ataullah Efendi, profession, al-ashr al sugra, al ashhr al qubra, teaching, procedure.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU	ii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	xii
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu, Önemi, Amacı, Metodu Ve Kaynakları	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Metodu	2
1.4. Araştırmanın Kaynakları.....	2
2. Kırâat İlmi.....	3
2.1. Kırâat İlminin Tanımı	3
2.2. Kırâat İlminin Konusu, Gayesi ve Faydası	4
2.3. el-Ahrufü's-Seb'a Rivâyeti ve Kırâat İlminin Doğuşu	4
2.4. Kurân'ın İstinsâhı ve Kırâatların Yayılması	6
2.5. Kırâat İlminin Gelişmesi ve Tedvîni.....	7
2.6. Kırâatların Tasnîfi/Sınıflandırılması	9
2.6.1. Sahîh Kırâat	10
2.6.1.1 Mütevâtir Kırâat	10
2.6.1.2. Meşhûr Kırâat	10
2.6.2. Şâz Kırâat	11
2.6.2.1. Âhâd Kırâat.....	11
2.6.2.2. Mevzû Kırâat	11
2.6.2.3. Müdrec Kırâat.....	11
3. Kırâat İlminde Tarîkler	12

3.1. Kırâatların Sayısı Bakımından Tarîkler	13
3.1.1. Seb’â Tarîki	13
3.1.2. Aşere Tarîki	13
3.1.3. Takrib Tarîki.....	13
3.2. Kırâatların İcrasında Tilâvet Tarzı Bakımından Tarîkler.....	14
3.2.1. İnfirâd Tarîki	14
3.2.2. İndirâc Tarîki	14
3.2.2.1. Vakf ile Cem.....	14
3.2.2.2. Harf ile Cem	15
3.2.2.3. Vakf ve Harf ile Cemin Bir Arada Uygulanması	15
3.2.2.4. Âyet ile Cem.....	15
3.3. Kırâat İlminin Öğretiminde Takip Edilen Kitaplar Bakımından Tarîkler	16
3.3.1. Teysir Tarîki (İstanbul Tarîki).....	16
3.3.2. Şatibiyye Tarîki (Mısır Tarîki)	17
4. Kırâat İlmi’nde Meslekler.....	17
4.1. İtilâf Mesleği	18
4.2. Sûfî Mesleği	19
4.3. Mutkîn Mesleği	19
4.4. Atâullah Mesleği	20

BİRİNCİ BÖLÜM

ATÂULLAH MESLEĞİ ve ŞEYH ATÂULLAH EFENDİ

1. Mesleğin Öncü ve Kurucusu Şeyh Atâullah Efendi (ö. 1209 (1794)	22
2. Şeyh Atâullah Efendi’nin Kırâat İlmi’ndeki Hocaları	24
2.1. Dülgerzâde İmamı Mahmud Efendi (ö. 1166/1753).....	24
2.2. Mahmut Paşa Hatibi Veliyyüddîn b. Ali (ö. 12/18. yüzyıl)	25
3. Şeyh Atâullah Efendi’nin Talebeleri	25
3.1. Şeyh Coşkun Efendi (Muhammed Belenî) (ö. 12-18. yüzyıl)	25
3.2. Şeyhülkurrâ Hacı Hasan Efendi (ö. ?)	26
4. Atâullah Mesleği’nin Temel Kaynakları ve Bu Eserlerin Müellifleri	26

4.1. Mürşidü't-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba'di Âyâtî'l-Kur'âniyye.....	26
4.2. Muhtârü'l-İkrâ.....	27
5. Atâullah Mesleği'nin Kırâat Öğretiminde Faydalandığı Diğer Eserler.....	28
5.1. Zübdetü'l-İrfân fî Vücûhi'l-Kur'ân	28
5.2. Umdatü'l-Hallân fî İzâhi Zübdeti'l-İrfân.....	29
5.3. İthâfü Fûdalâi'l-Beşer fî'l-Kırâati'l-Erbeati Aşer	29
6. Kırâat İmamları, Râvî ve Tarîklerin İsimleri	29

İKİNCİ BÖLÜM

ATÂULLAH MESLEĞİ'NİN el-AŞRU'S-SUĞRÂVECİHLERİ ve ÖĞRETİM USULLERİ

1. Atâullah Mesleği'nin Sûre Başlangıcı Vecihleri	34
1.1. İstiâze	34
1.2. Besmele.....	35
1.3. Sûre Başlangıcı Vecihleri.....	35
1.4. Sûreteyn Beyni (Bir Sûre'nin Sonundan Başka Bir Sûre'nin Başına Başlama) Vecihleri.....	36
2. Atâullah Mesleği'nin Med Usulleri	38
2.1. Medd-i Munfasıl	39
2.2. Medd-i Muttasıl.....	40
2.3. Medd-i Lâzım.....	41
2.4. Medd-i Bedel.....	42
2.4.1. Verş'in Medd-i Bedel Vecihleri	42
2.4.1.1. Verş'in Medd-i Bedeli Kasr ile Okuduğu Yerler	44
2.5. Medd-i Lîn	45
2.6. Medd-i Sıla.....	46
2.6.1. Müzekker Cemî Mîmi'nin Sılası.....	47
2.6.1.1. Kâlûn, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer'in Cemî Mîmi'ndeki Vecihleri	47
2.6.1.2. Verş'in Müzekker Cemî Mîmi'ndeki Vecihleri	48
2.6.2. Müfred Müzekker Gâib Zamir'in Sılası.....	48
2.6.3. Sıla ve Medd-i Munfasıl'ın Aynı Ayette Gelmesi	49

2.6.3.1. Medd-i Munfasıl'ın Önce Cemî Mîmi'nin Sonra Geldiği Durum .	50
2.6.3.2. Cemî Mîmi'nin Önce Medd-i Munfasıl'ın Sonra Geldiği Durum .	50
2.6.4. Sıla, Medd-i Munfasıl ve Medd-i Muttasıl'ın Aynı Ayette Gelmesi	50
3. İbdâl	52
3.1. Sâkin Hemzenin Med Harflerine İbdâli	52
3.1.1. Fâ'ül Fiili Hemze Olan Sâkin Hemze'nin İbdâl'i	53
3.1.2. Kelime Ortasında Gelen Sâkin Hemze'nin İbdâl'i.....	54
3.1.3. Harekeli Hemze'nin Harekeli Vâv Harfine İbdâl'i	57
3.1.4. Harekeli Hemze'nin Harekeli Yâ Harfine İbdâl'i	58
4. İdgâm	59
4.1. İdgâm-ı Kebîr	59
4.1.1. İdgâm-ı Misleyn Kebîr	60
4.1.2. İdgâm-ı Mütekâribeyn Kebîr	62
4.1.2.1. İdgâm-ı Mütekâribeyn Kebîr'in Aynı Kelimede Olması.....	62
4.1.2.2. İdgâm-ı Mütekâribeyn Kebîr'in Farklı İki Kelimede Olması.....	64
4.1.2.2.1. Farklı İki Kelimedeki ق ve د Harfinin İdgâmı.....	64
4.1.2.2.2. Lâm Harfinin Önce, Râ Harfinin Sonra Geldiği Durum.....	65
4.1.2.2.3. Râ Harfinin Önce, Lâm Harfinin Sonra Geldiği Durum.....	66
4.1.2.2.4. Nûn Harfinin Lâm ve Râ Harfine İdgâm Edildiği Durum	67
4.1.3. İdgâm-ı Mütecâniseyn Kebîr	68
4.2. İdgâm-ı Sağîr.....	69
4.2.1. Bâ Harfinin Fâ ve Mîm Harfine İdgâmı	69
4.2.2. Tâ Harfinin Cîm, Sâ, Zây, Sîn, Sâd ve Zâ Harflerine İdgâmı	70
4.2.3. Sâ Harfinin Tâ ve Zâl Harfine İdgâmı.....	70
4.2.4. Dâl'in Cîm, Sâ, Zâl, Zây, Sîn, Şîn, Sâd, Dâd ve Zâ'ya İdgâmı.....	71
4.2.5. Zâl Harfinin Tâ, Sâ, Cîm, Dâl, Zây, Sîn ve Sâd Harflerine İdgâmı	72
4.2.6. Râ Harfinin Lâm Harfine İdgâmı	73
4.2.7. Lâm Harfinin Tâ, Sâ, Zây, Sîn, Dâd, Tâ, Zâ ve Nûn'a İdgâmı	73
4.2.8. Fâ Harfinin Bâ Harfine İdgâmı	74

5. İskân.....	74
6. Nakil.....	75
7. Sekte.....	77
8. Tağlîz	81
9. Terkîk.....	83
10. İmâle	88
10.1. İmâle-i Kübrâ/İmâle-i Şedîde.....	88
10.1.1. Zevâtü'l-yâ'lı Kelimeleri İmâle-i Kübrâ ile Okuyan İmamlar	88
10.1.2. Elif Olan Kelimeleri İmâle-i Kübrâ ile Okuyan İmamlar	89
10.1.3. Kisâî'nin Hâü't-Te'nîs'in Vakfındaki İmâle-i Kübrâsı.....	89
10.2. İmâle-i Suğrâ.....	90
10.2.1. Zü'l-Ya'lı Kelimeleri İmâle-i Suğrâ ile Okuyan İmamlar	90
10.2.2. Elif Olan Kelimeleri İmâle-i Suğrâ ile Okuyan İmamlar	91
11. Teshîl	98
11.1. Bir Kelimedeki Hemze'nin Teshîl'i.....	98
11.2. İki Kelimedeki Hemze'nin Teshîl'i	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM103

ATÂULLAH MESLEĞİ'NİN el-AŞRU'L-KÜBRÂ VECİHLERİ ve ÖĞRETİM USULLERİ

1. Sûre Başlangıç Vecihleri	103
2. Sûreteyn Beyni Vecihleri.....	104
3. Atâullah Mesleği'nin el-Aşru'l-Kübrâ Med Usulleri	105
3.1. Medd-i Munfasıl Vecihleri.....	105
3.2. Medd-i Muttasıl Vecihleri.....	106
3.3. Medd-i Bedel Vecihleri.....	108
3.4. Medd-i Lîn Vecihleri	110
3.5. Medd-i Sıla Vecihleri.....	110
3.6. Lâ-i Tebrîe/Lâ-i Nâfiye'nin Med Vecihleri	111
4. İbdâl Vecihleri	113

4.1. Kelime Ortasında Gelen Hemze'nin İbdâli.....	113
4.2. Kelime Sonunda Gelen Hemze'nin İbdâli	114
4.3. Fetha Harekeli Hemze'nin Harekeli Vâv Harfine İbdâli	114
5. İdgâm-ı Kebîr Vecihleri.....	115
6. Sekte Vecihleri.....	118
6.1. Hemze-i Münekkere Sekte Vecihleri	118
6.2. Lâm-ı Ta'rif Sekte Vecihleri.....	120
6.3. شَيْءٌ ve شَيْءٌ Kelimelerindeki Sekte Vecihleri	125
6.4. Medd-i Muttasıl ve Medd-i Munfasıl'daki Sekte Vecihleri.....	127
6.5. Lâ-i Tebrî ve Sektenin Aynı Âyette Gelmesi Durumundaki Vecihler.....	129
7. Tağlîz Vecihleri	132
8. Terkîk Vecihleri.....	135
8.1. Râ Harfinin Tefhîm ile Okunduğu Durumlar	137
8.2. Tağlîz ve Terkîk Vecihleri	139
8.3. Medd-i Bedel, Medd-i Lîn ve Terkîk Vecihleri.....	140
9. İmâle ve Beyne Vecihleri	143
9.1. Hâü'-Te'nîs'in Vakfî Durumunda İmâle	145
9.2. Ezrak'ın Zevâtü'l-yâ, Medd-i Bedel ve Medd-i Lîn Vecihleri	146
10. Teshîl Vecihleri.....	149
10.1. Hemze ile Başlayan Kelimelerdeki Teshîl Vecihleri.....	149
10.2. Kelimedede Ortasında Gelen Hemze'nin Teshîl Vecihleri	149
10.3. Aynı Kelimedede Yanyana Bulunan İki Hemze'nin Teshîl Vecihleri	151
10.4. Farklı İki Kelimedede Bulunan Hemze'nin Teshîl Vecihleri.....	152
SONUÇ.....	153
BİBLİYOGRAFYA.....	155
ÖZGEÇMİŞ	162

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhisselam
b.	: Bin
blm.	: Bölüm
b.y	: Baskısı yok
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansikleopedisi
H.	: Hicri
hz.	: Hazreti
haz.	: Hazırlayan
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Nr.	: Numara
ö.	: Ölüm
r.a	: Radiyallahu anh
S	: Sayı
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Thk.	: Tahkik eden
تح	: Tahkîk
تو	: Tevessud
تس	: Teshîl
ط	: Tûl
ق	: Kasr
ن	: Nakl

ÖNSÖZ

Başlangıcı Hz. Peygamber (s.a.v) dönemine uzanan Kur'ân ilimleri, ilimler içerisinde en faziletli olanıdır. Kur'ân kelimelerinin edâ keyfiyetlerini ve ihtilaflarını nakledenlerine isnad ederek inceleyen kırâat ilmi, bu ilimler içerisinde ayrı bir yeri ve önemi haizdir. Bundan dolayı vahyin başlangıcından ve özellikle hicrî II. asırdan itibaren ulemâ, Kur'ân-ı Kerîm'in doğru okunması, dolayısıyla daha iyi anlaşılması için yoğun çaba sarfetmiş ve ciltlerce kitap telif etmiştir. Bunlar içerisinde yedi kırâatı ele alan Ebû Amr ed-Dânî'nin *et-Teysîr*'i ile eş-Şâtibî'nin *Hırzû'l-Emânî*'si kırâat öğretiminde usûl ve yöntem bakımından sürekli müracaat edilen en önemli ana kaynaklardır. Daha sonra İbnü'l-Cezerî, bir yandan aynı usûlden faydalanıp takip ederken, diğer yandan da meşhur üç kırâatı ilave ederek aşere ve takrîb tarîkini oluşturmuştur.

Hırzû'l-Emânî ve *ed-Dürretü'l-Müddie* isimli eserleri ana kaynak olarak kullanan Şâtibiyye/Mısır Tarîki ile kırâat öğretimi, Osmanlı'da XVII. yüzyılda Ali b. Süleyman el-Mansûri'nin İstanbul'a gelmesiyle başlamıştır. Ondan sonra da bu tarîk, azimet cihetini esas alan ve günümüzde okutulmayan Mutkîn Mesleği ile ruhsat cihetini esas alan ve çalışmamıza konu olan Şeyh Atâullah Mesleği'yle kırâat öğretimine devam etmiştir.

Şeyh Atâullah Mesleği'nin kırâat öğretim usûllerini açıklamak için yapılan bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte çalışmanın amacı, metot ve kaynakları ile kıraat hususunda genel bilgiler; birinci bölümde Şeyh Atâullah Mehmed en-Necîb b. el-Huseyn Efendi'nin hayatı, ilmi kişiliği, hocaları, öğrencileri ve bu mesleğin kırâat öğretiminde kullandığı kaynak ele alınmıştır. İkinci bölümünde, Atâullah Mesleği'nin el-Aşru's-Suğrâ öğretim usulleri, son bölümde ise, Atâullah Mesleği'nin el-Aşru'l-Kübrâ öğretim usulleri örnekleriyle açıklanmıştır.

Öncelikle çalışmamızın meydana gelmesinde büyük emeği ve katkısı olan danışman hocam Doç. Dr. Ali Öge'ye ve el-aşru's-suğrâ ile el-aşru'l-kübrâ ilimlerini kendisinden öğrendiğim değerli Mithat Aça hocama teşekkürü bir borç bilirim.

Yine eserlerinden faydalandığım müelliflere ayrı ayrı şükranlarımı arz ederim.

İSMAİL ÖDEN

Konya- 2019

GİRİŞ

Kırâat İlminin öğretim usullerinden olan Mısır Tarîki Şeyh Atâullah Mesleği ile ilgili yapmış olduğumuz bu çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında; çalışmamızın konusu, önemi, amacı ve kaynak bilgilerinin yanısıra Kırâat İlmi hususunda genel bir çerçeve çizilecektir. Birinci bölümde; Atâullah Mesleği ile bu mesleğin öncüsü ve kurucusu olan Şeyh Atâullah Mehmed en-Necîb b. el-Huseyn Efendi'nin (ö. 1209/1794) hayatı, ilmi kişiliği, hocaları, öğrencileri ve bu mesleğin kırâat öğretiminde kullandığı kaynak eserlerin Kırâat İlmine sağladığı katkı ele alınacaktır. Çalışmamızın ikinci bölümünde, Atâullah Mesleği'nin el-Aşru's-Suğrâ öğretim usulleri ele alınırken son bölümde ise, Atâullah Mesleği'nin el-Aşru'l-Kübrâ öğretim usulleri örneklerle açıklanacaktır.

1. Araştırmanın Konusu, Önemi, Amacı, Metodu Ve Kaynakları

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Araştırmamızın konusu, XVIII. yüzyıl Osmanlı Şeyhülkurrâlarından olan Şeyh Atâullah Mehmed en-Necîb b. el-Huseyn Efendi'nin Mısır Tarîki usulü ile kırâat öğretiminde uyguladığı metodlardır.

Osmanlıda kırâat öğretimi XVI. yüzyıl ortalarında Kânûnî Sultan Süleyman döneminde ilerlemeye başlamış, ancak usul olarak İstanbul Tarîki usulü esas alınmıştır. Çalışmamıza temel teşkil eden Mısır Tarîki usulü ile kırâat öğretimi ise, yaklaşık bir asır sonra Sultan IV. Mehmed döneminde Osmanlı Dâru'l-Kurrâlarında okutulmaya başlanmıştır. Mısır Tarîki usulü ile kırâat öğretimi yapan iki meslek vardır. Bu meslekler Mutkîn ve Atâullah Meslekleridir. Mutkîn Mesleği'nin öncüsü Kettânizâde lakabıyla meşhur, Muhammed b. Mustafa en-Naîmî Efendi'dir (ö. 1169/1755). Daha sonraki bölümlerde detaylı bilgi vereceğimiz ve tezimizin temelini teşkil eden Atâullah Mesleği'nin öncüsü ise, Atâullah Mehmed en-Necîb b. el-Huseyn Efendi'dir.

Atâullah Mesleği, bugün Mısır Tarîki usulü ile kırâat öğretimi yapan tek meslektir ve tespit edebildiğimiz kadarıyla bu meslek üzerine herhangi bir akademik çalışma yapılmamıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın temel amacı, XVII. yüzyıl ortalarında Mısır Tarîki usulü ile kırâat öğretimine başlayan ve günümüzde kırâat öğretimine devam eden Atâullah Mesleğinin öğretim usullerinin daha anlaşılabilir olmasını sağlamaktır.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, mesleğin öğretim usulleri üzerine daha önce detaylı bir çalışma yapılmamış olması, bu konuyu seçmemizin temel nedenleri arasındadır.

1.3. Araştırmanın Metodu

Çalışmamızda Atâullah Mesleği'nin öğretim usul ve kaidelerini açıklarken genel olarak kırâat kitaplarındaki imam, râvî ve tarîk sırasını esas alıp, bölümleri bu esasa göre tertip etmeye çalıştık. Bazı bölümlerde zikrettiğimiz tertibe uymadık. Bunun nedeni; hemen her âyet-i kerimede bulunan (idğâm, sekte gibi) diğer imamların vecihleridir. Kanaatimizce öğretim usullerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu kaidelerin tertibe uyulmadan anlatılması gerekir. Bundan dolayı ilgili kaideleri zikrettiğimiz tertibe uymadan anlattık.

Kırâat İlmine başlamadan önce öğrenilen genel tecvîd kâidelerinin, konumuzla doğrudan bağlantısı olmadığı için yer vermedik.

1.4. Araştırmanın Kaynakları

Şeyh Atâullah Mehmed en-Necîb b. el-Huseyn Efendi'nin hayatı, kırâat öğretme usulü ve yaşadığı dönem ile ilgili bilgileri derlemek için birtakım terâcim ve kırâat kitaplarına başvurduk. Bunlardan Şeyh Atâullah Efendi'nin öğrencileri olan Yusuf İmam Efendizâde Ahmed er-Rüşdî Efendi'nin (ö. 1233/1817) *Mürşidü't-Talebe*, Muhammed Arif b. İbrahim el-Hıfzî'nin (ö. 1238/1822) *Muğni'l-Kurrâ fî Şerhi Muhtâri'l-İkrâ* adlı eserleri önemli birer kaynak olmuştur. Hâmid bin Abdülfettâh el-Pâluvî'nin (ö. 1209/1794) *Zübdetü'l-İrfân fî Vücûhi'l-Kur'ân*, Muhammed Emîn Efendi'nin (ö. 1275/1856) *Umdetü'l-Hallân fî İzâh-i Zübdeti'l-İrfân* ve *Zuhru'l-Erîb fî İzâhi'l-Cem'i ve't-Takrîb* adlı eserleri de bu kaynakların başlıcalarıdır.

Ayrıca; Ebû Bekr b. Mücâhid'in (ö. 324/936) *Kitâbü's-Seb'a fî'l-Kırâât*, Ebu'l-Hasen b. Galbûn'un (ö. 399/1009) *et-Tezkira fî'l- Kırââtî's-Semân*, Mekkî b. Ebî Tâlib el-Kaysî'nin (ö. 437/1045) *el-İbâne an Meâni'l-Kırâât*, Ebû Amr ed-Dânî'nin (ö. 444/1053) *et-Teysîr fî'l-Kırââtî's-Seb'* ve el-Câmiu'l-Beyân fî'l-Kırââtî's-Seb', Şâtibî'nin (ö. 590/1194) *Hırzû'l-Emânî*, İbn'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) *en- Neşr fî'l-Kırââtî'l-Aşr*, *Takrîbü'n-Neşr*, *Tayyibetü'n-Neşr*, *Tahbîru't-Teysîr*, *ed-Dürretü'l-Müdîe*, Ebû Hafs Serâceddîn Ömer'in (ö. 938/1531) *el-Budûru'z-Zâhira* ve Dimyatî'nin (ö. 1117/1705) *İthâfû Fûdalâi'l-Beşer fî'l-Kırââtî'l-Erbeati Aşer* isimli eserleri ile birlikte, zaman zaman tecvîd kitaplarından da istifade edilmiştir.

2. Kırâat İlmi

2.1. Kırâat İlminin Tanımı

Karae/قَرَأَ fiilinden türemiş bir mastar olan kırâat/قِرَاءَةٌ kelimesi, terim olarak okumak ve tilâvet etmek anlamlarına gelir.¹ İstilah manası ise; kırâat imamlarından her birinin, rivâyet (râvî) ve tarîklerinin ittifâk etmesi sûretiyle, diğer kırâat imamlarından farklı olduğu okuyuşlardır.²

Kur'ân kelimelerinin sahih okunuş şekillerini (mütevâtir, meşhur) ve bu kelimelerdeki farklı okuyuşları (hazf ve isbât gibi) nakledenlerine isnâd ederek inceleyen ilme, Kırâat İlmi denilmektedir.³

Büyük kırâat âlimi İbn'l Cezerî (ö. 833/1429) ise, kırâat ilmini şöyle tanımlamaktadır:

¹ Muhammed Abdü'l-Azîm ez-Zerkânî *Menâhilü'l-İrfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, (Beyrut: Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003), 226; Nüreddîn İtr *Ulûmu'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, (Dimeşk: Matbaatü's-Sabâh, 1414/1993), 146; Ömer Halife eş-Şâycî, *el-Mu'cemü't-Tecvîdiyyü li Eşheri Elfâzı İlmi't-Tecvîd*, (Dimeşk: Garrâs, 1431/2010), 200.

² Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 226; Şâycî, *Mu'cemü't-Tecvîd*, 200; İsmail Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 2. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2013), 73.

³ Ebû Hafs Sirâceddîn Ömer b. Zeyneddîn Kâsım İbn-ü Muhammed b. Ale'l-Ensârî en-Neşşâr, *el-Budûru'z-Zâhira-t-ü fî'l-Kırââtî'l-Aşri'l-Mütevâtira*, thk. Ali Muhammed Muavvad, Âdil Ahmed Abdü'l-Mevcûd (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1427/2006), 1: 143; Ahmed b. Muhammed b. Abdülğînâ el-Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer fî'l-Kırââtî'l-Erbeat-i Aşer*, thk. Şa'bân Muhammed İsmâîl, (Beyrut: Dâr-u İbn-ü Hazm, 1431/2010), 1: 89; Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, 3. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2013), 85.

الْقِرَاءَةُ : عِلْمٌ بِكَيْفِيَّةِ آدَاءِ كَلِمَاتِ الْقُرْآنِ وَاخْتِلَافِهَا بِعَزْوِ النَّاقِلَةِ⁴ / مَعْرِزًا لِنَاقِلِهِ⁵

Kur'ân kelimelerinin edâ keyfiyetlerini ve ihtilâflarını nakledenlerine isnâd ederek bilmektir.

2.2. Kırâat İlminin Konusu, Gayesi ve Faydası

Kırât İlminin konusu, telaffuzlarındaki ihtilâf ve edâlarındaki keyfiyet bakımından Kur'ân kelimeleridir.⁶

Zayıf ve mevzû olan kırâatları ayırıp, sahih ve mütevâtir olanları tespit etmek,⁷ kırâatlardaki ihtilâfların zabt melekelerini elde etmek yani yazıya geçirilerek okunmasını sağlamak ise bu ilmin gayesidir.⁸

Kırâat İlminin faydasına gelince; Kur'ân kelimelerini telaffuz hususunda hatadan korumak, tahrif ve tağyirden muhafaza etmek, kırâat imamlarının kırâatını bilmek, birbirinden tefrîk etmek ve okuma tarzlarını nesilden nesile intikâl ettirmektir.⁹

Ulemanın da ifade ettiği gibi Kur'ân-ı Kerîm'e çok yakın alakasından dolayı, şer'î ilimlerin en şerefli olan Kırâat İlmini bilmek, Müslümanlar üzerine farz-ı kifâyedir.¹⁰

2.3. el-Ahrufü's-Seb'a Rivâyeti ve Kırâat İlminin Doğuşu

Allâh Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'i Kureyş Lehçesi ile inzâl etmiştir. Lakin Hz. Peygamber'in (s.a.v) ashâbının birçoğu Arap olmakla birlikte hepsi Kureyş Kabilesinden değildi. Aralarında yaşlılar, çocuklar, cariyeler ve köleler vardı. Bu

⁴ Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kırââtü'l-Aşr*, thk. Mecdî Muhammed Baslûm (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1430/2009), 1: 53.

⁵ Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, (Riyad: Dâru'l-Meymân, 2014/1435), 61.

⁶ Bennâ, *İthâfû Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 89; İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 16. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2009), 61.

⁷ Bennâ, *İthâfû Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 89; Atilla Akdemir, *Kırâat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 2. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2015), 51.

⁸ Abdurrahman Çetin, *Kur'ân İlmleri ve Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*, 3. Baskı (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014), 161; Rahim Tuğral, *Ebû Bekr b. Mücâhid ve Kitâbü's-Seb'a* (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1984), 21.

⁹ Bennâ, *İthâfû Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 89.

¹⁰ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri*, 61.

durum Kur'ân'ın okunması ve anlaşılması noktasında birtakım zorlukları beraberinde getiriyor ve Hz. Peygamberde (s.a.v) endişeye sebebiyet veriyordu.¹¹ Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), Cebrâîl'e (a.s):

“Ey Cibrîl! Ben ümmî bir kavme gönderildim. Kavmim arasında yaşlılar, çocuklar, köleler ve hiç kitap okumayan adamlar var” dedi. Cebrâîl de (a.s): “Ey Muhammed! Şüphesiz ki Kur'ân yedi harf üzerine nâzil olmuştur” dedi.¹² Netice itibariyle Allâh Teâlâ, kırâat ilminde “ahrufü's-seb'a” denilen yedi harf ruhsatını müslümanlara verdi.

Hz. Ömer (r.a) ile Hişâm b. Hakîm (r.a) arasında geçen bir hadisede Kur'ân'ın yedi harf üzerine indirildiği beyan edilmektedir. Hz. Ömer'in anlatımıyla bu hadise şöyle zuhûr etmiştir:

“Rasûlüllâh (sav) hayatta iken Hişâm b. Hakîm'in (namazda) Furkân Sûresi'ni okuduğunu işittim. Hişâm bu sûreyi Rasûlüllâh'ın (s.a.v) bana öğrettiğinden farklı bir şekilde okuyordu. Az kalsın üzerine atılacaktım, fakat selâm verinceye kadar sabrettim. Namazı bitirir bitirmez: “Bu sûreyi sana bu şekilde kim okuttu” diye sordum. Hişâm: “Rasûlüllâh (s.a.v) okuttu” dedi. Ben de ona: “Yalan söylüyorsun, çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) bu sûreyi bana senin okuduğundan farklı bir şekilde okuttu” dedim ve onu yakasından tutarak Rasûlüllâh'ın (s.a.v) huzuruna götürdüm. Sonra “Ey Allâh'ın Rasûlü! Şu adamın Furkân Sûresini, senin bana öğrettiğinden farklı bir şekilde okuduğunu işittim” dedim. Hz. Peygamber (s.a.v) bana: “Hişâm'ın yakasını bırak” dedi ve ona: “Ey Hişâm! Oku” diye emretti. Hişâm ise Furkân Sûresini daha önce kendisinden işittiğim gibi okudu. Bunun üzerine Rasûlüllâh (s.a.v): “Bu sûre böyle indirildi” buyurdu. Sonra da bana dönerek: “Ey Ömer! Oku” diye emretti. Ben de Rasûlüllâh (s.a.v)'ın vaktiyle bana okuttuğu gibi okudum. Hz. Peygamber (s.a.v) bana da: “Bu sûre böyle indirildi. Kur'ân yedi harf

¹¹ Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 78,79; Ramazan Pakdil, *Ta'lim Tecvîd ve Kırâat*, 8. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2015) 354; Hasan Tahsin Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 1. Baskı (Ankara: DİB Yayınları, 2016), 23.

¹² Tirmîzî, “Kırâat”, 11 (Tirmîzî'nin Sünen adlı eserinin *Kırâat* bölümünün 11. bâbı); Abdurrahman Çetin, *Yedi Harf ve Kırâatlar*, 3. Baskı (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), 62.

üzerine nâzil olmuştur. Bunlardan hangisi kolayınıza gelirse, onu okuyun,” buyurdu.”¹³

Yedi harfle ilgili, bunlardan başka rivâyetler de vardır.¹⁴ Bu rivâyetlerden hareketle, Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında farklı kırâat vecihlerinin olduğu ve O’nun bu kırâat vecihleriyle Kur’ân’ın okunmasına ruhsat verdiği, kısacası kırâat ilminin Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde doğduğunu söylemek mümkündür.

2.4. Kur’ân’ın İstinsâhı ve Kırâatların Yayılması

Hz. Peygamber (s.a.v) hayattayken Kur’ân âyetlerinin tamamı yazılmış lakin bir mushaf haline getirilmemiştir. O’nun vefatından sonra Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634) Müslümanların halifesi seçilmiştir. Hz. Ebû Bekir döneminde vukû bulan Ridde Savaşları neticesinde birçok Kurrâ sahâbe şehit olmuş ve görülen lüzûm üzerine Kur’ân cem edilmiştir.¹⁵ Bu durum gelecek yıllarda ortaya çıkması muhtemel ihtilâfları ve fitneleri bertaraf ettiği için O’nun adına çok büyük bir hizmettir ve bu hizmet her türlü takdirin üzerindedir.

Hz. Ömer (r.a) döneminde ise fetihler nedeniyle İslâm toprakları çok genişlemiş ve insanlar büyük kitleler halinde İslâm’la şereflenmişlerdir. Hz Ömer’in (ö. 23/644) Ebû Lü’lü tarafından şehit edilmesinden sonra hilâfet makamına Hz. Osman (ö. 35/656) seçilmiştir.

Hz. Osman’ın halifeliği dönemindeki en büyük hizmeti, Kur’ân-ı Kerîm’i istinsâh¹⁶ ettirmesidir. Onun bu hizmeti ümmet arasında çıkması muhtemel fitneleri önlemesi bakımından oldukça önemlidir.¹⁷

¹³ Buhârî, “Fedâilü’l-Kur’ân”, 5 (Buhârî’nin *Sahîh* adlı eserinin *Fedâilü’l-Kur’ân* bölümünün 5. bâbı); Çetin, *Yedi Harf ve Kırâatlar*, 44-45.

¹⁴ Geniş bilgi için bakınız. Buhârî, “Fedâilü’l-Kur’ân”, 5; Tirmîzî, “Kırâat” 11; Zerkânî, *Menâhilü’l-İrfân*, 82-83; İtr, *Ulûmu’l-Kur’ân*, 136-137; İsmail Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Nüzûlü ve Kırâatı*, 5. Baskı, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2016), 113-118; Çetin, *Yedi Harf ve Kırâatlar*, 81-122.

¹⁵ Muhammed Mustafa el-A’zamî, *Vahyedilişinden Derlenişine Kur’an Tarihi*, trc. Ömer Türker, Fatih Serenli, 4. Baskı (İstanbul: İz Yayıncılık, 2006), 129-137; Demirci, *Kur’an Tarihi*, 114-115-116; Ali Öge, *Yusuf Efendizâde’nin Kırâat İlmindeki Yeri*, 1. Baskı (Konya: Hüner Yayınevi, 2015), 26-27.

¹⁶ İstinsâh/إستينساخ Çoğalma, teksir etme, bakarak yazma, kopya etme. Bir kitabın yahut yazılı bir metnin bir nüshasını çıkarma, onu harfi harfine kopya ederek yeni bir nüsha oluşturmaya denir. Bkz. Muhsin Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 3. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014), 136.

¹⁷ Geniş bilgi için bakınız. A’zamî, *Vahyedilişinden Derlenişine Kur’an Tarihi*, 129-137; Muhammed Hamidullah *Kur’an-ı Kerim Tarihi*, trc. Abdülaziz Hatip, Mahmud Kanık, 1. Baskı (İstanbul: Beyan

Hiz. Osman, Kur'ân-ı Kerîm'in istinsâhından sonra bu mushafları, kurrâ sahâbelerle İslâm beldelerine göndermiştir. Bu sahâbilerden olan Zeyd bin Sâbit (ö. 45/665) Medine'ye, Abdullâh b. es-Sâib (ö. 70/689-90) Mekke'ye, Muğîre b. Şihâb (ö. 91/710) Şam'a, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî (ö. 73/692) Kûfe'ye, Âmir b. Abdi'l-Kays (ö. ?) ise Basra'ya tayin edilmiştir. Bu sahabeler tayin edildikleri beldelerdeki müslûmanlara mushaflarını okutmuş ve mushaflarının ihtivâ ettiği kırâat vecihlerini öğretmişlerdir.¹⁸ Öte yandan istinsâh edilen ve beldelele gönderilen nüshalara uymayan bireysel nüshalar tashîh edilmiş, tashîhi mümkün olmayanlar ise imha edilmiştir. İstinsâh edilen nüshaların adedinin kaç olduğu ihtilaflı olsa da, genel kanaat bunların sayısının altı¹⁹ veya yedi olduğudur. Medîne'de kalan ve Hiz. Osmân'ın kendisine tayin ettiği ve bazı yerlerine şehit edilmesi sırasında kanının bulaştığı mushaf'a ise İmam Mushaf denmiştir.²⁰

Hiz. Osman Mushafları'nın özelliği, yedi harfi ihtivâ etmesi, noktasız ve harekesiz oluşu sebebiyle çeşitli kıraatları bünyesinde barındırıyor olmasıdır. Bugün okuduğumuz Kur'ân nüshaları, Hiz. Osman'ın çoğalttırdığı nüshaların aynısıdır.²¹

2.5. Kırâat İlminin Gelişmesi ve Tedvîni

Emevî Devleti döneminde Ebu'l- Esved ed-Düelî'nin (ö. 69/688) Kurân'ı, nokta şeklinde harekelemesi²² ve talebeleri Nâsır b. Âsım (ö. 89/797) ile Yahya b. Ya'mer'in (ö. 129/747) Kur'ân harflerini noktalaması, müslûmanlara büyük bir hizmet olmuştur.²³ Böylece Kur'ân, her kesim tarafından kolayca okunur hale gelmiştir. Sonraki dönemlerde başta mushâfların gönderildiği şehirler olmak üzere çeşitli beldelerde kırâat merkezleri oluşmaya başlamıştır.

Yayınları, 2016), 47-53; Muhsin Demirci, *Kur'an Tarihi*, 16. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014), 124-130.

¹⁸ İtr, *Ulûmu'l-Kur'ân*, 176; Mehmet Emin Maşalı, *Kur'ân'ın Metin Yapısı, Mushaf Tarihi ve İmlâsı*, Genişletilmiş Baskı (Ankara: Otto Yayınları, 2015), 76; Çetin, *Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi*, 88.

¹⁹ Maşalı, *Kur'ân'ın Metin Yapısı, Mushaf Tarihi ve İmlâsı*, 76; Abdülhamit Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 2. Baskı (Bursa: Emin Yayınları, 2014), 23.

²⁰ Demirci, *Kur'an Tarihi*, 130; Çetin, *Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi*, 88.

²¹ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 45-46-47; Öge, *Yusuf Efendizâe'nin Kıraat İlmindeki Yeri*, 31.

²² Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 224-225, Birişik, *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 72.

²³ Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 224; Ali Çiftçi, *Kur'an İlimlerine Giriş*, 1. Baskı (Konya: Aybil Yayınları, 2013), 74.

Tedvîn sürecinin başlamasından önce kırâatlar, hafızlar ve Kırâat İmamları tarafından ağızdan ağıza, hocadan talebeye şifahî olarak semâ,²⁴ arz²⁵ ve edâ²⁶ yollarıyla naklediliyordu. Tedvînin başlamasından sonra ise kırâatların nakil ve öğretimi disiplin altına alınarak, kitaplarla desteklenmiş, böylece ortaya çıkabilecek karışıklıklar önlenmiştir.²⁷ Kitapların tedvin edilmeye başladığı tarih hicrî I. asır sonları olup Tâbiûn devridir.²⁸ Sahîh ve şâz kırâatları inceleyip kırâat vecihlerini açıklayan Harun b. Mûsâ (ö. 170/786), kırâatların isnadlarından söz eden ilk kişi olmuştur.²⁹ Kırâat İlmi alanında yapılan çalışmalar, en çok hicrî ilk üç asır içerisinde Mekke, Medîne, Kûfe, Basra ve Şam gibi şehirlerde yoğunlaşarak devam etmiştir. Daha sonra İslâm topraklarının genişlemesi ve fetihlerden dolayı Mısır, Kuzey Afrika, Endülüs, İran, Anadolu ve Orta Asya'ya yayılmıştır.³⁰

Hicrî III. asır başlarında *Kitâbü'l-Kırâât* adlı eseriyle, ilk defa kırâat ilmini kaleme alan kişi, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm (ö. 224/838) olmuştur. Ne var ki Onun bu eseri günümüze ulaşmamıştır.³¹ Kâsım b. Sellâm'dan sonra eser yazanlar ise, Ebû Hâtım es-Sicistânî (ö. 255/868) ve Ebû Ca'fer et-Taberî'dir (ö. 310/922). Bu zevatlar kitaplarında yediden fazla kırâattan bahsetmişlerdir.³²

Hicrî III. asrın büyük kırâat âlimlerinden birisi de kuşkusuz Ebû Bekir b. Mücâhid'dir. (ö. 324/935) O, yedi kırâat imamını bir arada ele alıp *Kitâbü's-Seb'a*

²⁴ Hocanın okuyup öğrencinin dinlemesiyle meydana gelen öğretme usûlüne, semâ' denir. Kurrâlar Kur'ân-ı Kerîm'in hocadan alımı üzerinde tek semâ' ile yetinilmesini men etmişlerdir. Zira kurrâdan her ders dinleyen kişi, bunu aktaracak kudrete haiz değildir. Bundan dolayı talebenin (dinleyenin) hocaya okumasını şart koşmuşlardır. Bkz. İbrâhîm b. Seîd ed-Devserî, *Mühtesaru'l-İbârât li-Mü'cem-i Müstalahâtî'l-Kırâât*, (Riyâd: Dâru'l-Hızâne, 1429/2008), 72; Demirci, *Tefîr Terimleri Sözlüğü*, 253; Öge, *Yusuf Efendizâde'nin Kırâat İlmindeki Yeri*, 37.

²⁵ Öğrencinin dersini hazırlayıp hocasına (huzurunda) Kur'ân okumasına arz denir. Şöyleki öğrenci hazırladığı dersini hocasına sunar, hocası da dinler ve eğer yanlışlar varsa tashîh eder. Bu, Kur'ân'ın hocadan alınması metodlarından birisidir. Bkz. Devserî, *Mühtesaru'l-İbârât*, 72; Demirci, *Tefîr Temel, Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 120; Öge, *Yusuf Efendizâde'nin Kırâat İlmindeki Yeri*, 37.

²⁶ Hocanın okuduğu dersi öğrencinin dinlemesi ve dinlediği dersi tekrar hocasına (huzurunda) arz etmesidir. Yani semâ ve arz metodunun bir arada uygulanmasıdır. Bkz. Ebû Bekir b. Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a fi'l-Kırâât*, thk. Şevki Dayf (Kahire, Dâru'l-Meârif, 1431/2010), 45; Öge, *Yusuf Efendizâde'nin Kırâat İlmindeki Yeri*, 37.

²⁷ Akdemir, *Kırâat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 54; Tuğral, *Ebû Bekr Bin Mücâhid ve Kitâbü's-Seb'a*, 21; Öge, *Yusuf Efendizâde'nin Kırâat İlmindeki Yeri*, 36-37.

²⁸ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 63.

²⁹ Çetin, *Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi*, 163.

³⁰ Birişik, *Kırâat İlmi ve Tarihi*, 74; Akdemir, *Kırâat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 54.

³¹ Mehmet Emin Maşalı, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kırâat İlmi*, 1. Baskı (Ankara: Otto Yayınları, 2016), 50.

³² Çetin, *Yedi Harf ve Kırâatlar*, 220-221; Maşalı, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kırâat İlmi*, 51-55.

fi'l-Kırâât adlı bir eser yazarak, kırâatları yediye tahsîs eden ilk âlim olmuştur.³³ Daha sonra Ebû Bekir el-İsbehânî en-Nisâburî (ö. 381/992) *el-Gâye fi'l-Kırââti'l-Aşr* adlı bir eser yazmış ve bu yedi kıraat imamının kırâatlerine üç sahih kırâat daha ilâve ederek kırâat sayısını Ona çıkarmıştır. Bunlar Ebû Ca'fer, Ya'kub ve Halef'dir.³⁴ İbn Mücâhid ve Nisâburî'nin yazmış olduğu bu eserler büyük kırâat âlimi İbn'l-Cezerî'nin kaynakları arasında yer almaktadır.³⁵

Daha sonraki asırlarda da Kırâat İlmine dair birçok eser telif edilmiştir. Bunların en önemlileri Ebû Amr ed-Dânî'nin (ö. 444/1052) *et-Teyşîr fi'l-Kırââti's-Seb'*³⁶ adlı eseri ile İbn'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr* adlı eseridir.³⁷ Ebû Muhammed el-Kâsım b. Firruh eş-Şâtıbî'nin (ö. 590/1194) *et-Teyşîr*'in ezberlenmesi ve öğretilmesine kolaylık sağlaması için manzum şeklinde telif ettiği eş-Şâtıbiyye (Lâmiyye) olarak da bilinen *Hırzû'l-Emânî ve Vechû't-Tehânî* adındaki eseri de önemli eserler içinde yer almaktadır.³⁸

2.6. Kırâatların Tasnîfi/Sınıflandırılması

İlk dönemlerde kavramlarının içi boş olan Kırâat İlmi, diğer İslâmî ilimlerde olduğu gibi zamanla gelişimini tamamlamıştır. Kırâat âlimleri mevcut kırâatları sened ve metin itibarıyla incelemişler, tahkîk ve tenkide tabi tutarak, bir kırâatin sıhhatinin onaylanması için, bir takım prensipler belirlemişlerdir.³⁹ Buna göre bir kırâatin sıhhatinin onaylanıp sahîh kabul edilebilmesi için üç şart vardır:

1. Sahîh ve muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e (sav) ulaşması. Bu madde kırâatın en mühim şartıdır.

³³ Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-Aşr*, (Muhammediyye, Cezayir: Dâr-u İbn Hazm 1437/2016), 1: 271; Tuğral, *Ebû Bekr Bin Mücâhid ve Kitâbü's-Seb'a*, 49.

³⁴ Çetin, *Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi*, 163; Öge, *Yusuf Efendizâde'nin Kıraat İlmindeki Yeri*, 39.

³⁵ İbnü'l-Cezerî, *en- Neşr*, 1: 271, 292. Çetin, *Yedi Harf ve Kıraatlar*, 221.

³⁶ Abdurrahman Çetin, *Ebû Amr ed-Dânî ve Kıraat İlmindeki Yeri*, 1. Baskı (İstanbul: Ensar Yayınları, 2015), 241.

³⁷ Çetin, *Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi*, 164.

³⁸ Çetin, *Ebû Amr ed-Dânî ve Kıraat İlmindeki Yeri*, 245-246; Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri*, 95. (Bu eser 1173 beyittir.)

³⁹ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 58.

2. Bir yönüyle (vecihle) de olsa Arap dilinin gramerine (sarf ve nahiv kuralları) uygun olması.
3. Kırâatın Hz. Osman Mushafları'dan birisine takdîren de olsa uygunluk göstermesi.⁴⁰

Kırâat ulemâsı, bu esaslara uyan bir kırâatı, sahîh ve makbûl saymış, uymayanı ise şaz ve kabul edilemez görmüştür. Buna göre sahîh ve şâz kırâat terimleri ortaya çıkmıştır. Bu terimleri iki ana başlık altında incelemek istiyoruz.

2.6.1. Sahîh Kırâat

Kaynakların ittifâkıyla, yukarıda zikredtiğimiz şartları taşıyan kırâatlara, sahîh kırâatlar denir ve yedi harf mefhûmu içinde değerlendirilir.⁴¹ Sahîh kırâatlar, kuvvetinden dolayı mütevâtir ve meşhûr olmak üzere ikiye ayrılır.

2.6.1.1 Mütevâtir Kırâat

Yalan üzerinde ittifak edip birleşmeleri aklen mümkün olmayan bir topluluğun, aynı vasıfları taşıyan başka bir topluluktan rivâyet ettikleri kırâatlardır. Bu rivâyet, muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e (s.a.v) ulaşır. Cumhûra göre, yedi imamın (Nâfi', İbn-ü Kesîr, Ebû Amr, İbn-ü Âmir, Âsım, Hamze, Kisâî) kırâati mütevâtirdir.⁴²

2.6.1.2. Meşhûr Kırâat

Adâlet ve zabt sahibi kimselerin rivâyet etmesiyle sened-i sahîh olup, muttasıl bir senedle Hz. Peygamber'e (s.a.v) ulaşan, Arap dili gramerine ve yazı itibariyle Hz. Osman Mushaflarının hattına uyan, Kurrâ arasında şöhret bulmuş lakin tevâtür derecesine ulaşamamış olan kırâatlardır. Ebû Ca'fer, Ya'kub ve Halef'in kırâatları meşhûrdur.⁴³

⁴⁰ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetü'n-Neşr*, 1: 105-106; İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mükriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, 91; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 230.

⁴¹ İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mükriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, 94; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 59.

⁴² İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mükriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*, 92; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 236; İtr, *Ulûmu'l-Kur'ân*, 148.

⁴³ Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 236-237; İtr, *Ulûmu'l-Kur'ân*, 148; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 190.

Bununla beraber sahîh kırâatların sayısını on ile sınırlamak doğru değildir. Sözü edilen bu on kırâatın dışında, başka sahîh kırâatlar da vardır.⁴⁴ Lakin bu kırâatlar, Kurrâ arasında istenilen şöhreti bulmadığı için günümüze ulaşmamıştır. Mütevâtir ve meşhûr kırâatlara inanmak vâcib, inkâr etmek câiz değildir.⁴⁵

2.6.2. Şâz Kırâat

Bir kırâatın sahih kabul edilebilmesi için taşıması gereken şartlardan herhangi birisini taşımayan kırâatlara, şâz kırâat denir. Çünkü bu şartlardan herhangi birisini taşımayarak sıhhati kaybetmiştir.⁴⁶ Şâz kırâatlar sıhhati itibariyle, Âhad, Mevzû ve Müdrec olmak üzere üçe ayrılır:

2.6.2.1. Âhâd Kırâat

Senedi sahîh olmakla birlikte yazım bakımından Hz. Osman'ın istinsâh ettirdiği Mushaflardan herhangi birinin hattına uymayan veya Arap dili gramerine uymayan kırâatlardır.⁴⁷

2.6.2.2. Mevzû Kırâat

Rivâyet yönünden hiçbir dayanağı olmayan, tamamen asılsız olup, uydurma senedle birilerine nispet edilen kırâatlardır. Buna apokrif kırâat da denir. Bu tür kırâatın en meşhur örneği Muhammed b. Ca'fer el-Huzâî'nin (ö. 408/1017) Ebû Hanîfe'ye nispetle bir araya getirdiği kırâatlardır.⁴⁸

2.6.2.3. Müdrec Kırâat

Sahabenin âyet-i kerîmelerin arasına veya sonuna tefsîr mâhiyetinde eklediği ziyadelerdir.⁴⁹ Sahabe döneminde bu ziyadelerin âyet olmadığı herkes tarafından

⁴⁴ Kırâat ilmine dair ilk eser yazan Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, *Kitâbü'l-Kırâât* adlı eserinde, yirmi beş sahîh kırâata yer vermiştir. Bkz. Maşalı, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kırâat İlmi*, 51.

⁴⁵ Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 237.

⁴⁶ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetü'n-Neşr fî'l-Kırâati'l-Aşr*, 1: 106; Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 237; İtr, *Ulûmu'l-Kur'ân*, 148; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 259.

⁴⁷ İtr, *Ulûmu'l-Kur'ân*, 148; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 11.

⁴⁸ Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 237; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 194.

⁴⁹ Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 237; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 213.

farkedilip biliniyorken, sonraki dönemlerde bu ziyadeleri kırâat zannedenler olmuştur.⁵⁰ Müdrec Kırâat, el-Kırâatü't-Tefsîriyye diye de isimlendirilir.⁵¹

Kırâat ulemasının ittifâkına göre, Hasanü'l-Basrî (ö. 110/728), İbn Muhaysin (ö. 123/740), Yahya bin Mübârek el-Yezîdî (ö. 202/817) ve Ebu'l-Ferec Muhammed bin Ahmed eş-Şenebûzî'nin (ö.388/998) kırâatları şâzdır.⁵²

3. Kırâat İlminde Tarîkler

Tarîk/الطريق kelimesi lügatte yol, usûl, meslek, vasıta, sebep ve vesîle anlamlarına gelmektedir.⁵³ Bu kelimenin kırâat ıstılâhındaki anlamını vermeden önce, kırâat, râvî ve rivâyet terimlerinin açıklanmasının isabetli olacağı kanatindeyiz.

Kırâat imâmılarından her birinin, râvî ve tarîklerinin ittifâk etmesi sûretiyle, diğer kırâat imâmılarından farklı olduğu okuyuşa kırâat denildiğini çalışmamızın ilk kısımlarında söylemiştik. Âsım kırâatı, Nâfi' kırâatı gibi.

Bir kırâat imâmından, kırâat rivâyet eden kişiye ise râvî / الراوي⁵⁴, râvîler arasındaki ihtilâflara da rivâyet denilmektedir.⁵⁵ Âsım Kırâatı'nın Ebû Bekir Şu'be b. Ayyâş rivâyeti ve Hafs rivâyeti gibi.

Tarîk kelimesinin ıstılâh manasına gelince; kırâat-i seb'a veya aşerede, râvîlerden sonra gelen nakil halkasındaki ihtilâflara denilmektedir.⁵⁶ Âsım kırâatı Hafs rivâyetinin Ubeyd b. es-Sabbâh ve Amr bin es-Sabbâh tarîki yahut İbn-ü Âmir kırâatı İbn-ü Zekvân rivâyetinin Ahfeş ve Sûrî tarîki gibi.⁵⁷

Tarîk kelimesi yukarıda zikredilen manası dışında, Kırâat İlminin eğitim ve öğretiminde usûl ve metod anlamlarında da kullanılmıştır.⁵⁸ Teysîr tarîki, aşere tarîki,

⁵⁰ Zerkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 237; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 60.

⁵¹ Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 213; Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstilahları*, 108.

⁵² Bennâ, *İthâfî Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 87; Demirci, *Kur'ân Tarihi*, 159.

⁵³ Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 271; Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstilahları*, 128.

⁵⁴ Ahmed Mahmûd el-Hafeyân, *Eşheru'l-Mustalahât fî Fenni'l-Edâi ve İlmi'l-Kırâât*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2001), 155; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 238.

⁵⁵ Devserî, *Mühtesaru'l-İbârât*, 69; Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri*, 79.

⁵⁶ Devserî, *Eşheru'l-Mustalahât*, 81; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 61.

⁵⁷ Hafeyân, *Eşheru'l-Mustalahât*, 156; Şâycî, *Ulûmu't-Tecvîd*, 182.

⁵⁸ Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 271; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 67.

indirâc tarîki gibi. Bu usûl ve metodların her biri, Kırâat İlminin eğitim ve öğretiminin bir yönünü ele almaktadır.

3.1. Kırâatların Sayısı Bakımından Tarîkler

Kırâat İlminin sayısı bakımından tarîkler, Seb'a Tarîki, Aşere Tarîki ve Takrîb Tarîki olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.

3.1.1. Seb'a Tarîki

Kırâat-ı seb'a imamları ve râvîlerinin kendi aralarındaki ihtilâfları dikkate alarak nakledilen kırâat vecihlerine Seb'a Tarîki denir. Bu tarîkte Ebu Amr ed-Dânî'nin (ö. 444/1052) *et-Teyisîr fî'l-Kırââtî's-Seb'* adlı eseri ile İmâm Şâtîbi'nin (ö. 590/1194) *Hirzû'l-Emânî ve Vechü't-Tehânî* adlı eseri temel kaynaktır.⁵⁹

3.1.2. Aşere Tarîki

Kırâat-ı aşere imamları ve râvîlerinin kendi aralarındaki ihtilâfları dikkate alarak nakledilen kırâat vecihlerine Aşere Tarîki veya aşru's-suğrâ denir. Bu tarîkte, Seb'a tarîki kaynaklarına, İbn'l- Cezerî'nin (ö. 833/1429) *Tahbîru't-Teyisîr fî'l-Kırââtî'l-Aşer* isimli eseri ile *ed-Dürretü'l-Müdîe* isimli eserleri ilave edilmektedir.⁶⁰ *ed-Dürretü'l-Müdîe* isimli eser nazım şeklinde yazılmış olup 240 beyittir.

3.1.3. Takrib Tarîki

Kırâat-ı aşere imamlarının râvîleri ve râvîlerin tarîkleri arasındaki ihtilâfları dikkate alarak nakledilen kırâat vecihlerine Takrib Tarîki veya el-aşru'l-kübrâ denir. Ayrıca bu usule Tayyibe Tarîki de denir.⁶¹ Bu metod, İbn'l- Cezerî'nin *en-Neşr* isimli eseri ve onun devamı olan *Takrîbü'n-Neşr fî'l-Kırââtî'l-Aşer* isimli eserinin zikrettiği tarîkleri esas almaktadır. İbn'l-Cezerî, Takrib Tarîki ile kırâat öğreniminin

⁵⁹ Muhammed Emîn b. Abdillâh (Molla Efendi, Emin Efendi, Abdullah Efendizâde), *Umdetü'l-Hallân fî İzâh-i Zübdeti'l-İrfân*, (İstanbul: Asitâne Yayıncılık, Baskı tarihi yok), 114; İsmail Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, 1. Baskı (İstanbul: İFAV Yayınları, 2018), 190; Temel, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, 129.

⁶⁰ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 129; Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 31.

⁶¹ Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 269; Karaçam, *Kur'an Tilavetinin Esasları*, 190.

kolay olması için, yukarıda zikredilen eserlerini nazmederek *Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kırââtü'l-Aşr* isimli yeni bir eser yazmıştır. Bu eser 1015 beyitten oluşmaktadır.⁶²

3.2. Kırâatların İcrasında Tilâvet Tarzı Bakımından Tarîkler

İlk dönemlerden itibaren kırâatların icrasında tilâvet tarzı bakımından iki tarîk takip edilmiştir. Bunlar İnfirâd ve İndirâc Tarîki'dir.

3.2.1. İnfirâd Tarîki

Kırâat imâmılarından her birinin kırâatının, ayrı bir hatimle okunmasıdır.⁶³ Bu usulde her kırâat imamının iki râvîsi için, ayrı ayrı hatim yapıldıktan sonra, kırâat imamını temsilen iki râvîyi birleştirerek üçüncü bir hatim yapılır. Tahsili uzun seneler alan bu usul, hicri V. asra kadar tavizsiz devam etmiştir.⁶⁴

3.2.2. İndirâc Tarîki

Kur'ân-ı Kerîm'i belli bir tertibe göre on kırâat imamı ve râvîlerin hepsinin kırâat vecihleriyle okuyarak hatim inmehtir. Bütün kırâat vecihleri bir hatimde toplanıp okunduğu için, bu tarîke cem tarîki de denmiştir.⁶⁵

Uygulanış keyfiyeti bakımından İndirâc Tarîki ile kırâatların cem edilmesi hususunda dört görüş bilinmektedir.⁶⁶

3.2.2.1. Vakf ile Cem

Şamlılar'ın ekolü olarak da bilinen vakf ile cem de ilk râvî ile okuyuşa başlanıp âyet sonunda veya uygun olan bir yerde durulur. Sonra tekrar başa dönerek sıradaki râvînin okuyuşu yapılır. Râvî sırasına uyulup âyet-i kerîmedeki ihtilaflar bitinceye kadar başa dönüp okumaya devam edilir. Şayet sırası sonra gelen bir

⁶² Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 260; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 106.

⁶³ Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 124; Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 74-75.

⁶⁴ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 100-101.

⁶⁵ Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 68; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 124; Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 74.

⁶⁶ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 102.

râvînin okuyuşu önceden çıkmış ise (ihtilafı olmayıp önceki rivâyetle örtüşüyorsa) bu okuyuş tekrarlanmaz.⁶⁷

3.2.2.2. Harf ile Cem

Vakf ile cemden daha pratik ve kolay olan bu okuyuş usulünde, âyet sonunu veya durağı beklemeden ihtilafı kelimeye gelindiği zaman durulur ve bu kelimedeki mevcut olan ihtilaflar peş peşe okunup bitirilir. Aynı usul bir sonraki kelimede de devam eder. Mısırlılar'ın ekolü olarak da bilinen bu usul okuyuş ahengini ve mana bütünlüğünü bozduğu için ulemanın çoğu tarafından tenkit edilmiştir.⁶⁸

3.2.2.3. Vakf ve Harf ile Cemin Bir Arada Uygulanması

Vakf ve harf ile cemin bir arada uygulandığı bu usulde, okuyuşa ilk râvî ile başlanır. Mana durumu, nefes ihtiyacı ve ihtilafı yerlerin çokluğu/azlığı gibi nedenler göz önünde bulundurularak durulacak yer önceden tayin edilir. İkinci okuyuşa, başa dönmeden durulan yere en yakın ihtilafı kelimeden başlanır ve bu ihtilafı kelimedeki mevcut olan vecihlerin hepsi okunup bitirilir. Okunan yerde başka ihtilaflar varsa, başa doğru gidilerek aynı usulle (örtüşen rivâyeti tekrar etmeden) okuyuşa devam edilir ve bütün vecihler okunarak bitirilir. İbn'l-Cezerî bu usulü tercih etmiştir.⁶⁹

3.2.2.4. Âyet ile Cem

Bu usulde okuyuşa ilk râvî ile başlanır ve âyet sonuna kadar okunur. Sonra başa dönülerek ikinci râvînin okuyuşu yapılır. Sırasıyla bütün râvîlerin okuyuşu bu şekilde okunup bitirilir ve sıradaki âyete geçilir.⁷⁰

Günümüzde en yaygın olarak kullanılan usul, üçüncü sırada zikrettiğimiz vakf ve harf ile cemin bir arada uygulanması usulüdür.⁷¹

⁶⁷ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 102.

⁶⁸ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 102.

⁶⁹ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 102-103.

⁷⁰ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 103.

⁷¹ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 103.

3.3. Kırâat İlminin Öğretiminde Takip Edilen Kitaplar Bakımından Tarîkler

Kırâat İlminin öğretiminde takip edilen kitaplar bakımından tarîkler, Teysîr Tarîki ve Şâtıbiyye Tarîki olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır.

3.3.1. Teysir Tarîki (İstanbul Tarîki)

Ebu Amr ed-Dâni'nin *et-Teysîr fî'l-Kırââtî's-Seb'ı* ile İbn'l-Cezerî'nin *Tahbîru't-Teysîr fî'l-Kırââtî'l-Aşer* isimli eseri esas alınıp, bu eserlere Şâtıbî'nin *Lâmiyye (Şâtıbiyye)*'si ve İbn'l-Cezerî'nin *ed-Dürretü'l-Müddie* isimli eseri ilave edilerek oluşturulan tarîke denilmektedir.⁷²

Teysîr Tarîki usulü ile kırâat öğretimi, Osmanlı'da Hicrî X. asır ortalarında Kânûnî Sultan Süleyman Hân (ö. 974/1566) döneminde başlamıştır. Kânûnî, Sadrâzam Sokollu (Tavil) Mehmed Paşa'yı (ö. 1505/1579) görevlendirerek, Mısır'da kırâat öğretiminde şöhret sahibi olan Şeyh Ahmed el-Mesyerî⁷³'yi (ö. 1006/1597) İstanbul'a davet ettirmiştir. Şeyh Ahmed el-Mesyerî bu davete icabet edip İstanbul'a geldikten sonra Eyyüb Sultan Câmî'ne imâm tayin edilmiştir.⁷⁴ Mesyerî, Eyüp'te bulunan Sokollu Dâru'l-Kurrâ'sında Teysîr Tarîkî ile kırâat okutmaya başlamış ve kendisinden birçok kırâat âlimi ders almıştır.⁷⁵ 1006/1597'de vefat eden Şeyh Ahmed el-Mesyerî'nin kabri Sokollu Türbesi'nin bahçesinde bulunmaktadır.⁷⁶

Osmanlı'da Teysîr Tarîki ile kırâat öğretimi, İstanbul'da başladığı için 1006/1597 tarihinden itibaren bu tarîke, İstanbul Tarîki denmiştir.⁷⁷

⁷² Temel, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, 134; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 315.

⁷³ Bu zatın ismi bazı kaynaklarda Ahmed el'-Mesyerî, bazı kaynaklarda da Ahmed el-Mısırî olarak geçmektedir. Emin Efendi Zuhru'l-Erîb isimli eserinde, her iki ismi de zikretmiştir. Buna mukabil eserin kenarındaki açıklamada ise bu isim el-Mesyerî olarak harekelenmiştir. Biz de, bu açıklamayı esas alıp el-Mesyerî ismini tercih ettik. Bkz. Muhammed Emîn b. Abdillâh, (Molla Efendi, Muhammed Emin Efendi, Abdullah Efendizâde), *Zuhru'l-Erîb fî İdâhi'l-Cem'i bi't-Takrîb*, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi, nr. 11, 5b.

⁷⁴ Hocazâde Ahmed Hilmi, *Ravdâtü'l-Kurrâ ve Tarihi Kur'ân-ı Kerim*, baskı sayısı yok (İstanbul, Türk Neşriyat Yurdu Yayınları, 1959), 7; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 113.

⁷⁵ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 5b; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 113.

⁷⁶ Muhammed Emîn Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 5b.

⁷⁷ Hocazâde Ahmed Hilmi, *Ravdâtü'l-Kurrâ*, 7.

3.3.2. Şatibiyye Tarîki (Mısır Tarîki)

Şatibiyye Tarîki, Teysîr Tarîki'nin aksine *Lâmiyye (Şâtibiyye)* ve *ed-Dürre* isimli eserlerin esas alınıp, bunlara *et-Teysîr* ile *Tahbîr* isimli eserlerin ilave edilerek oluşturulduğu tarîktir.⁷⁸

Osmanlı'da Mısır Tarîki usulü ile kırâat öğretimi, Hicri XI. asır sonlarında Sultan IV. Mehmed Han (ö. 1104/1693) döneminde başlamıştır. Köprülü Fazıl Mustafa Paşa (ö.1102/1690) Sadrazam olmadan önce, Mısır'da valilik yaptığı sırada tanıdığı, Mısır'ın önde gelen Kurrâlarından olan Şeyh Ali b. Süleyman el-Mansûrî'yi (ö. 1134/1721) İstanbul'a davet etmiş, o da bu davete icabet ederek İstanbul'a gelmiştir.⁷⁹ İstanbul'a geldikten sonra Belgrad Köprülü Ahmet Paşa Dâru'l-Kurrâsı, Köprülü Mehmed Paşa Türbesi, Saliha Sultan Türbesi ve Sultan Ahmed Dâru'l-Kurrâsı'nda görevlendirilen Ali b. Süleyman el-Mansûrî, bu yerlerde şeyhulkurrâlık, ders-i âmmîlik, hâfız-ı kütüplük ve muhaddislik yapmıştır. Okuttuğu talebelerine sarf, nahiv, aruz, hadis ve kırâat alanında dersler veren⁸⁰ Ali b. Süleyman el-Mansûrî, 13 Muharrem 1134 (3 Kasım 1721) yılında vefat etmiş⁸¹ ve Ayasofya Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Üsküdar Mezarlığına defnedilmiştir.⁸² Ali b. Süleyman el-Mansûrî'nin icâzet silsilesi Zekerîyyâ el-Ensârî kanalıyla İbn'l-Cezerî'ye ulaşır.⁸³

Şâtibiyye Tarîki ile kırâat öğretimi, Mısır ve çevresinde daha yaygın olarak yapılmış ve bölgenin yerleşik ekolü haline gelmiştir. Bundan dolayı okutulduğu her yerde bu tarîk, Mısır Târîki ismiyle anılmıştır.⁸⁴

4. Kırâat İlmi'nde Meslekler

Kırâat eğitim ve öğretiminde kullanılan sisteme meslek denilmektedir.⁸⁵ Osmanlı'ya Teysîr (İstanbul) Tarîki ile kırâat öğretimini Şeyh Ahmed el-Mesyerî

⁷⁸ Pakdil, *Ta'lim, Tecvid ve Kıraat*, 382; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 259.

⁷⁹ Ahmet Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî ve Meşhur Mısır Tariki Kurrâları*, 1. Baskı (İstanbul: Ravza Yayınları, 2018), 61; Abdullah Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016), 73.

⁸⁰ Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 61; Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 73.

⁸¹ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 116.

⁸² Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 73; Öge, *Yusuf Efendizâde'nin Kıraat İlmindeki Yeri*, 95.

⁸³ Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 61.

⁸⁴ Hocazâde Ahmed Hilmi, *Ravdâtü'l-Kurrâ*, 8; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 120; Öge, *Yusuf Efendizâde'nin Kıraat İlmindeki Yeri*, 95.

yayıp kazandırırken, Şâtıbiyye (Mısır) Tarîki ile kırâat öğretimini ise Şeyh Ali b. Süleyman el-Mansûrî kazandırmıştır. Her iki zatın Mısır’da kırâat öğrenimi görmesi ve kaynak kitaplarının aynı olmasına rağmen, kırâat öğretiminde kullandıkları bu kitapların önceliği ve sonralığı farklıdır.⁸⁶ Bu durum her iki tarîkin eğitim usullerindeki tercihlerini birbirinden ayırmıştır. Örneğin İstanbul Tarîki’nde sıra vechi önce alınıp tahkik vechi sonra alınırken, Mısır Tarîki’nde ise tahkik vechi önce alınıp sıra vechi sonra alınır.⁸⁷

İstanbul Tarîki ve Mısır Tarîki’nin kendi içindeki tercihleri de birbirinden farklıdır.⁸⁸ Bu durum her iki tarîkte de mesleklerin oluşmasına sebep olmuştur.⁸⁹ Her iki tarîkin ikişer mesleği vardır. İstanbul Tarîki’nin meslekleri İtilâf ve Sûfî mesleği iken, Mısır Tarîki’nin meslekleri ise Mutkîn ve Atâullah mesleğidir.⁹⁰

4.1. İtilâf Mesleği

Bu mesleğin öncüsü, Ebû Abdullah b. Muhammed Yusuf Efendizâde’dir (ö. 1167/1753).⁹¹ Kırâat ilmini, babası Muhammed b. Abdurrahman’dan İstanbul Tarîki ile okumuştur.⁹² Azimet cihetini esas alarak *el-İtilâf fî Vücûhi’l-İhtilâf* adlı bir eser yazan Yusuf Efendizâde, kırâat öğretiminde de aynı ciheti uygulamıştır. Bu meslek, Yusuf Efendizâde’nin ismini zikrettiğimiz eserinden dolayı İtilâf Mesleği olarak isimlendirilmiştir.⁹³

İtilâf Mesleği, Seb’a ve Aşere Tarîki’nin öğretiminde, mertebeteyn ve merâtib-i erbea usulünü esas almış,⁹⁴ Takrîb Tarîki’nde ise sadece merâtib-i erbea

⁸⁵ Temel, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, 102.

⁸⁶ Hocaâde Ahmed Hilmi, *Ravdâtü’l-Kurrâ*, 6-7; Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 203.

⁸⁷ Emin Efendi, *Umdetü’l-Hallân*, 114. Sıra vechinden başka her iki tarîkin birçok vecihdeki tercihi farklıdır. Çalışmamızın ileri bölümlerinde yeri geldikçe anlatılacaktır.

⁸⁸ Azimet ve ruhsat tercihleri gibi.

⁸⁹ Abdullah Gökdemir, “Osmanlı Kırâat Eğitiminde Tarîkler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri”, *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 13/1 (2019), 100.

⁹⁰ Emin Efendi, *Zuhru’l-Erîb*, 214b; Emin Efendi, *Umdetü’l-Hallân*, 117.

⁹¹ Muhammed Emîn Efendi, *Zuhru’l-Erîb*, 214b; Emin Efendi, *Umdetü’l-Hallân*, 117.

⁹² Öge, *Yusuf Efendizâde’nin Kırâat İlmindeki Yeri*, 55; Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 87.

⁹³ Hocaâde Ahmed Hilmi, *Ravdâtü’l-Kurrâ*, 8; Öge, *Yusuf Efendizâde’nin Kırâat İlmindeki Yeri*, 93.

⁹⁴ Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde merâtib-i erbea ve mertebeteyn kavramları açıklanacaktır.

usulünü uygulamıştır.⁹⁵ Öğrenimi zor ve zahmetli olan bu meslek, okutacak üstâdı kalmadığı için günümüzde okunmamaktadır.

4.2. Sûfî Mesleği

Bu mesleğin öncüsü, Kastamonulu Şeyh Ahmed es-Sûfî Efendi'dir (ö. 1172/1758).⁹⁶ Kırâat ilmini Çelebi İmam Mehmed Efendi'den okumuştur.⁹⁷ Kırâat öğretiminde, ruhsat cihetini esas alıp uygulayan Ahmed es-Sûfî Efendi ve talebelerinin bu mesleğin öğretimine dair yazmış oldukları herhangi bir eseri bulunmamaktadır.⁹⁸ Bu mesleğin öğretiminde kütüphanelerde bulunan defter ve kürrâselerden⁹⁹ faydalanılmaktadır.¹⁰⁰

Sûfî Mesleği, Seb'a, Aşere ve Takrib Tarîkleri'nin öğretiminde merâtib-i erbea usulünü esas almakla birlikte, mertebeteyn usulünü de uygulamıştır.¹⁰¹ Ruhsat cihetini esas aldığı için öğrenimi İtilâf Mesleği'nden daha kolay olan Sûfî Mesleği, günümüzde başta İstanbul olmak üzere çeşitli illerimizde okutulmaktadır.

4.3. Mutkîn Mesleği

Bu mesleğin öncüsü, Kettânizâde olarak da bilinen Ebû Tahir Muhammed b. Mustafa b. İbrahim b. Ahmed en-Naîmî Efendi'dir (ö. 1169/1755).¹⁰² Kırât ilmini, Ali b. Süleyman el-Mansûrî'nin talebesi olan Şeyh Hacı Huseyn b. Huseyn Murad el-Erzurumî'den (ö. 1163/1750) öğrenip icazetini almıştır.¹⁰³ Azimet cihetini esas alarak *Mütkınü'r-Rivâye fî Ulûmi'l-Kırâati li'd-Dirâye* isminde bir eser yazan Kettânizâde, kırâat öğretiminde de aynı ciheti uygulamıştır.¹⁰⁴ Bu meslek, ismini zikrettiğimiz eserinden dolayı Mutkîn Mesleği olarak isimlendirilmiştir.¹⁰⁵ Bu mesleğin birincil kaynağı Mutkîn olmakla birlikte, Ali b. Süleyman el-Mansûrî'nin

⁹⁵ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117.

⁹⁶ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 214b; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Ravdâtü'l-Kurrâ*, 8.

⁹⁷ Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 214.

⁹⁸ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 214b; Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 213.

⁹⁹ El ile yazılan kitapların sekiz sahifeden meydana gelen formasına denir. Bkz. Ömer Dumlu, "Suhuf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37: 477.

¹⁰⁰ Gökdemir, "Osmanlı Kırâat Eğitiminde Tarîkler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri", 107.

¹⁰¹ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 214b; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117.

¹⁰² Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 91; Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 215.

¹⁰³ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 215a; Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 215.

¹⁰⁴ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 214b; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Ravdâtü'l-Kurrâ*, 8.

¹⁰⁵ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117; Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 91.

Tahrîru't-Turuk isimli eseri ile Mustafa el-İzmirî'nin Bedâiyu'l-Burhân isimli eseri de kaynakları arasında zikredilmiştir.¹⁰⁶

Mutkîn Mesleği, Seb'a, Aşere ve Takrib Tarîkleri'nin öğretiminde mertebeteyn usulünü esas almış, merâtib-i erbea usulünü de uygulamıştır.¹⁰⁷ Bu meslek okutacak üstadı kalmadığı için günümüzde okutulmamaktadır.

4.4. Atâullah Mesleği

Mısır Tarîki'nin günümüzde okutulan mesleği olan Atâullah Mesleği'nin öncüsü, Şeyh Atâullah Mehmed en-Necib b. el-Huseyn Efendi'dir (ö. 1209/1794).¹⁰⁸

Çalışmamız Atâullah Mesleği'nin öğretim usulleri üzerinedir. Bu mesleği daha sonraki bölümde detaylı olarak inceleyeceğimiz için burada üzerinde durmayacağız.

¹⁰⁶ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 215a; Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 215.

¹⁰⁷ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 214b; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117.

¹⁰⁸ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 214b; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117.

BİRİNCİ BÖLÜM

ATÂULLAH MESLEĞİ ve ŞEYH ATÂULLAH EFENDİ

Mısır Tarîki Atâullah Mesleği'nin öncüsü, Şeyh Atâullah Mehmed en-Necib b. el-Huseyn Efendi'dir. (ö. 1209/1794)¹⁰⁹ Seb'a ve Aşere Târîki'ni Dülgerzâde İmamı Mahmud Efendi'den (ö. 1166/1753), Takrîb Târîki'ni ise Mahmud Paşa Hatîbi Veliyyüddîn b. Ali Efendi'den (ö. 12/18. asır) okuyup icâzetini almıştır.¹¹⁰ Şeyh Atâullah Efendi'nin icazet silsilesi, yukarıda zikrettiğimiz hocaları ve Hocapaşa İmamı Hasan Efendi (ö. 1136/1723-24) vasıtasıyla dedesi Ali b. Süleyman el-Mansûrî'ye ¹¹¹ (ö. 1134/1721), Ondan da İbn'l-Cezerî'ye (ö. 833/1429) ulaşmaktadır.¹¹² Kırâat öğretiminde ruhsat cihetini uygulayan¹¹³ ve herhangi bir eserine rastlanılmayan¹¹⁴ Şeyh Atâullah Efendi, boğazda bindiği kayığın batması sonucu 1209/1794 yılında boğularak vefat etmiştir.¹¹⁵

Şeyh Atâullah Efendi'nin vefatından sonra, Yusuf İmam Efendizâde Ahmed er-Rüşdî (ö. 1233/1817), bu mesleğin kırâat öğretimindeki usullerini açıklayan *Mürşidü't-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba'di Âyâtî'l-Kur'âniyye* isiminde bir eser telif etmiştir. Bu eser Atâullah Mesleği'nin en önemli kaynağıdır.¹¹⁶ Öte yandan Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî'nin (ö.1238/1822) *Muhtâru'l-İkrâ* adlı 110 beyitlik kasîdesi de bu mesleğin kaynakları arasındadır.¹¹⁷ Hıfzî, zikrettiğimiz bu eserine *Muğni'l-Kurrâ fî Şerh-i Muhtârî'l-İkrâ* isiminde bir de şerh yazmıştır.¹¹⁸

Atâullah Mesleği, kırâat öğretiminde Muhammed b. Tayfûr es-Secâvendî'nin (ö. 560/1165) *İlelü'l-Vukûf (el-Vakfû ve'l-İbtidâü'Kebîr)* adlı eserindeki vakf ve ibtidâlara riayet etmiş, İndirâc Tarîki ile hem vakf hem de harf ile cem'i bir arada

¹⁰⁹ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 214b; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Kastamonî, *İcâzetnâme*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr. 2870, 5b; Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 215a.

¹¹¹ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 215a; Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 219.

¹¹² Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 116; Öge, *Yusuf Efendizâde'nin Kiraat İlmindeki Yeri*, 55.

¹¹³ Hocazâde Ahmed Hilmi, *Ravdâtü'l-Kurrâ*, 8.

¹¹⁴ Akdemir, *Kiraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 123.

¹¹⁵ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117. (Bu bilgi eserin hâşiyesinde yazmaktadır.)

¹¹⁶ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 214b; Akdemir, *Kiraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 123.

¹¹⁷ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117.

¹¹⁸ Yazması elimizde mevcut olan bu eserden, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde istifade edilecektir.

uygulamıştır.¹¹⁹ Semâ' ve arz metoduyla kırâatların öğretildiği bu meslek, Seb'a, Aşere ve Takrib Tarîkleri'nde merâtib-i erbea ve mertebeteyn usullerinin her ikisini de uygular.¹²⁰

Son olarak Atâullah Mesleği'ni temsil etme gayesi ile yazılmış olmamasına rağmen, yakın dönem Mısır Kırâat ulemâsından olan Abdü'l-Fettâh el-Kâdî'nin (ö. 1402/1981) telif ettiği, *el-Büdûru 'z-Zâhira fî'l-Kırâati 'l-Aşri 'l-Mütevâtira* isimindeki eseri, usul ve tercihleri bakımından bu mesleğe benzerliğiyle dikkat çekmektedir.¹²¹

Günümüzde Atâullah Mesleği, Sûfî Mesleği'nden daha yaygın olarak okutulmaktadır. İstanbul, Konya, Eskişehir, Trabzon ve Sakarya gibi iller bu mesleğin okutulduğu iller arasında yer almaktadır.

1. Mesleğin Öncü ve Kurucusu Şeyh Atâullah Efendi (ö. 1209 (1794))

XVIII. yüzyıl Osmanlı kırâat ulemâsından olan Şeyh Atâullah Mehmed (Muhammed)¹²² en-Necib b. el-Huseyn Efendi, Atâullah Mesleği'nin kurucusudur.¹²³ Kaynaklarda doğumuyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız Şeyh Atâullah Efendi, kendisinin de bağlı olduğu Mısır Tarîki'nin Osmanlı'ya yayılmasını sağlayan Ali b. Süleyman el-Mansûrî'nin torunudur.¹²⁴

Şeyh Atâullah Efendi, Mısır Tarîki'nin meşhur şeyhülkurrâlarından olan Dülgerzâde İmamı Hafız Mahmud Efendi'den (ö. 1166/1753), Seb'a ve Aşere Târîki'ni okumuştur. Hocasının vefat etmesi üzerine, talebesi Mahmud Paşa Hatîbi Veliyyüddîn b. Ali Efendi'den (ö. 12/18. asır) Takrîb Târîki'ni okuyarak icâzetini almıştır.¹²⁵ Onun icâzet silsilesi, Veliyyüddîn b. Ali Efendi, Hafız Hacı Mahmud Efendi, Şeyh İsmail Efendi (ö. ?), Trabzonlu Hasan Efendi (ö. ?) ve Hocapaşa İmamı

¹¹⁹ Yusuf İmam Efendizâde Ahmed er-Rüşdî Efendi, *Mürşidü 't-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba'di Âyâtî 'l-Kur'âniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, nr. 71, 2b.

¹²⁰ Emin Efendi, *Zuhru 'l-Erîb*, 214b; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 117.

¹²¹ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 123.

¹²² Kastamonî, *İcâzetnâme*, 5b. İlgili eserde Muhammed ismi geçmektedir.

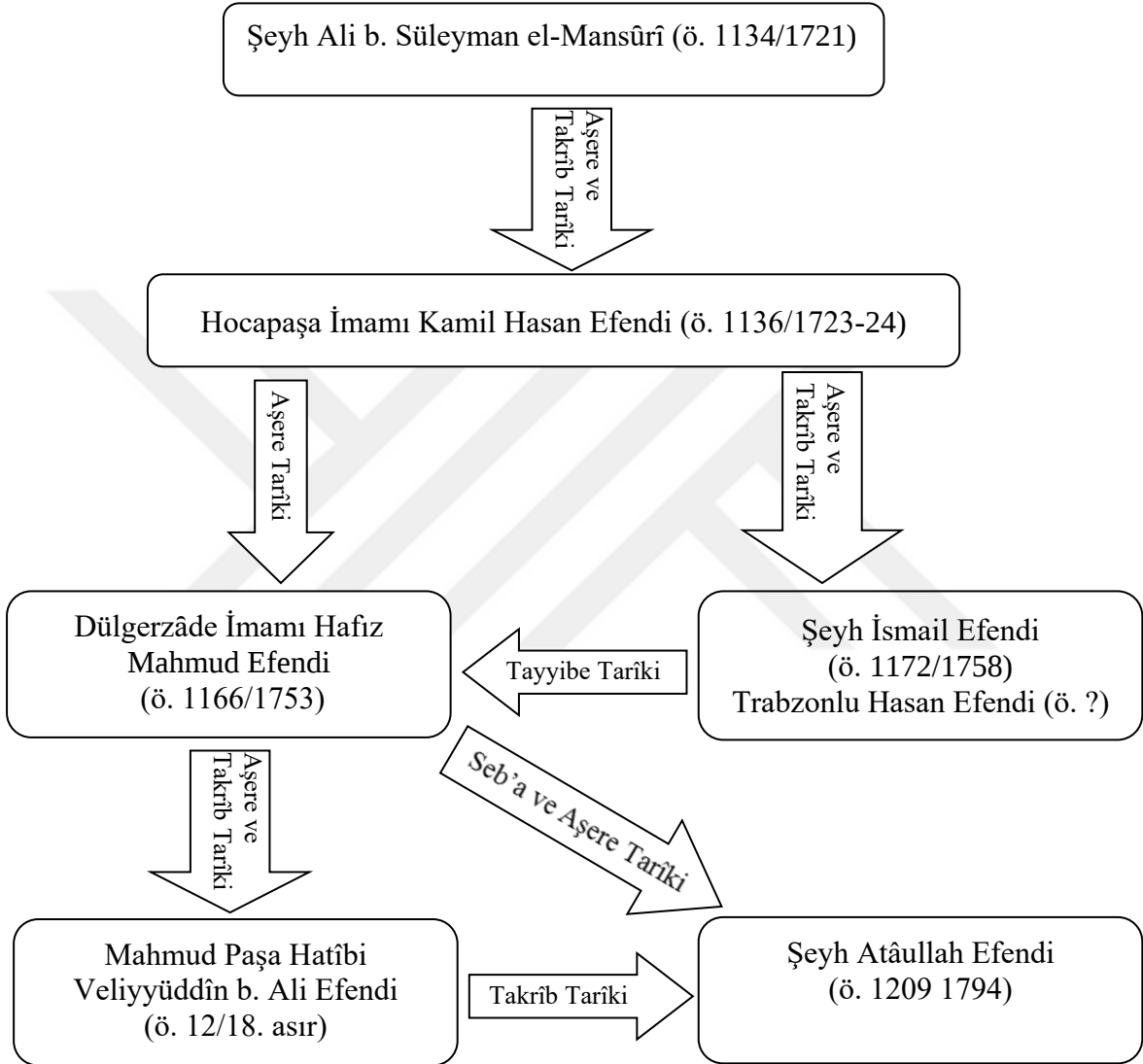
¹²³ Emin Efendi, *Zuhru 'l-Erîb*, 214b; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 117.

¹²⁴ Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî, *el-Mecmea fî'l-Kırâati 'l-Erbea*, Beyazıt Kütüphanesi, BYZ. Devlet Beyazıt, nr.177, 4a.

¹²⁵ Kastamonî, *İcâzetnâme*, 6a-6b; Süleyman Sürûrî, *İcâzetnâme*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr. 2770, 5a-5b; Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 85-104-227.

Şeyh Kamil Hasan Efendi (ö. 1136/1723-24) kanalıyla Şeyh Ali b. Süleyman el-Mansûrî'ye ulaşmaktadır.¹²⁶

Şeyh Atâullah Efendi'nin icâzet silsilesi, şu şekildedir:

Şeyh Atâullah Efendi Nakşîbendiyye Tarîkatı'na mensup olup, Beykoz Kanlıca'dan, Kavacık ve Göztepe'ye giden dağ yolu üzerine Atâ Efendi Tekkesi'ni (Mehmed Atâullah Efendi, Şeyh Atâ Efendi ve Şeyh Atâullah Efendi Tekkesi) kurmuştur.¹²⁷ Bu tekke de postnişin¹²⁸ olan Şeyh Atâullah Efendi, bir yandan bu

¹²⁶ Kastamonî, *İcâzetnâme*, 6b-7a-b; Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 124.

¹²⁷ Mehmet Baha Tanman, "Atâ Efendi Tekkesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 4: 36-37.

¹²⁸ Tekkenin şeyhi olan kişiye postnişin denir.

vazifesini yürütürken, diğer yandan da burada öğrencilerine kırâat dersleri vermiştir.¹²⁹ 1750-1775 yılları arasında kurulduğu tahmin edilen bu tekkenin vakfiyesi, damadı ve halefi Şeyh Ubeydullah Efendi tarafından tanzim edilmiştir. Uzun yıllar bakımsız kalan bu tekkeye zaman zaman tadilat yaptırılmıştır. En son 1976 yılında sadece tevhidhanesi cami olarak kullanılmak üzere tamir ettirilmiştir. Diğer yerleri hala harap durumdadır.¹³⁰

Şeyh Atâullah Efendi 1209/1794 yılında, Arnabud yöresinde bindiği kayığın alabora olması nedeniyle boğularak vefat etmiştir.¹³¹ Naaşı günler sonra ve bozulmamış olarak Hayırsız Ada civarında balıkçılar tarafından bulunmuştur. Kimliği, elbisesinden, yanında bulunan Mushafı ve Delâil kitabından tespit edilmiş, yıkanıp teşhiz ve tekfini yapıldıktan sonra cenaze namazı kılınarak Kanlıca'daki kendi kurduğu Atâ Efendi Tekkesi'ne defnedilmiştir.¹³²

2. Şeyh Atâullah Efendi'nin Kırâat İlmi'ndeki Hocaları

Şeyh Atâullah Efendi'nin kırâat ilmindeki hocaları, Dülgerzâde İmamı Mahmud Efendi (ö. 166/1753) ve Mahmud Paşa Hatîbi Veliyyüddîn b. Ali Efendi'dir (ö. 12/18. asır).

2.1. Dülgerzâde İmamı Mahmud Efendi (ö. 1166/1753)

Mahmud Efendi, Dülgerzâde İmamı diye de bilinir. Şâtıbiyye/Seb'a Tarîki ve Dürre (Ebû Ca'fer, Ya'kûb ve Halef'in kırâatı)'yi Hocapaşa İmamı ve *Karabaş Tecvid*'i Şârihi¹³³ olan Kamil Hasan Efendi'den (ö. 1136/1723-24) okumuş,¹³⁴ Tayyibe Tarîki'ni ise Mahmud Efendi'nin talebeleri olan, İbrahim b. Mustafa Efendi (ö. 1172/1758) ile Trabzon'lu Hasan Efendi'den (ö. ?) okumuştur.¹³⁵

¹²⁹ Tanman, "Atâ Efendi Tekkesi", 4: 36-37; Recep Akakuş, *Tarihsel Boyutuyla Kur'an-ı Kerim Öğretimi ve Reisü'l Kurralık*, 1. Baskı (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2008), 34; Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 220; Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 227.

¹³⁰ Tanman, "Atâ Efendi Tekkesi", 4: 36.

¹³¹ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117.

¹³² Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117; Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 227. Eserin hâşiyesinde bu bilgi yazmakta olup hâşîye müellife ait değildir. Eserin asıl bölümünde ise Emin Efendi "Allah ona şehadet lütfunda bulundu" diye yazmaktadır. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 117.

¹³³ Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 234.

¹³⁴ Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî, *el-İzhâr fî Turuki'l-Eimmeti'l-Ahyâr*, Beyazıt Kütüphanesi, BYZ. Devlet Beyazıd, nr.177, 4a; Kastamonî, *İcâzetnâme*, 5b.

¹³⁵ Hıfzî, *el-İzhâr*, 167-168; Kastamonî, *İcâzetnâme*, 5b. Fatihâ Sûresi'nden Sebe Sûresi'ne kadar İsmail b. Mustafa Efendi'den, Sebe Sûresi'nden, Nâs Sûresi'ne kadar ise Trabzon'lu Hasan Efendi'den okumuştur.

En önemli talebesi Şeyh Atâullah olan Mahmud Efendi, Hacızâde diye bilinen Mehmed Efendi ve Şeyh Atâullah Efendi'nin Takrîb Tarîki'ni aldığı Mahmutpaşa Hatibi Veliyyüddîn b. Ali'ye de kırâat okutmuştur.¹³⁶ Kırâat İlmi'ne dair *Hidâyetü't-Tullâb fi'n-Nutki bi'd-Dâd alâ Sebîli's-Sevâb, Risâle fî Hidâyetü't-Tullâb* ve *er-Risâletü'l-Mahmûdiyyetü'd-Dâdiyyetü'l-Hâlisâ* isiminde üç eser yazan Mahmud Efendi, 1166/1753 yılında vefat etmiştir.¹³⁷

2.2. Mahmut Paşa Hatibi Veliyyüddîn b. Ali (ö. 12/18. yüzyıl)

Mahmut Paşa Hatibi olan Veliyyüddîn b. Ali, Sivas Koyulhisar'lıdır.¹³⁸ Dülgerzâde İmamı Mahmud Efendi'den kırâat ilmini tahsil etmiştir. Şeyh Atâullah Efendi'ye hocası Mahmud Efendi'nin vefat etmesi nedeniyle, Takrîb Tarîki'ni okutmuştur.¹³⁹ Dâd harfinin doğru telaffuz edilmesine katkı sağlamak için, *Risâle fî Dâdi's-Sahîha* isiminde bir risale yazan Veliyyüddîn b. Ali'nin vefat tarihi bilinmemektedir.¹⁴⁰

3. Şeyh Atâullah Efendi'nin Talebeleri

Birçok talebe yetiştirmiş olan Şeyh Atâullah Efendi'nin en meşhur talebeleri, Muhammed Belenî (Şeyh Coşkun) (ö. 12-18.yüzyıl) ve Şeyhulkurrâ Hasan Efendi'dir. (ö. ?) Şeyhulkurrâ Hasan Efendi, başta Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî olmak üzere birçok âlimi yetiştirmiştir.¹⁴¹

3.1. Şeyh Coşkun Efendi (Muhammed Belenî) (ö. 12-18. yüzyıl)

Daha çok Şeyh Coşkun Efendi olarak bilinen Muhammed b. Muhammed, Hatay'ın Belen İlçesindendir.¹⁴² Kırâat İlmini Şeyh Atâullah Efendi'de okumuştur. Şehzâde Camii Cuma Hatibi ve Fatih Camii üçüncü imamı olarak görev yapan Şeyh Coşkun Efendi, hocası gibi Nakşîbendiyye Tarîkatı'na mensuptur. Kırâat alanında

¹³⁶ Sürûrî, *İcâzetnâme*, 7a; Kastamonî, *İcâzetnâme*, 5a-5b; Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 235.

¹³⁷ Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 235-237-239.

¹³⁸ Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 240; Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 104.

¹³⁹ Hıfzî, *el-İzhâr*, 167; Kastamonî, *İcâzetnâme*, 5b.

¹⁴⁰ Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 242.

¹⁴¹ Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî, *el-Mecmea fî'l-Kırâati'l-Erbea*, Beyaz Kütüphanesi, BYZ. Devlet Beyazıd, nr. 175, 4a; Kastamonî, *İcâzetnâme*, 5b.

¹⁴² Sürûrî, *İcâzetnâme*, 7b; Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 107.

Kirmastizâde Ahmed b. Mehmed Efendi, Turşucuzâde Ahmed Hıfzî Efendi ve Mehmed Murad Nakşîbendî gibi birçok talebe yetiştirmiştir.¹⁴³

Kur'an ilimlerine olan vukufiyeti ile öne çıkan Şeyh Coşkun Efendi'nin telif ettiği herhangi bir eseri olmamakla birlikte, vücûhâtı zor olan âyetlerin vecihlerini açıklayan mecmuaları ile idğâmları, müfred hemzeyi ve imâleyi açıkladığı cetvelleri bulunmaktadır. Şeyh Coşkun Efendi'nin XIX. yüzyıl başlarında vefat ettiği tahmin edilmektedir.¹⁴⁴

3.2. Şeyhülkurrâ Hacı Hasan Efendi (ö. ?)

Şeyhülkurrâ Hacı Hasan Efendi, Hacı Mustafa Efendi'nin oğludur. Aşere ve Takrîb Tarîki'ni Şeyh Atâullah Efendi'den, Kırâat-ı Erbea'yı (Hasanü'l-Basrî, İbn Muhaysin, el-Yezîdî ve İbn Şenebûzî'nin kırâatları) ise Şeyh Osman Efendi'den almıştır.¹⁴⁵ Atâullah Mesleği'nin öğretim usullerini esas alarak eser telif etmiş olan Muhammed Ârif b. İbrahim el Hıfzî (ö. 1238/1822) gibi birçok âlim yetiştiren Şeyhülkurrâ Hacı Hasan Efendi'nin XIX. yüzyıl başlarında vefat ettiği tahmin edilmektedir.¹⁴⁶

4. Atâullah Mesleği'nin Temel Kaynakları ve Bu Eserlerin Müellifleri

Atâullah Mesleği'nin öğretim usullerini açıklayan iki eser telif edilmiştir. Bunlar, Yusuf İmam Efendizâde Ahmed er-Rüşdî'nin *Mürşidü't-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba'di Âyâtî'l-Kur'âniyye* isimindeki eseri¹⁴⁷ ile Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî'nin *Muhtâru'l-İkrâ* adlı 110 beyitlik kasîdesidir.¹⁴⁸

4.1. Mürşidü't-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba'di Âyâtî'l-Kur'âniyye

Eseri, Atâullah Mesleği'nin Tayyibe Tarîki'ndeki¹⁴⁹ usullerini esas alarak Güllü Hâfız olarak da bilinen Yusuf İmam Efendizâde (Yusuf İmamzâde) Ahmed er-Rüşdî telif etmiştir.¹⁵⁰ Müellif, ilgili eseri telif ederken Ebû Amr ed-Dânî'nin (ö. 444/1053) *et-Teyisr* ve *Câmiu'l-Beyân* adlı eserleri, İbn Şüreyh'in (ö. 476/1084)

¹⁴³ Kastamonî, *İcâzetnâme*, 6a-6b; Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 107.

¹⁴⁴ Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 107.

¹⁴⁵ Hıfzî, *el-İzhâr*, 4a.

¹⁴⁶ Muhammed Ârif b. İbrahim el Hıfzî kırâat ilmine dair beş eser telif etmiştir.

¹⁴⁷ Hocazâde Ahmed Hilmi, *Ravdâtü'l-Kurrâ*, 8.

¹⁴⁸ Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 225.

¹⁴⁹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 3a.

¹⁵⁰ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 215a.

Kitâbü'l-Kâfî adlı eseri, Ebû Ma'ser'in (ö. 478/1083) *Kitâbü't-Telhîs* adlı eseri, İbn Sivâr el-Bağdadî'nin (ö. 496/1102) *Kitâbü'l-Müstenîr* adlı eseri, Ebu'l-Abbâs el-Mihdevî'nin *Kitâbü'l-Hidâye* adlı eseri, İbn Galbûn'un (ö. 399/1008) *et-Tezkira* adlı eseri, Saîd b. İmrân el-Endülüsî'nin (ö. ?) *Kitâbü'l-Unvân* adlı eseri, Ebû Muhammed Abdullah b. Ali el-Bağdâdî'nin (ö. ?) *Kitâbü'l-Mebhec* adlı eseri, İbn Fethân eş-Şehrazûrî el-Bağdâdî'nin (ö. ?) *Kitâbü'l-Mısbâh* adlı eseri, Şâtıbî'nin (ö. 590/1194) *Hırzû'l-Emânî* adlı eseri İbn'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) *Neşr ve Tayyibetü'n-Neşr* adlı eserleri ve Ahmed b. Muhammed ed-Dimyâtî el-Bennâ'nın (ö. 1117/1705) *İthâfû Fûdalâi'l-Beşer* adlı eserinden istifade etmiştir.¹⁵¹

Bunlara ilave olarak, Mısır Tarîki'nin kurucusu Şeyh Ali b. Süleyman el-Mansûrî'nin (ö. 1134/1721) *Risâle fi's-Suâl ve'l-Ecvibe* adlı eseri ve kendi hocaları Yusuf Efendizâde'nin (İtilâf Mesleği'nin öncüsü) (ö. 1164/1754) *el-İtilâf* adlı eseriyle Mustafa el-İzmirî'nin¹⁵² (ö. 1155/1742) *Bedîu'l-Burhân* adlı eserinden de istifade eden¹⁵³ Yusuf İmam Efendizâde, 1117/1802-3 tarihinde vefat etmiştir.¹⁵⁴

Mürşidü't-talebe Atâullah Mesleği'nin öğretim usulleri üzerine yazılmış olan en önemli kaynaktır¹⁵⁵ ve Muhammed b. Tayfûr es-Secâvendî'nin durakları esas alınarak yazılmıştır.¹⁵⁶ Baskısı olmayan bu eserin Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde, biri 175 varak, diğeri 12 varak olmak üzere iki yazması bulunmaktadır.¹⁵⁷

4.2. Muhtâru'l-İkrâ

Muhtâru'l-İkrâ adlı eser, manzum ve 110 beyit olarak Mısır Tarîki Atâullah Mesleği'nin Aşere Tarîki'ndeki usulleri esas alınarak telif edilmiştir.¹⁵⁸ Eseri Şeyhülkurrâ Hacı Hasan Efendi'nin (ö. ?) talebesi olan Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî (ö.1238/1822),¹⁵⁹ *Teysîr, Câmiu'l-Beyân, Kitâbü'l-Müstenîr, Kitâbü'l-Kâfî,*

¹⁵¹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 4a-5a-5b-6b.

¹⁵² Yusuf Efendizâde, Ali b. Süleyman el-Mansûrî'den, Mustafa el-İzmirî de Yusuf Efendizâde'den kırâat almıştır. Bkz. Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 81.

¹⁵³ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 3a.

¹⁵⁴ Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 105.

¹⁵⁵ Emin Efendi, *Zuhru'l-Erîb*, 215a; Hocaşâde Ahmet Hilmi, *Ravdâtü'l-Kurrâ*, 8.

¹⁵⁶ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 2b.

¹⁵⁷ Eserin 175 varak olan yazması Süleymaniye Kütühanesi, Fatih 71 numaralı koleksiyonda mevcut iken, 12 varak olanı ise Hacı Mahmud Efendi 380 numaralı bölümünde mevcuttur.

¹⁵⁸ Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 225.

¹⁵⁹ Muhammed Arif b. İbrahim el-Hıfzî, *Muğni'l-Kurrâ fi Şerhi Muhtârul İkrâ*, Beyazıt Kütüphanesi, BYZ. Devlet Beyazıt, nr. 117, 1a.

*Kitâbü'l-Unvân, Kitâbü'l-Hâdî*¹⁶⁰, *Lâmiyye, Neşr ve Tahbîru't-Teysîr* gibi eserlerden istifade ederek yazmıştır.¹⁶¹ Daha sonra kendi eserine *Muğni'l-Kurrâ fî Şerh-i Muhtârî'l-İkrâ* isminde¹⁶² bir şerh yazan Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî, 1238/1822 tarihinde vafat etmiştir.¹⁶³

Eserin kendisi günümüzde mevcut değildir. 36 varaktan oluşan şerhi ise sadece Beyazıt Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.¹⁶⁴

5. Atâullah Mesleği'nin Kırâat Öğretiminde Faydalandığı Diğer Eserler

Atâullah Mesleği kırâat öğretiminde *Zübdetü'l-İrfân fî Vücûhi'l-Kur'ân, Umdetü'l-Hallân fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân* ve *İthâfû Fûdalâi'l-Beşer fî'l-Kırâati'l-Erbeati Aşer* isimli kitaplardan istifade etmektedir. İlgili eserler ve müellifleri hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

5.1. Zübdetü'l-İrfân fî Vücûhi'l-Kur'ân

Eserin müellifi, XVIII. asır Osmanlı kırâat ulemasından Hâmid b. Abdülfettâh el-Pâluvî (ö. ?) olup,¹⁶⁵ eseri 1173/1759 tarihinde tamamlamıştır.¹⁶⁶ Müellif eserini telif ederken başta *Kitâbü't-Tezkira, Câmiu'l-Beyân, Teysîr, Hirzû'l-Emânî, Fethu'l-Vasîd, en-Neşr, Takrîbü'n-Neşr, Tahbîru't-Teysîr* ve *İthâfû Fûdalâi'l-Beşer* olmak üzere, toplam 26 kaynaktan istifade etmiştir.¹⁶⁷ Pâluvî, ilk yedi imamın rumuzlarını *Hirzû'l-Emânî*'den, son üç imamın rumuzlarını ise Hamdullah b. Hayreddîn Efendi'nin (ö. 960/1552) *Fuyûzu'l-İtkân* adlı eserinden

¹⁶⁰ Bu eserin müellifi Ebu Abdullah Muhammed b. Sufyân el-Kırûnî el-Mâlikî'dir. Diğer eserlerin müelliflerinin ismi bir önceki maddede verildiği için burada tekrar zikredilmemiştir.

¹⁶¹ Hıfzî, *Muğni'l-Kurrâ fî Şerhi Muhtârul İkrâ*, 3ab-4ab-8b-4a; Gökdemir, *Ali b. Süleyman el-Mansûrî*, 227.

¹⁶² Hıfzî, *Muğni'l-Kurrâ fî Şerhi Muhtârul İkrâ*, 1a.

¹⁶³ Akdemir, *Kıraat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*, 123. Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî'nin zikrettiğimiz bu iki eserinden başka üç eseri daha bulunmaktadır. Bu eserlerle ilgili bakınız. Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî *el-İzhâr fî Turuki'l-Eimmeti'l-Ahyâr*, Beyazıt Kütüphanesi, BYZ. Devlet Beyazıd, nr. 177, 37a-92b; Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî, *Tertîb Cedîd li Takrîbi Husuli'l-Mekâsid maa Ziyâdeti'l-Fevâî*, Beyazıt Kütüphanesi, BYZ. Devlet Beyazıd, nr. 178, 1a-231b; Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî, *Tezkîru'l-Mukriîn bi't-Turuki's-Semânîn*, Beyazıt Kütüphanesi, BYZ. Devlet Beyazıd, nr. 176, 1a-208b.

¹⁶⁴ Bkz. Beyazıt Kütüphanesi, BYZ. Devlet Beyazıd, nr. 117.

¹⁶⁵ Abdülfettâh el-Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân fî Vücûhi'l-Kur'ân*, Baskı sayısı yok (İstanbul, Hanifiyye Kitabevi, Baskı yılı yok) 2; Hocazade Ahmet Hilmi, *Ravdâtü'l-Kurrâ*, 8.

¹⁶⁶ Mustafa Atilla Akdemir, *Hâmid b. Abdülfettâh el-Pâluvî Hayatı, İlmi Şahsiyeti, Eserleri ve "Zübdetü'l-İrfân" Adlı eserinin Metodolojik Tanıtımı ve Tahkiki*, (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1999), 41.

¹⁶⁷ Akdemir, *Hâmid b. Abdülfettâh*, 52-53.

almıştır. Atâullah Mesleği ve Sûfî Mesleği'nin hem el-aşru's-suğrâ hem de el-aşru'l-kübrâ tedrisâtında faydalandığı bu eserdeki rumuzlar şu şekildedir.¹⁶⁸

5.2. Umdatü'l-Hallân fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân

Atâullâh Mesleği'nin el-aşru's-suğrâ ve el-aşru'l-kübrâ tedrisâtında kullandığı diğer eser ise, *Umdatü'l-Hallân fî İzâhi Zübdetü'l-İrfân* adlı eserdir. *Zübdetü'l-İrfân*'ın şerhi olan bu eseri, Muhammed Emîn b. Abdillâh ¹⁶⁹ (ö. 1275/1856) telif etmiştir.¹⁷⁰ *Zübdetü'l-İrfân* üzerine yazılmış en önemli şerh olan bu eser¹⁷¹ bütün mesleklerin öğretim usullerini detaylarıyla ele almaktadır.¹⁷²

5.3. İthâfü Füdâlâi'l-Beşer fî'l-Kırââtî'l-Erbeati Aşer

Kırâat imamları, râvîleri ve tariklerin ihtilaflarını ele alan bu eseri, Ahmed b. Muhammed b. Ahmed ed-Dimyâtî el-Bennâ (ö. 1117/1705) telif etmiştir.¹⁷³ Bu eser Atâullah Mesleği'nin el-aşru's-kübrâ öğretiminde faydalandığı kaynaklar arasında yer almaktadır.

6. Kırâat İmamları, Râvî ve Tarîklerin İsimleri

Atâullah Mesleği, kırâat vecihlerinin öğretim ve yazımında *Hirzû'l-Emânî* ve *Fuyûzu'l-İtkân* adlı eserlerdeki kırâat imamları ve râvîlerinin rumuzlarını kullanır. Tariklerin rumuzları olmadığı için ihtilâf olduğunda onların isimler yazılır. Kırâat imamları, râvî ve tarîklerin isimleri tabloda gösterilmiştir.¹⁷⁴

¹⁶⁸ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 5; Emin Efendi, *Umdatü'l-Hallân*, 120-121.

¹⁶⁹ Müellif, Molla Efendi, Emin Efendi ve Abdullah Efendizâde diye de bilinmektedir. Bkz. Akyüz, *Osmanlı Kırâat Âlimleri*, 113.

¹⁷⁰ Emin Efendi, *Umdatü'l-Hallân*, 113.

¹⁷¹ Akdemir, *Hâmid b. Abdülfettâh*, 54.

¹⁷² Bkz. Emin Efendi, *Umdatü'l-Hallân*.

¹⁷³ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 3a.

¹⁷⁴ İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *Takrîbü'n-Neşr fî'l-Kırââtî'l-Aşr*, thk. İbrahim Utve Avd (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2004/1425), 72-73-74-75; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 5; Emin Efendi, *Umdatü'l-Hallân*, 120-121; Hıfzî, 2b-3a-3b-4a.

نَافِعُ (ا) (ö. 159/775)							
1. RÂVÎ				2. RÂVÎ			
قَالُونُ (ب) (ö. 220/835)				وَرَشُ (ج) (ö. 197/812)			
TARÎKLER				TARÎKLER			
1. TARÎK		2. TARÎK		1. TARÎK		2. TARÎK	
أَبُونَشِيطُ (ö. 258/871)		خُلَوَانِي (ö. 250/864)		إِصْبَهَانِي (ö. 296/908)		أَزْرَقُ (ö. 240/854)	
إِبْنُ بُوَيَّانَ (ö. 344/955)	الْفَرَّازُ (ö. ?)	جَعْفَرُ الْبَغْدَادِي (ö. 290/902)	إِبْنُ أَبِي مِهْرَانَ (ö. 289/901)	مُطَوِّعِي (ö. 371/981)	هَبِيَةُ اللَّهِ (ö. 350/981)	إِبْنُ يُونُسَاف (ö. 307/919)	النَّحَّاسُ (ö. 280/893)

إِبْنُ كَثِيرٍ (د) (ö. 120/737)							
1. RÂVÎ				2. RÂVÎ			
الْبَرْي (ه) (ö. 250/864)				قُنْبُلُ (ز) (ö. 291/903)			
TARÎKLER				TARÎKLER			
1. TARÎK		2. TARÎK		1. TARÎK		2. TARÎK	
أَبُورَبِيعَةَ (ö. 294/906)		إِبْنُ الْحَبَّابِ (ö. 301/903)		إِبْنُ مُجَاهِدٍ (ö. 324/935)		إِبْنُ شَنْبُودَ (ö. 328/939)	
النَّقَّاشُ (ö. 351/962)	إِبْنُ بَنَّا (ö. 374/985)	أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ (ö. 350/961)	عَبْدُ الْوَاحِدِ (ö. 349/960)	سَامِرِي (ö. 386/996)	صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ö. 380/990)	أَبُو الْفَرَجِ (ö. 390/999)	الشَّطُّوِي (ö. 388/997)

أَبُو عَمْرٍو (ح) (ö. 154/770)							
1. RÂVÎ				2. RÂVÎ			
الدُّورِي (ط) (ö. 246/860)				السُّوسِي (ي) (ö. 261/874)			
TARÎKLER				TARÎKLER			
1. TARÎK		2. TARÎK		1. TARÎK		2. TARÎK	
أَبُو الرَّعَاءِ (ö. 280/893)		إِبْنُ فَرَحٍ (ö. 303/915)		إِبْنُ جَرِيرٍ (ö. 316/928)		إِبْنُ جُمُهور (ö. 300/912)	
مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ (ö. 320/932)	إِبْنُ مُجَاهِدٍ (ö. 324/935)	مُطَوِّعِي (ö. 371/981)	إِبْنُ أَبِي بِلَالٍ (ö. 358/968)	إِبْنُ حَبَشٍ (ö. 386/996)	سَامِرِي (ö. 386/996)	شَنْبُذِي (ö. ?)	الشَّدَّانِي (ö. ?)

إِبْنُ عَامِرٍ (ك) (ö. 118/736)							
1. RÂVÎ				2. RÂVÎ			
هَشَامُ (ل) (ö. 245/859)				إِبْنُ ذَكْوَانَ (م) (ö. 242/856)			
TARİKLER				TARİKLER			
1. TARİK		2. TARİK		1. TARİK		2. TARİK	
حُلَوَانِي (ö. 250/864)		دَاجُونِي (ö. 324/935)		أَخْفَشُ (ö. 292/904)		صُورِي (ö. 307/919)	
إِبْنُ عَبْدِانَ (ö.300/912)	الْجَمَالُ وَالْأَزْرَقُ (ö.300/912)	زَيْدُ أَبِي بِلَالٍ (ö.358/968)	أَبُو بَكْرُ شَقْلَانِي (ö. 370/980)	نَقَّاشُ (ö. 351/962)	إِبْنُ الْأَخْرَمِ (ö. 341/952)	الرَّمْلِي (ö. 324/935)	الْمُطَوِّعِي (ö. 371/981)

عَاصِمُ (ن) (ö. 127/744)							
1. RÂVÎ				2. RÂVÎ			
أَبُو بَكْرُ شُعْبَةَ (ص) (ö. 193/808)				حَقْفُصُ (ع) (ö. 180/796)			
TARİKLER				TARİKLER			
1. TARİK		2. TARİK		1. TARİK		2. TARİK	
يَحْيَى بْنُ أَدَمَ (ö. 203/818)		الْعَلَيْمِي (ö. 243/875)		عُبَيْدُ بْنُ الصَّبَّاحِ (ö. 235/849)		عَمْرُو بْنُ الصَّبَّاحِ (ö. 221/835)	
شُعَيْبُ (ö.261/874)	إِبْنُ حَمْدُونُ (ö.240/854)	إِبْنُ خُلَيْعِ (ö.356/966)	آدَارُ (ö. 360/970)	هَاشِمِي (ö. 368/978)	أَبُو طَاهِرٍ بْنُ هَشَامٍ (ö. 349/960)	فَيْلُ (ö. 289/901)	ذَرْعَانُ (ö. 290/902)

حَمَزَةُ (ف) (ö. 156/772)							
1. RÂVÎ				2. RÂVÎ			
خَلْفُ (ض) (ö. 229/843)				خَلَادُ (ق) (ö. 220/835)			
TARİKLER				TARİKLER			
إِدْرِيسُ الْحَدَّادُ (ö. 292/904)							
أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ (ö. 334/945)	أَبُو بَكْرُ بْنُ مِقْسَمٍ (ö. 354/965)	أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ (ö. 340/951)	الْمُطَوِّعِي (ö. 371/981)	إِبْنُ شَادَانَ (ö. 286/899)	ابن الهيثم (ö. 249/863)	وَزَّانُ (ö. 250/864)	الطُّنْجِي (ö. 252/866)

كِسَائِي (ر) (189/804 ٥)							
1. RÂVÎ				2. RÂVÎ			
أَبُو الْخَارِثُ (س) (240/854 ٥)				دُورِي (ت) (246/860 ٥)			
TARÎKLER				TARÎKLER			
1. TARÎK		2. TARÎK		1. TARÎK		2. TARÎK	
مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى (288/900 ٥)		سَلَمَةُ بْنُ عَاصِمٍ (270/883 ٥)		جَعْفَرُ النَّصِيبِي (307/919 ٥)		أَبُو عَثْمَانَ الضَّرِيرُ (310/922 ٥)	
البَطِّي (300/912 ٥)	قِنْطَرِي (310/922 ٥)	تَغْلِب (291/903 ٥)	مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَح (300/912 ٥)	إِبْنُ الْجَلْنَدِي (340/951 ٥)	إِبْنُ دِزَوِيه (330/941 ٥)	إِبْنُ أَبِي الْهَاشِمِ (349/960 ٥)	الشَّدَائِي (370/980 ٥)

أَبُو جَعْفَرُ (جَع) (130/747 ٥)							
1. RÂVÎ				2. RÂVÎ			
عِيسَى بْنُ وَرْدَانَ (عِي) (160/776 ٥)				سُلَيْمَانُ بْنُ جَمَازٍ (جَم) (170/786 ٥)			
TARÎKLER				TARÎKLER			
1. TARÎK		2. TARÎK		1. TARÎK		2. TARÎK	
أَلْفَضْلُ بْنُ شَادَانَ (290/902 ٥)		هَبَةُ اللَّهِ (350/961 ٥)		أَلْهَاشِمِي (219/834 ٥)		أَبُو عَمْرٍو الدُّورِي (246/860 ٥)	
إِبْنُ شَبِيب (312/924 ٥)	إِبْنُ هَارُونَ الرَّازِي (330/941 ٥)	أَلْحَنْبَلِي (350/961 ٥)	أَلْحَمَامِي (414/1026 ٥)	إِبْنُ رَزِين (٥ ?)	أَزْرَقُ الْجَمَالُ (240/853 ٥)	إِبْنُ نَفَّاح (314/926 ٥)	إِبْنُ نَشْهَل (294/906 ٥)

يَعْقُوبُ (يَغ) (205/820 ٥)							
1. RÂVÎ				2. RÂVÎ			
رُؤَيْسُ (يَس) (238/852 ٥)				رُوحُ (حَه) (234/848 ٥)			
TARÎKLER				TARÎKLER			
من طريق التَّمَارِ (310/922 ٥)				1. TARÎK	2. TARÎK		
				إِبْنُ وَهْبٍ (270/883 ٥)	رُبَيْرِي (300/912 ٥)		
النَّخَّاسُ (368/978 ٥)	أَبُو الطَّيِّبِ (350/961 ٥)	إِبْنُ مَقْسِمٍ (380/990 ٥)	جَوْهَرِي (340/951 ٥)	أَلْمُعَدِّلُ (320/932 ٥)	حَمَزَةُ بْنُ عَلِي (320/932 ٥)	غَلَامُ شَبُودُ (328/939 ٥)	إِبْنُ حَبْشَانَ (340/951 ٥)

خَلْفُ الْعَاشِرِ (خَلْ) (ö. 229/843)							
3. RÂVÎ				4. RÂVÎ			
إِسْحَاقُ الْوَرَّاقُ (سَخْ) (ö. 6286/889)				إِدْرِيسُ الْحَدَّادُ (سَهْ) (ö. 292/904)			
TARÎKLER				TARÎKLER			
السُّنْجَرَوِ (ö. 402/1011)	بَكْرُ بْنُ شَادَانَ (ö. 405/1014)	محمد بن اسحاق (ö. 290/902)	الْبُرْصَاطِي (ö. 360/970)	الشَّطِّي (ö. 370/980)	. الْمُطَوَّعِ (ö. 371/981)	إِبْنُ بُوَيَّانَ (ö. 344/955)	الْقَطِيعِي (ö. 368/978)

İKİNCİ BÖLÜM

ATÂULLAH MESLEĞİ'NİN el-AŞRU'S-SUĞRÂVECİHLERİ ve ÖĞRETİM USULLERİ

Mısır Tarîki ve İstanbul Tariki, kırâat öğretiminde aynı kaynakları kullanmakla birlikte, bu kaynakların öncelik ve sonralık sıralamasında farklılık vardır. Mısır Tarîki'nde *Şâtıbiyye (Lâmiyye)* ve *ed-Dürretü'l-Müddie* isimli eserler ana kaynak, *et-Teysîr fî'l-Kırââtî's-Seb'*, *Tahbîru't-Teysîr fî'l-Kırââtî'l-Aşer* isimli eserler tâlî kaynak iken İstanbul Tarîki'nde ise bunun tam tersidir.¹⁷⁵ İşte bu sebeple, vecihlerin sıralamasında takdim veya tehir meydana gelmektedir.

Mısır Târîki'nde, kat' ve sekt vechi vasl'dan, iskân vechi sıla'dan, tevessud vechi tûl'dan ve izhâr vechi idğâm'dan mukaddemdir.¹⁷⁶ Bu konular çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yeri geldikçe ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

1. Atâullah Mesleği'nin Sûre Başlangıcı Vecihleri

Kırâat imamlarının sûre başlangıcı ve sûreteyn beyni vecihlerine geçmeden önce, istiâze ve besmele hakkında kısa bir değerlendirme yapmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1.1. İstiâze

İstiâze kelimesi el-avzü/العود kökünden türeyen, istif'âl vezninde bir mastar olup, lügatte sığınmak ve korunmak manalarına gelmektedir.¹⁷⁷ Allah Teâla Kur'ân-ı Kerîmde “فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ”¹⁷⁸ “Kur'ân okuduğun (okumak istediğin) zaman derhal o kovulmuş şeytandan Allâh'a sığın” buyurmaktadır.

¹⁷⁵ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 115.

¹⁷⁶ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 114.

¹⁷⁷ Devserî, *Muhtasaru'l-İbârât*, 22; Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 77.

¹⁷⁸ Nahl 16/98.

Hız. Peygamber'in (s.a.v) Kur'ân okumaya başlamadan önce çekmiş olduğu farklı istiâze siğaları bulunmakla birlikte¹⁷⁹ O en çok **اعوذ بالله من الشيطان الرجيم** siğasıyla Kur'ân okumaya başlamıştır.¹⁸⁰

Bu sebeple Kırâat imamları **اعوذ بالله من الشيطان الرجيم** lafzıyla cehri olarak Kur'ân okumaya başlamayı tercih etmişlerdir.¹⁸¹

1.2. Besmele

Besmele/بسملة kelimesi **بِسْمِ** veya **بِسْمَل** fiilinden semâi olarak türetilmiş bir mastar olup, **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** demeyi ifade etmektedir.¹⁸²

Kırâat âlimlerine göre Tevbe Sûresi'nin dışında, bütün sûrelerin başındaki besmeleler âyettir.¹⁸³ Bu nedenle okuyuşa ilk başlarken ve iki sûre arasında geçiş yapılırken Tevbe Sûresi hariç besmele çekilir. Tevbe Sûresi besmelesiz indirildiği için besmele çekilmemesinde ulemanın ittifakı vardır.¹⁸⁴

1.3. Sûre Başlangıcı Vecihleri

Kırâat imamları Tevbe Sûresi hariç, sûre evvelinden istiâze ile başlarken dört vecih ile okur. Mısır Tarîki'nde her zaman kat' vechi mukaddemdir. Mısır Tarîki ve İstanbul Tarîki arasında usul farklılıkları olduğu için vecihlerin sıralaması değişmektedir.¹⁸⁵

Buna göre Atâullâh Mesleği'nin sûre başlangıcı vecihleri şu şekildedir:¹⁸⁶

¹⁷⁹ Bkz. Osman b. Saîd Ebû Amr ed-Dânî, *Câmiu'l-Beyân fi'l-Kırââti's-Seb'*, thk. Abdurrahmân et-Tarhûnî, Yahyâ Murâd (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006), 1: 240; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 98-103.

¹⁸⁰ Dâni, *Câmiu'l-Beyân*, 1: 240; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 88.

¹⁸¹ İbnü'l-Cezerî, *Tayyibetü'n-Neşr*, 1: 277; Bennâ, *İthâfû Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 168.

¹⁸² Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 122; Devserî, *Muhtasarü'l-İbârât*, 37.

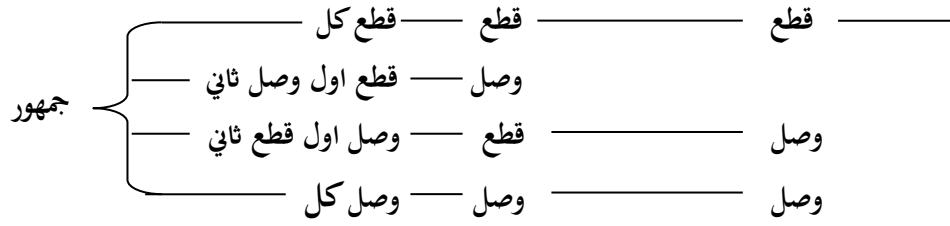
¹⁸³ Neşşâr, *el-Büdüru'z-Zâhira*, 1: 112; Pakdil, *Ta'lim, Tecvid ve Kiraat*, 334.

¹⁸⁴ Neşşâr, *el-Büdüru'z-Zâhira*, 1: 112; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 122.

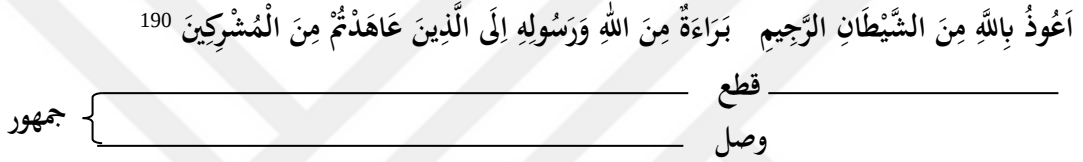
¹⁸⁵ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 6-7; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 124-125.

¹⁸⁶ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 7; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 124; Abdülfettâh el-Kâdî, *el-Büdüru'z-Zâhira fi'l-Kırââti'l-Aşri'l-Mütevâtira min Tarikiyyi's-Şâtibiyyet-i ve'd-Dürrâ*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Übey, 1401/1981), 12.

أَعُوذُ بِاللَّهِ..... بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ¹⁸⁷

Kırâat imamları Tevbe Sûresi'nin evveline istiâze başlar ve iki vecih ile okur.¹⁸⁸ Bu vecihler aşağıdaki gibidir.¹⁸⁹

1.4. Sûreteyn Beyni (Bir Sûre'nin Sonundan Başka Bir Sûre'nin Başına Başlama) Vecihleri

Sûreteyn beyinde¹⁹¹ Enfâl Sûresi'nden Berâe/Tevbe Sûresi'ne geçiş hariç, kırâat imamlarından Nâfi'¹⁹², İbn Kesir, Ebû Amr, İbn Âmir ve Yakub beş, Âsım, Kisâi ve Ebû Ca'fer üç, Hamze ve Halef ise bir vecih ile okur. Mısır Tarîki'nde sekt

¹⁸⁷ Fâtîha 1/ 1.

¹⁸⁸ Bir kırâatın, imam, râvî ve râvînin râvîsi (tarikler) arasındaki ihtilâfın dışında kalan ve okunması ihtiyârî olan okuyuşlara vecih denir. Yani okuyucunun bu okuyuşlardan birisini tercih etmesidir. Meselâ medd-i ârızda bütün kırâat imamları için, tûl, tevesât ve kasr olmak üzere üç okuyuş caizdir. Okuyucu tûl ve kasr okuyuşunu terk edip tevesâtı tercih edebilir. Yine bunun gibi sûre başlangıcında bir okuyuşu tercih edebilir. Buradaki tercih, kırâat imamlarının var olan okuyuşunun tercih edilmesidir. Yani olmayan bir okuyuşu yapmak, caiz değildir. Bkz. Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*, 68; Temel, Nihat, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, 143.

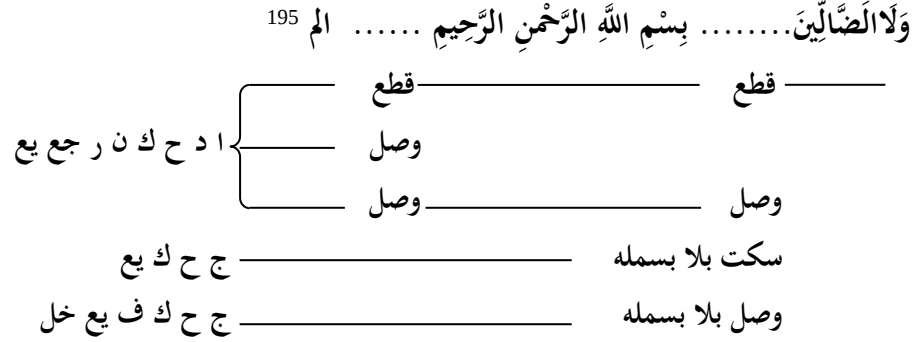
¹⁸⁹ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 6; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 122; Ahmed İsâ el-Ma'sarâvî, *el-Kâmilü'l-Müfasssal fi'l-Kırâati'l-Etbeat-i Aşer*, Birinci Baskı, (Kahire: Dâru'l-İlmî'ş-Şâtıbiyyi, 1430/2009), 32.

¹⁹⁰ Tevbe 9/1.

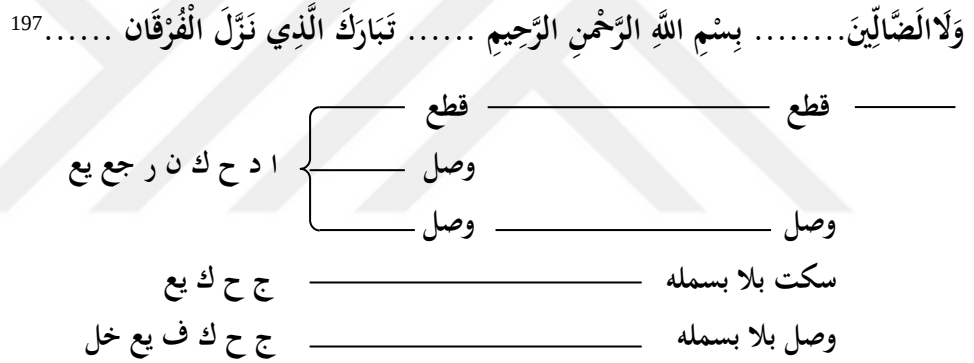
¹⁹¹ Bir sûrenin sonundan başka bir sûrenin evveline başlamaya sûreteyn beyni denir.

¹⁹² Nâfi'nin birinci râvîsi Kâlûn üç vecih ile okumaktadır. Bkz. Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 6.

bilâ besmele vechi, vasl bilâ besmele vechinden mukaddemdir.¹⁹³ Bu vecihler şu şekildedir:¹⁹⁴

Kur'ân sûrelerinin tertîbine uymak şartıyla bir sûrenin sonundan başka bir sûrenin evveline geçişte yine beş vecih vardır. Şöyleki okuyuş esnasında yukarıdaki tertîbe uygun olarak Âl-i İmrân Sûresi'nden Meryem Sûresi'ne geçilebilir.¹⁹⁶

Kırâat imamları Enfâl Sûresi veya herhangi bir sûrenin sonundan¹⁹⁸ Berâe/Tevbe Sûresi'ne geçişte besmeleyi tek etmiştir.¹⁹⁹ Hamze ve Kisâî bir, diğer imamlar ise üç vecihle okumuştur. Bu vecihler şöyledir:²⁰⁰

¹⁹³ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 7. İstanbul Tarîki'nde ise vasl bilâ besmele vechi mukaddemdir

¹⁹⁴ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 6-7; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 124-125.

¹⁹⁵ Fâtiha 1/7; Bakara 2/1

¹⁹⁶ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 6; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 122.

¹⁹⁷ Fâtiha 1/7; Furkân 25/1.

¹⁹⁸ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 314.

¹⁹⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 119-120.

²⁰⁰ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 314-315. Mutkîn Mesleği hariç bütün mesleklerde Tevbe Sûresi'ne geçişte üç vecih vardır. Lakin vecihlerin sırası farklıdır. Mutkîn Mesleği ise sadece vasl ve sekt vecihiyle okur.

إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ.....²⁰¹

_____ قطع _____ جمهور

سكت _____ غير ف خل

وصل _____ جمهور

إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ.....²⁰²

_____ قطع _____ جمهور

سكت _____ غير / ف خل

وصل _____ جمهور

2. Atâullah Mesleği'nin Med Usulleri

Kırâat öğretiminde, imamların medd-i munfasıl ve medd-i muttasılın meddindeki vecihleri, merâtib-i erbea²⁰³ ve mertebeteyn²⁰⁴ usulleriyle gösterilmektedir.²⁰⁵ Atâullah Mesleği, ruhsat cihetini tercih ettiği için her iki med mertebesini de uygulamıştır. Buna göre Fâtiha Sûresi'nden Meryem Sûresi'ne kadar merâtib-i erbea, Meryem Sûresi'nden Nâs Sûresi'ne kadar ise mertebeteyn usulüyle kırâat öğretilir.²⁰⁶

²⁰¹ Enfâl, 8/75; Tevbe, 9/1.

²⁰² Enâm, 6/165; Tevbe, 9/1.

²⁰³ Kırâat öğretiminde, imamların medd-i muttasıl ve medd-i munfasıldaki vecihlerinin ayrı ayrı gösterilmesine yani aslî med ölçüsü olan kasrın üzerine fuvayka'l-kasr, tevesssut, fuvayka't- tevesssut ve tûl mertebelerinin eklenmesidir. Bkz. Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 2. Baskı, (Bursa: Emin Yayınları, 2010), 210; Mustafa Atilla Akdemir, "Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri ve Ölçüleri Bağlamında oluşan Ekoller" *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45 (2018): 22.

²⁰⁴ Medd-i muttasıl ve medd-i munfasıldaki aslî med olan kasrın üzerine tevesssut/توسط ve tûl/طول mertebelerinin eklenmesine denir. Bkz. Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 210; Akdemir, "Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri" 22.

²⁰⁵ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 8; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 126.

²⁰⁶ Kırâat eğitimini kolaylaştıran bu uygulamayla ilgili herhangi bir kaynak bulunmamaktadır. Sûfî Mesleği'nde ise Fâtiha Sûresi'nden Rûm Sûresi'ne kadar merâtib-i erbea, Rûm Sûresi'nden Nâs Sûresi'ne kadar ise mertebeteyn usulü esas alınır.

2.1. Medd-i Munfasıl

Merâtib-i erbea usûlüne göre, kırâat imamlarının medd-i munfasıldaki med ölçüleri şöyledir:²⁰⁷

بِمَا نُزِّلَ

- ۱ - الف ————— ب د ح ج ع
- ۲ - الف ————— ب ط
- ۵ - الف ————— ج ف
- ۳ - الف ————— ك ر خل
- ۴ - الف ————— ن

Merâtib-i erbea usûlüne göre kırâat imamlarının medd-i munfasıldaki med ölçüleri vecihleri, aşağıdaki âyeti kerîme üzerinde örnek olarak gösterilmiştir:

إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ²⁰⁸

قُلُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا

- ۱ ————— ب د ح ج ع جمہور
- ۲ ————— ب ط
- ۵ ————— ج ف
- ۳ ————— ك ر خل
- ۴ ————— ن

Mertebeteyn usulüne göre, kırâat imamlarının medd-i munfasıldaki med ölçüleri şöyledir:²⁰⁹

بِمَا نُزِّلَ

- ۱ - الف ————— ب د ح ج ع
- ۳ - الف ————— ب ط ك ن ر خل
- ۵ - الف ————— ج ف

Mertebeteyn usûlüne göre kırâat imamlarının medd-i munfasıldaki med ölçüleri vecihleri aşağıdaki âyeti kerîme üzerinde örnek olarak gösterilmiştir:

²⁰⁷ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 8; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 126.

²⁰⁸ Bakara 2/32.

²⁰⁹ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 8; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 126.

وَأَنَّ رَبَّكُمْ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي²¹⁰

۱ ————— ب د ح ج ع
۳ ————— ب ط ك ن ر خل
۵ ————— ج ف

Mutkîn Mesleği hariç bütün mesleklerin medd-i muttasıl ve meddd-i munfasıldaki med ölçüleri aynıdır.²¹¹

2.2. Medd-i Muttasıl

Merâtib-i erbea usûlüne göre, kırâat imamlarının medd-i muttasıl med ölçüleri şöyledir.²¹²

أُولَئِكَ
۲- الف ————— ب د ح ج ع
۵- الف ————— ج ف
۳- الف ————— ك ر خل
۴- الف ————— ن

Merâtib-i erbea usûlüne göre kırâat imamlarının medd-i muttasıl med vecihleri aşağıdaki âyeti kerîme üzerinde örnek olarak gösterilmiştir:

أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ²¹³
۲ ————— ۲ ————— ب د ح ج ع
۵ ————— ۵ ————— ج ف
۳ ————— ۳ ————— ك ر خل
۴ ————— ۴ ————— ن

Mertebeteyn usulüne göre, kırâat imamlarının medd-i munttasıl med ölçüleri şöyledir.²¹⁴

²¹⁰ Tâhâ 20/90.

²¹¹ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 126.

²¹² Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 8; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 126.

²¹³ Bakara 2/177.

²¹⁴ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 8; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 126.

أُولَئِكَ

۳- الف ————— ب د ح ك ن ر ج ع خل

۵- الف ————— ج ف

Mertebeteyn usulüne göre kırâat imamlarının medd-i muttasıl med vecihleri aşağıdaki âyeti kerîme üzerinde örnek olarak gösterilmiştir:

جَزَاءً بِمَا كُنُوا يَعْمَلُونَ²¹⁵

۳ ————— ب د ح ك ن ر ج ع خل

۵ ————— ج ف

2.3. Medd-i Lâzım

İstanbul Tarîki ve Mısır Tarîki Meslekleri'ne göre medd-i lâzım dört elif miktarı uzatılır. Mısır Tarîki'nde üç elif miktarı uzatmak da câizdir.²¹⁶ Ancak Atâullah Mesleği'nde medd-i lâzım üç elif değil, dört elif miktarı uzatılır.²¹⁷

Medd-i lâzımın med ölçüsü merâtib-i erbea ve mertebeteyn usulünde değişmemektedir. Aşağıdaki ayet-i kerîmede örnek olarak gösterilmiştir:

قَالُوا اتَّخَذُواهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ²¹⁸

۱ ————— ۴ ————— ب²¹⁹ د ح ج ع

۲ ————— ۴ ————— ب ط

۵ ————— ۴ ————— ج ف

۳ ————— ۴ ————— ك ر خل

۴ ————— ۴ ————— ن

²¹⁵ Ahkâf 46/32.

²¹⁶ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 126.

²¹⁷ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 8; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 126.

²¹⁸ Bakara 2/76.

²¹⁹ Bu âyet-i kerîmede Kâlûn, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer için sıla da vardır. Lâkin sıla konusunu anlatmadığımız için sıla vechini burada göstermedik.

2.4. Medd-i Bedel

Bir kelimedede hemzenin önce, med harfinin sonra gelmesi durumunda oluşan medde; medd-i bedel denir. Yani kendisinden sonra med harfinin gelmesinden dolayı uzatılan her hemze, medd-i bedeldir.²²⁰ اَدَمَ ، اِيْمَانًا ، اُوْتُوا kelimelerindeki hemzeler gibi. Medd-i bedel, aslî bedel ve şibih bedel olmak üzere ikiye ayrılır.

Aynı kelimedede yanyana gelen iki hemzeden birincisi harekeli, ikincisi sakin olursa, sakin hemze mâkablının harekesi cinsinden med harfine dönüştürülür. Buna aslî bedel denir. Çünkü oluşan med, med harfinden değil sakin hemzeden kaynaklanmaktadır.²²¹

اُوْتُوا ← اُوْتُوا / اُوْدُوا ← اُوْدُوا / اِيْمَانًا ← اِيْمَانًا / اَدَمَ ← اَدَمَ

Aynı kelimedede med harfinden önce hemze gelmesi durumunda oluşan medde de şibih bedel denir.²²² Şibih bedelde hemzenin uzatılma nedeni, kendisinden sonra gelen med harfidir. Yani oluşan med sâkin hemzeden değil med harfinden kaynaklanmaktadır.²²³

جَاؤَا / شَنَانُ / شَنَانُ / خَاطِبِينَ / لِيَالِفٍ / مُسْتَهْزُونَ

Nâfi'in ikinci râvîsî Verş dışında, bütün kırâat imamları medd-i bedeli kasr ile okumuştur.²²⁴

2.4.1. Verş'in Medd-i Bedel Vecihleri

İmam Nâfi'in ikinci râvîsî Verş, medd-i bedeli bir kere kasr, bir kere tevessut, bir kere de tûl ile okur.²²⁵ Atûllah Mesleği'nde Verş'in medd-i bedeldeki kasr'ı bir

²²⁰ Atiyye Kâbil Nasr, *Gâyetü'l-Mürîd fî İlmi't-Tecvîd*, (Riyad: Mektebetü'l-Harameyn, 1409/1988), 143; Rihâb Muhammed Müfid Şakakî, *Kur'an Tilavetinde Mükemmellik*, trc. Fatma Yasemin Mısırlı (İstanbul: Guraba Yayıncılık, 2012), 156.

²²¹ Şâycî, *el-Mu'cemü't-Tecvîd*, 250; Devserî, *Muhtasaru'l-Ibârat*, 107.

²²² Şâycî, *el-Mu'cemü't-Tecvîd*, 160.

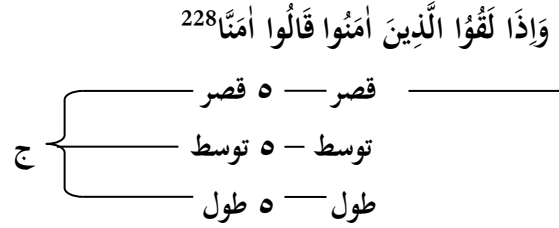
²²³ Şâycî, *el-Mu'cemü't-Tecvîd*, 160; Şakakî, *Kur'an Tilavetinde Mükemmellik*, 157.

²²⁴ Ebû Amr Osman b. Saîd ed-Dânî, *et-Teyisîr fî'l-Kırâati's-Seb'*, thk. Ferid Muhammed b. Azzûr (Beyrut, Dâr-u İbn Kesîr, 1437/2016), 240; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, 1: 242.

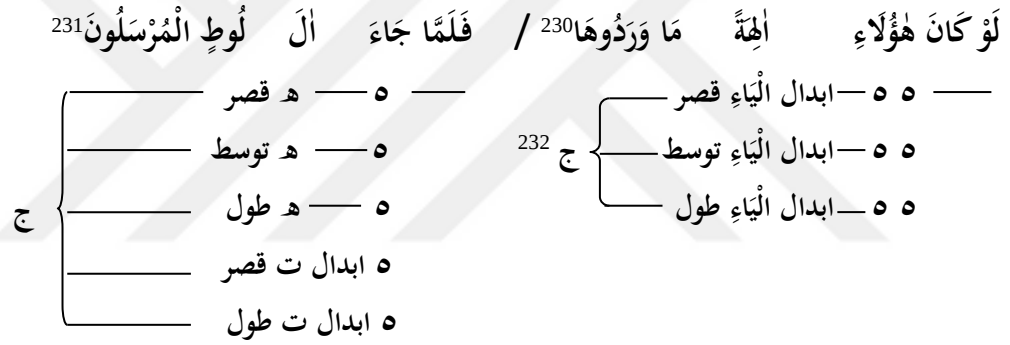
²²⁵ Dânî, *et-Teyisîr fî'l-Kırâati's-Seb'*, 240; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, 1: 242; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 13.

elif, tevessut'u üç elif, tûl'ü ise beş elif miktarı meddir.²²⁶ Mısır Târîki'nde hem merâtib-i erbea hem de mertebeteyn usulünde kasr vechi mukaddemdir.²²⁷

Verş'in medd-i bedel vecihleri, aşağıdaki âyeti kerîme üzerinde örnek olarak gösterilmiştir.

Son harfi hemze olan bir kelimedenden sonra, ilk harfi medd-i bedel olan bir kelime gelirse; Verş aşağıdaki gibi vücûhat yapar:²²⁹

Medd-i bedelden önce, sâkin bir harf gelirse, medd-i bedelin harekesi sâkin harfe nakledilerek kasr, tevessut ve tûl ile okunur.²³³ Sâkin harfin, lâm-ı ta'rif²³⁴, tenvin veya başka bir harf olmasında durum aynıdır.²³⁵

²²⁶ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 133.

²²⁷ İstanbûl Tarîki'nde ise hem merâtib-i erbea hem de mertebeteyn usulünde tûl vechi mukaddemdir. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 133.

²²⁸ Bakara 2/14

²²⁹ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 133.

²³⁰ Enbiyâ, 21/99.

²³¹ Hicr 15/61.

²³² Verş'in böyle kelimelerde ibdâl ve teshîl gibi vecihleri de vardır. Yeri geldiği zaman anlatılacaktır.

²³³ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 12; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 132-133-134.

²³⁴ Muayyen bir isme delâlet eden ve başında bulunduğu isme belirlilik kazandıran ma'rifelik alâmetlerinden olan el/ل takısına lâm-ı ta'rif denir. Bkz. Temel, *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*, 91.

²³⁵ Akdemir, *Hâmid b. Abdülfettâh*, 35.

بَلَدًا أَمِنًا	وَإِذْ أَتَيْنَا	مِنْ آلِ	الْآخِرَةِ
ن قصر	ن قصر	ن قصر	الْآخِرَةُ قصر
ن توسط	ن توسط	ن توسط	الْآخِرَةُ توسط
ن طول	ن طول	ن طول	الْآخِرَةُ طول

Verş medd-i bedel olan kelimeleri bazı durumlarda sadece kasr ile okur.

2.4.1.1. Verş'in Medd-i Bedeli Kasr ile Okuduğu Yerler

Medd-i bedelden önce sahih sakin bir harf gelirse, sadece kasr vechiyle okur.²³⁶ قُرْءَانًا / مَسْئُولُونَ / الظُّمَانُ / مَذْمُومًا / مَسْئُولًا / إِسْرَائِيلَ

Vakf yapılan iki üstünlü hemzelerde, medd-i bedel değil medd-i ivaz olur. Çünkü med hemzeden değil tenvinden bedeldir ve medd-i ivaz kasr ile okunur.²³⁷

دُعَاءَ / نِدَاءَ / جَزَاءَ / جُزْءَ / خِطْأَ

Sonunda medd-i muttasıl olan bir kelimedden sonra, başında medd-i bedel olan bir kelime gelirse, hem medd-i bedel hem de medd-i munfasıl olur. Ancak medd-i munfasıl daha güçlü olduğu için kasr ve tevessut ile değil sadece tûl ile okunur.

وَجَاؤُوا بِهِمْ²³⁸ ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوَاىَ أَنْ كَذَّبُوا²³⁹

Medd-i muttasıl ve medd-i bedelin aynı âyet-i kerîmede bulunduğu örnek aşağıda verilmiştir.

²³⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 258; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 134.

²³⁷ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 134.

²³⁸ Yûsuf 12/16.

²³⁹ Rûm 30/9.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللَّهِ²⁴⁰

ب د ح ج ع	٢	_____
ج ف	٥	_____
ك ر خ ل	٣	_____
ن	٤	_____
ج	٥	_____
	٥	_____
		توسط
		طول

2.5. Medd-i Lîn

Nâfi'in râvîsi Verş dışında diğer imamların medd-i lîn vecihleri aynıdır. İmam Hamze'nin ise شَيْءِ kelimesinde bazı vüçûhatları vardır.²⁴¹ Bundan dolayı bu başlık altında sadece Verş'in vecihlerini açıklayacağız.

Verş, lîn harflerinden sonra harekesi fetha, kesre veya zamme olan hemze geldiği zaman, hem vakf hem de vasl halinde lîn harflerini önce tevessut sonra tûl ile med ederek okur.²⁴² Atâullah Mesleği'nin öğretim usulünde hem merâtib-i erbea hem de mertebeteynde Verş'in Medd-i lîndeki tûlu üç, tevesutu ise iki elif miktarı meddir.²⁴³ وَسَوْءَ / وَهَيْئَةً / وَسَوْءَ / وَالسَّوَاءَ / شَيْءٍ / شَيْءٍ kelimeleri gibi.

Verş, ²⁴⁴ وَالْمَوْؤَدَةُ ve ²⁴⁵ مَوْلًا kelimelerindeki و harfini ise tevessut ve tûl ile okumayıp sadece kasr ile okur.²⁴⁶

Medd-i munfasıl ve medd-i lînin aynı âyet-i kerîmede bulunduğu örnek aşağıda verilmiştir.

²⁴⁰ Bakara 2/218.

²⁴¹ İmam Hamze'nin bu kelimedeki vecihleri ilerleyen bölümlerde anlatılacaktır.

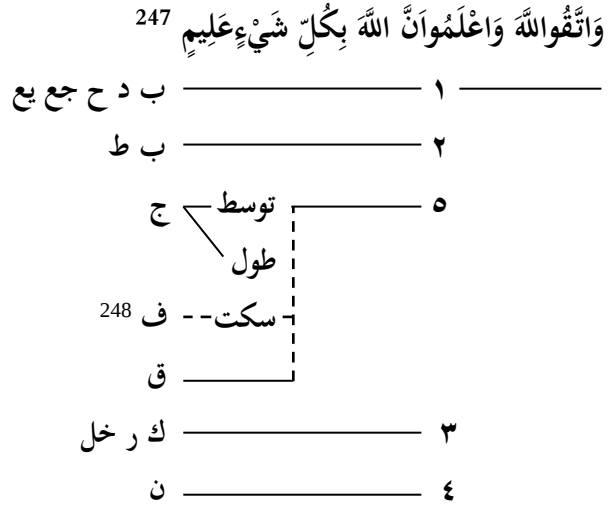
²⁴² Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 16; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 144. İstanbul Tarîki'nde ise önce tûl sonra tevessut ile okunur. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 144.

²⁴³ İtilâf mesleği'nde erbea merâtib ve mertebeteynde tûl beş elif, tevessut üç elif iken, Sûfî Mesleği'nde sadece erbea merâtibde bu söylenilen geçerlidir. Mutkîn Mesleğinin uygulaması da Atâullah Mesleği'yle aynıdır. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 144.

²⁴⁴ Tekvîr 81/8.

²⁴⁵ Kehf 18/58.

²⁴⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 297; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 144.

2.6. Medd-i Sıla

Sıla, lügatte ulaşmak, geçmek ve yetişmek anlamına gelir.²⁴⁹ Kırâat istilâhında ise, vasl halinde sâkin müzekker cemî mîminin, zammeli ve vâv'ı mukaddere ile med edilerek okunmasına denir. Bu okuyuş şekli ancak vasl haline mahsustur. Vakf halinde müzekker cemî mîm'i sâkin okunur.²⁵⁰

عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ / مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ / عَلَيْهِمْ قَامُوا / وَهُمْ عَذَابٌ / وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

↓ ↓ ↓ ↓ ↓

عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ / مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ / عَلَيْهِمْ قَامُوا / وَهُمْ عَذَابٌ / وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Ayrıca mâkabli harekeli müfred müzekker gâib zamirlerine kendi harekesinin durumuna göre (kesre ve zamme) vasl halinde vâv yahut yâ takdir edilip uzatılmasına da medd-i sıla denir.²⁵¹ Eğer müfred müzekker gâib zamirden sonra gelen harf hemzeden başka bir harf ise medd-i sıla-i suğrâ, hemze ise medd-i sıla-i kübrâ olur. Bütün kıraat imamları bu zamirleri med ile okur.²⁵²

²⁴⁷ Bakara 2/231.

²⁴⁸ İmam Hamze lâm-ı ta'rif, hemze-i münekkere ve شَيْءٌ kelimesinde sekte yapar. Bu konu sekte bölümünde açıklanacaktır.

²⁴⁹ Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, “Vsl”, Tâcü'l-Lüga ve Sıhahü'l-Arabiyye, thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr, (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 1407/1987), 5: 1842, Temel, *Kıraat ve Tecvid Istılahları*, 121.

²⁵⁰ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 125; Mustafa Yıldırım, *Kıraat İlmine Giriş*, 1. Baskı (İzmir, Tibyan Yayıncılık, 2013), 23.

²⁵¹ Şâyicî, *el-Mu'cemü't-Tecvîd*, 172.

²⁵² Şâyicî, *el-Mu'cemü't-Tecvîd*, 172-173.

مَا حَوْلَهُ ذَٰ هَبَ اللَّهُ / يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا / مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ

İbn Kesîr, mâkabli sâkin, mâbadi harekeli olan müfred müzekker gâib zamîrleri de vasl halinde med ederek sıla ile okur.²⁵³

فِيهِ هُدًى ← فِيهِ هُدًى / إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ← إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ / عَلَيْهِ إِنَّهُ ← عَلَيْهِ إِنَّهُ

2.6.1. Müzekker Cemî Mîmi'nin Sılası

Sâkin müzekker cemî mîmlerini vasl halinde İmam Nâfi'in birinci râvîsi Kâlûn, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer sıla yaparak okur. Sâkin müzekker cemî mîminden sonra hemze-i kat' gelirse, Verş de onlara muvafakat ederek sıla yapar.²⁵⁴

2.6.1.1. Kâlûn, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer'in Cemî Mîmi'ndeki Vecihleri

Sâkin müzekker cemî mîmlerini vasl halinde, Kâlûn bir kere adem-i sıla, bir kere de sıla (hulf)²⁵⁵ ile, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer ise sadece sıla ile okur.²⁵⁶

Mısır Tarîki'nde tahkîk vechi mukaddem iken, İstanbul Tarîki'nde sıla vechi mukaddemdir.²⁵⁷

Atâullah Mesleği'nde Kâlûn, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer'in sıla vecihleri şu şekildedir:

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ²⁵⁹ ب ————— صلة ————— ب د جع	وَمَا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ²⁵⁸ ب ————— صلة ————— ب د جع
---	---

²⁵³ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 10; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 129,130.

²⁵⁴ Ebû Muhammed el-Kâsım b. Firruh b. Ahmed eş-Şâtıbî, *Manzûmetü Hirzi'l-Emânî ve Vechi't-Tehânî*, thk. Eymen Rüşdü Süveyd (Şam: Mektebet-ü İbnü'l-Cezerî, 1434/2013), 12; Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 8.

²⁵⁵ İmam veya râvinin kendi kırâat veya rivâyetinin dışında diğer râvîlere muvâfakat ettiği ikinci veche denir. Bkz. Temel, *Kıraat ve Tecvid Istılahları*, 63

²⁵⁶ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 8; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 125.

²⁵⁷ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 8; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 125.

²⁵⁸ Bakara 2/4.

²⁵⁹ Bakara 2/7.

2.6.1.2. Verş'in Müzekker Cemî Mîmi'ndeki Vecihleri

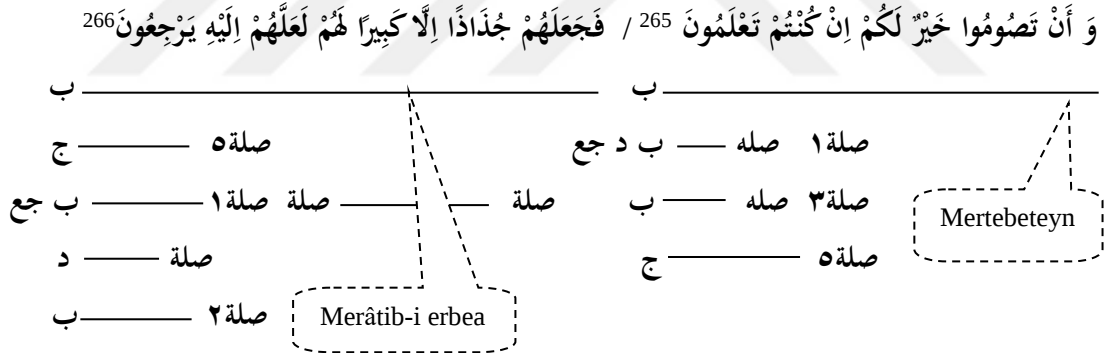
İmam Nâfi'in ikinci râvîsi Verş, sâkin müzekker cemî mîmi'nden sonra hemze-i kat' gelirse, Kâlûn, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer'e muvafakat ederek sıla yapar.²⁶⁰ Verş hem merâtib-i erbea hem de mertebeteyn usulünde şu örnekte olduğu gibi sılayı beş elif mitarı uzatır:²⁶¹

263 اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ
ج ————— صلة ه

262 قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
ج ————— صلة ه

Atâullah Mesleği'ne göre Kâlûn, müzekker cemî mîmi'nden sonra hemze-i kat' geldiği zaman, merâtib-i erbea usulünde bir kere adem-i sıla, bir kere bir elif ve bir kere de iki elif sıla ile okurken, mertebeteyn usulünde ise bir kere adem-i sıla, bir kere bir elif sıla, bir kere de üç elif sıla ile okur.²⁶⁴

Müzekker cemî mîmi'nde Kâlûn ve diğer sılacıların vecihleri şu şekildedir:

2.6.2. Müfred Müzekker Gâib Zamir'in Sılası

Müfred müzekker gâib zahirini, mâkabli sâkin, mâbadi harekeli olduğu zaman vasl halinde sadece İbn Kesîr sıla ile okur.²⁶⁷ İbn Kesîr'in sıla vechi şu şekildedir:

²⁶⁰ Şâtibî, *Manzûmetü Hirzi'l-Emânî*, 12.

²⁶¹ Şâtibî, *Manzûmetü Hirzi'l-Emânî*, 12; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 128.

²⁶² Bakara 2/111.

²⁶³ Teybe 9/80.

²⁶⁴ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 10; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 128.

²⁶⁵ Bakara, 184

²⁶⁶ Enbiya, 58

لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ²⁶⁸ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ²⁶⁹ وَإِلَيْهِ مَتَابٌ²⁷⁰
 ————— صلة ————— د ————— صلة ————— د ————— صلة ————— د

Müzekker cemî mîmi ve müfred müzekker gâib zamiri aynı âyeti kerîmede bir araya gelirse sıra yapanlar için vücûhat şöyle olur:

قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ²⁷¹
 ١ —————
 صلة ————— ب جمع
 صلة ————— د

Müzekker cemî mîm'i ve müfred müzekker gâib zamir aynı âyet-i kerîmede geldiği zaman, sıra yapanların vecihleri şu şekildedir:

وَقَوْلِهِمْ إِنَّا...وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ... شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ...فِيهِ لَفِي شَكٍّ²⁷²
 ب —————
 صلة ١ ————— صلة ————— ب جمع
 صلة ————— صلة ————— صلة ————— د
 صلة ٢ ————— صلة ————— ب
 صلة ٥ ————— ج

2.6.3. Sıla ve Medd-i Munfasıl'ın Aynı Ayette Gelmesi

Müzekker cemî mîmi'ndeki sıra ve medd-i munfasıl bazen aynı âyet-i kerîmede bulunur. Konunun daha iyi kavranılması açısından sıra yapanların buradaki vecihlerin gösterilmesi faydalı olacaktır.

²⁶⁷ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 10; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 129,130.

²⁶⁸ Bakara 2/2.

²⁶⁹ Tîn 95/5.

²⁷⁰ Ra'd 13/30.

²⁷¹ Bakara 2/247.

²⁷² Nisâ 4/157.

2.6.3.1. Medd-i Munfasıl'ın Önce Cemî Mîmi'nin Sonra Geldiği Durum

Medd-i munfasıl önce, müzekker cemî mîmi'nin sılası sonra geldiği zaman sıla ile okuyanların vecihleri şu şekildedir:²⁷³

وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ²⁷⁴

ب ————— ١ —————

صلة ب د ج

ب ————— ٢ —————

صلة ب

ج ————— ٥ —————

2.6.3.2. Cemî Mîmi'nin Önce Medd-i Munfasıl'ın Sonra Geldiği Durum

Müzekker cemî mîmi'nin sılası önce, medd-i munfasıl sonra gelirse, sıla ile okuyanların vecihleri şu şekildedir.²⁷⁵

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ²⁷⁶

ب ————— ١ —————

ب ————— ٢ —————

ج ————— ٥ —————

صلة ب د ج ١ —————

ب ————— ٢ —————

2.6.4. Sıla, Medd-i Munfasıl ve Medd-i Muttasıl'ın Aynı Ayette Gelmesi

Bazı âyet-i kerîmelerde de medd-i munfasıl, medd-i muttasıl ve medd-i sıla beraber gelir. Kimi zaman med önce gelirken kimi zamanda sıla önce gelir.

Medd-i munfasıl önce, sıla ortada, medd-i muttasıl âyetin sonunda gelirse, sıla ile okuyanların vecihleri şu şekildedir:

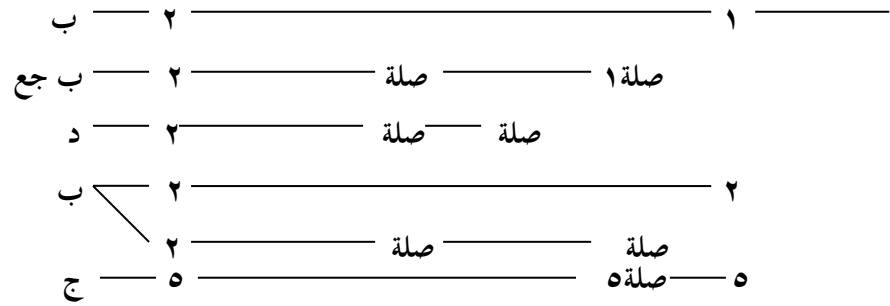
²⁷³ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 9; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 128.

²⁷⁴ Bakara 2/7.

²⁷⁵ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 9; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 128.

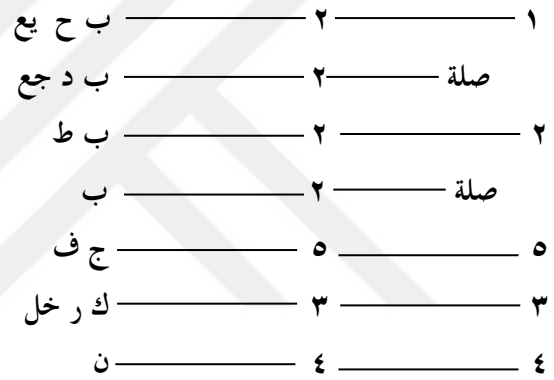
²⁷⁶ Bakara 2/11.

وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِيْ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخَفُّوْهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهٖ اللّٰهُ..... مَنْ يَشَاءُ ²⁷⁷

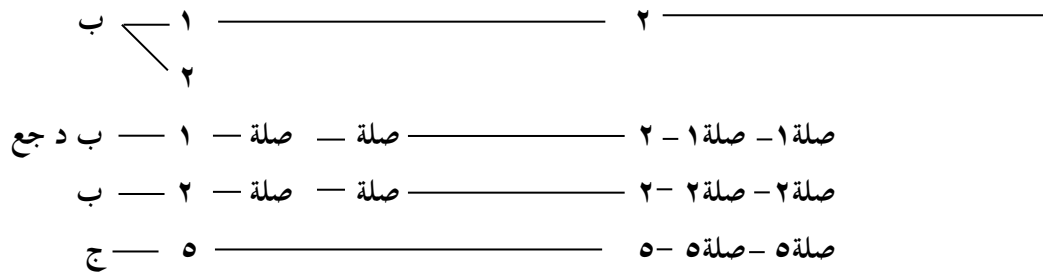
Medd-i munfasıl önce, sıla ortada, medd-i muttasıl âyetin sonunda gelirse, bütün imamların vecihleri şu şekildedir:

اَلَا اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاۗءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُوْنَ ²⁷⁸

Sıla önce, medd-i muttasıl ortada, medd-i munfasıl âyetin sonunda gelirse, sıla ile okuyanların vecihleri şu şekildedir:

وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاءً فَاَلْفَ بَيْنٍ قُلُوْبِكُمْ فَاصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ اِخْوَانًا ²⁷⁹

²⁷⁷ Bakara 2/284.

²⁷⁸ Bakara 2/12.

²⁷⁹ Âl-i İmrân 3/103.

Sıla önce, medd-i muttasıl veya medd-i munfasıl âyetin sonunda gelirse, bütün imamların vecihleri şu şekildedir:

اِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ ²⁸⁰			
ب	ح	يع	۱—۲
ب	ط		۲—۲
ج	ف		۵—۵
ك	ر	خل	۳—۳
ن			۴—۴
ب	د		۱—۲
ب			۲—۲
ج			۲—۲
صلاة — إخفا — صلاة			

3. İbdâl

Lügat manası değiştirmek, bir şeyi başkasının yerine koymak olan ibdâlin²⁸¹ ıstılah manası; sâkin olan hemzenin, mâkablinin harekesi cinsinden med harfine çevrilmesidir. Hemze, mâkablinin harekesi zamme ise vâv'a, kesra ise yâ'ya, fetha ise elif'e dönüştürülür.²⁸² İbdâl kâideleri anlatılırken görüleceği üzere, hemzenin sadece mâkablinin harekesi cinsinden med harfine değil; bâzen harekeli yâ harfine, bazen harekeli vâv harfine, bazen de med harfine dönüştürülmesine de ibdâl denilmektedir²⁸³ ki bu son tanım daha isabetli görünmektedir.

3.1. Sâkin Hemzenin Med Harflerine İbdâli

Sâkin hemzeyi mâkablinin harekesi cinsinden med harfine dönüştürüp, ibdâl ile okuyanlar Verş, Sûsî, Hamze ve Ebû Ca'fer'dir.²⁸⁴ Onlar hemzeyi, kelimenin başında, ortasında ve sonunda geldiği duruma göre dört şekilde med harfine dönüştürerek ibdâl ile okur.

²⁸⁰ Ahzâb 33/43.

²⁸¹ Cevherî, "Bdl", 4: 1632; Yavuz Fırat, *Tecvid ve Kıraat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 1. Baskı (İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2018), 18.

²⁸² Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 11; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 131.

²⁸³ Hafeyân, *Eşheru'l-Mustalehât*, 129; Demirci, *Tefsir Terimleri Sözlüğü*, 100-101.

²⁸⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 132; Dâni, *et-Teyisr*, 247; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 325.

3.1.1. Fâ'ül Fiili Hemze Olan Sâkin Hemze'nin İbdâl'i

Fâ'ül fiili hemze olan fiillerin hemzesi, muzârî ve emir gibi bir sebeple sâkin olarak gelirse; sâkin hemzenin mâkabli fetha ise med harflerinden elif'e, kesre ise yâ'ya, zamme ise vâv harfine ibdâl edilir. Vakf ve vasl halinde Verş, Sûsî ve Ebû Ca'fer ibdâl ile okurken, sadece vakf halinde ise Hamze ibdâl ile okur.²⁸⁵

يُؤْمِنُ / وَالْمُؤْتَفِكَاتِ / وَيُؤْتُوا / وَيَقُولُ أَذُنٌ لِي / يَأْمُرُ / وَالَّذِي آمَنَ / وَلِلْأَرْضِ آتِيَا / تَأْوِيلًا / فَاتُوا
↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓ ↓
يُؤْمِنُ / وَالْمُؤْتَفِكَاتِ / وَيُؤْتُوا / وَيَقُولُ أَذُنٌ لِي / يَأْمُرُ / وَالَّذِي آمَنَ / وَلِلْأَرْضِ آتِيَا / تَأْوِيلًا / فَاتُوا

Bu kuralın istisnası olarak Verş, فَأُوا, الْمَأْوَى, تُوْوِي إِلَيْكَ, تُوْوِيهِ ve تُوْوِيهِ kelimelerini, Sûsî de تُوْوِي إِلَيْكَ, تُوْوِيهِ, مُؤَصَّدَةً kelimelerindeki sâkin hemzeleri ibdâl ile okumaz.²⁸⁶

Âyet başında veya duraktan sonra gelen اَنْتِ، اَنْتُونِي، اَنْتُمْ gibi hemze-i vasl ile başlayan kelimelerden ibtidâ yapıldığı zaman bütün kurrâ ibdâl ile okur.²⁸⁷

اَنْتِ ← آت / اَنْتُونِي ← اَيْتُونِي / اَنْتُمْ ← اُؤْمِنَ

Medd-i munfasıl, medd-i bedel, medd-i sıla ve ibdâl aynı âyeti kerîmede bulunduğu bütün kurrâ için vücûhat şöyle olur:

²⁸⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 325; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 11; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 131.

²⁸⁶ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 345; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 12; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 131-132.

²⁸⁷ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 12; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 132.

Buna mukabil Yûsuf Sûresi'nin 13, 14 ve 17. âyet-i kerîmelerinde geçen الدَّئِبُ kelimesindeki sâkin hemzeyi ise, vakf ve vasl halinde Verş, Sûsî, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halef ibdâl ile okurken Hamze sadece vakf halinde ibdâl ederek okur.²⁹⁵

Medd-i sıla, medd-i munfasıl ve ibdâl aynı âyet-i kerîmede bulunduğunda bütün kurrâ için vücûhat şöyle olur:

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا ... بِهِ أَذَى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ ²⁹⁶	
۱ _____	ب ط يع
ابدال (رأسه) _____	ي
۲ _____	ب ط
۵ _____	ج ف
۳ _____	ك ر خل
۴ _____	ن
۱ _____	ب د
صلاة _____	جمع
۲ _____	ب

Ebû Amr'ın râvîsi Sûsî, kelime ortasında hemze sâkin olarak geldiği halde şu üç durumda ibdâl ile okumaz.

1. Sûsî, zammeden sonra sâkin hemze gelen تَسُوُّ kelimesinde ibdâl yapmaz.

Bu kelime Kur'ân-ı Kerîm'de üç yerde geçmektedir.²⁹⁷

إِنْ تَسْسِكُمْ حَسَنَةً تَسُوُّهُمْ²⁹⁸ ، إِنْ تُبَدِّلْ لَكُمْ تَسُوُّكُمْ²⁹⁹ ، إِنْ تُصِيبَكَ حَسَنَةً تَسُوُّهُمْ³⁰⁰

²⁹⁵ Dâni, *et-Teyisr*, 248; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 96; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 360.

²⁹⁶ Bakara 2/196.

²⁹⁷ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 361-362; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 160.

²⁹⁸ Âli İmrân 3/120.

²⁹⁹ Mâide 5/101.

³⁰⁰ Tevbe 9/50.

3.1.3. Harekeli Hemze'nin Harekeli Vâv Harfine İbdâl'i

Aynı kelime harekesi zamme olan bir harften sonra, fetha harekeli bir hemze gelirse, vakf ve vasl halinde Verş ile Ebû Ca'fer, sadece vakf halinde ise Hamze bu hemzenin harekesini vâv'a ibdâl ederek okur.³²⁵

يُؤَاخِذُكُمْ — يُؤَاخِذُكُمْ — مُؤَجَّلًا — مُؤَجَّلًا — مُؤَذِّنٌ — مُؤَذِّنٌ
وَالْمُؤَلَّفَةِ — وَالْمُؤَلَّفَةِ — يُؤَخِّرُهُمْ — يُؤَخِّرُهُمْ

Verş, vâv'a ibdâl ile okuduğu kelimelerden sadece ³²⁸فُؤَادُكَ، ³²⁷الْفُؤَادَ، ³²⁶فُؤَادُ kelimelerinde medd-i bedel vardır.³²⁹

	فُؤَادُ	الْفُؤَادُ	الْفُؤَادَ	فُؤَادَكَ
ج	ابدال قصر	ابدال قصر	ابدال قصر	فُؤَادَكَ (قصر)
	ابدال توسط	ابدال توسط	ابدال توسط	فُؤَادَكَ (توسط)
	ابدال طول	ابدال طول	ابدال طول	فُؤَادَكَ (طول)

Bu kuralın istisnası olarak Ebû Ca'fer'in birinci râvisi İbn Virdân ³³⁰يُؤَيِّدُ kelimesindeki hemzeyi vâv'a ibdâl ederek okumaz. İkinci râvisi Süleyman b. Cemmâz ise Verş'le birlikte vâv'a ibdâl ederek okur.³³¹

Şu âyet-i kerîmelerde vâv'a ibdâl vechinin nasıl yapıldığı örnek olarak gösterilmiştir:

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ يُؤَخِّرُهُمْ³³²
ب د ح ك ن ر ي ع خ ل ————— ٤ —————
ف ————— (ابدال) يُؤَخِّرُهُمْ
ج ج ع ————— (ابدال) يُؤَاخِذُ ————— ٤ —————

³²⁵ Dâni, *el-Câmiu 'l-Beyân*, 1: 352; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 183-184.

³²⁶ Kasas 28/10.

³²⁷ Hûd 11/120; Furkân 25/32.

³²⁸ İsrâ 17/36; Necm 53/11.

³²⁹ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 72-82-100-129; Tebihât, 14-4-1-534-35-39.

³³⁰ Âli İmrân 3/13.

³³¹ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 35; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 183-184.

³³² Fâtır, 45

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّوجَّلاً³³³

غير ج ف جمع

مُوجَّلاً (ابدال) — ج ف جمع

3.1.4. Harekeli Hemze'nin Harekeli Yâ Harfine İbdâl'i

Aynı kelimedeki harekesi kesre olan bir harften sonra, harekesi fetha olan bir hemze gelirse; Ebû Ca'fer vakf ve vasl halinde, Hamze ise sadece vakf halinde bu hemzeyi fetha harekeli bir yâ harfine ibdâl ederek okur.³³⁴

لَيُبْطِئَنَّ ← لَيُبْطِئَنَّ / وَرِئَاءَ ← وَرِئَاءَ / قُرِيَّ ← قُرِيَّ / فِتْنَةً ← فِتْنَةً / فِتْنَةً
وَلَقَدْ اسْتَهْزَى ← وَلَقَدْ اسْتَهْزَى / لَنْبَوْنَهُمْ ← لَنْبَوْنَهُمْ / مَائَةً ← مَائَةً / مِئَةً

Verş, bütün لَنَّا kelimerindeki hemzeyi, fetha harekeli yâ'ya ibdâl ederek okur.³³⁵

Ebû Ca'fer, مَائَةً ve فِتْنَةً lafızları müfred veya tensiye olarak geldiği zaman, ve فِتْنَةً lafzı zamire has muzâf olduğu zaman hemzeyi yâ harfine ibdâl ederek okur.³³⁶

مِئَتَيْنِ ← مِئَتَيْنِ / الْفِتْنَتَانِ ← الْفِتْنَتَانِ / فِتْنَتُكُمْ ← فِتْنَتُكُمْ

Ebû Ca'fer Tevbe Sûresi'nin 120. âyet-i kerîmesinde geçen مَوْطِنًا kelimesinde ise hulf ile ibdâl yapar.³³⁷

Şu âyet-i kerîmelerde yâ'y'a ibdâl vechinin nasıl yapıldığı örnek olarak gösterilmiştir.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ .. وَلَا مَحْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا مَوْطِنًا³³⁸

ب ح ك ن ر ي ع خ ل

مَوْطِنًا (ابدال) ف

ب د ج ع

ابدال — جمع

صله — صلّه

³³³ Âli İmrân, 145

³³⁴ Dâni, *et-Teyssîr*, 256; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 18; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 149-150.

³³⁵ Dâni, *et-Teyssîr*, 248; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 30.

³³⁶ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150.

³³⁷ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 18; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150.

³³⁸ Tevbe 9/120.

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ ... عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ³³⁹

غير ج جمع

لِيَأْ (ابدال) ج جمع

Atâullah Mesleği ve diğer mesleklerde tahkîk vechi, ibdâl vechine mukaddemdir.³⁴⁰

4. İdğâm

Lügatte bir şeyi diğer birşeyin içine katmak, çiğnemedi yutmak, burnundan konuşmak³⁴¹ anlamına gelen idğâmın ıstılah manası, ilk harfi ikinci harfe katıp, ikinci harfi şeddeli bir harf şeklinde telaffuz etmektir.³⁴² Ayrıca idğâmı, “mütemâsil, mütecânîs veya mütekârib olan iki harften birincisini, ikincisine katmaktır” diye tanımlayan da olmuştur.³⁴³ Söz konusu iki harften birincisine müdğam, ikincisine ise müdğamün fih denir.³⁴⁴

İdğâm, idğâm-ı sağîr ve idğâm-ı kebîr olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

4.1. İdğâm-ı Kebîr

Farklı iki kelimede mütemâsil, mütecânîs veya mütekârib olan harekeli iki harf yanyana geldiği zaman, ilk kelimenin sonundaki harf, diğer kelimenin başındaki harfe idğâm edilir. Bu şekilde harekeli iki harfin idğâm edilmesine, idğâm-ı kebîr denir.³⁴⁵ İdğâm-ı kebîr, idğâm-ı misleyn kebîr, idğâm-ı mütecânîseyn kebîr ve idğâm-ı mütekâribeyn kebîr olmak üzere üçe ayrılır.

³³⁹ Nisâ 4/165.

³⁴⁰ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150.

³⁴¹ Cevherî, “Dgm”, 5: 1920; Mehmet Ali Sarı, “İdgam”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yayınları, 2000), 21: 471; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, 68.

³⁴² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 148; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, 68.

³⁴³ Muhammed Mekkî Nasr el-Cüreysî, *Nihâyetü'l-Kavlü'l-Müfîd fi İlmi Tecvîdi'l-Kur'âni'l-Mecîd*, thk. Cemaleddin Muhammed Şeref (Tanta: Dâru's-Sahâbe li't-Türâs, 1430/2009), 153.

³⁴⁴ Sarı, “İdgam”, 21:471.

³⁴⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 148; Sarı, “İdgam”, 21:471.

4.1.1. İdğâm-ı Misleyn Kebîr

İdğâm, قَالْ لَهُ kelimesinde olduğu gibi, aynı cinsten iki harfin yanyana gelmesinden meydana geliyorsa, buna idğâm-ı misleyn kebîr denir.³⁴⁶

Kur'ân-ı Kerîm'deki bu tür kelimelerin hepsini Ebû Amr'ın ikinci râvîsi Sûsî her zaman idğâm ile okur. Şeyh Ya'kub'un birinci râvîsi Ruveys ise sadece 11 yerde ona muvafakat eder.³⁴⁷

ي { الرَّحِيمِ مَلِكٍ ← الرَّحِيمَلِكِ / فِيهِ هُدًى ← فِيْهُدًى / إِنَّهُ هُوَ ← إِنْهُو
قَالَ لَهُ ← قَالَهُ / قِيلَ لَهُمْ ← قِيلَهُمْ / كَذَّبَ بآيَاتِهِ ← كَذَّبَآيَاتِهِ

Aynı cinsten iki harf yanyana geldiği halde, istisna olarak şu durumlarda idğâm yapılmaz:

1. İki hemze هُوَ لَا ve مِنْ السَّاءِ إِلَّا kelimelerinde olduğu gibi yanyana gelirse, idğâm yapılmaz.³⁴⁸

2. Muhatab tâ'sı, yahut kâfi'ndan önce sahih sâkin bir harf geldiği zaman idğâm yapılmaz.³⁴⁹

كُنْتُ تُرَابًا³⁵²، فَلَا يَخْرُجُكَ كُفْرُهُ³⁵¹ أَفَأَنْتَ تُكْرَهُ³⁵⁰،

3. Müdğam tenvinli veya şeddeli olursa idğâm yapılmaz.³⁵³

وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ³⁵⁴، فَتَمَّ مِيقَاتُ³⁵⁵، كَمَثَلِ الْعُنْكُبُوتِ اتَّخَذَتْ³⁵⁶

³⁴⁶ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 10; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 130.

³⁴⁷ Şâtübî, *Hırzû'l-Emânî*, 12; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 10-11.

³⁴⁸ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 10-11; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 130.

³⁴⁹ Şâtübî, *Hırzû'l-Emânî*, 12-13; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 156; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 130.

³⁵⁰ Yûnus 10/99.

³⁵¹ Lokman 31/23

³⁵² Nebe 78/40.

³⁵³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 157; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 130.

³⁵⁴ Bakara 2/115-247-261-268; Âl-i İmrân 3/73; Mâide 5/54; Nûr 24/32.

³⁵⁵ A'râf 7/142.

³⁵⁶ Ankebût 29/41.

4. Bir kelime de aynı cinsten iki harf gelirse, ³⁵⁷مَنَاسِكُكُمْ ve ³⁵⁸مَاسَلِكُكُمْ kelimeleri istisna olmak üzere şu kelimelerde idğâm yapılmaz.³⁵⁹

جَبَا هُهُمْ³⁶⁰ ، بِشِرْكُكُمْ³⁶¹ ، أَتَعِدَانِي³⁶²

Aşağıdaki âyet-i kerimede Sûsî'nin idğâm vechi ile diğer imamların iskân vechi gösterilmiştir.

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمَ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ³⁶³

ب د ط ج ع	۱
ب ط	۲
ج ف	۵
ك ر خ ل	۳
ن	۴
ي	۱ — ادغام

Şeyh Ya'kub'un birinci râvîsi Ruveys, sadece aşağıda verilen âyetlerde geçen mütemâsil harfleri, Sûsî'ye muvafakat ederek idğâm ile okur. Ruveys'in idğâm vechi hulf ile dir.³⁶⁴

لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ (سورة البقرة ۲۰) / يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ (سورة البقرة ۷۹)
 نَزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ (سورة البقرة ۱۷۶) / جَعَلَ لَكُمْ (سورة النحل ۷۲ - ۷۸ - ۸۰)
 لَا قَبْلَ هُمْ (سورة النجم ۳۷) / أَنَّهُ هُوَ (سورة النجم ۴۳ - ۴۴ - ۴۸ - ۴۹)

Bütün mesleklerde olduğu gibi Atâullah Mesleği'nde de ızhâr vechi mukaddemdir.³⁶⁵

³⁵⁷ Bakara 2/131.

³⁵⁸ Müddessir 74/42.

³⁵⁹ Şâtîbî, *Hırzû'l-Emânî*, 13; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 159; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 130.

³⁶⁰ Tevbe 9/35.

³⁶¹ Fâtır 35/14.

³⁶² Ahkâf 46/17.

³⁶³ Bakara 2/131.

³⁶⁴ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 266; Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr fi'l-Kırââtî'l-Aşr*, thk. Cemaledin Muhammed Şeref (Kahire: Dâru's-Sahâbe li't-Türâs, 1425/2004), 88; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 130-131.

³⁶⁵ Emin Efendi, 170.

Ruveys şu kelimelerde geçen mütemâsil harfleri ise hulsüz idğâm ederek okur.³⁶⁶

نُسَبِّحُكَ كَثِيرًا³⁶⁷ ، وَنَذْكُرُكَ كَثِيرًا³⁶⁸ ، إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا³⁶⁹ ، فَلَا أَنْسَابَ بَيْنَهُمْ³⁷⁰

Bunlara ek olarak Şeyh Ya‘kub’un her iki râvîsi de وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ³⁷¹ kelimesinde hulsüz idğâm ederek okur.³⁷²

4.1.2. İdğâm-ı Mütেকâribeyn Kebîr

İdğâm, mahreç ve sıfatlarında birbirine yakınlığı bulunan iki harekeli harfin yanyana gelmesinden kaynaklanıyorsa, buna idğâm-ı mütেকâribeyn kebîr denir. İdğâm-ı mütেকâribeyn kebîr, hem aynı kelimedede hem de farklı kelimedede olur.³⁷³

Ebû Amr’ın râvîsi Sûsî bu tür kelimeleri idğâm ederek okur.³⁷⁴

4.1.2.1. İdğâm-ı Mütেকâribeyn Kebîr’in Aynı Kelimedede Olması

Aynı kelimedede mâkabli harekeli olan ق harfi önce, كُ zamiri sonra gelirse; Sûsî, ق harfini ك harfine idğâm eder.³⁷⁵

خَلَقَكُمْ³⁷⁶، رَزَقَكُمْ³⁷⁷، صَدَقَكُمْ³⁷⁸، وَآتَقَكُمْ³⁷⁹، نَزَرَقَكُمْ³⁸⁰، سَبَقَكُمْ³⁸¹، بَوَرَقَكُمْ³⁸²، فَيَغْرِقَكُمْ³⁸³

İdğâm-ı mütেকâribeyn kebîr, medd-i sîla ve medd-i munfasıl aynı âyet-i kerîmede geldiği zaman bütün Kurrâ’ya göre vücûhat şu şekilde olur:

³⁶⁶ Ebu’l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed İbnü’l-Cezerî, *ed-Dürretü’l-Müdiyyet-i fî l-Kirââtî’s-Selâsi’l-Merdiyye*, thk. Eymen Rüşdi Süveyd (Dımeşk: Mektebet-ü İbni’l-Cezerî, 1431/2010), 2; Emin Efendi, *Umdetü’l-Hallân*, 131.

³⁶⁷ Tâhâ 20/33.

³⁶⁸ Tâhâ 20/34.

³⁶⁹ Tâhâ 20/35.

³⁷⁰ Mü’minûn 23/101.

³⁷¹ Nisâ 4/36.

³⁷² Emin Efendi, *Umdetü’l-Hallân*, 131.

³⁷³ Dâni, *et-Teyssîr*, 226-227; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 156.

³⁷⁴ Dâni, *et-Teyssîr*, 234.

³⁷⁵ Dâni, *et-Teyssîr*, 226; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 171; Emin Efendi, *Umdetü’l-Hallân*, 153.

³⁷⁶ Bakara 2/21; Nisâ 4/1; En’âm 6/2; A’râf 7/189; Nahl 16/70; Şuarâ 26/184; Rûm 30/21-40-54; Fâtır 35/ 11; Saffât 37/96; Zümer 39/6; Mü’min 40/67; Füssilet 41/21; Teğâbün 64/2; Nuh 71/14.

³⁷⁷ Mâide 5/88; A’râf 7/50; Enfâl 8/26; Nahl 16/72,114; Rûm 30/40; Yâsîn 36/47; Mü’min 40/64.

³⁷⁸ Âl-i İmrân 3/152.

³⁷⁹ Mâide 5/7.

³⁸⁰ En’âm 6/151.

³⁸¹ A’râf 7/80; Ankebût 29/28.

³⁸² Kehf 18/19.

³⁸³ İsrâ 17/69.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ³⁸⁴

- ۱ _____ ب ط يع
 صلة — صلة — صلة — ب د جع
 ادغام — ي
 ۲ _____ ب ط
 صلة — صلة — صلة — ب
 ۵ _____ ج ف
 ۳ _____ ك ر خل
 ۴ _____ ن

İdğâm-ı mütekâribeyn kebîrde, ق harfinin mâkablinin harekeli olması ve kendisinden sonra كُـm zamirinin gelmesi şarttır. Şayet ق harfinin mâkabli sâkin olursa yahut ق harfi harekeli olduğu halde kendinden sonra كـ zamiri gelirse idğâm yapılmaz. İdğâmın yapılmadığı kelimeler şunlarla sınırlıdır:³⁸⁵

مِثَاقُكُمْ³⁸⁶، فَوْقُكُمْ³⁸⁷، فَوْقَكُمْ³⁸⁸، بِحَالِقُكُمْ³⁸⁹، صَدِيقُكُمْ³⁹⁰، وَلِيْدِيْقُكُمْ³⁹¹، خَلْقُكُمْ³⁹²
 خَلْقُكُمْ³⁹³، رَزَقُكُمْ³⁹⁴، رَزَقُكُمْ³⁹⁵، غُنِقُكُمْ³⁹⁶، خَلَقُكُمْ³⁹⁷، نَزَقُكُمْ³⁹⁸

Sûsî, bu kuralın istisnası olarak sadece Tahrîm Sûresi'nin 5. âyet-i kerimesindeki طَلَّقَنَّ kelimesinde hulf ile idğâm yapar.³⁹⁹

³⁸⁴ Bakara 2/21.

³⁸⁵ Dâni, *el-Câmiu 'l-Beyân*, 1: 270; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 171.

³⁸⁶ Bakara 2/63-84-93.

³⁸⁷ Bakara 2/63-93; Mü'minûn 23/17; Nebe 78/12.

³⁸⁸ En'âm 6/65; Ahzâb 33/10.

³⁸⁹ Tevbe 9/69.

³⁹⁰ Nûr 24/61.

³⁹¹ Rûm 30/46.

³⁹² Lokman 31/28.

³⁹³ Câsiye 45/4.

³⁹⁴ Zâriyât 51/22.

³⁹⁵ Vâkıa 56/82.

³⁹⁶ İsrâ 17/29.

³⁹⁷ Kehf 18/37.

³⁹⁸ Tâhâ 20/132; İnfitâr 82/7.

³⁹⁹ Dâni, *et-Teyisîr*, 226; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 172; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 153.

4.1.2.2. İdğâm-ı Mütakâribeyn Kebîr'in Farklı İki Kelimede Olması

Bu tür idğâmda ق ve ك harfi ile ل, ر ve ن harf harfinin idğâmı söz konusudur.

Sûsî bu harfleri belli şartlara göre idğâm eder.

4.1.2.2.1. Farklı İki Kelimede K ve ق Harfinin İdğâmı

Mâkabli harekeli olan ق veya ك harfi bir kelimenin sonunda gelir ve diğer kelime yine bu harflerden biri ile başlarsa Sûsî idğâm yapar.⁴⁰⁰

خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ⁴⁰¹، خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ⁴⁰²، أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ⁴⁰³، يُنْفِقُ كُلَّ⁴⁰⁴، أَنْطَقَ كُلَّ⁴⁰⁵، يُفَرِّقُ كُلَّ⁴⁰⁶
كَذَلِكَ قَالَ⁴⁰⁷، فَلَنُؤَيِّنَنَّ قَبْلَهُ⁴⁰⁸، يُعْجِبُكَ قَبْلَهُ⁴⁰⁹، ذَلِكَ قَدِيرًا⁴¹⁰، مَنَامِكَ قَلِيلًا⁴¹¹

Medd-i sıla ve idğâmın aynı âyet-i kerîmede gelmesi durumunda vücûhat şu şekilde olur:

كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ⁴¹²
ا ط ك ن ف ر ي ع خ ل
صلة ————— ب د ج ع
ادغام ————— ي

ق ve ك harfinden önce sâkin bir harf geldiği zaman şu örneklerde olduğu gibi idğâm yapılmaz.⁴¹³

إِلَيْكَ قَالَ⁴¹⁴، لَا يَحْزُنُكَ قَوْلُهُمْ⁴¹⁵، إِلَيْكَ فَرَاْنَا⁴¹⁶، وَتَرْكُوكَ قَائِمًا⁴¹⁷، عَلَيْكَ قَوْلًا⁴¹⁸، فَوْقَ كُلِّ⁴¹⁹

⁴⁰⁰ Dâni, *et-Teysîr*, 227; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 153-154.

⁴⁰¹ En'âm 6/101.

⁴⁰² En'âm 6/102; Ra'd 13/16; Zümer 39/62; Mü'min 40/62.

⁴⁰³ Nahl 16/17.

⁴⁰⁴ Mâide 6/64.

⁴⁰⁵ Füssilet 41/21.

⁴⁰⁶ Dühân 44/4.

⁴⁰⁷ Bakara 2/113-118; Meryem 19/9-21; Zâriyât 51/30.

⁴⁰⁸ Bakara 2/144.

⁴⁰⁹ Bakara 2/204.

⁴¹⁰ Nisâ 4/133.

⁴¹¹ Enfâl 8/43.

⁴¹² Bakara 2/118.

⁴¹³ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 271-272; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 189.

⁴¹⁴ A'râf 7/143-156.

4.1.2.2.2. Lâ Harfinin Önce, Râ Harfinin Sonra Geldiği Durum

Bir kelimenin sonunda harekeli ل harfi bulunur, diğer kelime ر harfi ile başlarsa, Sûsî ل harfini ر harfine idğâm ederek okur.⁴²⁰

كَمَثَلِ رِيحٍ⁴²¹، يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ⁴²²، رُسُلُ رَبِّ⁴²³، أَرْسَلَ رَسُولَهُ⁴²⁴، أَنْزَلَ رَبُّكُمْ⁴²⁵، سُبُلَ رَبِّكَ⁴²⁶
جَعَلَ رَبُّكَ⁴²⁷، لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا⁴²⁸، أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا⁴²⁹، فَعَلَ رَبُّكَ⁴³⁰

Sûsî, mâkabli sâkin, harekesi kesre veya zamme olan ل harfinden sonra ر harfi gelirse, yine ل harfini ر harfine idğâm ederek okur.⁴³¹

إِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ⁴³² يَقُولُ رَبُّنَا⁴³³، سَبِيلَ رَبِّكَ⁴³⁴، لَنَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ⁴³⁵، رَسُولُ رَبِّكَ⁴³⁶
الْقَوْلُ رَبُّنَا⁴³⁷ لَقَوْلِ رَسُولٍ⁴³⁸

Sûsî, mâkabli sâkin, harekesi fetha olan ل harfinden sonra ر harfi gelirse, ل harfini ızhâr ile okur, idğâm yapmaz.⁴³⁹

⁴¹⁵ Yûnus 10/65; Yâsin 36/76.

⁴¹⁶ Şuarâ 26/7.

⁴¹⁷ Cumâ 62/11.

⁴¹⁸ Müzzemmil 73/5.

⁴¹⁹ Yûnus 10/76.

⁴²⁰ Ebu'l-Hasen Tâhir b. Abdilmün'im b. Ubeydillâh b. Galbûn, *et-Tezkira fî'l-Kurâati's-Semân*, thk. Eymen Rüşdî Süveyd (Cidde: Yayıncı ve Baskı tarihi yok), 81; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 154.

⁴²¹ Âl-i İmrân 3/117.

⁴²² En'âm 6/124.

⁴²³ A'râf 7/43-53; Hûd 11/81.

⁴²⁴ Tevbe 9/33; Fetih 48/28; Saf 61/9.

⁴²⁵ Nahl 24,30

⁴²⁶ Nahl 16/69.

⁴²⁷ Meryem 19/24.

⁴²⁸ Ankebût 29/60.

⁴²⁹ Şûrâ 42/51.

⁴³⁰ Fecr 89/6; Fîl 105/1.

⁴³¹ Dâni, *et-Teysîr*, 232; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 189; Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 20.

⁴³² Nisâ 4/61.

⁴³³ Bakara 2/200-201.

⁴³⁴ Nahl 16/125.

⁴³⁵ Şuarâ 26/192.

⁴³⁶ Meryem 19/19.

⁴³⁷ Kasas 28/63.

⁴³⁸ Hâkka 69/40; Tekvîr 81/19.

أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ⁴⁴⁰ ، فَيَقُولَ رَبِّ⁴⁴¹ ، فَعَصَوْ رَسُولَ رَبِّهِمْ⁴⁴²

Medd-i sıla, medd-i munfasıl ve idğâmın aynı âyet-i kerîmede gelmesi durumunda vücûhat şu şekilde olur:

وَإِذَا .. هُمْ تَعَالَوْا .. مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ⁴⁴³	١	ب ط ي ع
الرَّسُولَ آيَةً (ادغام)		ي
	٢	ب ط
	٥	ج ف
	٣	ك ر خ ل
	٤	ن
صلة	١	ب د ج ع
	٢	ب

4.1.2.2.3. Râ Harfinin Önce, Lâm Harfinin Sonra Geldiği Durum

Bir kelimenin sonunda harekeli ر harfi bulunur, diğer kelime ل harfi ile

başlarsa, Sûsî ر harfini ل harfine idğâm ederek okur.⁴⁴⁴

يَغْفِرُ لِمَنْ⁴⁴⁵ ، وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ⁴⁴⁶ ، لِيَغْفِرَ لَهُمْ⁴⁴⁷ ، سَحَرَ لَكُمْ⁴⁴⁸ -لَنَا ، لِيَغْفِرَ لَكَ⁴⁴⁹ -هُمْ

Sûsî, mâkabli sâkin, harekesi kesre veya zamme olan ر harfinden sonra ل harfi gelirse, yine ر harfini ل harfine idğâm ederek okur.⁴⁵⁰

⁴³⁹ Galbûn, *et-Tezkira*, 81; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 190; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 20.

⁴⁴⁰ Mü'min 40/28.

⁴⁴¹ Münâfikûn 63/10.

⁴⁴² Hâkka 69/10.

⁴⁴³ Nisâ 4/61.

⁴⁴⁴ Galbûn, *et-Tezkira*, 83; Dâni, *et-Teyisîr*, 232; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 154.

⁴⁴⁵ Âl-i İmrân 3/109.

⁴⁴⁶ Nisâ 4/64.

⁴⁴⁷ Nisâ 4/137-168.

⁴⁴⁸ İbrâhim 14/33; Nahl 16/12; Hac 22/65; Lokman31/20; Câsiye 45/12.

⁴⁴⁹ Feth 48/2.

⁴⁵⁰ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 2: 279; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 189; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 154.

إِلَيْكَ الْمَصِيرُ لَا يَكْلِفُ⁴⁵¹ ، بِالْخَيْرِ لِقُضِي⁴⁵² ، بِالذِّكْرِ لَمَّا⁴⁵³ ، الْفَجَارِ لَفِي سَجِينِ⁴⁵⁴

Sûsî, harekesi kesre olan ر harfinden önce, med harflerinden elif bulunursa, uzatılan kelimeyi imâle-i kübrâ ile okur.⁴⁵⁵ Bu durumda ل'dan sonra ل harfi gelirse, imâle ile birlikte idğâm yapar.⁴⁵⁶ İmâle idğâma mani değildir. Çünkü idğâm ârızîdir ve ârızîlik de yok hükmündedir.⁴⁵⁷

النَّارِ لَهُمْ⁴⁵⁸ ، النَّارِ لَعَلَّكُمْ⁴⁵⁹ ، فِي النَّارِ حَزَنَةً⁴⁶⁰ ، الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ⁴⁶¹

Sûsî, mâkabli sâkin, harekesi fetha olan ر harfinden sonra ل harfi gelirse, ر harfini ızhâr ile okur, idğâm yapmaz.⁴⁶²

مِصْرَ لِمَرْأَتِهِ⁴⁶³ ، وَالْحُمَيْرَ لَتَرْكَبُوهَا⁴⁶⁴ ، الْبَحْرَ لَتَأْكُلُوا⁴⁶⁵ ، الْفَجَارَ لَفِي جَحِيمِ⁴⁶⁶

4.1.2.2.4. Nûn Harfinin Lâm ve Râ Harfine İdğâm Edildiği Durum

Bir kelimenin sonunda harekeli ن harfini bulunur, diğer kelime ل veya ر harfi ile başlarsa, Sûsî ن harfini bu harflere idğâm ederek okur.⁴⁶⁷

زُيِّنَ لِلنَّاسِ⁴⁶⁸ ، وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ⁴⁶⁹ ، وَخَرَّائِنِ رَحْمَةً رَبِّي⁴⁷⁰ ، وَلَنْ نُؤْمِنَ لَكَ⁴⁷¹

⁴⁵¹ Bakara 2/285-286.

⁴⁵² Yûnus 10/11.

⁴⁵³ Fûsilet 41/41.

⁴⁵⁴ Mütaffifîn 83/7.

⁴⁵⁵ İmâle konusu çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde anlatılacaktır.

⁴⁵⁶ Dâni, *et-Teyssîr*, 232.

⁴⁵⁷ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 154-155.

⁴⁵⁸ Hûd 11/106.

⁴⁵⁹ Kasas 28/29.

⁴⁶⁰ Mü'min 40/49.

⁴⁶¹ Mütaffifîn 83/18.

⁴⁶² Galbûn, *et-Tezkira*, 83; Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 2: 279-280; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 154.

⁴⁶³ Yûsuf 12/21.

⁴⁶⁴ Nahl 16/8.

⁴⁶⁵ Nahl 16/14.

⁴⁶⁶ İnfitar 82/14.

⁴⁶⁷ Dâni, *et-Teyssîr*, 232-233; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 191; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 21.

⁴⁶⁸ Âl-i İmrân 3/14.

⁴⁶⁹ İbrâhim 14/14.

⁴⁷⁰ İsrâ 17/100.

⁴⁷¹ Bakara 2/55.

Sûsî, ن harfinin harekesi her ne olursa olsun, mâkabli sâkin olursa, idğâm yapmaz. نُحْنُ kelimesinden sonra gelen ل harfi istisnadır.⁴⁷²

أَرْبَعِينَ لَيْلَةً⁴⁷³ ، مُسْلِمِينَ لَكَ⁴⁷⁴ ، قَوَّامِينَ لِلَّهِ⁴⁷⁵ ، آخِرِينَ لَمْ⁴⁷⁶ ، بِإِذْنِ رَبِّهِمْ⁴⁷⁷

4.1.3. İdğâm-ı Mütecâniseyn Kebîr

İdğâm, mahreçleri aynı ve sıfatları farklı iki harekeli harfin yanyana gelmesinden kaynaklanıyorsa, buna idğâm-ı mütecâniseyn kebîr denir. Bu tür idğâmın olabilmesi için ilk harfin kelimenin sonunda, ikinci harfin ise diğer kelimenin başında olması şarttır.⁴⁷⁸

Sûsî harekeli olan د harfinden sonra yine harekeli ت veya ط harfleri geldiği zaman, د harfini bu harflere idğâm ederek okur. ت ve ط harflerinin mâkablinin harekeli veya sâkin olması idğâma mani değildir.⁴⁷⁹

الْمَسَاجِدِ تِلْكَ⁴⁸⁰ ، مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ⁴⁸¹ ، كَادَ تَزِيغُ⁴⁸² ، بَعْدَ تَوَكُّدِهَا⁴⁸³ ، تَكَادُ تَمَيُّزُ⁴⁸⁴
الصَّلَاةِ طَرَفِي النَّهَارِ⁴⁸⁵ ، الصَّاحَاتِ طَوِيَّ هُمْ⁴⁸⁶ ، وَ النَّاتِ طَائِفَةُ⁴⁸⁷

Bu kelimelerden başka idğâm-ı mütecâniseyn kebîr örneği yoktur.

⁴⁷² Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 2: 281; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 155.

⁴⁷³ Bakara 2/51.

⁴⁷⁴ Bakara 2/178.

⁴⁷⁵ Mâide 5/8.

⁴⁷⁶ Mâide 5/41.

⁴⁷⁷ İbrâhim 14/1-23; Kadr 97/4.

⁴⁷⁸ Dâni, *et-Teyssîr*, 228-229-230; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 182-183.

⁴⁷⁹ Dâni, *et-Teyssîr*, 229; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 183.

⁴⁸⁰ Bakara 2/187.

⁴⁸¹ Mâide 5/94.

⁴⁸² Tevbe 9/117.

⁴⁸³ Nahl 16/91.

⁴⁸⁴ Mülk 67/8.

⁴⁸⁵ Hûd 11/114.

⁴⁸⁶ Ra'd 13/29.

⁴⁸⁷ Nisâ 4/102. Bu kelimedeki idğâm hulf iledir. Bkz. Dâni, *et-Teyssîr*, 230.

4.2. İdğâm-ı Sağîr

Biri sâkin diğeri harekeli olan iki harfî, bir harf yaparak aralarını ayırmadan bir mahreçten getirmeye idğâmı-ı sağîr denir.⁴⁸⁸ Bütün kurrânın böyle durumdaki mütemâsil, mütecânis ve mütekârib harfleri idğâm ederek okuduğu tecvîd kitaplarında geçmektedir. Bununla birlikte bazı kırâat imamları birtakım harfleri idğâm ederek okur.

4.2.1. Bâ Harfinin Fâ ve Mîm Harfine İdğâmı

Kelimenin sonunda bulunan sâkin ب harfinden sonra ف harfî geldiği zaman Ebû Amr, Hallâd ve Kisâî, ب harfini ف harfine idğâm ederek okur. Hallâd, Hucurât Sûresi 11. âyetteki وَمَنْ لَمْ يَثْبُتْ فَأُولَئِكَ kelimesinde hulf ile idğâm yapar.⁴⁸⁹

Sâkin ب harfinden sonra م harfinin geldiği Hûd Sûresi 42. âyette geçen كَالْأَنْفِ يَٰ بُنَيَّ اِرْكَبْ مَعَنَا kelimesinedeki ب harfini م harfine Kâlûn, Bezzî ve Hallâd hulf ile, Kunbül, Ebû Amr, Âsım, Kisâî ve Ya‘kûb ise hulfsüz idğâm ederek okur.⁴⁹⁰

Bakara Sûresi 284. âyette geçen يُعَذِّبُ kelimesindeki ب harfini İbn Âmir, Âsım, Hamze ve Kisâî dışındaki imamlar sâkin okur. Sâkin olan ب harfinden sonra م harfî geldiği için Verş hariç diğer imamlar, sâkin ب harfini م harfine idğâm ederek okur. İbn Kesîr’in idğâmı hulflüdür.⁴⁹¹

ب harfini idğâm ederek okuyanlar şu şekildedir:

أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ	← ح ق ر	وَمَنْ لَمْ يَثْبُتْ فَأُولَئِكَ	← م ر وَخُلْفٍ ق
يَا بُنَيَّ اِرْكَبْ مَعَنَا	← ز ح ن ر ي ع (و بخلف) ب ه ق		
و يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ	← ب ح ف ر خ ل (و بخلف) د		

⁴⁸⁸ Muhammed b. Ebû Bekir el-Mar‘aşî Saçaklızâde, *Cühdü'l-Mukîl*, thk. Sâlim Kaddûrî (Amman: Dâru Ammâr, 1422/2001), 72.

⁴⁸⁹ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 64; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 172.

⁴⁹⁰ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 65; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 70.

⁴⁹¹ Dâni, *et-Teysîr*, 264; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 65-66; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 39.

4.2.2. Tâ Harfinin Cîm, Sâ, Zây, Sîn, Sâd ve Zâ Harflerine İdğâmı

Fiile bitişen tâ-ü te'nîsten sonra ج ، ث ، ز ، س ، ص ve ظ harfleri geldiği zaman Ebû Amr, Hamze, Kisâî ve Halefû'l-Âşir tâ-ü te'nîsi bu harflere idğâm ederek okur.⁴⁹²

Tâ-ü te'nîsten sonra ث ve ص harfleri gelirse, İbn Âmir, ظ harfî gelirse Verş ve İbn Âmir onlara muvâfakat ederek tâ-ü te'nîsi bu harflere idğâm eder. Hişâm sadece Hac Suresi 40. âyette geçen صَوَّامٌ kelimesindeki tâ-ü te'nîsi idğâm ile okumaz.⁴⁹³

Tâ-ü te'nîsi idğâm ederek okuyanlar şu şekildedir:

نَضِجَتْ جُلْدُهُمْ ← ح ف ر خل	خَبَتْ زِدْنَاهُمْ ← ح ف ر خل
أَقَلَّتْ سَحَابًا ← ح ف ر خل	كَذَّبَتْ ثَمُودُ ← ح ك ف ر خل
حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ ← ح ك ف ر خل	حَمَلَتْ ظُهُرَهَا ← ج ح ك ف ر خل

4.2.3. Sâ Harfinin Tâ ve Zâl Harfine İdğâmı

Aynı kelimeye sâkin ث harfinden sonra ت harfî geldiği zaman, Ebû Amr, İbn Âmir, Hamze, Kisâî ve Ebu Ca'fer ث harfini ت harfine idğâm ederek okur.⁴⁹⁴

A'râf Sûresi 43 ve Zuhurf Sûresi 72. âyette geçen أَوْرَثْتُمُوهَا kelimesinde ise sadece Ebû Amr, Hişâm, Hamze ve Kisâî ث harfini ت harfine idğâm ederek okumuştur.⁴⁹⁵

A'râf Sûresi 176. âyette geçen يَلْهَثْ ذَلِكْ kelimelerindeki ث harfini ذ harfine vasl halinde Kâlûn hulf ile Verş, İbn Kesîr, Hişâm ve Ebû Ca'fer'in haricindeki diğer imamlar ise hulfsüz idğâm ederek okur.⁴⁹⁶

ث harfini idğâm ederek okuyanlar şu şekildedir:

⁴⁹² İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 63; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 170.

⁴⁹³ Dâni, *et-Teysîr*, 261; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 63; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 170-171.

⁴⁹⁴ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 423; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 65; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 37.

⁴⁹⁵ Dâni, *et-Teysîr*, 263; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 65; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 62.

⁴⁹⁶ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 65;

لَبِثَتْ ← ح ك ف ر جع	لَبِثْتُمْ ← ح ك ف ر جع
أُورِثْتُمُوهَا ← ح ل ق ر	يَلْهَثُ ذَلِكَ ← ح م ن ف ر ي ع خ ل (و بخلف) ب

4.2.4. Dâl'in Cîm, Sâ, Zâl, Zây, Sîn, Şîn, Sâd, Dâd ve Zâ'ya İdğâmı

ج، ذ، ز، س، harfinden sonra, harekeli ج، ذ، ز، س harfleri geldiği zaman, Ebû Amr, İbn Âmir'in birinci râvîsi Hişam, Hamze, Kisaî ve Halef د harfini bu harflere idğâm ederek okur.⁴⁹⁷

قَدْ جَاءَكُمْ ← قَجَاءَكُمْ / وَلَقَدْ ذَرَأْنَا ← وَلَقَدْ زَرَأْنَا / وَلَقَدْ زَيَّنَّا ← وَلَقَدْ صَلَّوْا ← فَصَلُّوا

Sâkin د harfinden sonra harekeli ذ ve ز harfleri geldiği zaman İbn Âmir'in ikinci râvîsi İbn Zekvân, ظ harflerinde ise hem İbn Zekvân hem de Verş yukarıda adı geçen imamlara muvâfakat ederek edereك د harfini bu harflere idğâm eder. İbn Zekvân'ın ز harfindeki idğâmı hulflüdür.⁴⁹⁸

Kelimenin sonunda bulunan sâkin د harfinden sonra ث harfi gelirse, Ebû Amr, İbn Âmir, Hamze, Kisaî ve Halef ü'l-Âşir د harfini ث harfine idğâm ederek okur.⁴⁹⁹

د harfinin idğâm ederek okuyanlar şu şekildedir:

قَدْ سَلَفَ ← ح ل ف ر خ ل	قَدْ جَاءَ ← ح ل ف ر خ ل
قَدْ صَرَفْنَا ← ح ل ف ر خ ل	قَدْ شَغَفَهَا ← ح ل ف ر خ ل
وَلَقَدْ زَيَّنَّا ← ح ك ف ر خ ل {بخلف-م}	وَلَقَدْ ذَرَأْنَا ← ح ك ف ر خ ل
قَدْ ظَلَمَ ← ج ح ك ف ر خ ل	قَدْ صَلَّ ← ج ح ك ف ر خ ل
	وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ ← ح ك ف ر خ ل

⁴⁹⁷ Dâni, *et-Teysîr*, 260-261; Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 27; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 170.

⁴⁹⁸ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 63-64; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 170.

⁴⁹⁹ Dâni, *et-Teysîr*, 263; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 65; Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 43.

4.2.5. Zâl Harfinin Tâ, Sâ, Cîm, Dâl, Zây, Sîn ve Sâd Harflerine İdgâmı

Kelimenin sonunda bulunan sâkin ذ harfinden sonra harekeli ت، د، ز، س ve ص harfleri geldiği zaman Ebû Amr, Hişâm, Hamze'nin ikinci râvîsi Hallâd ve Kisâî, ذ harfini bu harflere idğâm eder.⁵⁰⁰

Sâkin ذ harfinden sonra ت harfi gelirse, sadece Halefû'l-Âşir, د harfi gelirse İbn Zekvân ve Halefû'l-Âşir onlara muvâfakat ederek ذ harfini bu harflere idğâm eder.⁵⁰¹

Sâkin ذ harfinden sonra ج harfinin gelmesi durumunda ise sadece Ebû Amr ve Hişâm ذ harfini ج harfine idğâm ederek okur.⁵⁰²

Sâkin ذ harfinden sonra ت harfinin geldiği اتَّخَذْتُمْ، اتَّخَذْتُمُوهُ، اتَّخَذْتُمْهُمْ اتَّخَذْتُ kelimelerinde İbn Kesîr, Hafs ve Ruveys'in dışındakiler ذ harfini ت harfine idğâm ederek okur.⁵⁰³

Ebû Amr, Hamze, Kisâî ve Halefû'l-Âşir Tâhâ Sûresi'nin 96. âyetindeki وَاِنِّيْ عُذْتُ بِرَبِّيْ kelimesi ile Gâfir 37 ve Dühân Sûresi'nin 30. âyetinde geçen وَاِنِّيْ عُذْتُ بِرَبِّيْ kelimesindeki ذ harfini ت harfine idğâm ederek okumuştur. Ebû Ca'fer, Gâfir ve Dühân Sûresi'ndeki idğâma muvâfakat etmiştir.⁵⁰⁴

ذ harfinin idğâm ederek okuyanlar şu şekildedir:

اِذْ صَرَفْنَا ← ح ل ق ر	اِذْ رَاَعْتَ ← ح ل ق ر	اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ← ح ل ق ر
اِذْ تَبَرَّأَ ← ح ل ف ر خل	اِذْ دَخَلُوا ← ح ك ف ر خل	اِذْ جَعَلَ ← ح ل
فَنَبَذْنَاهَا ← ح ف ر خل	وَاِنِّيْ عُذْتُ بِرَبِّيْ ← ح ف ر خل جم	

⁵⁰⁰ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 406-407; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 170.

⁵⁰¹ Dâni, *et-Teysîr*, 260; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 63; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 170.

⁵⁰² Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 406; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 170.

⁵⁰³ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 65; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 164.

⁵⁰⁴ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 65.

4.2.6. Râ Harfinin Lâm Harfine İdğâmı

Kelimenin sonunda bulunan sâkin ر harfinden sonra, harekeli ل harfî geldiği zaman, Ebû Amr'ın birinci râvîsi Dûrî hulf ile Sûsî ise hulfsüz ر harfini ل harfine idğâm ederek okur.⁵⁰⁵

Bu tür idğâmın bulunduğu bir âyette, kurrâya göre vücûhat şu şekilde olur:

نَغْفِرْ لَكُمْ، فَاعْفِرْ لَنَا، يَنْشُرْ لَكُمْ، فَاصْبِرْ لِحُكْمِ
تحقيق ————— اد ط ك ن ف ر ج ع ي خ ل
نَغْفِرْ لَكُمْ ————— ادغام ————— ادغام ————— ادغام ح

4.2.7. Lâm Harfinin Tâ, Sâ, Zây, Sîn, Dâd, Tâ, Zâ ve Nûn'a İdğâmı

Kelimenin sonunda bulunan sâkin ل harfinden sonra ت، ث ve س harfleri geldiği zaman Hişâm, Hamze ve Kisâî ل harfini bu harflere idğâm ederek okur. Ebû Amr ise sadece Hâkka Sûresi 8. âyetteki فَهَلْ تَرَى kelimesi ve Mülk Sûresi 3. âyette geçen هَلْ تَرَى kelimesinde onlara muvâfakat ederek ل harfini ت harfine idğâm eder.⁵⁰⁶

Sâkin ل harfinden sonra ز، ط ve ظ harfleri geldiği zaman Hişâm ve Kisâî، ن ve ض harfleri geldiği zaman ise sadece Kisâî ل harfini idğâm ederek okur.⁵⁰⁷

Ayrıca Hallâd, sâkin ل harfinden sonra ط harfi gelirse, hulf ile idğâm yapar.⁵⁰⁸

ل harfini idğâm ederek okuyanlar şu şekildedir:

هَلْ تُؤَبَّ ← ل ف ر	هَلْ تَعْلَمُ ← ل ف ر	بَلْ تَأْتِيهِمْ ← ل ف ر
بَلْ سَوَّلَتْ ← ل ف ر	هَلْ تَرَى ← ح ل ف ر	فَهَلْ تَرَى ← ح ل ف ر
بَلْ طَبَعَ ← ل ر وَخُلْفِ ق	بَلْ طَنَنْتُمْ ← ل ر	بَلْ زَيْنَ ← ل ر
هَلْ نُنَبِّئُكُمْ ← ر	بَلْ نَتَّبِعُ ← ر	بَلْ صَلُّوا ← ر

⁵⁰⁵ Dâni, *et-Teyisr*, 263-264; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 155.

⁵⁰⁶ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 413-414; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 171.

⁵⁰⁷ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyisr*, 64; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 171.

⁵⁰⁸ Dâni, *et-Teyisr*, 262; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 171.

4.2.8. Fâ Harfinin Bâ Harfine İdğâmı

Kisâî, Sebe Sûresi 49. âyette geçen **فَإِنْ نَشَأْ نُخَسِفْ مِنْهُمُ الْأَرْضَ** kelimesindeki **ف** harfini **ب** harfine idğâm ederek okur.⁵⁰⁹

5. İskân

Harekesi fetha, kesre veya zamme olan bir harfi, sâkin okumaya iskân denir.⁵¹⁰

Kâlûn, Ebû Amr, Kisâî ve Ebû Ca'fer **هُوَ** ve **هِيَ** zamirlerinden önce **و**, **ف** ve **ل** harfi geldiği zaman **هـ** harfini iskân ile okur.⁵¹¹

وَهُوَ ← وَهِيَ / فَهِيَ ← فَهِيَ / هِيَ ← هِيَ / فَهُوَ ← فَهُوَ

Ayrıca, **كُلُّ** kelimesinden sonra **هُوَ** geldiği zaman Kâlûn, Ebû Amr ve Kisâî, **أَنْ** kelimesinden sonra **هُوَ** geldiği zaman da Ebû Ca'fer **هـ** harfini iskân ile okur.⁵¹²

Kıraat imamları bu zamirlerin dışında Kur'ân-ı Kerîm'deki pekçok harfi iskân ile okur.

Medd-i munfasıl, medd-i muttasıl, medd-i sıla ve iskân aynı âyet-i kerîmede bulunduğu zaman kurrâya göre vücûhat şu şekilde olur:

⁵⁰⁹ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 64.

⁵¹⁰ Şâycî, *el-Mü'cemü't-Tecvîd*, 44; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, 76.

⁵¹¹ İbnü'l-Cezerî, *ed-Dürretü'l-Müdüe*, 7; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 154.

⁵¹² İbnü'l-Cezerî, *ed-Dürretü'l-Müdüe*, 7; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 20.

Bu durumdaki hemzeleri vasl ve vakf halinde Verş, sadece vakf halinde ise Hamze nakil ile okur.⁵¹⁹

أَمْ تَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ ← أَمْ تَعْلَمَنَّ اللَّهَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ← وَلَبَّصَارَ وَلَفْئِدَةَ
الْآخِرَةَ ← الْآخِرَةَ مَنْ أَمِنْ ← مَنْ أَمَنْ

Yûnus Sûresi'nin 91. âyetinde geçen آَلَن kelimesinde Kâlûn ve İbn Virdân, Rahmân Sûresi'nin 54. âyetindeki اِسْتَبْرَقِ مِنْ kelimesinde Ruveys,⁵²⁰ آَلَن ve⁵²¹ أَلَان kelimelerinde ise İbn Virdân, Verş'e muvâfakat ederek nakl ile okurlar.⁵²²

Kur'ân-ı Kerîm'in hangi sûresinde gelirse gelsin الْقُرْآنِ ، قُرْآنُهُ ، قُرْءَانًا kelimelerindeki hemzeleri vasl ve vakf halinde İbn Kesîr, sadece vakf durumunda ise Hamze nakil ile okur.⁵²³

Hamze'nin hemze-i menekkere⁵²⁴ ve lâm-ı ta'rife bitişen kat' hemzesinin vakfı halinde, nakl vechi vardır.⁵²⁵ Lakin onun nakil vechi, sekt vechiyle beraberdir. Bu konuyu çalışmamızın sekt bölümünde izah edeceğiz.

Nakil, medd-i sıla ve medd-i bedel olan bir âyet-i kerimede Hamze'nin birinci râvîsi Halef'in sekt vechi hariç bütün kurrâya göre şu şekildedir:

⁵¹⁸ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 1343-134.

⁵¹⁹ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 392; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyisîr*, 57; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 133.

⁵²⁰ Bakara 2/71-187; Enfâl 8/66.

⁵²¹ Cîn 72/9.

⁵²² Şâtıbî, *Hırzû'l-Emânî*, 23; İbnü'l-Cezerî, *ed-Dürretü'l-Müdi'e*, 4; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136.

⁵²³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 437; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 181-182.

⁵²⁴ Kelimenin sonunda bulunan sâkin bir harften (med harfleri hariç) sonra, diğer kelimenin başında gelen harekeli kat' hemzesine denir. لَهْمُ آمِنُوا ، خَلُّوا إِلَى gibi. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136; Fırat, *Tecvid ve Kıraat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 225.

⁵²⁵ وَالْأَبْصَارَ ، وَالْأَفْئِدَةَ ، وَالْإِيمَانَ ، وَالْآخِرَةَ ، الْآيَاتِ gibi.

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ

ب ح ك ن ف ر ي ع خل

صلوة ١ ————— ب د ج ع

لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ⁵²⁶

صلوة ٢ ————— ب

جمهور —————

نقل صلوة ٥ قصر ج

نقل صلوة ٥ توسط

نقل صلوة ٥ طول

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ⁵²⁷

ب ح ك ن ق ر ي ع خل

صلوة ————— ب د ج ع

نقل قصر ج

نقل توسط

نقل طول

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ⁵²⁸

ب ح ك ن ف ر ي ع خل

صلوة ————— ب د ج ع

نقل قصر ج

نقل توسط

نقل طول

7. Sekte

Lügattete susmak, sözü kesmek, sönmek ve iki nağme arasını nefes almadan ayırmak anlamlarına gelen sektenin⁵²⁹ ıstılah manası, Kur'ân-ı Kerîm'in tilaveti esnasında nefes alıp vermeksizin adet olduğu üzere vakf zamanından daha kısa bir süre olmak üzere sesi kesmektir.⁵³⁰

⁵²⁶ Bakara 2/103.

⁵²⁷ Bakara 2/219.

⁵²⁸ Bakara 2/53.

⁵²⁹ Muhammed b. Mükerrrem b. Ali Cemâlüddîn b. Manzûr, "Skt", *Lisânü'l-Arab*, (Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1414/1993), 2: 43; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, 118.

⁵³⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 81; Abdurrahman Çetin, "Sekte", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 335; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, 118.

Kırâat imamlarından bazıları bir sûrenin sonundan diğer sûreye geçiş yaparken sekte yapar.⁵³¹

Âsım'ın Hafs rivâyetinde, Kehf Sûresi 1. âyetin sonundaki عَوْجًا kelimesi ile Yâsîn Sûresi 52. âyette bulunan مِنْ مَّرْقَدِنَا kelimesinden vasl ile devam edilirse, Kiyâmet Sûresi 27. âyetteki مَنْ رَاقٍ kelimesindeki nûn harfinde ve Mütaffifin Sûresi 14. âyette geçen بَلْ رَانَ kelimesindeki lâm harfinde sekte yapılır.⁵³²

Ebû Ca'fer, hecâ harflerini birbirinden ayırıp sekte yaparak okur.⁵³³

Hamze ise hemze-i münekkarenin mâkablindeki sâkin harfi ve hemze-i kat' dan önce gelen sâkin ma'rife lâminını sekte yaparak okur. Bu kelimelerde vakf yapıldığı zaman Hamze'nin sekit vechiyle beraber nakl vechi de vardır.⁵³⁴

Hemze-i münekkere bulunan bir kelime vasl ile okunduğu zaman Hallâd hemze-i münekkarenin makablindeki sâkin harfi tahkik, Halef ise hulf ile sekte yaparak okur. Mısır Tarîki'nde hemze-i münekkarenin vaslında, tahkik vechi sekt vechinden mukaddem olup Hamze için vücûhat şu şekildedir.⁵³⁵

مَنْ أَمَّنَ بِاللَّهِ (وصلا)	مِنْ اسْتَبْرَقٍ (وصلا)
ف —————	ف —————
ض ————— سكت	ض ————— سكت

Hemze-i münekkere bulunan bir kelimede vakf yapıldığı zaman Hamze, hemze-i münekkarenin makablindeki sâkin harfi önce nakil sonra tahkik, Halef ise bir kere de sekt ile okur. Mısır Tarîki'nde hemze-i münekkarenin vakfında nakil, tahkik vechinden, tahkik de sekt vechinden mukaddemdir.⁵³⁶ Hamze için hemze-i münekkarenin vakfında vücûhat şu şekilde olur:

⁵³¹ Çalışmamızın sûreteyn beyni vecihleri bölümüne bakınız.

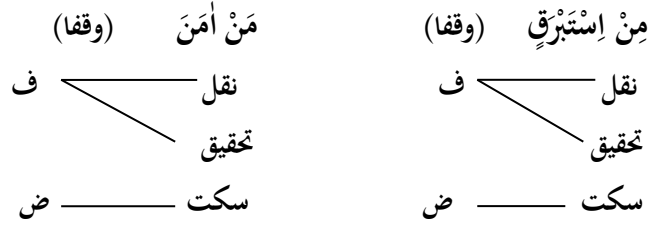
⁵³² İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 153.

⁵³³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 83-84.

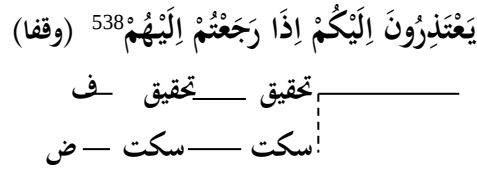
⁵³⁴ Dâni, *et-Teysîr*, 292; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 447-448.

⁵³⁵ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 14; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136. İstanbul Tarîki'nde ise hemze-i münekkerede sekt vechi mukaddemdir. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136.

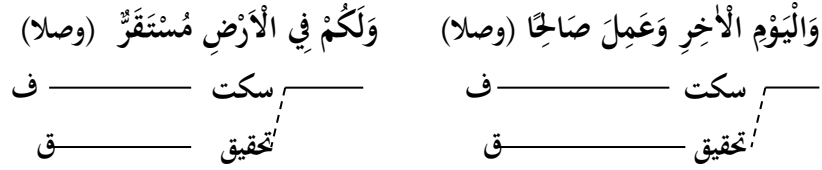
⁵³⁶ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 14; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136. İstanbul Tarîki'nde ise hemze-i münekkerede vakf yapıldığı zaman önce sekt, sonra tahkik, sonra da nakil ile okunur. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136.

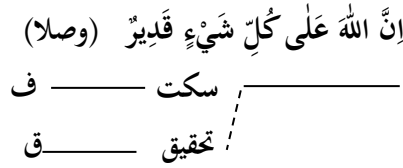
Şayet vakf yapılan hemze-i münekkerenin mâkablindeki harf, müzekker cemî mîmi ise cemî mîmini Hallâd tahkik, Halef ise hulf ile sekte yaparak okur. Hamze'nin cemî mîminde nakil vechi yoktur.⁵³⁷

Ma'rife lâmindan sonra kat' hemzesi gelir ve vasl ile okunursa, Halef sâkin ma'rife lâmını sekt, Hallâd ise hulf ile sekte yaparak okur. Mısır Tarîki'nde ma'rife lâmının vaslında, sekt vechi tahkik vechinden mukaddem olup Hamze için vücûhat şu şekildedir:⁵³⁹

Hamze için, vasl ile okunan شَيْءٌ, شَيْءٌ ve شَيْئًا kelimelerinde, lâm-ı ta'rifli hemzenin vaslında olduğu gibi iki vecih olup vücûhatı şu şekildedir:⁵⁴⁰

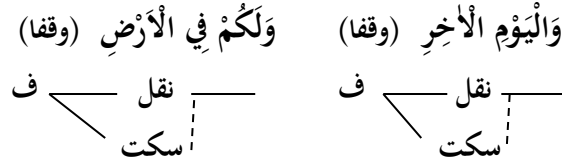
Hamze, sâkin ma'rife lâmindan sonra kat' hemzesinin geldiği bir kelimedede vakf yapıldığı zaman önce nakil, sonra sekt ile okur. Mısır Tarîki'nde lâm-ı ta'rifli hemzenin vakfında nakl vechi sekt vechinden mukaddemdir.⁵⁴¹

⁵³⁷ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 137.

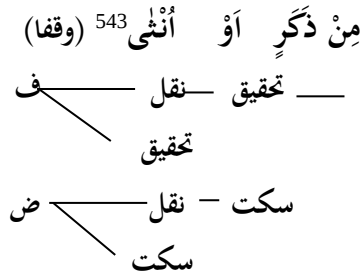
⁵³⁸ Teybe 9/94.

⁵³⁹ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 14; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136. Ma'rife lâmının vaslında İstanbul Tarîki'nde hem mertebeteyn hem de merâtib-i erbeada Mısır Tarîki'nde olduğu gibi sekt vechi mukaddemdir. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136.

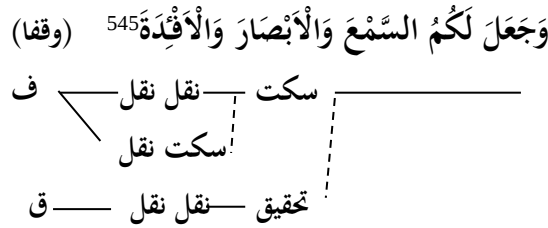
⁵⁴⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 449; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 15; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 137.

İki hemze-i münekkere aynı âyet-i kerîmede gelir, birincisinde vasl, ikincisinde vakf yapılırsa, Hamze birinci hemze-i münekkereyi tahkik, ikincisini nakil ve tahkik ile okur. Ayrıca Halef'in birinci hemze-i münekkereye sekt, ikincisinde ise nakil ve sekt vechi vardır.⁵⁴² Hamze ve Halef'in vücûhatı şu şekildedir:

İki lââm-ı ta'rifli hemze aynı âyet-i kerîmede gelir, birincisinde vasl, ikincisinde vakf yapılırsa, Hamze birinci lââm-ı ta'rifli sekt, ikincisini nakl ve sekt ile okur. Ayrıca Hallâd'ın birinci lââm-ı ta'rifte tahkîk, ikincisinde ise nakl vechi vardır.⁵⁴⁴ Hamze ve Hallâd'ın vücûhatı şu şekildedir:

Bir âyet-i kerîmede önce hemze-i münekkere sonra lââm-ı ta'rifli hemze gelir ve lââm-ı ta'rifli kelimede vakf yapılırsa, Hamze, hemze-i münekkereyi tahkik, lââm-

⁵⁴¹ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 14; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136. İstanbul Tarîki'nde ise sekt vechi mukaddemdir. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 136.

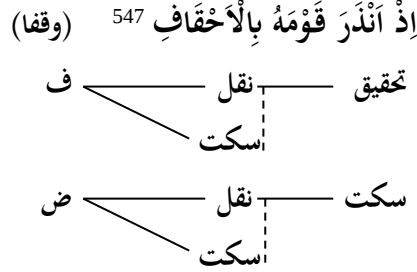
⁵⁴² Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 15; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 140. İstanbul Tarîki'nin uygulaması farklıdır. Geniş bilgi için bakınız. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 140.

⁵⁴³ Nisâ 4/124.

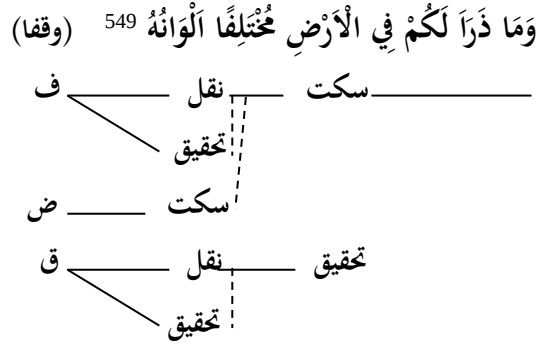
⁵⁴⁴ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 15; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 140-141.

⁵⁴⁵ Nahl 16/78.

ta'rifî nakil ve sekt ile okur. Ayrıca Halef'in hemze-i münekkere de sekt, lââm-ı ta'rifte ise nakil ve sekt vechi vardır.⁵⁴⁶ Hamze ve Hallâd'ın vücûhatı şu şekildedir:

Bir âyet-i kerîmede önce lââm-ı ta'rifli hemze, sonra hemze-i münekkere gelir ve hemze-i münekkere olan kelimede vakf yapılırsa, Hamze lââm-ı ta'rifî sekt, hemze-i münekkereyi nakil ve tahkik ile okur. Ayrıca Halef'in hemze-i münekkere de sekt, Hallâd'ın ise lââm-ı ta'rifte tahkik, hemze-i münekkere de nakil ve tahkik vechi vardır.⁵⁴⁸ Böyle bir âyette vücûhat şu şekildedir:

8. Tağlîz

Lügatte bir şeyi kaba ve kalın yapma, kuvvetli söz alma ve kaba söyleme⁵⁵⁰ anlamlarına gelen tağlîzın ıstılah manası, telaffuz edildiği esnada dilin kökününün üst damağa kalkması sebebiyle harfin kalın ve tok bir sesle seslendirilmesidir. Tefhîm, tescîm ve tağlîz biribirinin müteradifi olan ve aynı anlamda kullanılan kavramlardır.⁵⁵¹

⁵⁴⁶ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 15; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 138.

⁵⁴⁷ Ahkâf 46/21.

⁵⁴⁸ Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 15; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 139.

⁵⁴⁹ Nahl 16/13.

⁵⁵⁰ Cevherî, "Glz", 3: 1175.

⁵⁵¹ Kâdî Ahmed b. Ömer b. Muhammed b. Ebi'r-Rızâ el-Hamevî, *el-Kavâid ve'l-İşârât fî Usûli'l-Kırâat*, thk. Abdülkerîm b. Muhammed (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1406/1986), 50-51; Nasr, *Gâyetü'l-Mürîd*, 155; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstılahları*, 126.

Kırâat imamları, mâkabli fetha ve zamme olan lafzatullâh'ın lâmını, ittifakla tağlîz ile okumuştur.⁵⁵²

Bununla beraber Verş, harekesi fetha olan lâm'dan önce, sâkin yahut fetha harekeli ص, ط ve ظ harfleri geldiğ zaman ل harfini tağlîz ile okur.⁵⁵³

الصَّلَاةُ ، وَأَصْلَحَ ، وَإِذَا طَلَعَتْ ، مَطْلَعٍ ، أَظْلَمَ ، طَلَّقَ ، ظَلَمُوا

Verş, harekesi fetha olan lâm harfi kelimenin sonunda gelir ve vakf yapılırsa, lâm'ı bir kere tağlîz, bir kere de terkîk⁵⁵⁴ ile okur. Bütün mesleklerde tağlîz vechi, terkîk vechinden mukaddemdir.⁵⁵⁵

أَنْ يُوصَلَ⁵⁵⁶ ، فَلَمَّا فَصَلَ⁵⁵⁷ ، قَدْ فَصَلَ⁵⁵⁸ ، بَطَلَ⁵⁵⁹ ، ظَلَّ⁵⁶⁰ ، وَفَصَلَ⁵⁶¹

Verş, fetha harekeli lâmdan önce elif gelir ve bu elifin mâkablinde fetha harekeli ص, ط ve ظ harfleri bulunursa, lâm harfini yine bir kere tağlîz, bir kere de terkîk ile okur.⁵⁶²

فَصَالًا⁵⁶³ ، يَصَالِحًا⁵⁶⁴ ، أَفْطَالَ عَلَيْكُمْ⁵⁶⁵ ، حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمْ⁵⁶⁶ ، فَطَالَ عَلَيْهِمْ⁵⁶⁷

Son olarak Verş, kendinden sonra elif-i maksûra gelen lâm harfini, feth ile birlikte tağlîz, terkîk ile birlikte de taklîl⁵⁶⁸ ile okur.⁵⁶⁹

مُصَلَّى(وقفا)⁵⁷⁰ ، يَصَلِّيَهَا⁵⁷¹ ، وَيَصَلِّي⁵⁷² ، تَصَلِّي نَارًا⁵⁷³ ، سَيَصَلِّي نَارًا⁵⁷⁴ ، صَلَّى⁵⁷⁵

⁵⁵² İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 75.

⁵⁵³ İbn Galbûn, *et-Tezkira*, 246; Dâni, *et-Teysîr*, 283; İbnü'l-Cezerî, *ed-Dürretü'l-Müdie*, 5.

⁵⁵⁴ Harfin ince okunmasına denir. Bkz. Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kiraat*, 75.

⁵⁵⁵ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 132.

⁵⁵⁶ Bakara 2/27; Ra'd 13/21-25.

⁵⁵⁷ Bakara 2/249.

⁵⁵⁸ En'âm 6/119.

⁵⁵⁹ A'râf 7/118.

⁵⁶⁰ Nahl 16/58; Zühruf 43/17.

⁵⁶¹ Sâd 38/20.

⁵⁶² Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 132.

⁵⁶³ Bakara 2/233.

⁵⁶⁴ Nisâ 4/128.

⁵⁶⁵ Tâhâ 20/46.

⁵⁶⁶ Enbiyâ 21/44.

⁵⁶⁷ Hadîd 57/16.

⁵⁶⁸ Taklîl, imâle konusunda ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

⁵⁶⁹ Dâni, *et-Teysîr*, 283; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 176.

⁵⁷⁰ Bakara 2/125.

Bütün kurrâya göre lâmin tağlîz ile okunduğu bir âyet-i kerîmede vücûhat şu şekildedir:

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ⁵⁷⁶

ب ح ك ن ف ر ي ع خل

صلة — ب د ج

تغليظ — ج

وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلِّغْنَ أَجْلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ⁵⁷⁷

ب د ح ج ع ٢

ك ر خل ٣

ن ٤

ف ٥

سك — ض

تغليظ — ٥ — نقل — ج

فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ⁵⁷⁸

غير ج

نقل — تغليظ — ج

ترقيق

ض

سكت

9. Terkîk

Lügatte sözü güzelleştirmek ve bir şeyi zayıflatmak anlamlarına gelir.⁵⁷⁹ İstilah manası ise, telaffuzu esnasında dilin kökünün aşağıda tutulup üst çeneye kaldırılmaması sebebiyle harfin zatına bir incelik gelmesidir.⁵⁸⁰

⁵⁷¹ İsrâ 17/18; Leyl 92/15.

⁵⁷² İnşikâk 84/12.

⁵⁷³ Gâsiyeh 88/4.

⁵⁷⁴ Tebbet 111/3.

⁵⁷⁵ Kıyâmeh 75/31; A'lâ 87/15; Alak 96/10.

⁵⁷⁶ Bakara 2/249.

⁵⁷⁷ Bakara 2/231.

⁵⁷⁸ Bakara 2/233.

⁵⁷⁹ Cevherî, "Rkk", 4: 1483.

⁵⁸⁰ Hamevî, *el-Kavâid ve'l-İşârât*, 51; Nasr, *Gâyetü'l-Mürîd*, 155; Temel, *Kıraat ve Tecvid Istilahları*, 132.

Verş, bir kelimedede, zamme harekeli râ'dan önce sâkin yâ (lîn veya med harfî) veya harekesi lâzimî kesre olan bir harf geldiği zaman yahut kendinden önceki sâkin yâ'nın (med harfî) mâkabli kesre olduğu zaman râ harfini terkîk ile okur. Râ harfinin kelimenin ortasında, sonunda, tenvinli veya tenvinsiz olarak gelmesi yahut kendinden öncesinde kesre harekeli bir isti'lâ harfî olması bu durumu değiştirmez.⁵⁸¹

عَشْرُونَ ، مُنْذِرٌ ، قَدِيرٌ ، حَيْرٌ ، غَيْرٌ ، أَخْصِرُونَ ، تُثِيرُ ، يُسِرُونَ ، بَاشِرُونَ ، الْبِرُّ

Verş, fetha harekeli râ'dan önce, sâkin yâ (lîn veya med harfî) yahut harekesi lâzimî kesre olan bir harf geldiği zaman yahut kendinden önceki sâkin yâ'nın (med harfî) mâkabli kesre olduğu zaman râ harfinin fethasını iki lafız arasında meyledip incelterek terkîk ile okur.⁵⁸²

الْأَخِرَةُ ، نَاصِرَةٌ ، مُتَجَاوِرَاتٌ ، الدِّكْرُ ، سِدْرَةٌ ، إِخْرَاجًا ، لَا خَيْرَ ، قَمَطَرِيًّا ، السِّحْرُ

Verş mâkabli sâkin, (yâ hariç) makablinin mâkabli kesre olan iki üstünlü râ harfinde vakf yapıldığı zaman bir kere tefhim bir kere de terkîk ile okur.⁵⁸³ Atâullah Mesleği, râ harfinde Verş'in önce tefhîm sonra terkîk vechini alır.⁵⁸⁴

ذِكْرًا ، سِتْرًا ، حَجْرًا ، صَهْرًا ، إِمْرًا ، وَزْرًا

Verş'in, En'âm Sûresi 71. âyetinde ve خَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ kelimesinde bulunan râ harfindeki terkîki hulflüdür.⁵⁸⁵

Verş, سِرًّا ve مُسْتَقَرًّا kelimelerindeki râ harfî diğer râ harfine idğâm edildiği için hem vakf ve vasl halinde terkîk ile okur. Çünkü idğâm bir harf gibidir.⁵⁸⁶

Verş, aynı kelimedeki iki râ harfinden birincisi fetha ikincisi kesre harekeli olarak peşpeşe geldiği zaman (بَشَرٍ gibi)⁵⁸⁷ vasl durumunda bu kelimedeki fetha harekeli râ harfini terkîk ile okur. Şayet fetha harekeli râ'dan önceki harf isti'lâ harfî ise (إِلَى الصَّرِّ gibi)⁵⁸⁸ râ harfî tefhîm ile okunur.⁵⁸⁹

⁵⁸¹ Dâni, *et-Teyssîr*, 280; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyssîr*, 74; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 134.

⁵⁸² İbn Galbûn, *et-Tezkira*, 219; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyssîr*, 73; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 134.

⁵⁸³ Şâtibî, *Hırzû'l-Emânî*, 35; Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 13; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 135.

⁵⁸⁴ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 135. Diğer mesleklerde terkîk vechi mukaddemdir.

⁵⁸⁵ Şâtibî, *Hırzû'l-Emânî*, 35; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 135.

⁵⁸⁶ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyan*, 2: 501; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 199.

⁵⁸⁷ Mürselât 77/32.

⁵⁸⁸ Nisâ 4/95.

Verş mâkabli veya mâkablinin mâkabli kesre olduğu halde şu durumlarda râ harfini tefhîm ile okur.

1. Râ'dan sonra hurûf-u isti'lâdan biri harekeli olarak gelirse râ'yı tefhîm ile okur.⁵⁹⁰

الصِّرَاطُ⁵⁹¹ ، صِرَاطُ⁵⁹² ، الْفِرَاقُ⁵⁹³ ، الْإِشْرَاقُ⁵⁹⁴ ، إِعْرَاضًا⁵⁹⁵ ، إِعْرَاضُهُمْ⁵⁹⁶

2. Râ'dan önce hurûf-u isti'lâdan biri sâkin olarak gelirse râ'yı yine tefhîm ile okur.⁵⁹⁷

مِصْرًا ، قِطْرًا ، فِطْرَتَ ، وَقْرًا ، إِصْرًا ، إِصْرُهُمْ ،

1. Sâkin eliften dolayı uzartılan râ'nın mâkabli kesre veya mâkabli sâkin mâkablinin mâkabli kesre olur ve kendisinden sonra yine râ harfî gelirse râ harfî tefhîm ile okunur.⁵⁹⁸

ضِرَارًا⁵⁹⁹ ، فِرَارًا⁶⁰⁰ ، مِذْرَارًا⁶⁰¹ ، إِسْرَارًا⁶⁰²

2. Ayrıca Verş ⁶⁰³عِمْرَانُ ، ⁶⁰⁴إِسْرَائِيلَ ، ⁶⁰⁵إِزْرَاقَ ve ⁶⁰⁶إِزْرَاقَ kelimelerindeki râ harflerini de tefhim ile okur.⁶⁰⁶

3. Verş fetha yahut kesre harekeli râ'dan önce cer harflerinden bâ veya lâm harfî gelirse râ harfini yine tefhîm ile okur.⁶⁰⁷

⁵⁸⁹ Akdemir, *Hâmid b. Abdülfettâh*, 38.

⁵⁹⁰ İbn Galbûn, *et-Tezkira*, 224; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 193-194; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 134-135.

⁵⁹¹ Fâtiha 1/6; Tâhâ 20/135; Mü'minûn 23/74; Yâsîn 36/66; Saffât 37/118; Sâd 38/22.

⁵⁹² Kıyâme 75/28.

⁵⁹³ Kehf 18/78.

⁵⁹⁴ Sâd 38/18.

⁵⁹⁵ Nisâ 4/128.

⁵⁹⁶ En'âm 6/35.

⁵⁹⁷ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyan*, 2: 499; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 194.

⁵⁹⁸ İbn Galbûn, *et-Tezkira*, 223; Dâni, *et-Teysîr*, 280; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 135.

⁵⁹⁹ Bakara 2/231; Tevbe 9/107.

⁶⁰⁰ Kehf 18/18; Ahzâb 33/13; Nûh 71/6.

⁶⁰¹ En'âm 6/6; Hûd 11/52; Nahl 16/11.

⁶⁰² Nûh 71/9.

⁶⁰³ Âl-i İmrân 3/33-35; Tahrîm 66/12.

⁶⁰⁴ Fecr 89/7.

⁶⁰⁵ Tevbe 9/30.

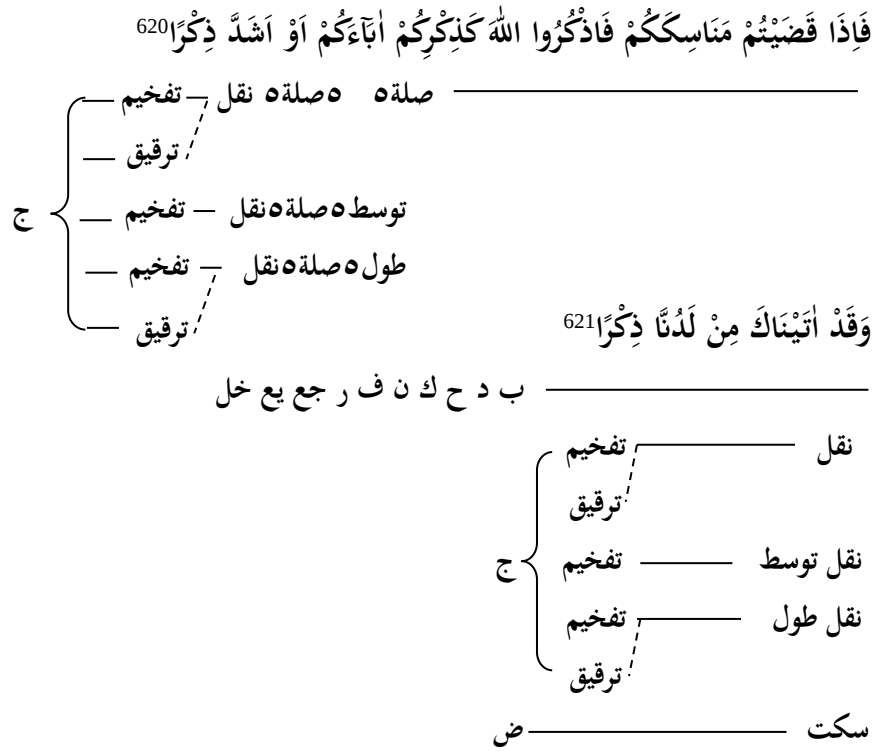
⁶⁰⁶ İbn Galbûn, *et-Tezkira*, 224; Dâni, *et-Teysîr*, 280; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 135.

⁶⁰⁷ İbn Galbûn, *et-Tezkira*, 222; Dâni, *el-Câmiu'l-Beyan*, 2: 497-498; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 209.

بِرَازِقِينَ⁶⁰⁸ ، بِرَآدِي رَزَقِهِمْ⁶⁰⁹ بِرَّهِمْ⁶¹⁰ ، بِرَأْسِ أَخِيهِ⁶¹¹ ، بِرَسُولٍ⁶¹² ، بِرَشِيدٍ⁶¹³ ، بِرُؤُسِكُمْ⁶¹⁴
لِرَّهِمْ يَرْهَبُونَ⁶¹⁵ ، أَلَرَبُّكَ الْبَنَاتُ⁶¹⁶ ، وَلِرَّسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ⁶¹⁷ ، لِرَّقِيبِكَ⁶¹⁸

Medd-i bedel ve vakf halinde hulf ile terkîkin olduğu kelimeler aynı âyet-i kerîmede gelirse Atâullah Mesleği'ne göre Verş için önce kasr ile tefhîm ve terkîk, sonra tevessutla beraber tefhim, en son ise tûl birlikte tefhîm ve terkîk vechi vardır.⁶¹⁹

Böyle bir durumun olduğu âyetlerde vücûhat şu şekildedir:

⁶⁰⁸ Hicr 15/20.

⁶⁰⁹ Nahl 16/71.

⁶¹⁰ En'âm 6/1.

⁶¹¹ A'râf 7/150.

⁶¹² Saff 61/6.

⁶¹³ Hûd 11/97.

⁶¹⁴ Mâide 5/6.

⁶¹⁵ A'râf 7/154.

⁶¹⁶ Saffât 37/149.

⁶¹⁷ Münâfikûn 63/8.

⁶¹⁸ İsrâ 17/93.

⁶¹⁹ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 135.

⁶²⁰ Bakara 2/200.

⁶²¹ Tâhâ 20/99.

Atâullah Mesleği'nde nakil, terkîk, tefhim, sekte ve med olan âyet-i kerîmelerde vücûhat şu şekillerde olur:

فَلَمَّا أَصَابَتْ مَحْوُلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ⁶²²

۱ — ۱ — ب ح يع

ب د جع — صلة — صلة

۲ — ۲ — ب ط

ب — صلة — صلة

۵ — ۵ — ترقيق - ج

ف

۳ — ۳ — ك ر خ

ن — ۴ — ۴

وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ⁶²³

ب ح ك ن ف ر يع خل

۱ — صلة — ب د جع

۲ — صلة — ب

سكت — ض

ترقيق صلة ۵ — ج

فَالَّذِينَ بَشَرُوا هُنَّ وَأَبْتَغُوا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ⁶²⁴

ب د ح ك ن ق ر جم يع خل

نقل — ترقيق — ج

عي

نقل ت ترقيق — ج

نقل ط ترقيق

سكت — ف

⁶²² Bakara 2/17.

⁶²³ Bakara 2/184.

⁶²⁴ Bakara 2/187.

10. İmâle

Lügatte bir şeye yönelme, bir tarafa çekme ve meylettirme anlamlarına gelen imâle,⁶²⁵ terim olarak elif'in yâ harfine yahut fethanın kesreye yakınlaştırılarak okunmasına denir.⁶²⁶ İmâle, imâle-i kübrâ ve imâle-i suğrâ olmak üzere ikiye ayrılır.

10.1. İmâle-i Kübrâ/İmâle-i Şedîde

Tilâvet esnasında fetha, kesreye meyledilirken bu meyletme kesreye daha yakın ise yahut elif yâ'ya meyledilirken, ses yâ harfine daha yakın oluyorsa buna imâle-i kübrâ denir.⁶²⁷

Kırâat imamlarından Ebû Amr, İbn Zekvân, Ebû Bekr Şu'be b. Ayyâş ve Hamze zevâtü'l-yâ ve elif olan bazı kelimeleri, Kisâi ise bunlarla beraber hâû't-te'nîsleri imâle-i kübrâ yaparak okur.⁶²⁸

10.1.1. Zevâtü'l-yâ'lı Kelimeleri İmâle-i Kübrâ ile Okuyan İmamlar

Kıraat imamları, tablo içindeki zevâtü'l-yâ olan kelimeleri imâle-i kübrâ ile okur.

أَنِ ، يَا وَيْلَتَى ⁶²⁹	مُوسَى ⁶³⁰	أَهْدَى ⁶³¹
امالة — ف ر خل	امالة — ف ر خل	امالة — ف ر خل
هُدَايَ ⁶³²	النَّصَارَى ⁶³³	التَّوْرِيَّةَ ⁶³⁴
امالة — ت	امالة — ح ف ر خل	فامالة — ح م ر خل
أَعْمَى ⁶³⁵ {سورة الكهف ٧٢}	نَرَى اللَّهَ ⁶³⁶	تَشْقَى (وَقَفًا) ⁶³⁷
امالة — ص ف ر خل	امالة — ح ف ر خل	امالة — ف ر خل

⁶²⁵ Cevherî, “Myl”, 5: 1822.

⁶²⁶ Şâyicî, *el-Mu'cemü't-Tecvîd*, 60; Temel, *Kıraat ve Tecvid Istılahları*, 73.

⁶²⁷ Hamevî, *Usûlü'l-Kırâât*, 50; Temel, *Kıraat ve Tecvid Istılahları*, 74.

⁶²⁸ Dâni, *et-Teyisr*, 266; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 55-166; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 145-163.

⁶²⁹ Şâtibî, *Hirzû'l-Emânî*, 30; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 266.

⁶³⁰ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 439; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 164.

⁶³¹ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyisr*, 67; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150-151.

⁶³² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 59; Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 18.

⁶³³ Şâtibî, *Hirzû'l-Emânî*, 30; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 166.

⁶³⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 120; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 231.

⁶³⁵ Dâni, *et-Teyisr*, 267; Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 83; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 398.

⁶³⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 131; Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 24; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 164,165.

⁶³⁷ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyisr*, 68; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 419.

10.1.2. Elif Olan Kelimeleri İmâle-i Kübrâ ile Okuyan İmamlar

Kıraat imamları, tablodaki elif olan kelimeleri imâle-i kübrâ ile okur.

الدُّنْيَا ⁶⁴⁰ امالة — ف ر خل	فَاحْيَاكُمْ ⁶³⁹ امالة — ر	جَبَّارِينَ ⁶³⁸ امالة — ت
كَافِرِينَ ⁶⁴³ امالة — ح ت يس	أَبْصَارِهِمْ = الْنَّارِ ⁶⁴² امالة — ح ت	أَبْرَارٍ ⁶⁴¹ امالة — ح ر خل
النَّاسِ ⁶⁴⁶ امالة — ط	الرَّبُّوا ⁶⁴⁵ امالة — ف ر خل	شَاءَ ، جَاءَ ⁶⁴⁴ امالة — م ف خل
حِمَارِكَ ⁶⁴⁸ امالة — ح م ت فتح — م (بخلف)	هَارٍ ⁶⁴⁷ امالة — ب ح ص ر فتح — اماله م (بخلف)	

10.1.3. Kisâî'nin Hâü't-Te'nîs'in Vakfındaki İmâle-i Kübrâsı

Kisâî, mâkabli fetha olan hâü't-te'nîste vakf yapıldığı zaman, hâü't-te'nîsin mâkablindeki harfî imâle ile okur.⁶⁴⁹

غَشَاوَةٌ (وقفا) حَبَّةٌ (وقفا) بَرَبُوتَةٌ (وقفا) جَنَّةٌ (وقفا) حُجَّةٌ (وقفا) نِعْمَةٌ (وقفا)
بِمَالَةِ الْوَاوِ — بِمَالَةِ الْبَاءِ — بِمَالَةِ الْوَاوِ — بِمَالَةِ الْوَاوِ — بِمَالَةِ الْجِيمِ — بِمَالَةِ الْمِيمِ — ر

Kisâî, hâü't-te'nîsin mâkabli fetha harekeli ا, ر, ك, ه ve ا harflerinden biri olur ve bu harflerin makablinin harekesi de kesre olursa vakf durumunda bu harfleri yine imâle ile okur. Şayet bu harflerin mâkabli kesre veya zamme ise feth ile okur.⁶⁵⁰

⁶³⁸ Dâni, *el-Câmiu 'l-Beyân*, 1: 466; 419. Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 50.

⁶³⁹ Şâtibî, *Hırzû 'l-Emânî*, 30; Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 23; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 163.

⁶⁴⁰ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru 't-Teysîr*, 69; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 164.

⁶⁴¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 105; Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 45; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 241.

⁶⁴² Dâni, *el-Câmiu 'l-Beyân*, 1: 460; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 145-163.

⁶⁴³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 122; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 150.

⁶⁴⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 117; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 150.

⁶⁴⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 97; Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 38; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 190.

⁶⁴⁶ Şâtibî, *Hırzû 'l-Emânî*, 34; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 148.

⁶⁴⁷ Dâni, *et-Teysîr*, 273; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 317.

⁶⁴⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 108; *Zübdetü 'l-İrfân*, 37; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 187.

⁶⁴⁹ Dâni, *et-Teysîr*, 277; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru 't-Teysîr*, 72; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 145.

⁶⁵⁰ Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 16; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 146.

مائة ، بِاسِرَةٍ ، لِلْمَلِكَةِ ، إِلَهَةٍ → İmâle yapar.

إِمْرَأَةً ، مُبْرَكَةٍ ، سَفَرَةٍ ، جَهْرَةٍ ، بَرَاءَةٍ ، التَّهْلُكَةِ ، حِجَارَةٍ ، سَفَاهَةٍ → imâle yapmaz.

(ا ح خ ص ض ط ظ ع غ ق) حَقُّ ضِغَاطُ عَصٍ خَطَا Kisâi, hâu't-te'nîsin mâkablinde harflerinden biri geldiğ zaman yine imâle yapmaz.⁶⁵¹

الصَّلَاةُ ، أَشْحَثَةٌ ، صَاحَّةٌ ، خَصَاصَةٌ ، فِصَّةٌ ، بَسْطَةٌ ، غِلْظَةٌ ، مَرْفُوعَةٌ ، بِالْغَةِ ، الْحَاقَّةُ

10.2. İmâle-i Suğrâ

Fethayı hâlis fetha ile kesre arasında, fethaya yakın bir tarzda okumaya yahut elif' yâ'ya meyledilirken sesin elif'e daha yakın olmasına imâle-i suğrâ denir. Ayrıca imâle-i suğrâya imâle-i mutavassita, taltif ve beyne beyne de denir.⁶⁵²

Kırâat imamlarından Verş ve Ebû Amr zevâtü'l-yâ ve elif olan bazı kelimeleri, imâle-i suğrâ yaparak okur.

10.2.1. Zü'l-Ya'lı Kelimeleri İmâle-i Suğrâ ile Okuyan İmamlar

Verş ve Ebû Amr, tablodaki zevâtü'l-yâ olan kelimeleri imâle-i suğrâ ile okur.

هُدَايَ⁶⁵³ فتح ج بين	أَنْتِ ، يَا وَيْلَتِي⁶⁵⁴ فتح ج بين ج ط	مُوسَى⁶⁵⁵ فتح ج بين ج ح	أَهْدَى⁶⁵⁶ فتح ج بين
التَّوْرَةِ⁶⁵⁷ فتح ب بين ا ف	تَشْقَى (وَقَفًا)⁶⁵⁸ بين ج ح	النَّصَارَى⁶⁵⁹ بين ج فَتَرَى الْقَوْمَ (وَصَلًا)⁶⁶⁰ بين ج	أَعْلَى⁶⁶¹ {سورة الكهف ٧٢} فتح ج بين

⁶⁵¹ Dâni, *et-Teysîr*, 277-278; Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 16; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 146.

⁶⁵² Hamevî, *Usûlü'l-Kırâât*, 50; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, 93.

⁶⁵³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 59; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150-151.

⁶⁵⁴ Şâtibî, *Hırzû'l-Emânî*, 30; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 266.

⁶⁵⁵ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 439; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 164.

⁶⁵⁶ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 67; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150-151.

⁶⁵⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 120; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 231.

⁶⁵⁸ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 68; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 419.

⁶⁵⁹ Şâtibî, *Hırzû'l-Emânî*, 30; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 166.

⁶⁶⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 131; Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 24; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 164,165.

10.2.2. Elif Olan Kelimeleri İmâle-i Suğrâ ile Okuyan İmamlar

Verş ve Ebû Amr, tablodaki elif olan kelimeleri imâle-i suğrâ ile okur.

⁶⁶² أَبْصَارِهِمْ = النَّارِ بين — ج	⁶⁶³ الدُّنْيَا فتح — ج بين — ج ح	⁶⁶⁴ جَبَّارِينَ فتح — ج بين	⁶⁶⁵ فَاحْيَاكُمْ فتح — ج بين
⁶⁶⁶ كَافِرِينَ بين — ج	⁶⁶⁷ هَارٍ بين — ج	⁶⁶⁸ حِمَارِكَ بين — ج	⁶⁶⁹ أَبْرَارٍ بين — ج

Verş'in, hem feth hem de beyne ile okuduğu zevâtü'l-yâ ve elifli kelimelerle, medd-i bedel ve medd-i lîn'in aynı âyet-i kerimede gelmesi durumunda birtakım vecihleri vardır ve bu vecihler merâtib-i erbea ve mertebeteynde değişmemektedir.⁶⁷⁰

Verş, bir âyette zevâtü'l-yâ'lı kelime önce, medd-i bedel sonra geldiği zaman, önce zevâtü'l-yâ'yı feth, medd-i bedeli kasr ve tûl ile sonra zevâtü'l-yâ'yı beyne, medd-i bedeli de tevessud ve tûl ile okur. Bütün mesleklerde feth vechi, beyne vechine mukaddem olup Verş'in vücûhatı şu şekildedir.⁶⁷¹

⁶⁷³ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ه — فتح — نقل قصر ج { — نقل طول — بين — نقل توسط — نقل طول	⁶⁷² فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ فتح ه — قصر ج { — طول — بين ه — توسط — طول
---	--

⁶⁶¹ Dâni, *et-Teysir*, 267; Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 83; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 398.

⁶⁶² Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 460; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 145-163.

⁶⁶³ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysir*, 69; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 164.

⁶⁶⁴ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 466; 419. Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 50.

⁶⁶⁵ Şâtibî, *Hirzü'l-Emânî*, 30; Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 23; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 163.

⁶⁶⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 122; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150.

⁶⁶⁷ Dâni, *et-Teysir*, 273; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 317.

⁶⁶⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 108; *Zübdetü'l-İrfân*, 37; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 187.

⁶⁶⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 105; Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 45; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 241.

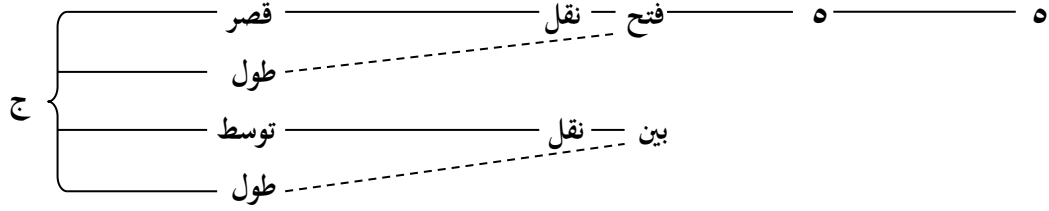
⁶⁷⁰ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 22; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 161.

⁶⁷¹ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 22; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 161.

⁶⁷² Bakara 2/37.

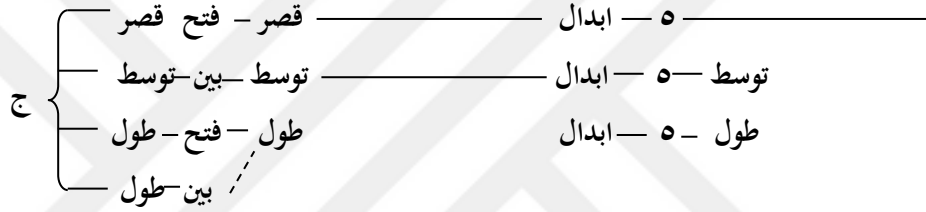
⁶⁷³ Bakara 2/86.

وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ ... وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ⁶⁷⁴

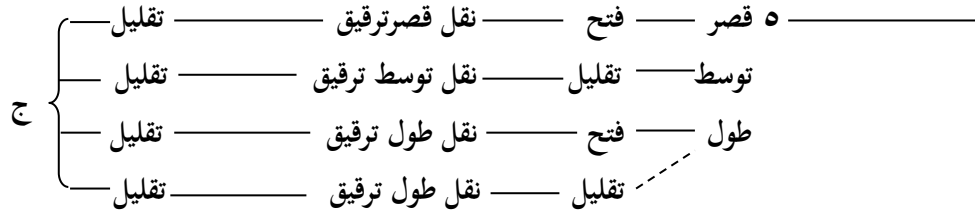

Verş, aynı âyet-i kerîmede meddd-i bedel önce, zevâtü'l-yâ'lı kelime sonra geldiği zaman kasrla feth, tevessut ile beyne, tûl ile hem feth hem de beyne yaparak okur.⁶⁷⁵ Böyle âyetlerde Verş'in vücûhatı şu şekildedir:

وَقَالَ لَهُمْ ... إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ ... وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ⁶⁷⁶

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ⁶⁷⁷

Verş, aynı âyet-i kerîmede medd-i bedel olan iki kelime gelir, birincisi fetha, ikincisi meksûr veya mazmûm olur ve bu kelimedeki vakf yapılırsa ilk olarak birinci hemzeyi kasr, ikincisini kasr, tevessud ve tûl ile okur. Sonra birinci hemzeyi tevessud, ikincisini kasr, tevessud ve tûl ile son olarak da her iki hemzeyi tûl ile okur. Böyle âyet-i kerîmelerde Verş'in vücûhatı şu şekildedir.⁶⁷⁸

⁶⁷⁴ Câsiye 45/5.

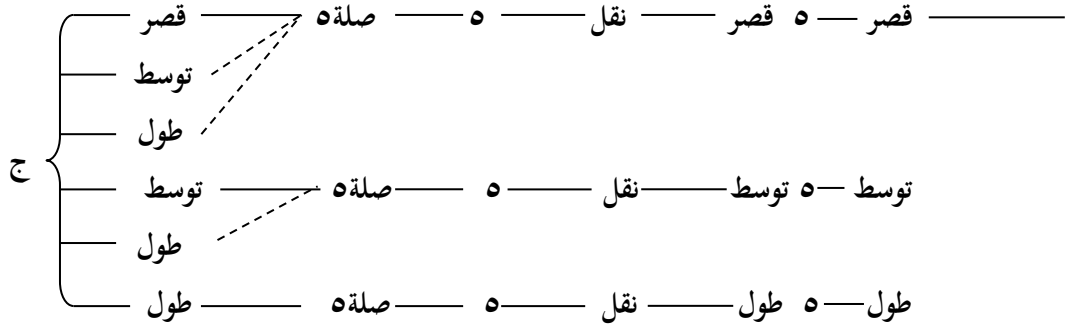
⁶⁷⁵ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 22; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 162. İstanbul Tarîki'nde vecihlerin sıralaması Mısır Tarîki'nden farklıdır. Bkz. Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 162.

⁶⁷⁶ Bakara 2/248.

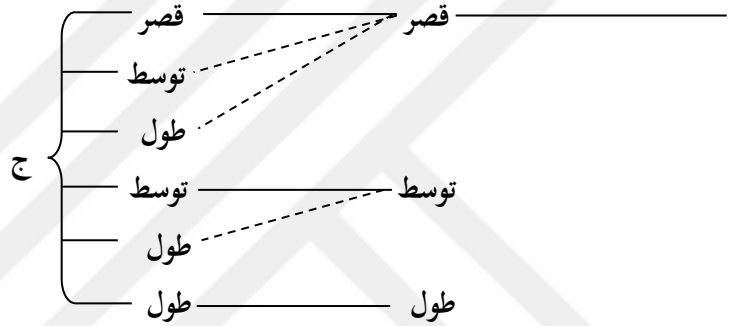
⁶⁷⁷ Bakara 2/202.

⁶⁷⁸ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 22; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 162.

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَى... قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ⁶⁷⁹

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ⁶⁸⁰ (وقفا)

Görüldüğü üzere bu tür kelimelerde vakf yapıldığı zaman hem medd-i bedel hem de medd-i ârız olur. Bütün imamların medd-i arızdaki tûl'ü dört elif miktarı med olmasına karşın,⁶⁸¹ Verş'in bu kelimelerdeki tûl'ü beş elif miktarıdır.⁶⁸²

Verş, aynı âyet-i kerîmede medd-i bedel önce, شَيْءٍ kelimesi ve bu kelimenin muadili olan bir kelime sonra geldiği zaman ilk olarak hemzeyi kasr, lîn harfini tevessud ile okur. Sonra hemzeyi ve lîn harfini tevessud ile son olarak da hemzeyi tûl, lîn harfini de tevessud ve tûl ile okur.⁶⁸³ Böyle âyet-i kerîmelerde Verş'in vücûhatı şu şekildedir:

⁶⁷⁹ Bakara 2/14.

⁶⁸⁰ Bakara 2/64. İmam Nâfi ' النَّبِيِّينَ kelimesini النَّبِيِّينَ okur. Bkz. Dâni et-Teyssîr, 307.

⁶⁸¹ İbnü'l-Cezerî, Tahbîru't-Teyssîr, 52.

⁶⁸² Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 162.

⁶⁸³ Pâlûvi, Zübdetü'l-İrfân, 22; Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 162.

أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ⁶⁸⁴

وَأَتَيْتُمْ شَيْئًا medd-i bedel önce,
medd-i lîn sonra (Tûl ile
okunan vecihte önce feth sonra
beyne ile geldiği için tevessut
ve tûl vechi tekrar etmiştir.)

قصر ه ————— توسط
توسط ه ————— توسط
طول ه ————— توسط
طول

وَأَنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَأَتَيْتُمْ إِخْدِيَهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا⁶⁸⁵

نقل ————— قصر ————— فتح ————— ابدال ————— توسط
توسط ————— بين ————— توسط
طول ————— فتح ————— ابدال ————— توسط
ابدال ————— طول
بين ————— ابدال ————— توسط
طول

وَأَتَيْتُمْ إِخْدِيَهُنَّ medd-i bedel
önce zülyâ'lı kelime sonra

Verş, aynı âyet-i kerîmede harfi lîn önce, medd-i bedel sonra geldiği zaman önce lîn harfini tevessud, hemzeyi kasr, tevessud ve tûl ile sonra da lîn harfini ve hemzeyi tûl ile okur.⁶⁸⁶ Verş'in vücûhatı şu şekildedir:

أَفَلَمْ يَيْئَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا⁶⁸⁷

توسط ————— قصر ه ————— توسط
توسط ه ————— توسط
طول ه ————— توسط
طول ————— طول

Verş, aynı âyette شَيْئًا kelimesi önce, feth ve beyne ile okuduğu birden fazla zevâtü'l-yâ'lı kelime sonra gelirse şu şekilde vücûhat yapar;⁶⁸⁸

⁶⁸⁴ Bakara 2/170.

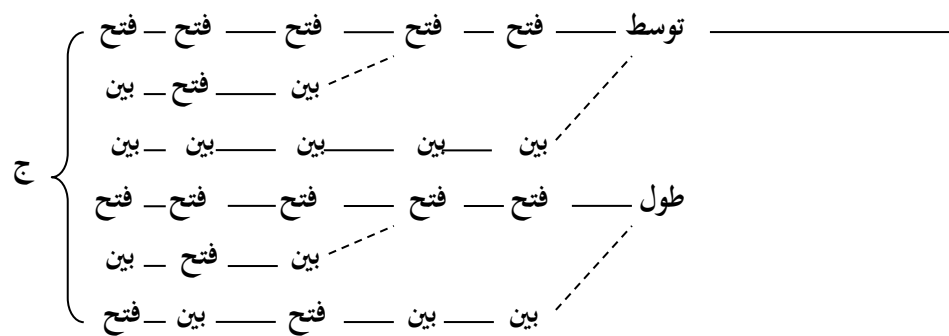
⁶⁸⁵ Nisâ 4/20.

⁶⁸⁶ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 23; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 163.

⁶⁸⁷ Ra'd, 13/31.

⁶⁸⁸ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 150; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 252-253.

وَعَبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ ... وَالْجَارَ .. الْقُرْبَىٰ وَالْجَارَ. 689

Son olarak zevâtü'l-yâ ve elifli kelimeleri imâle-i kübrâ ve imâle-i suğrâ ile okuyanlar aşağıdaki tabloda birlikte verilmiştir:

هُدَايَ⁶⁹⁰ فتح ج — بين امالة — ت	أَيُّ⁶⁹¹ ، يَا وَيْلَتَيَّ⁶⁹² فتح ج — بين امالة — ف ر خل	مُوسَى، الدُّنْيَا (كَمُوسَى)⁶⁹³ فتح ج — بين امالة — ف ر خل	الْهُدَى (كَالْهُدَى)⁶⁹⁴ فتح ج — بين امالة — ف ر خل
كَافِرِينَ⁶⁹⁵ بين ج — امالة ح ت يس	أَعْمَى⁶⁹⁶ (سورة الكهف ٧٢) فتح ج — بين امالة — ص ف ر خل	جَبَّارِينَ⁶⁹⁷ فتح ج — بين امالة — ت	فَاحْيَاكُمْ⁶⁹⁸ فتح ج — بين امالة — ر
تَشْقَى (وَقَفًا)⁶⁹⁹ بين ج ح — امالة ف ر خل	أَبْرَارٍ⁷⁰⁰ بين ج — امالة ح ر خل	النَّصَارَى⁷⁰¹ بين ج — امالة ح ف ر خل	أَبْصَارِهِمْ = النَّارِ⁷⁰² بين ج — امالة ح ت

⁶⁸⁹ Nisâ 4/36.

⁶⁹⁰ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 18; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150-151.

⁶⁹¹ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 34; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 183.

⁶⁹² Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 50; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 266.

⁶⁹³ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 23; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 164.

⁶⁹⁴ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 28; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150-151.

⁶⁹⁵ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 18; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 150.

⁶⁹⁶ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 83; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 398.

⁶⁹⁷ Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 50; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 266.

⁶⁹⁸ Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 38; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 288.

⁶⁹⁹ Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 23; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 103.

⁷⁰⁰ Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 85; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 415.

⁷⁰¹ Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 43; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 241.

⁷⁰² Pâlûvi, *Zübdetü'l-Irfân*, 23; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 166.

703 هَارٍ امالة — ب ح ص ر بين — ج فتح — اماله م (بخلف)	نَرَى اللَّهَ ⁷⁰⁴ (ي) بفتح الراء وتفخيم اللام بامالة الراء وتفخيم اللام بامالة الراء وترقيق اللام	705 جَمَارِكَ بين — ج امالة — ح م ت فتح — م (بخلف)	التَّوْرِيَّةُ ⁷⁰⁶ فتح — ب بين — ا ف امالة — ح م ر خل
707 الرِّبَا امالة — ف ر خل	نَرَى اللَّهَ ⁷⁰⁸ بين — ج امالة — ح ف ر خل	709 النَّاسِ امالة — ط	شَاءَ ، جَاءَ ⁷¹⁰ امالة — م ف خل
يَرَى الَّذِينَ ، فَتَرَى الَّذِينَ ، فَسِيرَى اللَّهِ ، وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ ، وَتَرَى الْمُفْلِكَ وَتَرَى الشَّمْسَ ذُكْرَى الدَّارِ ، وَتَرَى الْأَرْضَ ، فَتَرَى الْوَدْقَ ، أَلْقَرَى الْيَ ، أَرَى الْهُدْهُدَ ، فَتَرَى الْقَوْمَ (وصلاً) ⁷¹¹ (بخلف ي) بين — ج (قفا) امالة — ح ف ر خل (قفا) (بتقديم وجه الفتح على وجه الإمالة في الأداء في كل المسالك) ⁷¹²			

Zevâtü'l-yâ olan âyet-i kerîmelerde kurrâya göre vücûhat şu şekildedir:

وَوَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى⁷¹³ { وَالسَّلْوَى = كَاهْلْدَى }

ب د ك ن ج ع

بين — ح

امالة — ف ر خل

تغليظ — ج
بين

⁷⁰³ Pâlûvi, Zübdetü'l-İrfân, 66; Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 317.

⁷⁰⁴ Pâlûvi, Zübdetü'l-İrfân, 24; Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 164-165.

⁷⁰⁵ Pâlûvi, Zübdetü'l-İrfân, 37; Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 187.

⁷⁰⁶ Pâlûvi, Zübdetü'l-İrfân, 39; Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 231.

⁷⁰⁷ Pâlûvi, Zübdetü'l-İrfân, 38; Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 190.

⁷⁰⁸ Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 165.

⁷⁰⁹ Pâlûvi, Zübdetü'l-İrfân, 16-17; Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 148.

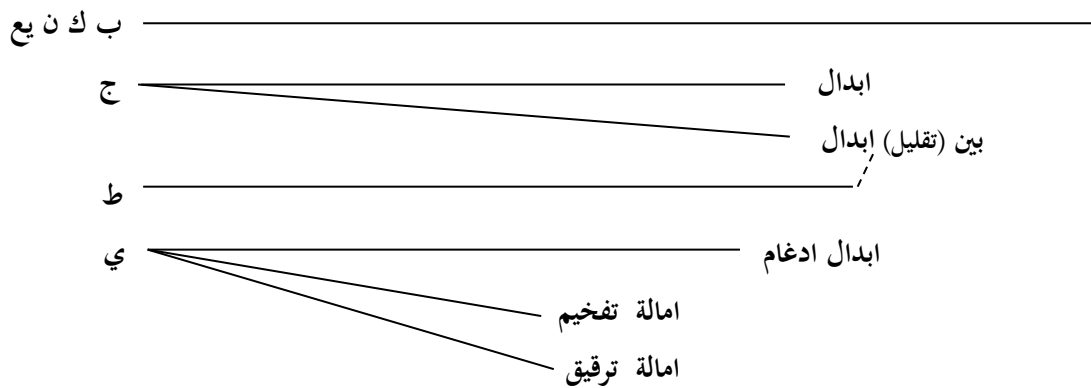
⁷¹⁰ Pâlûvi, Zübdetü'l-İrfân, 17; Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 150.

⁷¹¹ Pâlûvi, Zübdetü'l-İrfân, 31; Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 178.

⁷¹² Emin Efendi, Umdetü'l-Hallân, 178.

⁷¹³ Bakara 2/57.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ⁷¹⁴

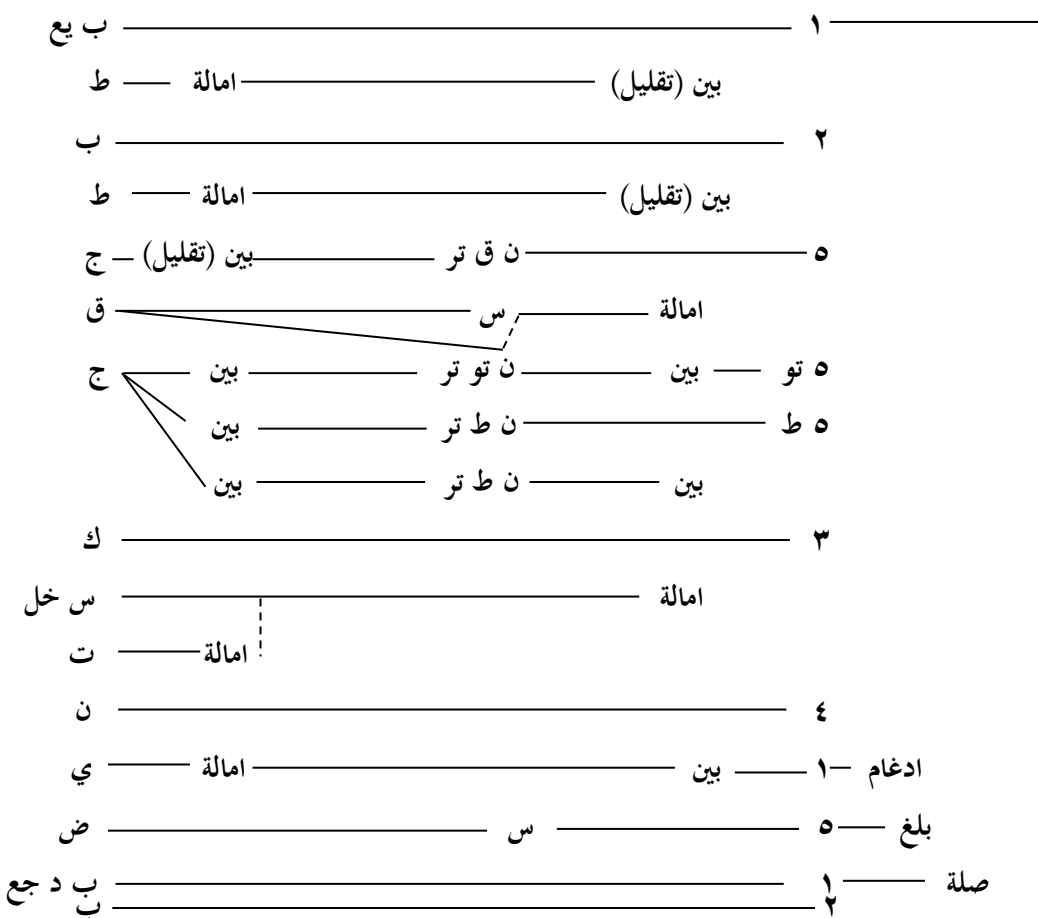
امالة ف ر خل

صلة — ب د

صلة — ابدل — صلة

صلة — جمع

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ⁷¹⁵

⁷¹⁴ Bakara 2/55.

⁷¹⁵ Bakara 2/202.

teshîl ile okur. Sonra ilk hemzeyi yâ'ya ibdâl eder, yine medd-i muttasılı tûl ve kasr, hemzeyi de teshîl ile okur. Böyle kelimelerde Hamze'nin vücûhatı şu şekildedir:⁷²²

	بِأَسْمَائِهِمْ	بِأَعْدَائِكُمْ	بِأَهْوَائِهِمْ (وقفاً)
تح ٥ (طول تسهيل)	تح ٥ تسهيل	تح ٥ تسهيل	تح ٥ تسهيل
تح ١ (قصر تسهيل)	تح ١ تسهيل	تح ١ تسهيل	تح ١ تسهيل
بِئْسَمَاهُمْ (طول تسهيل)	ابدال ٥ تسهيل	ابدال ٥ تسهيل	ابدال ٥ تسهيل
بِئْسَمَاهُمْ (قصر تسهيل)	ابدال ١ تسهيل	ابدال ١ تسهيل	ابدال ١ تسهيل

Hamze, harekesi fetha olan hemze, sîn, fâ, kâf, lâm ve vâv'dan sonra fetha harekeli bir hemze gelir ve bu kelime vakf yapılırsa hemzeyi önce tahkîk, sonra teshîl ile okur. Vücûhatı şu şekildedir:⁷²³

	ءَأَنْذَرْتَهُمْ	لَاَعْنَتَكُمْ	وَأَبْصَارَهُمْ	فَأَخْرَجَ	كَأَمْثَالِ	سَاصْرِفُ (وقفاً)
تحقيق	ءَأَنْذَرْتَهُمْ	لَاَعْنَتَكُمْ	وَأَبْصَارَهُمْ	فَأَخْرَجَ	كَأَمْثَالِ	سَاصْرِفُ (وقفاً)
ف	ءَأَنْذَرْتَهُمْ	لَاَعْنَتَكُمْ	وَأَبْصَارَهُمْ	فَأَخْرَجَ	كَأَمْثَالِ	سَاصْرِفُ (وقفاً)

Ayrıca, fetha harekeli hemzeden önce hemze-i istifham geldiği zaman vakf ve vasl durumunda Nâfi', İbn Kesîr, Amr, Hişâm, Ebû Ca'fer ve Ruveys'in teshîl vecihleri vardır. Bu vecihler şu şekildedir:⁷²⁴

ءَأَنْذَرْتَهُمْ	←	ءَأَفْرَزْتُمْ	←	{ كَأَأَنْذَرْتَهُمْ فِي الْبَقَرَةِ } ⁷²⁵
آَهَنْذَرْتَهُمْ	←	(بتسهيل الثانية بينها وبين الإلف مع ادخال ألف الفصل بينهما)	←	ب ح ل ج
أَهَنْذَرْتَهُمْ	←	(وبالتسهيل من غير ألف تارة)	←	ج د يس
آَنْذَرْتَهُمْ	←	(وبإبدالها {ش} الهمزة الثانية {م} ألفاً تارة)	←	ج
آَهَنْذَرْتَهُمْ	←	(وبالإلف من غير تسهيل تارة)	←	ل
ءَأَنْذَرْتَهُمْ	←		←	م ن ف ر حه خل

Buna ek olarak, bir kelime kendisinden sonra medd-i muttasıl olan fetha harekeli hemzeden önce, vâv gelir ve bu kelime vakf yapılırsa Hamze, önce mâkabli vâv olan hemzeyi tahkîk, medd-i muttasılı tûl ve kasr, hemzeyi de teshîl ile

⁷²² Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 357; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 159-160.

⁷²³ Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 384; Pâluvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 19; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 151.

⁷²⁴ Şâtibî, *Hırzû'l-Emânî*, 19; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 331; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 145.

⁷²⁵ Pâluvi, *Pâluvi, Zübdetü'l-İrfân*, 42.

okur. Sonra ilk hemzeyi teshîl, yine medd-i muttasılı tûl ve kasr, hemzeyi de teshîl ile okur. Böyle kelimelerde Hamze'nin vücûhatı şu şekildedir:⁷²⁶

وَأَبْنَانَا	وَأَبَاءَهُمْ	وَأَبْنَاؤُكُمْ {هُمْ} (وَقَفًا)
تح ۵ تسهیل	تح ۵ تسهیل	تح ۵ تسهیل
تح ۱ تسهیل	تح ۱ تسهیل	تح ۱ تسهیل
وَهَبْنَانَا (طول تسهیل)	تسهیل ۵ تسهیل	تسهیل ۵ تسهیل
وَهَبْنَانَا (قصر تسهیل)	تسهیل ۱ تسهیل	تسهیل ۱ تسهیل

Hamze, harekesi kesre olan hemzeden önce, cer harflerinden bâ ve lâm harfi gelir ve bu kelimede vakf yapılırsa hemzeyi önce tahkîk, sonra teshîl ile okur. Hamze'nin vücûhatı şu şekildedir:⁷²⁷

بِإِحْسَانٍ	لِأَخَوَانِهِمْ	بِإِمَامٍ	لِأَبْرَاهِيمَ	بِإِيمَانٍ (وَقَفًا)
تحقیق	تحقیق	تحقیق	تحقیق	تحقیق
بِإِحْسَانٍ	لِأَخَوَانِهِمْ	بِإِمَامٍ	لِأَبْرَاهِيمَ	بِإِيمَانٍ
تسهیل	تسهیل	تسهیل	تسهیل	تسهیل

Hamze, harekesi kesre olan hemzeden önce hemze, ibtidâ lâm'ı, fâ ve vâv harfleri gelir ve bu kelimede vakf yapılırsa hemzeyi önce tahkîk, sonra teshîl ile okur. Hamze'nin vücûhatı şu şekildedir:⁷²⁸

ءَانَكُمْ	وَإِيَّاكَ	لِأَبْرَاهِيمَ	فَأَخَوَانُكُمْ	وَالْيَاسَ (وَقَفًا)
تحقیق	تحقیق	تحقیق	تحقیق	تحقیق
ءَانَكُمْ	وَإِيَّاكَ	لِأَبْرَاهِيمَ	فَأَخَوَانُكُمْ	وَالْيَاسَ
تسهیل	تسهیل	تسهیل	تسهیل	تسهیل

Hamze, harekesi zamme olan hemzeden önce hemze, cer harflerinden bâ ve lâm harfi gelir ve bu kelimede vakf yapılırsa hemzeyi önce tahkîk, sonra teshîl ile okur. Hamze'nin vücûhatı şu şekildedir:⁷²⁹

فَلَا مَهْ	لِأَحِلٍّ	لِأَيِّنَ (وَقَفًا)
تحقیق	تحقیق	تحقیق
فَلَا مَهْ	لِأَحِلٍّ	لِأَيِّنَ
تسهیل	تسهیل	تسهیل

⁷²⁶ İbn Galbûn, *et-Tezkira*, 152; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 36; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 185.

⁷²⁷ İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 62; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 151.

⁷²⁸ Dâni, *et-Teysîr*, 259; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 19; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 151.

⁷²⁹ İbn Galbûn, *et-Tezkira*, 155; Pâluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, 19; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 152.

Hamze, harekesi zamme olan hemzedden önce hamze, cer harflerinden bâ ve lââm harfî gelir ve bu kelimede vakf yapılırsa hemzeyi önce tahkîk, sonra teshîl ile okur. Hamze'nin bu kelimelerdeki vücûhatı şu şekildedir:⁷³⁰

ءَأَنْبِئُكُمْ لَا كُفْرَنَّ فَأَمْتَعُهُ وَأُلْقِي سَأْرِيكُمْ (وَقَفَّا)

تحقيق
وَهُمِيتُ تسهيل تسهيل تسهيل تسهيل تسهيل

ف {

Hamze, medd-i muttasıl olan kelimelerde vakf yapıldığı zaman medd-i muttasılı tûl ve kasr, hemzeyi de teshîl ile okur. Hamze'nin, böyle kelimelerdeki vücûhatı şu şekildedir:⁷³¹

إِسْرَائِيلَ أَبْنَاءَكُمْ خَائِفِينَ يَتَسَاءَلُونَ قَائِلُونَ يُرَآؤُونَ (وَقَفَّا)

تسهيل تسهيل تسهيل تسهيل تسهيل تسهيل تسهيل

ف {

Ayrıca Ebû Ca'fer, *إِسْرَائِيلَ* kelimesindeki medd-i muttasılı, vakf ve vasl durumunda tûl ve kasr, hemzeyi de teshîl ile okur. Bütün mesleklerde Ebû Ca'fer'in tûl'ü iki, kasr'ı ise bir eliftir.⁷³²

Hamze, *وَنِدَاءٌ* kelimesinde olduğu gibi sonu iki üstün ile biten medd-i muttasıl bir kelimede vakf yapıldığı zaman, bir kere tûl ile teshil, bir kere de kasr ile teshîl okur. Hamze'nin vücûhatı şu şekildedir:⁷³³

وَنِدَاءٌ بِنَاءٌ أَعْدَاءٌ سَوَاءٌ نِسَاءٌ (وَقَفَّا)

تسهيل تسهيل تسهيل تسهيل تسهيل تسهيل

ف {

Hamze, kelimenin ortasında veya sonunda hamze gelir ve bu kelimede vakf yapılırsa hemzeyi hulfsüz teshîl ile okur.⁷³⁴

بَارِكُكُمْ سَأَلْتُمْ خَطَا رُؤُسِهِمْ إِلَّا مَرَّتَهُ يَوْمِنِذِ يَوْسَا يَتَأَخَّرُ (وَقَفَّا)

بَارِهَكُمْ سَهَلْتُمْ خَطَهَا رُؤُوسِهِمْ إِلَّا مَرَّتَهُ يَوْمِهَذَا يَهُوسَا يَتَهَجَّرُ ← ف

⁷³⁰ Dâni, *el-Câmiu 'l-Beyân*, 1: 384; Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 19; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 151.

⁷³¹ Dâni, *et-Teysîr*, 256; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 163-164-175-251-280.

⁷³² Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 23; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 163.

⁷³³ Dâni, *el-Câmiu 'l-Beyân*, 1: 388; Pâlûvi, *Zübdetü 'l-İrfân*, 31; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 178.

⁷³⁴ İbnü 'l-Cezerî, *Tahbîru 't-Teysîr*, 62; Emin Efendi, *Umdetü 'l-Hallân*, 164-165-255-294-295.

11.2. İki Kelimedeki Hemze'nin Teshîl'i

Medd-i muttasıl bulunan bir kelimenin sonunda, harekesi fetha olan bir hemze gelir ve diğer kelime de kesre harekeli bir hemze ile başlarsa kırâat imamları şu şekilde vücûhat yapar.⁷³⁵

شُهَدَاءُ إِذَا ← شُهَدَاءُ هَذَا { ا د ح ج ع ي س } وَالْبَغْضَاءُ إِلَى ← وَالْبَغْضَاءُ هَلِي { كَالشُّهَدَاءُ إِذَا }
 ٢ هَذَا ————— ب د ح ج ع ي س ٢ تسهيل
 ٥ هَذَا ————— ج ٥ تسهيل

Medd-i muttasıl bulunan bir kelimenin sonunda, harekesi zamme olan bir hemze gelir ve diğer kelime, kesre harekeli bir hemze ile başlarsa kırâat imamlarından bazıları ikinci hemzeyi, önce teshîl, sonra vâv'a ibdâl ile okur. Hemzeyi bu şekilde okuyanların vecihleri şu şekildedir.⁷³⁶

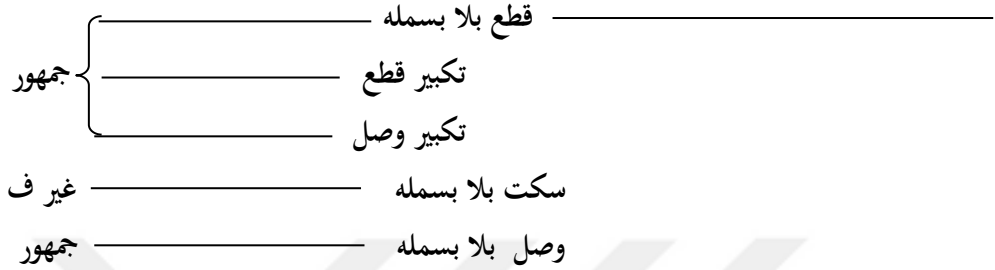
مَنْ يَشَاءُ إِلَى الشُّهَدَاءُ إِذَا يَشَاءُ إِذَا (كَمَنْ يَشَاءُ إِلَى)
 ٢ هَلِي ————— ٢ تسهيل ————— ٢ تسهيل ————— ب د ح ج ع ي س
 ٢ وَلِي ————— ٢ ابدال ————— ٢ ابدال
 ٥ هَلِي ————— ٥ تسهيل ————— ٥ تسهيل ج
 ٥ وَلِي ————— ٥ ابدال ————— ٥ ابدال

⁷³⁵ Şâtibî, *Hırzû'l-Emânî*, 21; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 176.

⁷³⁶ Dâni, *et-Teyssîr*, 245-246; Pâlûvi, *Zübdetü'l-İrfân*, 30; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 177.

Hamze hariç bütün kurrâ, Enfâl Sûresi veya tertibe uymak şartıyla herhangi bir sûrenin sonundan Tevbe Sûresi'ne başlangıç yapıldığı zaman dört vecih ile okur. Hamze'nin bu dört vecihten sekt bilâ besmele vechine ihtilafı, diğerlerine ise ittifakı vardır. Atâullah Mesleği'ne göre bu vecihler şu şekildedir:⁷⁴⁴

إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ⁷⁴⁵

3. Atâullah Mesleği'nin el-Aşru'l-Kübrâ Med Usulleri

Bazı kırâat imamlarının el-aşru'l-kübrâda med ölçüleri değişmemekle birlikte medlerin ölçüsü hususunda bazı râvîlerin tarîkleri arasında ihtilaf vardır. Bazıları da bir meddi birden fazla vecih ile okumaktadır.

3.1. Medd-i Munfasıl Vecihleri

Merâtib-i erbea usûlüne göre, kırâat imamlarının medd-i munfasıldaki med ölçüleri şöyledir:⁷⁴⁶

- بِمَا نُزِّلَ
- ١ - الف _____ ب اصبهاني د ح حلواني ع جع يع
 - ٢ - الف _____ ب اصبهاني ح حلواني ع يع
 - ٥ - الف _____ ازرق اخفش ف
 - ٣ - الف _____ ك ع ر خل
 - ٤ - الف _____ ن

Atâullah Mesleği'nde merâtib-i erbea usûlüne göre bir âyette medd-i munfasıl geldiği zaman kırâat imamlarının vücûhatı şu şekilde olur:⁷⁴⁷

⁷⁴⁴ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 85a; Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 5a.

⁷⁴⁵ En'âm 6/165; Tevbe 9/1.

⁷⁴⁶ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 94-95; Bennâ, *İthâf-ü Fudalâi'l-Beşer*, 1: 237-238; Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5a; Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 5a.

⁷⁴⁷ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5a; Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 5b.

قُلُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا⁷⁴⁸

- ۱ ————— ب اصبهائي د ح حلواني ع جمع يع
 ۲ ————— ب اصبهائي ح حلواني ع يع
 ۵ ————— ازرق اخفش ف
 ۳ ————— ك ع ر خل
 ۴ ————— ن

Mertebeteyn usulüne göre, kırâat imamlarının medd-i munfasıldaki med ölçüleri şöyledir:⁷⁴⁹

بِمَا أُنْزِلَ

- ۱- الف ————— ب اصبهائي د ح حلواني ع جمع يع
 ۳- الف ————— ب اصبهائي ح ك ن ر خل
 ۵- الف ————— ازرق اخفش ف

Atâullah Mesleği'nde mertebeteyn usûlüne göre bir âyette medd-i munfasıl geldiği zaman kırâat imamlarının vücûhatı şu şekilde olur:⁷⁵⁰

وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي⁷⁵¹

- ۱ ————— ب اصبهائي د ح حلواني ع جمع يع
 ۳ ————— ب اصبهائي ح ك ن ر خل
 ۵ ————— ازرق اخفش ف

3.2. Medd-i Muttasıl Vecihleri

Merâtib-i erbea usûlüne göre, kırâat imamlarının medd-i muttasıl med ölçüleri şöyledir:⁷⁵²

⁷⁴⁸ Bakara 2/32.

⁷⁴⁹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 94-95; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 237-238; Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5a.

⁷⁵⁰ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5a; Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 5b.

⁷⁵¹ Tâhâ 20/90.

⁷⁵² İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 94; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 236-237; Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5a; Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 5b.

أُولَئِكَ

- ۲- الف _____ ب اصبهاني د ح حلواني ع جمع يع
 ۵- الف _____ ازرق اخفش ف
 ۳- الف _____ ك ع ر خل
 ۴- الف _____ ن

Atâullah Mesleği'nde merâtib-i erbea usûlüne göre bir âyette medd-i muttasıl geldiği zaman kırâat imamlarının vücûhatı şu şekilde olur:⁷⁵³

أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ⁷⁵⁴

- ۲ _____ ۲ _____ ب اصبهاني د ح حلواني ع جمع يع
 ۵ _____ ۵ _____ ازرق اخفش ف
 ۳ _____ ۳ _____ ك ع ر خل
 ۴ _____ ۴ _____ ن

Mertebeteyn usulüne göre, kırâat imamlarının medd-i muttasıl med ölçüleri şöyledir:⁷⁵⁵

أُولَئِكَ

- ۳- الف _____ ب اصبهاني د ح ك ن ر جمع يع خل
 ۵- الف _____ ازرق اخفش ف

Atâullah Mesleği'nde mertebeteyn usûlüne göre bir âyette medd-i muttasıl geldiği zaman kırâat imamlarının vücûhatı şu şekilde olur:⁷⁵⁶

جَزَاءً بِمَا كُنُوا يَعْمَلُونَ⁷⁵⁷

- ۳ _____ ب اصبهاني د ح ك ن ر جمع يع خل
 ۵ _____ ازرق اخفش ف

⁷⁵³ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5a; Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 5b.

⁷⁵⁴ Bakara 2/177.

⁷⁵⁵ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 94; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 236-237; Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5a.

⁷⁵⁶ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5a; Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 5b.

⁷⁵⁷ Ahkâf 46/32.

3.3. Medd-i Bedel Vecihleri

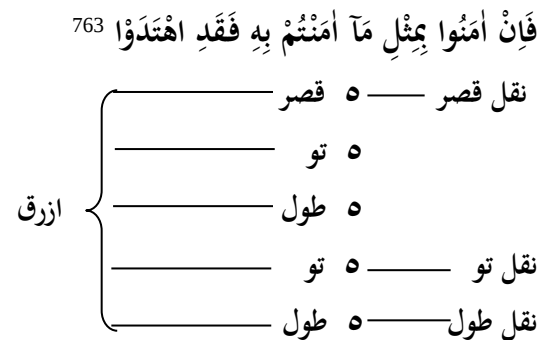
Verş'in medd-i bedel olan kelimeleri tûl, tevessud ve kasr ile okuduğunu daha önce zikretmiştik. el-Aşru'l-kübrâda Verş'in tarîkleri arasında medd-i bedel olan kelimelerin meddinde ihtilaf vardır. Birinci tarîki Isbehânî, bu tür kelimeleri kasr ile okurken, ikinci tarîki Ezrak kasr, tevessud ve tûl ile okur.⁷⁵⁸ Ayrıca, اسْرَآئِيلَ kelimesindeki hemzeyi de bu vecihlerle okur.⁷⁵⁹

Ezrak'ın, aynı âyet-i kerîmede medd-i bedel olan iki kelimedenden birinin nakilli diğerinin ise nakilsiz gelmesi durumunda birtakım vecihleri vardır. Bu vecihler nakilli kelimenin önce veya sonra gelmesine göre değişiklik arz eder.

Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak, aynı âyette nakil olmayan medd-i bedelden sonra nakil olan medd-i bedelli bir kelime gelirse, şu şekilde vüçhat yapar:⁷⁶⁰

Aynı âyette nakil olan medd-i bedelli bir kelimedenden sonra nakilsiz medd-i bedel gelirse, Atâullah Mesleğine göre Ezrak'ın vüçhatı şu şekilde olur:⁷⁶²

⁷⁵⁸ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 95; Bennâ, *İthâf-ü Fudalâi'l-Beşer*, 1: 240; Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 6b.

⁷⁵⁹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 13b.

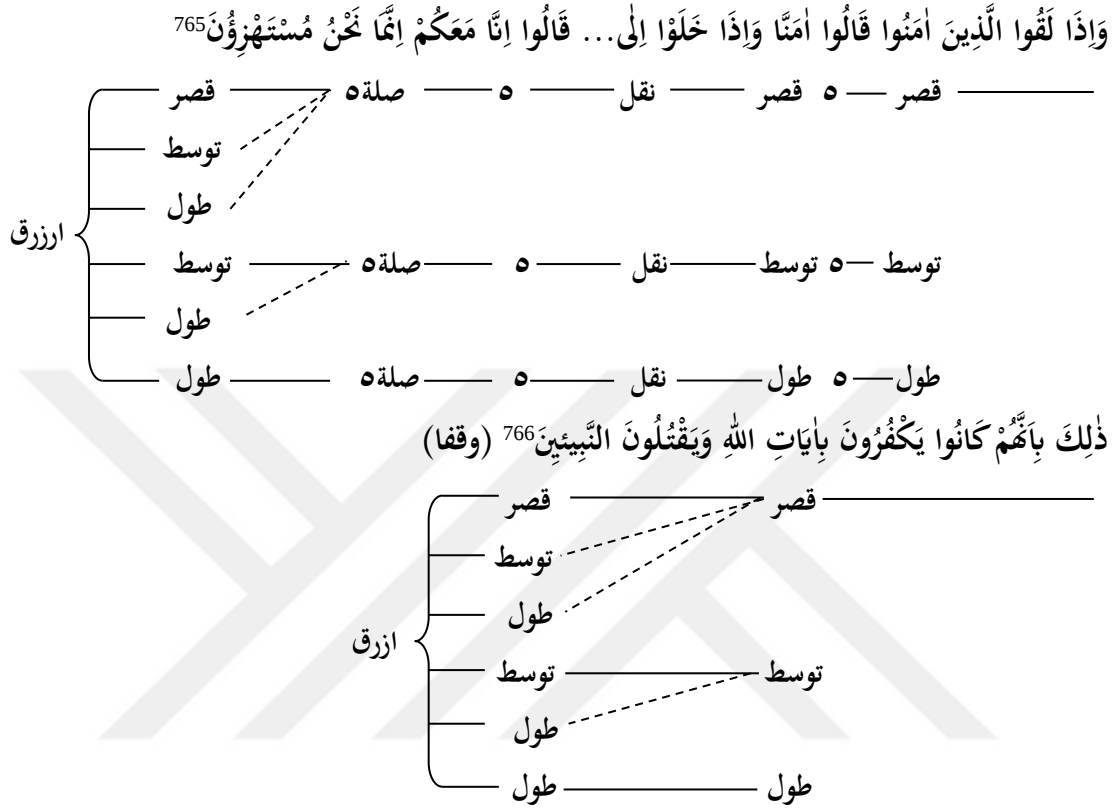
⁷⁶⁰ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 6b.

⁷⁶¹ Bakara 2/8.

⁷⁶² Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 23a.

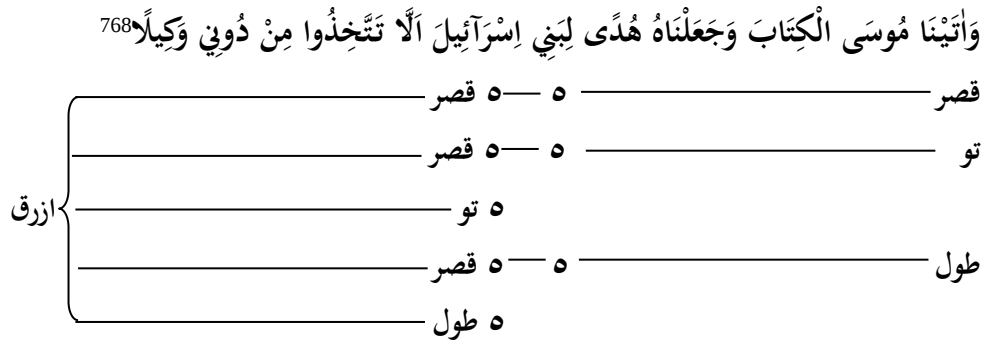
⁷⁶³ Bakara 2/137.

Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak, aynı âyet-i kerîmede medd-i bedel olan iki kelimedenden birincisi fetha ikincisi mazmûm veya meksûr olarak gelir ve bu kelimedede vakf yapılırsa, şu şekilde vücûhat yapar:⁷⁶⁴

Bu kelimelerde vakf yapılmazsa Ezrak'ın farklı vücûhatı yoktur.

Medd-i bedel olan bir kelime ile إِسْرَآئِيلَ kelimesi aynı âyetinde gelirse, Atâullah Mesleğine göre Ezrak'ın vücûhatı şu şekilde olur:⁷⁶⁷

⁷⁶⁴ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 9b.

⁷⁶⁵ Bakara 2/14.

⁷⁶⁶ Bakara 2/64.

⁷⁶⁷ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 106a.

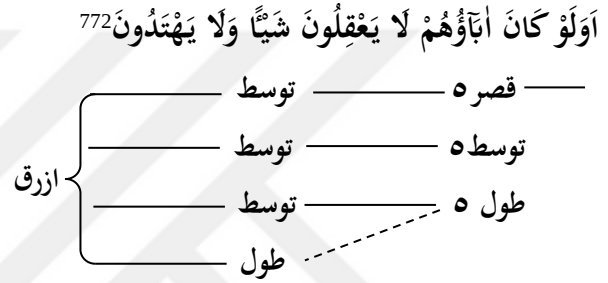
⁷⁶⁸ İsrâ 17/2.

3.4. Medd-i Lîn Vecihleri

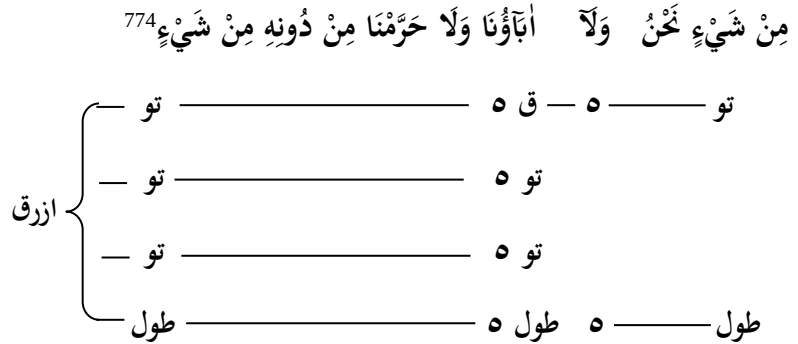
Ezrak, bir kelimedede, hemzeden önce lîn harflerinden biri gelirse, vasl ve vakf durumunda lîn harfini tevessud ve tûl ile okur.⁷⁶⁹ Hamze ise sadece vasl durumunda **شَيْء** kelimesinde tevessud ile birlikte bazı vecihler yapar.⁷⁷⁰

Ezrak'ın, aynı âyet-i kerîmede medd-i bedel ve hemzeden önce lîn harfi gelmesi durumunda bazı vecihleri vardır.

Atâullah Mesleği'ne göre aynı âyetle medd-i bedel önce, kendisinden sonra hemze olan lîn harfi sonra gelirse Ezrak şu şekilde vücûhatı yapar:⁷⁷¹

Aynı âyetle kendisinden sonra hemze olan lîn harfi önce, medd-i bedel sonra gelirse Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak'ın vücûhatı şu şekilde olur:⁷⁷³

3.5. Medd-i Sıla Vecihleri

Müzekker cemî mîminden sonra hemze-i kat' geldiği zaman Verş'in tariklerinden Isbahânî, müzekker cemî mîmini merâtib-i erbea usulünde bir ve iki

⁷⁶⁹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 97; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 254;

⁷⁷⁰ Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 257. Hamze'nin bu vecihlerini sekte bölümünde anlatacağız.

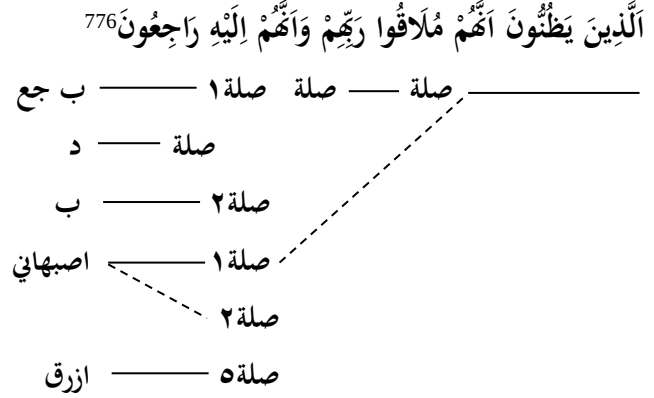
⁷⁷¹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 24a.

⁷⁷² Bakara 2/170.

⁷⁷³ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 24a.

⁷⁷⁴ Nahl 16/35.

elif, mertebeteyn usulünde ise bir ve üç elif miktarı uzatır. el-Aşru'l-kübrâda medd-i sılanın meddinde diğer imamların ihtilafı olmayıp vücûhatları şu şekildedir:⁷⁷⁵

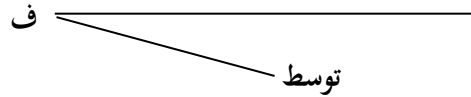

3.6. Lâ-i Tebrie/Lâ-i Nâfiye'nin Med Vecihleri

Kırâat imamlarından Hamze'nin manasından dolayı manevi sebebe dayanarak önce kasr, sonra tevessud ile okuduğu lââm harflerine, lâ-i tebrie/lâ-i nâfiye denir.⁷⁷⁷

Atâullah Mesleği'nde lâ-i tebrie önce kasr sonra tevessud ile okunur.⁷⁷⁸

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ⁷⁷⁹

Lâ-i tebrie Kur'ân-ı Kerîm'de 44 âyet-i kerîmede geçmektedir.⁷⁸⁰

فَلَا عُدْوَانَ ⁷⁸¹	فَلَا جُنَاحَ ⁷⁸²	لَا شَيْءَ ⁷⁸³	لَا عِلْمَ ⁷⁸⁴	لَا رَيْبَ ⁷⁸⁵
لَا طَاقَةَ ⁷⁸⁶	فَلَا رَفَثَ ⁷⁸⁷	وَلَا فُسُوقَ ⁷⁸⁸	وَلَا جِدَالَ ⁷⁸⁹	لَا خَلَقَ ⁷⁹⁰

⁷⁷⁵ Neşşâr, *el-Büdüru'z-Zâhira*, 1: 124; Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5b.

⁷⁷⁶ Bakara 2/46.

⁷⁷⁷ Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 253; Ali Osman Yüksel, *İbn Cezerî ve Tayyibetün-Neşr*, 3. Baskı (İstanbul, İFAV Yayınları, 2016), 334.

⁷⁷⁸ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 4a.

⁷⁷⁹ Bakara 2/2.

⁷⁸⁰ Bkz. Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 253-254.

⁷⁸¹ Bakara 2/193.

⁷⁸² Bakara 2/158.

⁷⁸³ Bakara 2/71.

⁷⁸⁴ Bakara 2/32.

⁷⁸⁵ Bakara 2/2.

⁷⁸⁶ Bakara 2/249-286.

⁷⁸⁷ Bakara 2/197.

791 لَا شَرِيكَ	792 لَا مُبَدِّلَ	793 فَلَا كَاشِفَ	794 لَا خَيْرَ	795 لَا غَالِبَ
796 لَا جَرَمَ	797 فَلَا رَادَّ	798 لَا تَبْدِيلَ	799 لَا مَلْجَأَ	800 فَلَا هَادِيَ
801 لَا مُعَقِّبَ	802 فَلَا مَرَدَّ	803 لَا تَثْرِيْبَ	804 فَلَا كَيْلَ	805 لَا عَاصِمَ
806 لَا بُرْهَانَ	807 فَلَا كُفْرَانَ	808 لَا عَوَجَ	809 لَا مِسَاسَ	810 لَا قُوَّةَ
811 فَلَا قُوَّةَ	812 لَا مَقَامَ	813 لَا قِبَلَ	814 لَا ضَيْرَ	815 لَا بُشْرَى
816 لَا ظُلْمَ	817 فَلَا صَرِيحَ	818 فَلَا مُرْسِلَ	819 فَلَا مُمْسِكَ	820 لَا حُجَّةَ
	821 فَلَا/ لَا خَوْفَ	822 لَا وَزَرَ	823 فَلَا نَاصِرَ	824 لَا مَوْلَى

⁷⁸⁸ Bakara 2/197.

⁷⁸⁹ Bakara 2/197.

⁷⁹⁰ Âl-i İmrân 3/77.

⁷⁹¹ En'âm 6/163.

⁷⁹² En'âm 6/115.

⁷⁹³ En'âm 6/17.

⁷⁹⁴ Nisâ 4/114.

⁷⁹⁵ Enfâl 8/48.

⁷⁹⁶ Hûd 11/22.

⁷⁹⁷ Yûnus 10/107.

⁷⁹⁸ Yûnus 10/64.

⁷⁹⁹ Tevbe 9/118.

⁸⁰⁰ A'râf 7/186.

⁸⁰¹ Ra'd 13/41.

⁸⁰² Ra'd 13/11.

⁸⁰³ Yûsuf 12/92.

⁸⁰⁴ Yûsuf 12/60.

⁸⁰⁵ Hûd 11/43.

⁸⁰⁶ Mü'minûn 23/117.

⁸⁰⁷ Enbiyâ 21/94.

⁸⁰⁸ Tâhâ 20/48.

⁸⁰⁹ Tâhâ 20/97.

⁸¹⁰ Kehf 18/39.

⁸¹¹ Sebe 34/51.

⁸¹² Ahzâb 33/13.

⁸¹³ Neml 27/37.

⁸¹⁴ Şuarâ 26/50.

⁸¹⁵ Furkân 25/22.

⁸¹⁶ Mü'min 40/17.

⁸¹⁷ Yâsîn 36/43.

⁸¹⁸ Fâtır 35/2.

⁸¹⁹ Fâtır 35/2.

⁸²⁰ Şûrâ 42/15.

⁸²¹ Bakara; Mâide; En'âm; A'râf; Yûnus; Zühurf; Ahkâf Sûresi.

⁸²² Kiyâme 75/11.

⁸²³ Muhammed 47/13.

4. İbdâl Vecihleri

Verş, Ebû Amr ve Ebû Ca'fer, el-aşru'l-kübrâda, vakf ve vasl durumunda sâkin hemzeyi makablinin harekesi cinsinden med harfine dönüştürerek okurken Hamze ise sadece vakf durumunda onlara muvafakat eder. Öte yandan Ebû Amr'ın bu tür kelimelerdeki ibdâli hulflüdür.⁸²⁵

Bu imamlar, fâ'ül fiili hemze olan fiillerin hemzesinin med harfine dönüştülmesinde ittifak, lâmu'l fiili ve aynü'l fiili hemze olan fiillerin hemzesinin med harfine dönüştülmesinde ise ihtilaf etmiştir.

4.1. Kelime Ortasında Gelen Hemze'nin İbdâli

Hemze, kelime ortasında sâkin olarak geldiği zaman, vakf ve vasl halinde Ebû Amr hulf ile ve Ebû Ca'fer ise hulfsüz bu hemzeyi mâkablinin harekesi cinsinden bir med harfine dönüştürerek okur. Vakf halinde ise onlara Hamze de muvâfakat eder.⁸²⁶ Atâullah Mesleği'nde tahkik vechi, ibdâl vechine mukaddemdir.⁸²⁷

وَالْبَاسَاءُ جِئْتُمْ رَأْسٍ كَاسٍ شِئْتُمْ

ح—————

ابدال — ابدال — ابدال — ابدال — ابدال — ح جمع (قفا ف)

Verş'in tarîki Isbahânî, vasl ve vakf durumunda şu kelimelerde Ebû Amr ve Ebû Ca'fer'e muvafakat ederek hemzeyi med harfine ibdâl ederek okur:⁸²⁸

رَأْيٍ	الرُّؤْيَا	رُؤْيَايَ	مَأْوِي-هُ-هُمْ	كَدَابٍ	أَخْطَانَا	شِئْت-تُمْ
وَالْمُؤْتَفِكَةَ	رَأْفَةَ	سُؤْلَكَ	فَأَوْوَا	فَالِدَارَاتُمْ	شَاهِهِمْ	نَشَأ-يَشَأْ

⁸²⁴ Muhammed 47/11.

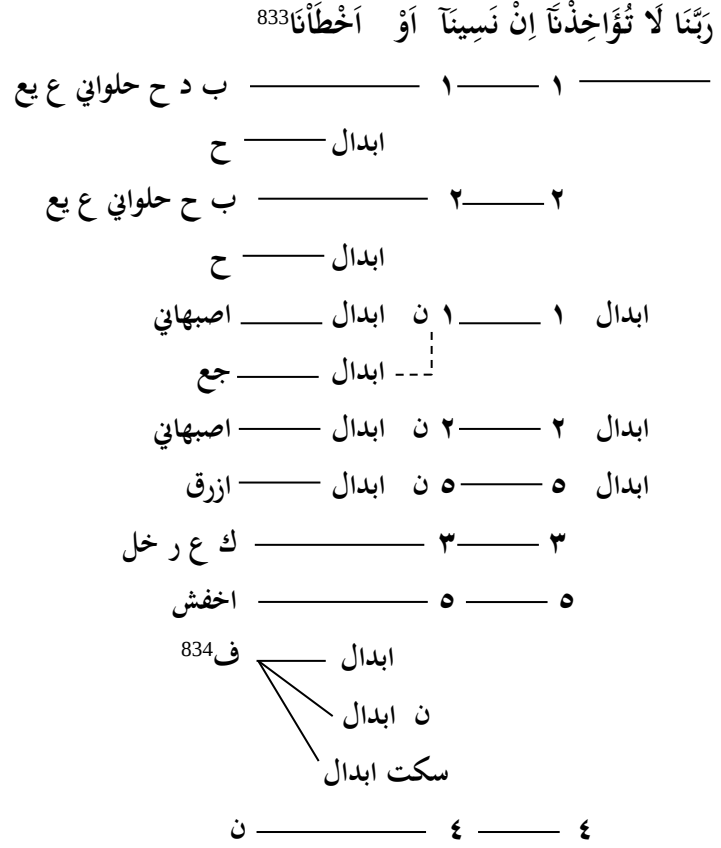
⁸²⁵ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 107-108; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 296-297.

⁸²⁶ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 107-108; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 296-297-298.

⁸²⁷ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 6b.

⁸²⁸ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 107; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 299.

Atâullah Mesleği'ne göre medd-i munfasıl, ibdâlin aynı âyette gelmesi durumunda bütün kurrâya göre vücûhat şu şekilde olur:

5. İdğâm-ı Kebîr Vecihleri

Ebû Amr ve Şeyh Ya'kûb, aynı kelime veya farklı iki kelimedede yanyana gelen mütemâsil, mütecânis ve mütekârib iki harekeli harften ilkinin, diğerine hulfle idğâm ederek okur.⁸³⁵ Bütün mesleklerde izhâr vechi, idğâm vechine mukaddemdir.⁸³⁶

فِيهِ هُدًى تَكَادُ تَمَيَّزُ خَلَقَكُمْ خَلَقَ كُلِّ شَيْءٍ سُبُلَ رَبِّكَ الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ

ح يع —————

ادغام ————— ادغام ————— ادغام ————— ادغام ————— ادغام ————— ح يع

⁸³³ Bakara 2/286.

⁸³⁴ İbn Zekvân, Hafs, Hamze ve İdrîs'in lam-ı ta'rif ve hemze-i münekkerede sekt vecihleri vardır. Ayrıca Hamze medd-i munfasıl ve medd-i muttasıl da sekte yapar. Bu durum üçüncü bölümde sekt vecihleri başlığı altında anlatılacaktır.

⁸³⁵ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 85; Bennâ, *İthâf-ü Füdalâi'l-Beşer*, 1: 171-172; Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 4a.

⁸³⁶ Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 170.

Medd-i munfasıl ve idğâm aynı âyet-i kerîmede geldiği zaman Ebû Amr medd-i munfasılı bir elif uzatarak, Şeyh Ya'kûb ise bir ve iki elif uzatarak hulfle idğâm yapar.⁸³⁷

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ⁸³⁸

۱ ح یع _____
 ادغام ح یع _____
 ۲ ح یع _____
 ادغام ح یع _____

el-Aşru'l-kübrâda tenvîn veya sâkin nûn'dan sonra lâm ve râ harfleri geldiği zaman Nâfî', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Hafs, Ebû Ca'fer ve Şeyh Ya'kûb, nûn'u hem ğunnesiz hem de ğunneli olarak bu harflere idğâm eder. Atâullah Mesleği'nde bilâ ğunne vechi, maal ğunne vechine mukaddem olup sadece Bakara Sûresi'nde yapılır.⁸³⁹

Atâullah Mesleği'nde, idğâm-ı kebîr ve zikrettiğimiz idğâmın aynı âyette gelmesi durumunda Ebû Amr ve Şeyh Ya'kûb'un vücûhatları şu şekilde olur:⁸⁴⁰

ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ⁸⁴¹
 بلغ ح یع _____
 هاء سكت 842 یع _____
 غنة ح یع _____
 هاء سكت یع _____
 ادغام بلغ ح یع _____
 هاء سكت یع _____

⁸³⁷ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5a-20a.

⁸³⁸ Bakara 2/21.

⁸³⁹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 4b.

⁸⁴⁰ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 4b-5a.

⁸⁴¹ Bakara 2/2.

⁸⁴² Vakf esnasında harf ve harekeyi beyan etmek için kelimenin sonuna getirilen sâkin hâ/ه harfine hâ-ü sekt denir. Bkz. Devserî, *Muhtasarul-İbârât*, 126. Şeyh Ya'kûb, هُؤ, هِي, هُنْ zamirleri ile ismi fâil, ismi mef'ul ve sıfatı müşebbehelerde, vakf durumunda hulfle hâ-ü sekt yapar. Bkz. *Neşşâr, el-Büdûru'z-Zâhira*, 1: 116.

Aynı âyet-i kerîmede ibdâl ve idğâmın bulunması durumunda Ebû Amr'ın bazı vecihleri vardır.

Buna göre aynı âyette idğâm önce, ibdâl sonra gelirse Atâullah Mesleği'nde Ebû Amr'ın vücûhatı şu şekilde olur:⁸⁴³

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةً نَغْفِرْ لَكُمْ
خَطَايَاكُمْ⁸⁴⁴

ط _____
 ادغام — ي
 ط _____ ابدال
 ادغام — ي
 ادغام ابدال _____ ادغام — ح

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوْا بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوْا نُوْمِنُ بِمَا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَنَكْفُرُوْنَ بِمَا وَرَآءُ⁸⁴⁵

ح { ۱ _____ ۱
 ۲ _____ ابدال
 ۲ _____ ۲
 ۲ _____ ابدال
 ۲ _____ ابدال ۱ _____ ادغام

Atâullah Mesleği'nde aynı âyette ibdâl önce, idğâm sonra gelirse Ebû Amr'ın vücûhatı şu şekilde olur:⁸⁴⁶

يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ⁸⁴⁷

ح { _____ ادغام ۲
 _____ ادغام ۲ ابدال ابدال
 _____ ادغام

⁸⁴³ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 19b-20a.

⁸⁴⁴ Bakara 2/58.

⁸⁴⁵ Bakara 2/91.

⁸⁴⁶ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 19b-20a.

⁸⁴⁷ A'râf 7/52.

6. Sekte Vecihleri

Sekte, daha öncede ifade ettiğimiz üzere Kur'ân-ı Kerîm'in tilaveti esnasında nefes alıp vermeksizin adet olduğu üzere vakf zamanından daha kısa bir süre olmak üzere sesi kesmek anlamına gelir.⁸⁴⁸

Bu başlık altında sekte ile ilgili olarak, İbn Zekvân, Hafs, Hamze ve İdrîs'in lam-ı ta'rif, hemze-i münekkere ve kelime ortasında kendisinden sonra harekeli hemze olan, sâkin harfteki sekte vecihleri ele alınacaktır.

6.1. Hemze-i Münekkere Sekte Vecihleri

Hemze-i münekkere bulunan bir kelime vasl ve vakf ile okunduğu zaman İbn Zekvân, Hafs ve İdrîs, vasl okunduğu zaman ise Hamze, hemze-i münekkerenin mâkablindeki sâkin harfi önce tahkik, sonra sekte yaparak okur.⁸⁴⁹

مَنْ أَمَّنَ بِاللَّهِ	مِنْ اسْتَبْرَقٍ (وصلا ف / وصلا و وقفا م ع سه)
م ع ف سه	م ع ف سه
سكت م ع ف سه	سكت م ع ف سه

Atâullah Mesleği'ne göre Hamze, hemze-i münekkere bulunan bir kelime vakf yapıldığı zaman hemze-i münekkerenin makablindeki sâkin harfi, ilk olarak nakil, sonra tahkik, son olarak da sekte ile okur.⁸⁵⁰

مَنْ أَمَّنَ (وقفا)	مِنْ اسْتَبْرَقٍ (وقفا)
نقل	نقل
تحقيق	تحقيق
سكت	سكت

Hemze-i münekkerenin mâkablinde bulunan harf, müzekker cemî mîmi olur ve bu kelime vakf yapılırsa Hamze, nakil ile okumaz.⁸⁵¹

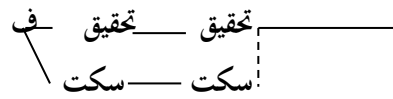
⁸⁴⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 81; Abdurrahman Çetin, "Sekte", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 335; Temel, *Kıraat ve Tecvid İstilahları*, 118.

⁸⁴⁹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 115/116; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 324. Mısır Tarîki'nde hemze-i münekkerenin vashında, tahkik vechi, sekt vechine mukaddemdir. Bkz. Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 16a-16b.

⁸⁵⁰ Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 16b.

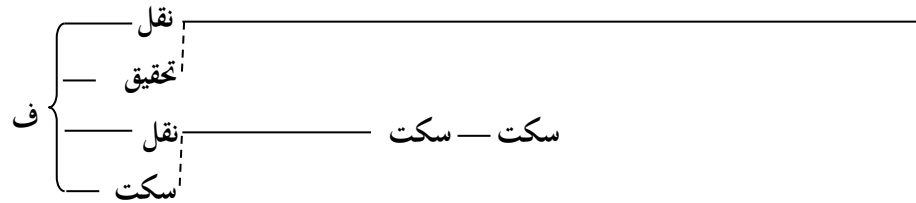
⁸⁵¹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 5b; Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 16a.

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ ⁸⁵² (وقفا)

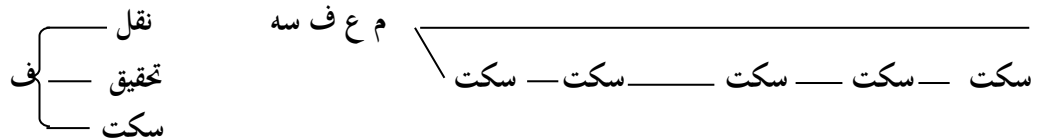
Atâullah Mesleği'ne göre Hamze, bir âyet-i kerîmede hemze-i münekkere bulunan iki kelime olur ve ikincisinde vakf yapılırsa ilk olarak birinci hemze-i münekkereyi tahkik, ikincisini nakil ve tahkik ile sonra birincisini sekt, ikincisini nakil ve sekt ile okur. Sekte vechiyle okunurken tahkik vechi gelmez.⁸⁵³

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ ⁸⁵⁴

Aynı kelimede harekesi olan hemzeden önce sâkin bir harf gelirse hem vasl hem de vakf durumunda İbn Zekvân, Hafs ve İdrîs, vasl halinde ise Hamze, hemzeden önceki sâkin harfî önce tahkik, sonra sekte yaparak okur. Ayrıca Hamze'nin bu tür kelimelerde vakf yapıldığı zaman nakil vechi de vardır.⁸⁵⁵

الْقُرْآنُ الظَّمَانُ مَسْئُولًا بَيْنَ الْمَرْءِ دِفْءٌ (وصلا و وقفا) الْقُرْآنُ (وقفا)

Atâullah Mesleği'ne göre hemze-i münekkere ve kelime ortasındaki hemze aynı âyet-i kerimede geldiği zaman İbn Zekvân, Hafs, İdris ve Hamze, ilk olarak her iki hemzeyi tahkik, sonra hemze-i münekkereyi sekt, son olarak da her iki hemzeyi de sekt ile okur.⁸⁵⁶

⁸⁵² Teybe 9/94.

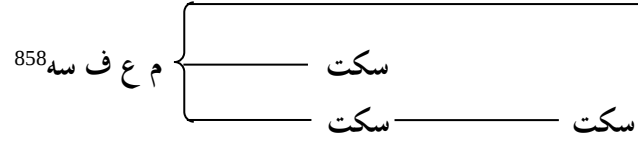
⁸⁵³ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 22a-22b; Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 16a-16b.

⁸⁵⁴ Bakara 2/126.

⁸⁵⁵ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Nesr*, 115; Bennâ, *İthâf-ü Füdâlâi'l-Beşer*, 1: 326.

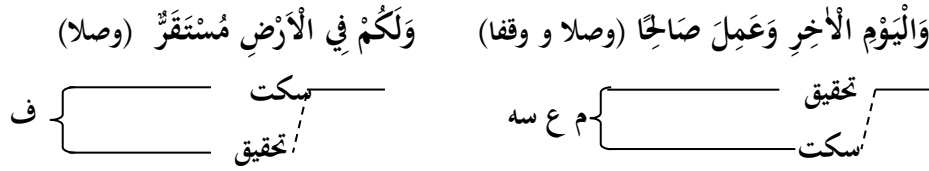
⁸⁵⁶ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 30b.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ⁸⁵⁷

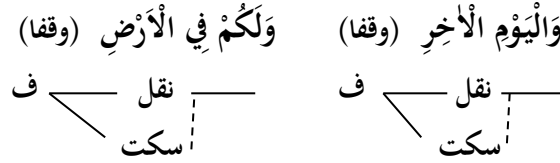

6.2. Lâm-ı Ta‘rif Sekte Vecihleri

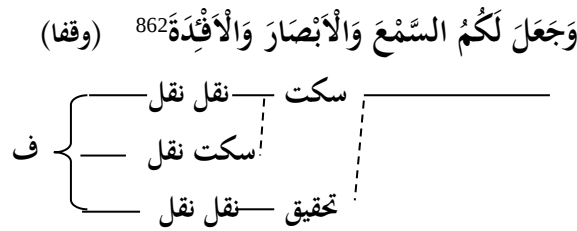
Atâullah Mesleği göre İbn Zekvân, Hafs ve İdrîs, ma‘rife lâmindan sonra kat‘ hemzesi gelen bir kelime vasl veya vakf ile okunursa önce tahkik, sonra sekte ile Hamze ise sadece vasl durumunda diğer imamların aksine önce sekte, sonra tahkik ile okur.⁸⁵⁹

Lâm-ı ta‘rifte vakf yapılırsa Hamze’nin vücûhatı şu şekilde olur.⁸⁶⁰

Lâm-ı ta‘rifli iki hemze ile kelime ortasındaki hemze aynı âyet-i kerîmede gelir ve ortasında hemze olan ikinci lââm-ı ta‘rifte vakf yapılırsa Hamze’nin vücûhatı şu şekildedir.⁸⁶¹

Atâullah Mesleği’ne göre bir âyet-i kerîmede önce hemze-i münekkere sonra lââm-ı ta‘rifli hemze gelir ve lââm-ı ta‘rifli kelimedeki vakf yapılırsa Hamze’nin vücûhatı şu şekilde olur.⁸⁶³

⁸⁵⁷ Bakara 2/220.

⁸⁵⁸ Hamze ve İdrîs, الْيَتَامَىٰ kelimesini imâle ile okurlar. Bkz. Bennâ, *İthâf-ü Fudalâi’l-Beşer*, 1: 421.

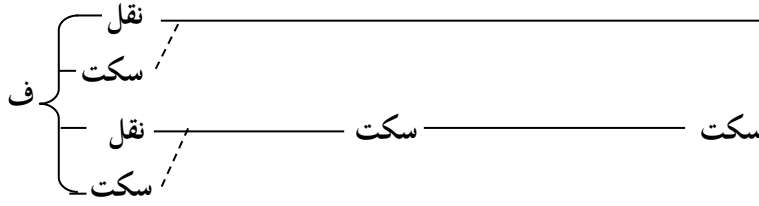
⁸⁵⁹ İbnü’l-Cezerî, *Takrîbü’n-Neşr*, 115-116; Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü’t-Talebe*, 7b.

⁸⁶⁰ Hıfzî, *Müğni’l-Kurrâ*, 16a-16b; Emin Efendi, *Umdetü’l-Hallân*, 136.

⁸⁶¹ Hıfzî, *Müğni’l-Kurrâ*, 16a-16b.

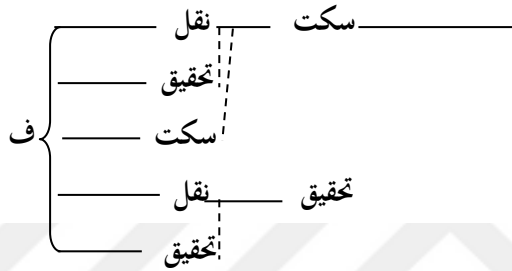
⁸⁶² Nahl 16/78.

وَأَذَقَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ⁸⁶⁴

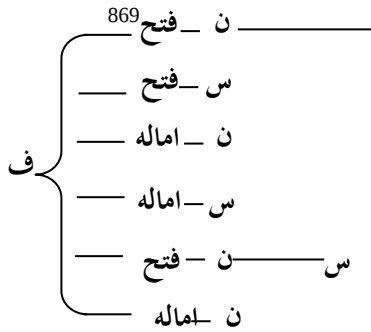
Bir âyet-i kerîmede önce hemze-i münekkere, sonra lââm-ı ta'rifli hemze gelir ve lââm-ı ta'rifli kelimede vakf yapılırsa Hamze'nin vücûhat şu şekilde olur:⁸⁶⁵

وَمَا ذَرَأًا لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ⁸⁶⁶ (وقفا)

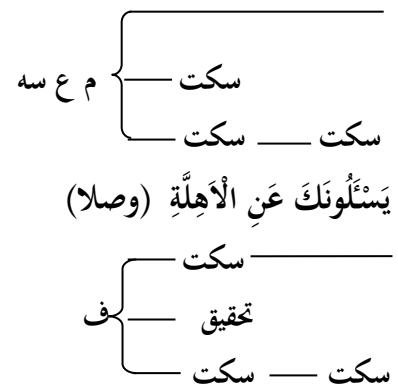

Atâullah Mesleği'ne göre aynı âyet-i kerîmede, kelime ortasında bulunan mâkabli sâkin hemze önce, lââm-ı ta'rifli kelime sonra gelirse vasl ve vakf durumunda İbn Zekvân, Hafs ve İdrîs, ilk olarak her iki hemzeyi tahkik, sonra lââm-ı ta'rifli sekt, son olarak da her iki hemzeyi sekt ile okur. Ayrıca lââm-ı ta'rifli kelimede vakf yapılırsa Hamze'nin, vücûhatları şu şekilde olur:⁸⁶⁷

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ (وقفا)

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ⁸⁶⁸ (وصلا و وقفا)

⁸⁶³ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 22a-22b.

⁸⁶⁴ Bakara 2/126.

⁸⁶⁵ Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 16b.

⁸⁶⁶ Nahl 16/13.

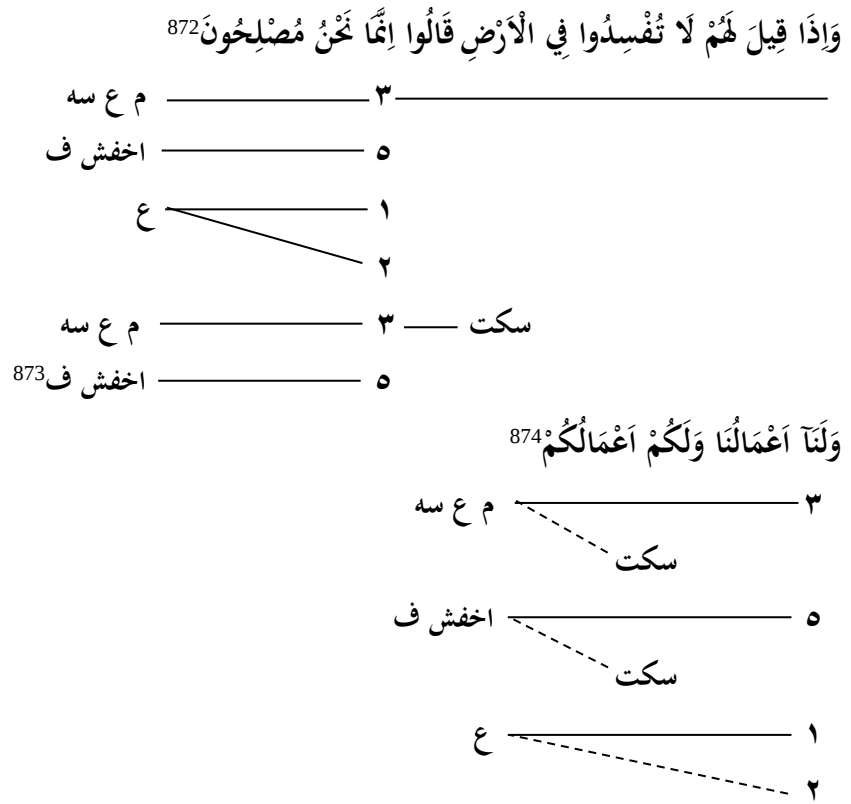
⁸⁶⁷ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 26a.

⁸⁶⁸ Bakara 2/190.

⁸⁶⁹ Hamze, hâü't-te'nislerde hulfle imâle yapar. Bkz. İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 149.

Hafs, medd-i munfasıl veya medd-i muttasıl ile lââm-ı ta'rif, hemze-i münekkere ya da mâkabli sâkin olan kelime ortasındaki hemzenin aynı âyette gelmesi durumunda, Atâullah Mesleği'ne göre sadece üç ve dört elif miktarı medle birlikte sekt yapar. Bir ve iki elifle sekt yapmaz.⁸⁷⁰

Atâullah Mesleği'ne göre medd-i munfasıl veya medd-i muttasıl ile lââm-ı ta'rif ya da hemze-i münekkere aynı âyet-i kerimede gelirse İbn Zekvân, Hafs, İdrîs ve Hamze'nin vücûhatları şu şekilde olur:⁸⁷¹

İbn Zekvân'ın tarîki Ahfeş, medd-i munfasıl ya da medd-i muttasıl ile lââm-ı ta'rif, hemze-i münekkere ve mâkabli sâkin hemze aynı âyet-i kerimede gelirse ilk olarak beş elif medle birlikte hemzeleri tahkik, sonra beş elif medle birlikte

⁸⁷⁰ İncelediğimiz kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlayamadığımız bu bilgiyi, Atâullah Mesleği'ne göre yazılmış olan kürrâseleri inceleyerek tespit ettik. Zannımızca Hafs'ın bir ve iki elif medle sekt yapmaması ilgili mesleğin ruhsat cihetini esas almasından kaynaklanmaktadır.

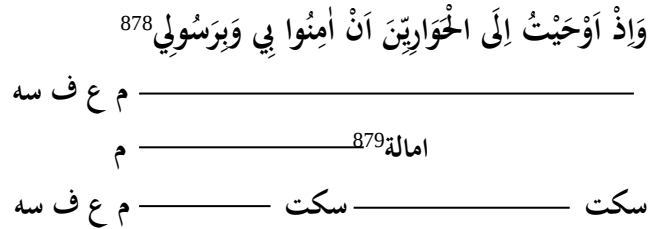
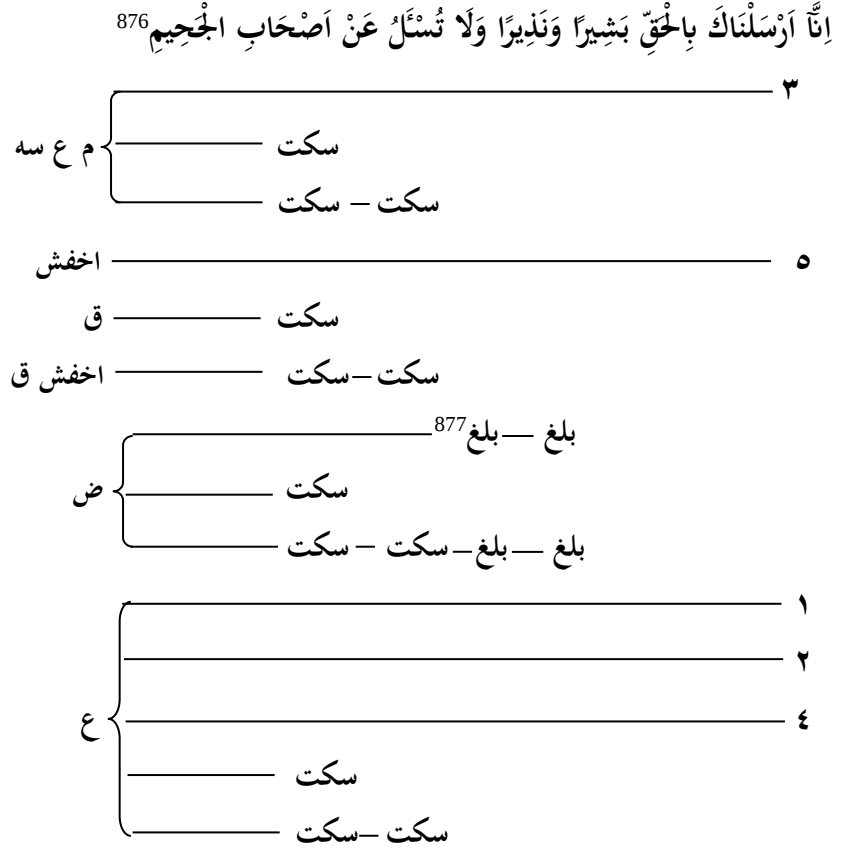
⁸⁷¹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 7b-8a.

⁸⁷² Bakara 2/11.

⁸⁷³ Ayrıca Hamze'nin medd-i munfasıl ve medd-i muttasıldaki sekt vechi vardır. Bu konuyu med sekti bölümünde inceleyeceğiz.

⁸⁷⁴ Bakara 2/139.

hemzeleri sekt ile okur. Atâullah Mesleği'ne göre Ahfeş ve bu tür hemzeleri sekt ile okuyanların vücûhatları şöyledir:⁸⁷⁵

Atâullah Mesleği'ne göre lâ-m-ı ta'rif, hemze-i münekkere ve mâkabli sâkin hemze aynı âyet-i kerîmede bulunursa sekt ile okuyanların vücûhatları şu şekilde olur:

⁸⁷⁵ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 21b.

⁸⁷⁶ Bakara 2/119.

⁸⁷⁷ Hamze'nin râvîsi Halef ten vin ve sâkin nûn'dan sonra vâv ve yâ harfleri geldiği zaman ğunnesiz idğâm yapar. Bkz. İbnü'l-Cezerî, *Tarkîbü'n-Neşr*, 131-132.

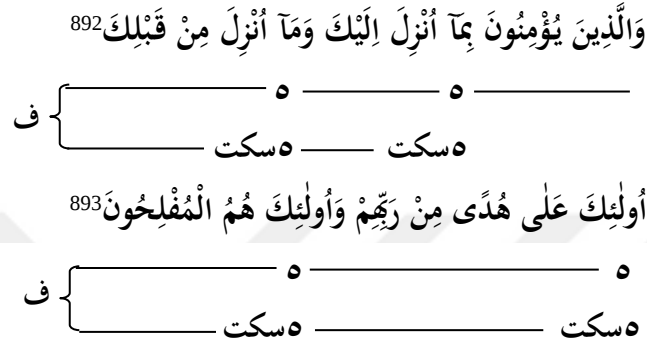
⁸⁷⁸ Mâide 5/111. Bkz. Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 64b.

⁸⁷⁹ Bu kelime İbn Zekvân hulf ile imâle yapar. Bkz. Bennâ, *İthâf-ü Fûdal3ai'l-Beşer*, 1: 420.

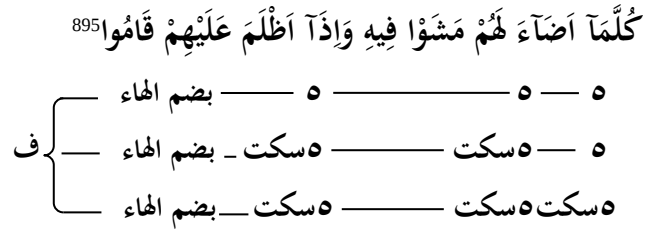
6.4. Medd-i Muttasıl ve Medd-i Munfasıl'daki Sekte Vecihleri

Medd-i muttasıl ve medd-i munfasıl olan kelimeler vasl ile okunduğu zaman Hamze, medden sonraki hemzelerde hulfle sekte yapar.⁸⁹⁰

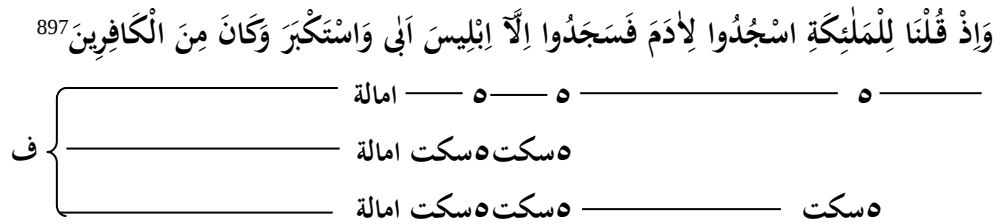
Atâullah Mesleği'nde, medd-i muttasıl ve medd-i munfasıl olan kelimeler önce tahkik vechi, sonra sekt ile okunur.⁸⁹¹

Aynı âyette medd-i munfasıl önce, medd-i muttasıl sonra gelirse Atâullah Mesleği'ne göre Hamze'nin vücûhatı şu şekilde olur.⁸⁹⁴

Aynı âyette medd-i muttasılın önce, medd-i munfasılın sonra gelmesi durumunda ise Hamze'nin vücûhatı şu şekildedir:⁸⁹⁶

⁸⁹⁰ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 116; Bennâ, *İthâf-ü Fudalâi'l-Beşer*, 1: 323-324.

⁸⁹¹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 6a.

⁸⁹² Bakara 2/4.

⁸⁹³ Bakara 2/5.

⁸⁹⁴ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 9b-10a.

⁸⁹⁵ Bakara 2/20.

⁸⁹⁶ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 12a.

⁸⁹⁷ Bakara 2/34.

قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِئَةَ فِيهَا⁹⁰⁷

ف { سكت —————
توسط
تحقيق

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ⁹⁰⁸

ف { امالة —————
امالة - سكت سكت سكت سكت سكت
توسط ————— امالة - سكت سكت سكت سكت سكت

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ⁹⁰⁹

ف { سكت —————
توسط
تحقيق

Bir âyet-i kerîmede lâ-i tebrîe önce medd-i munfasıl sonra bulunursa Hamze, şu şekilde vücûhat yapar:⁹¹⁰

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ⁹¹¹

ف { —————
سكت ————— سكت
توسط —————
سكت ————— سكت

Atâullah Mesleği'ne göre aynı âyet-i kerîmede medd-i munfasıl ve hemze-i münekkere önce, lâ-i tebrîe ise sonra bulunursa Hamze'nin vücûhatı şu şekilde olur:⁹¹²

⁹⁰⁷ Bakara 2/71.

⁹⁰⁸ Nisâ 4/114.

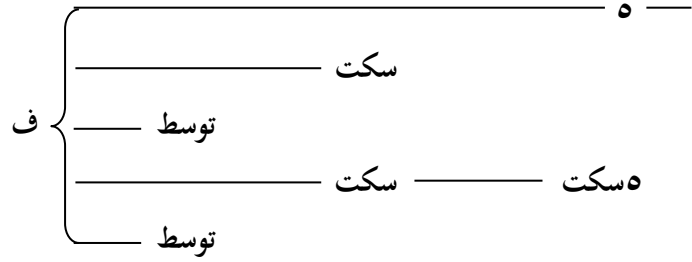
⁹⁰⁹ Yûnus 10/37.

⁹¹⁰ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 11b-12a.

⁹¹¹ Bakara 2/32.

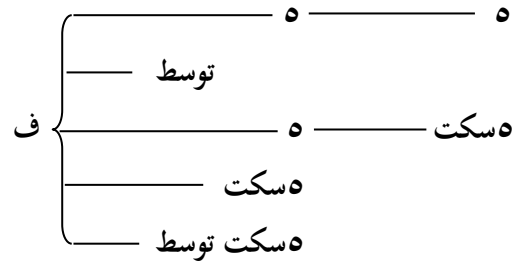
⁹¹² Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 55a.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ⁹¹³

Aynı âyet-i kerîmede medd-i munfasıl ve meddi muttasılın önce, lâ-i tebrienin ise sonra bulunması durumunda Hamze'nin vücûhatı şu şekilde olur:⁹¹⁴

وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ⁹¹⁵

Atâullah Mesleği'ne göre aynı âyet-i kerîmede lâ-i tebrie önce, medd-i muttasıl, hemze-i münekkere ve medd-i munfasıl sonra bulunursa Hamze'nin vücûhatı şu şekilde olur:⁹¹⁶

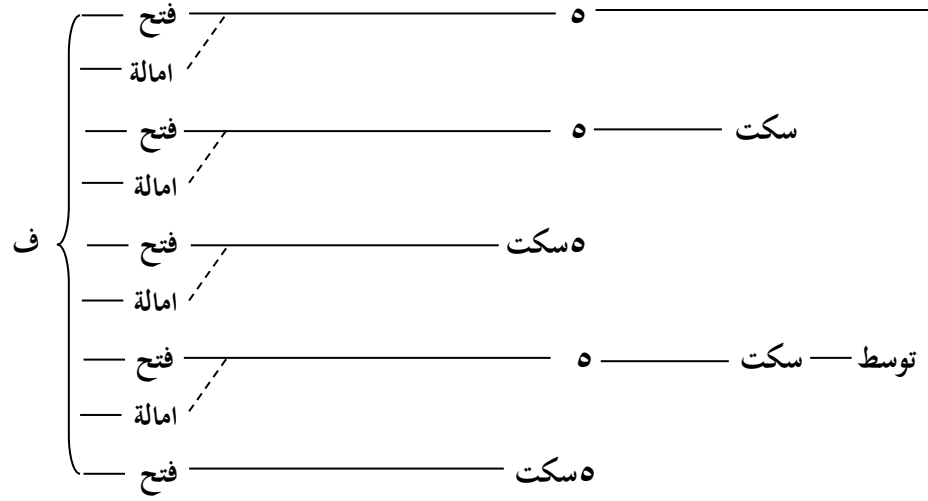
⁹¹³ Nisâ 4/87.

⁹¹⁴ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü 't-Talebe*, 55a.

⁹¹⁵ Ra'd 13/11.

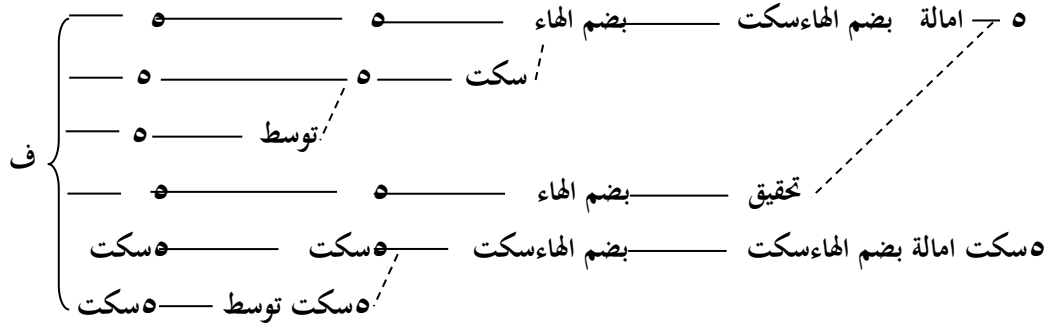
⁹¹⁶ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü 't-Talebe*, 33a.

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً⁹¹⁷

Son olarak aynı âyet-i kerîmede medd-i munfasıl, lâ-m-ı ta'rif ve hemze-i münekkere önce lâ-i tebrie sonra bulunursa Atâullah Mesleği'ne göre Hamze'nin vücûhatı şu şekilde olur.⁹¹⁸

حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ .. عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ⁹¹⁹

7. Tağlîz Vecihleri

Tağlîz, daha önce de ifade ettiğimiz üzere telaffuz edildiği esnada dilin kökünün üst damağa kalkması sebebiyle harfin kalın ve tok bir sesle seslendirilmesine denir.⁹²⁰

⁹¹⁷ Bakara 2/236.

⁹¹⁸ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 89a-89b.

⁹¹⁹ Tevbe 9/118.

⁹²⁰ Hamevî, *el-Kavâid ve'l-İşârât*, 50-51; Nasr, *Gâyetü'l-Mürîd*, 155; Temel, *Kıraat ve Tecvid Istılahları*, 126.

Verş'in tarîki Ezrak, fetha harekeli lââm'dan önce ط ve ظ harfleri sâkin ya da meftûh (müşedded veya mühaffef) olarak gelirse ل harfini önce tağlîz, sonra terkîk ile okur. Meftûh ل harfinin kelime ortasında ve sonunda, müşedded ve mühaffef olarak bulunmasının bir önemi yoktur. Yani bu durum ل harfinin tağlîz ile okunmasına engel değildir.⁹²¹

Bütün mesleklerde tağlîz vechi, terkîk vechine mukaddemdir.⁹²²

وَإِذَا طَلَعَتْ مَطْلَعِ الطَّلَاقِ طَلَّقَ ظَلَمُوا وَظَلَّلْنَا أَظْلَمَ
 تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ
 ازرق { ترقيق

Ezrak, harekesi fetha olan lââm'dan önce, ص harfi sâkin ya da meftûh (müşedded veya mühaffef) olarak gelirse ل harfini sadece tağlîz ile okur.⁹²³

يُوصَلْ صَلَوُهُ فَصَلَّ الصَّلَاةَ وَأَصْلَحَ صَلَاتِهِمْ
 تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ
 ازرق

Ezrak, kelimenin sonunda bulunan meftûh lââm'dan önce ص, ط ve ظ harfleri gelir ve bu kelime vakf yapılırsa, lââm'ı önce tağlîz, sonra terkîk ile okur.⁹²⁴

أَنْ يُوصَلَ فَلَمَّا فَصَلَ 926 قَدْ فَصَلَ 927 بَطَلَ 928 ظَلَّ 929 وَفَصَلَ 930
 تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ ——— تغليظ
 ازرق { ترقيق

Ezrak, meftûh lââm'dan önce elif gelir ve bu elifin mâkablinde fetha harekeli ص, ط ve ظ harfleri bulunursa, lââm harfini yine önce tağlîz, sonra terkîk ile okur.⁹³¹

⁹²¹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 156; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 459-460.

⁹²² Hıfzî, *Müğni'l-Kurrâ*, 23a; Emin Efendi, *Umdetü'l-Hallân*, 132.

⁹²³ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 156; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 459.

⁹²⁴ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 156; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 463.

⁹²⁵ Bakara 2/27; Ra'd 13/21-25.

⁹²⁶ Bakara 2/249.

⁹²⁷ En'âm 6/119.

⁹²⁸ A'râf 7/118.

⁹²⁹ Nahl 16/58; Zühruf 43/17.

⁹³⁰ Sâd 38/20.

⁹³¹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 156; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 461-462.

فَصَالًا⁹³² يَصَالِحًا⁹³³ أَفْطَالَ عَلَيْهِمْ⁹³⁴ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمْ⁹³⁵ فَطَالَ عَلَيْهِمْ⁹³⁶

تغليظ ————— تغليظ ————— تغليظ ————— تغليظ ————— تغليظ

ازرق { ترقيق

Ezrak, aynı kelime meftûh lâ m harfininden sonra elif-i maksûra gelirse ilk olarak lâ m'ı tağlîz, elif-i maksûrayı feth, sonra lâ m'ı terkîk, elif-i maksûrayı da taklîl ile okur.⁹³⁷

مُصَلَّى (وقفا)⁹³⁸ يَصَلِّيهَا⁹³⁹ وَيَصَلِّي⁹⁴⁰ تَصَلِّي نَارًا⁹⁴¹ سَيَصَلِّي نَارًا⁹⁴² صَلَّى⁹⁴³

تغليظ ————— تغليظ ————— تغليظ ————— تغليظ ————— تغليظ

ازرق { تقليل ————— تقليل ————— تقليل ————— تقليل ————— تقليل

Ayrıca Hicr Sûresi 26 ve 33 ile Rahmân Sûresi'nin 14. âyetinde geçen صَلَّال kelimesindeki birinci lâ m harfinde de Ezrak'ın hulf ile tağlîzı vardır.⁹⁴⁴

Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak, aynı âyet-i kerîmede, zevâtü'l-yâ'lı kelime önce, hulfle tağlîz'in olduğu kelime sonra gelirse ilk olarak zevâtü'l-yâ'lı kelimeyi feth, lâ m'ı tağlîz ve terkîk ile sonra zevâtü'l-yâ'lı kelimeyi beyne, lâ m'ı tağlîz vechiyle okur. Ezrak'ın vücûhatı şekildedir:⁹⁴⁵

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ... فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ⁹⁴⁶

فتح ————— تغليظ —————

ازرق { ترقيق —————

بين ————— تغليظ —————

⁹³² Bakara 2/233.

⁹³³ Nisâ 4/128.

⁹³⁴ Tâhâ 20/46.

⁹³⁵ Enbiyâ 21/44.

⁹³⁶ Hadîd 57/16.

⁹³⁷ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 156; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 462.

⁹³⁸ Bakara 2/125.

⁹³⁹ İsrâ 17/18; Leyl 92/15.

⁹⁴⁰ İnşikâk 84/12.

⁹⁴¹ Gâşiyeh 88/4.

⁹⁴² Tebbet 111/3.

⁹⁴³ Kiyâmeh 75/31; A'lâ 87/15; Alak 96/10.

⁹⁴⁴ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 157; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 464.

⁹⁴⁵ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 14a.

⁹⁴⁶ Bakara 2/54.

8.1. Râ Harfinin Tefhîm ile Okunduğu Durumlar

Ezrak, mâkabli veya mâkablinin mâkabli kesre olduğu halde kendisinden sonra hurûf-u isti‘lâdan biri harekeli olarak gelirse meftûh râ’yı tefhîm okur.⁹⁶⁰

إِعْرَاضُهُمْ	إِعْرَاضًا	الْإِشْرَاقُ	الْفِرَاقُ / فِرَاقُ	الصِّرَاطُ / صِرَاطُ
---------------	------------	--------------	----------------------	----------------------

Ezrak, meftûh râ’nın mâkabli, sâkin isti‘lâ harfi olur, ondan önce de meksûr bir harf bulunursa râ’yı yine tefhim ile okur.⁹⁶¹

إِصْرُهُمْ	إِصْرًا	وَقِرًا	فِطْرَتَ	قِطْرًا	مِصْرًا
------------	---------	---------	----------	---------	---------

Ezrak, sâkin eliften dolayı uzatılan meftûh râ’nın mâkabli kesre olursa ya da mâkabli sâkin mâkablinin mâkabli kesre olur ve kendisinden sonra yine râ harfi bulunursa râ harfini tefhîm ile okur.⁹⁶²

إِسْرَارًا	مِذْرَارًا	فِرَارًا	صِرَارًا
------------	------------	----------	----------

Ezrak, meftûh ya da mazmûm râ’dan önce cer harflerinden bâ veya lâm harfi gelirse râ harfini yine tefhîm ile okur.⁹⁶³

بِرَّشِيدٍ	بِرِّسُولٍ	بِرَّأْسِ أَخِيهِ	بِرَّهْمٍ	بِرَّآدِي رَزَقِهِمْ	بِرَّازِقِينَ
لِرَقِيكَ	وَلِرَّسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ	الرَّيَّكَ الْبَنَاتُ	لِرَّهْمٍ يَرْهَبُونَ	بِرُّؤُسَكُمْ	

Ezrak ayrıca عَمْرَنَ ، إِبْرَاهِيمَ ، إِسْرَائِيلَ ، ذَاتِ إِرَمَ ve عَزِيزٌ kelimelerindeki râ harflerini de tefhim ile okur.⁹⁶⁴

Atâullah Mesleği’ne göre aynı âyette tenvîn veya sâkin nûn’un kendisine idğâm olunmasından dolayı hem ğunne, hem de ğunnesiz okunan lâm ve râ harfleri önce, mâkabli kesre olan mazmûm râ harfi de sonra gelirse, Ezrak şu şekilde vücûhat yapar:⁹⁶⁵

⁹⁶⁰ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 193-194; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi’l-Beşer*, 1: 440-441.

⁹⁶¹ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 194; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi’l-Beşer*, 1: 439-440.

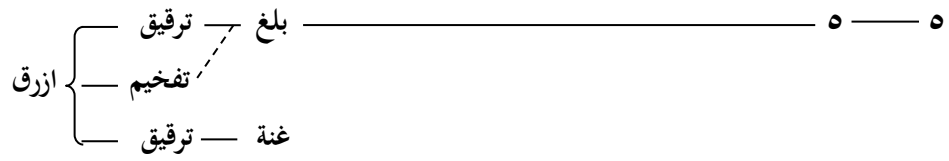
⁹⁶² Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi’l-Beşer*, 1: 439.

⁹⁶³ İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 209; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi’l-Beşer*, 1: 439.

⁹⁶⁴ İbnü’l-Cezerî, *Takrîbü’n-Neşr*, 151.

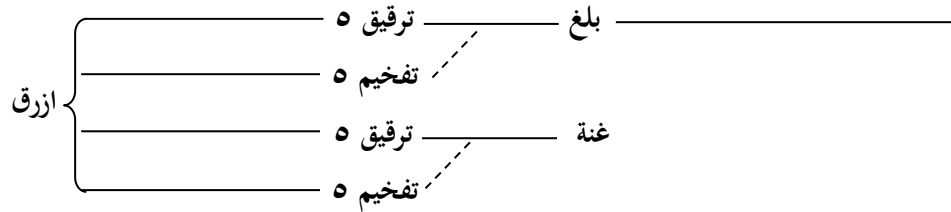
⁹⁶⁵ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü’t-Talebe*, 9b-10a.

فَلَمَّا أَصَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ⁹⁶⁶

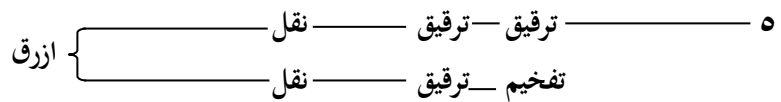
Aynı âyette tenvîn veya sâkin nûn'un kendisine idğâm olunmasından dolayı maâl ğunne ve bilâ ğunne vechiyle okunan lââm ve râ harfleri önce, mâkabli kesre olan şeddeli meftûh râ harfî de sonra gelirse, Ezrak şu şekilde vücûhat yapar:⁹⁶⁷

عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُؤَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا⁹⁶⁸

Aynı âyet-i kerîmede Ezrak'ın hulfü olan tenvinli iki meftûh râ harfî bulunursa ilk olarak her ikisi terkîk, sonra birincisi tefhim, ikincisi de terkîk ile okunur. Böyle durumda Ezrak'ın vücâhatı şu şekilde olur:⁹⁶⁹

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ⁹⁷⁰

Ezrak aynı âyet-i kerîmede tenvinli meftûh râ önce, tenvinli mazmûm râ sonra gelirse ilk olarak birinci râ'yı terkîk, ikincisini terkîk ve tefhim, sonra birincisini tefhim, ikincisini de terkîk ile okur. Ezrak'ın vücâhatı şu şekilde olur:⁹⁷¹

⁹⁶⁶ Bakara 2/17.

⁹⁶⁷ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 33a.

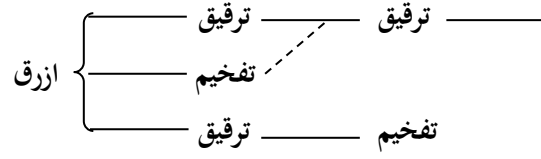
⁹⁶⁸ Bakara 2/235.

⁹⁶⁹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 21b.

⁹⁷⁰ Bakara 2/119.

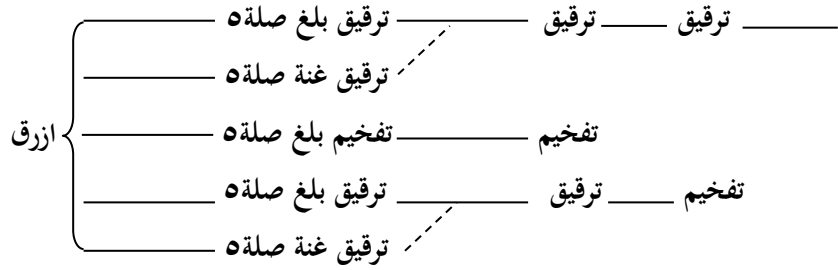
⁹⁷¹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 23b-24a.

وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ⁹⁷²

Ezrak, aynı âyette tenvînli meftûh râ başta, tenvînli mazmûm râ ortada, sâkin nûn'un kendisine idğâm olunmasından dolayı maal ğunne ve bilâ ğunne vechiyle okuduğu lâm ve râ harfleri de sonda gelirse şu şekilde vücûhat yapar:⁹⁷³

فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ⁹⁷⁴

8.2. Tağlîz ve Terkîk Vecihleri

Ezrak, lâm-ı muğallaza âyetin başında, tenvînli mazmûm râ ortasında, diğer tenvînli meftûh râ âyetin sonunda gelir ve meftûh râ harfinde vakf yapılırsa ilk olarak lâm-ı tağlîz, tenvinli mazmûm ve meftûh râ'yı terkîk, sonra lâm-ı ve mazmûm râ'yı terkîk, meftûh râ'yı terkîk ve tefhim ile okur. Ezrak son olarak mazmûm râ'yı tefhîm, meftûh râ'yı da terkîk ile okur. Lâm'ın tağlîz vechiyle, tenvinli mazmûm ve meftûh râ'nın sadece terkîk vechi alınır. Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak'ın vücûhatı şu şekildedir:⁹⁷⁵

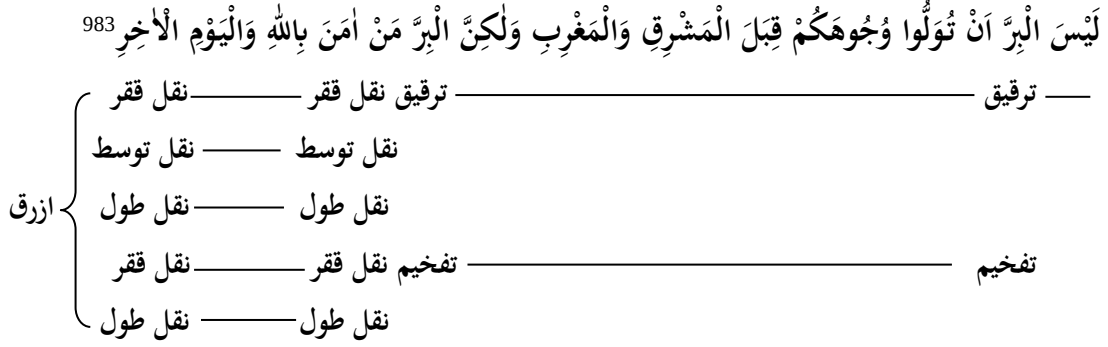
⁹⁷² Bakara 2/158.

⁹⁷³ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 25b. Atâullah Mesleği'nde tenvin ve sâkin nûn'dan sonra gelen lâm ve râ harfleri sadece Bakara Sûresi'nde hem bilâ ğunne, hem de maal ğunne ile okunurken diğer sûrelerde sadece bilâ ğunne ile okunur.

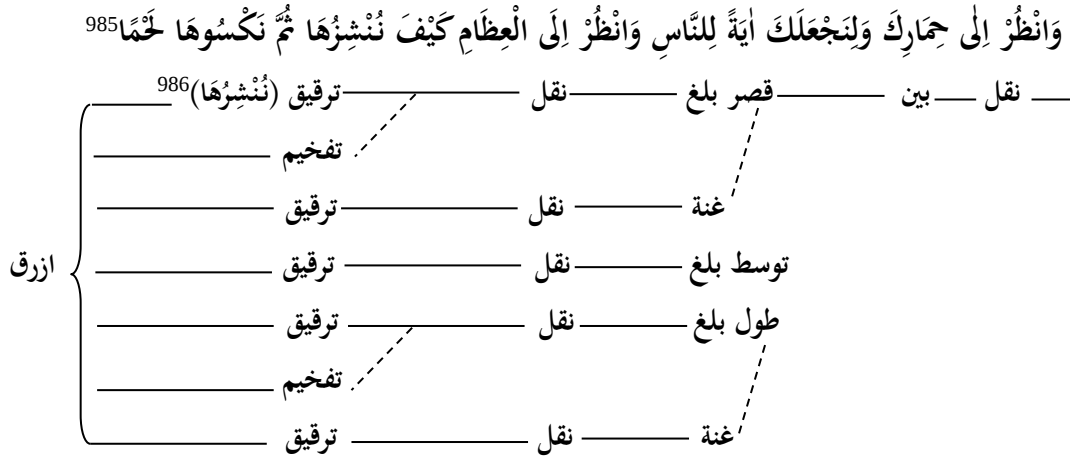
⁹⁷⁴ Bakara 2/184.

⁹⁷⁵ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 56b.

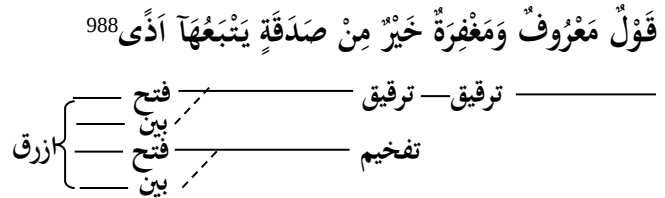
Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak, aynı âyet-i kerîmede iki vecihle (terkîk ve tefhim) okuduğu râ harfî önce, medd-i bedel olan kelime sonra gelirse şu şekilde vücûhat yapar:⁹⁸²

Aynı kerimede, Ezrak'ın feth ve beyne vechinin olduğu kelime başta, lâmi-ı muğallaza ortada, tenvinli meftûh râ âyetin sonunda bulunursa Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak için vücûhat şöyle olur:⁹⁸⁴

Ezrak, aynı âyette mazmûm râ harfî önce, feth ve beyne vechiyle okuduğu kelime sonra gelirse Atâullah Mesleği'ne göre şu şekilde vücûhat yapar:⁹⁸⁷

⁹⁸² Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 24a-25b.

⁹⁸³ Bakara 2/177.

⁹⁸⁴ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 34a.

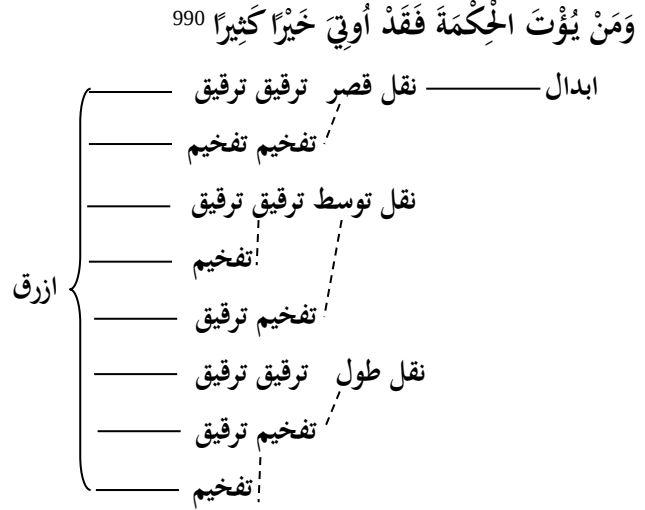
⁹⁸⁵ Bakara 2/259.

⁹⁸⁶ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 179; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 2: 100.

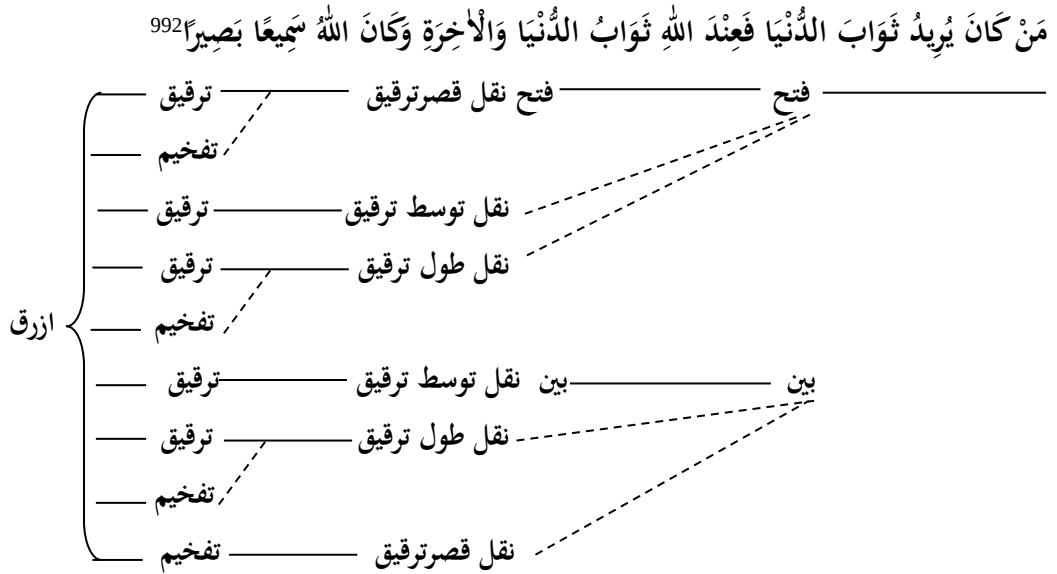
⁹⁸⁷ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 35b.

⁹⁸⁸ Bakara 2/263.

Aynı âyet-i kerîmede, nakilli medd-i bedel önce, tenvin bulunan meftûh râ'lı iki kelime sonra gelir ve sonuncusunda vakf yapılırsa Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak şu şekilde vücûhat yapar:⁹⁸⁹

Ezrak, aynı âyet kerîmede zevâtü'l-ya başta, medd-i bedel ortada, tenvînli meftûh râ sonda gelir ve tenvinli meftûh râ'da vakf yapılırsa Atâullah Mesleği'ne göre şu şekilde vücûhat yapar:⁹⁹¹

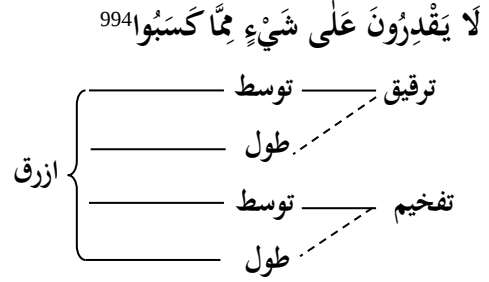
⁹⁸⁹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü 't-Talebe*, 36a.

⁹⁹⁰ Bakara 2/269.

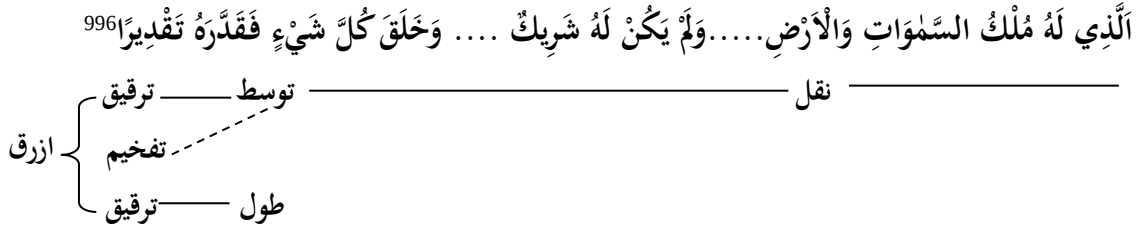
⁹⁹¹ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü 't-Talebe*, 57a-57b.

⁹⁹² Nisâ 4/134.

Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak, aynı âyet-i kerîmede terkîk ve tefhim vechiyle okuduğu mazmûm râ harfi önce, kendisinden sonra hemze olan lîn harfi sonra gelirse ilk olarak râ'yı terkîk, lîn harfini tevessud ve tûl, sonra râ'yı tefhîm, lîn harfini yine tevessud ve tûl ile okur. Ezrak'ın vücûhatı şu şekildedir:⁹⁹³

Ezrak, aynı âyet-i kerîmede, kendisinden sonra hemze olan lîn harfi önce, tenvînli meftûh râ sonra gelir ve tenvinli meftûh râ'da vakf yapılırsa ilk olarak lîn harfini tevessud, meftûh râ'yı terkîk ve tefhim, sonra lîn harfini tûl, meftûh râ'yı terkîk ile okur. Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak'ın vücûhatı şu şekildedir:⁹⁹⁵

9. İmâle ve Beyne Vecihleri

Zevâtü'l-yâ ve elif olan kelimelerle, bu kelimeleri e-aşru'l-kübrâda, imâle-i kübrâ ve imâle-i suğrâ ile okuyanlar, aşağıdaki tabloda birlikte verilmiştir:

997 اَيَّ / مَتَّى / عَسَى	998 رَمَى	999 ذُنْبًا	1000 مُوسَى	1001 هُدَى
فتح ازرق ط بين امالة — ف ر خل	فتح ازرق بين امالة ص ف ر خل	فتح ازرق ح بين امالة ط ف ر خل	فتح ازرق ح بين امالة — ف ر خل	فتح ازرق بين امالة — ف ر خل

⁹⁹³ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 35a-35b.

⁹⁹⁴ Bakara 2/264.

⁹⁹⁵ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 121a-121b.

⁹⁹⁶ Furkân 25/2.

⁹⁹⁷ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 139; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 400.

⁹⁹⁸ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 136; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 390.

⁹⁹⁹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 133; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 398.

¹⁰⁰⁰ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 133; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 398.

¹⁰⁰¹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 139; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 390.

1002 أَجَارٍ فتح — ازرق ح بين — ازرق امالة — ح ت	1003 الْأَعْمَى فتح — ازرق بين امالة ص ف ر خل	1004 أَرَبْكَهُمْ فتح — ازرق بين امالة — ح ف ر خل	1005 فَاحْيَاكُمْ فتح — ازرق بين امالة — ر	1006 هُدَايَ فتح — ازرق بين امالة — ت
1007 أَبْصَارِهِمْ بين — ازرق امالة — ح صوري ت	1008 كَافِرِينَ بين — ازرق امالة — ح صوري ت يس	1009 الْقُرَى فتح — ازرق بين — ازرق ح امالة — ف ر خل	1010 بَلَى فتح — ازرق ح بين امالة ص ف ر خل	1011 أَلَيْتَامِي فتح — ازرق بين امالة — ف ر خل
1012 كَفَّارٍ / جَبَّارٍ بين — ازرق امالة ح صوري ف ت (بخلف)	1013 نَصَارِي بين — ازرق امالة ح صوري ف ر خل	1014 أُخْرِي بين — ازرق امالة ح صوري ف ر خل	1015 بُشْرِي بين — ازرق امالة ح صوري ف ر خل	1016 حِمَارِكَ بين — ازرق امالة ح صوري ت
1017 تَشَقَّى فتح — ح بين — ازرق ح امالة — ف ر خل	1018 حَاقٍ / خَافَ امالة — ف جَاءَ / شَاءَ 1019 امالة — داجوني م ف خل	1020 النَّاسِ امالة — ط (بخلف)	1021 جَبَّارِينَ فتح — ازرق بين امالة — ت	1022 التَّوْرِيَّةَ فتح — ب بين — ب ازرق ف امالة — ف ر خل

¹⁰⁰² İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 140; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 402.

¹⁰⁰³ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 136; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 407.

¹⁰⁰⁴ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 136; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 388.

¹⁰⁰⁵ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 136; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 481.

¹⁰⁰⁶ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 134; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 390.

¹⁰⁰⁷ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 140; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 402.

¹⁰⁰⁸ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 143; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 417.

¹⁰⁰⁹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 133; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 375.

¹⁰¹⁰ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 133; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 376.

¹⁰¹¹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 139; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 384.

¹⁰¹² İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 140; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 404-405.

¹⁰¹³ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 135; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 384-385.

¹⁰¹⁴ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 135; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 386.

¹⁰¹⁵ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 135; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 386.

¹⁰¹⁶ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 140; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 404.

¹⁰¹⁷ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 138-139; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 398.

¹⁰¹⁸ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 142; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 415.

¹⁰¹⁹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 142; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 415.

¹⁰²⁰ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 143; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 417-418.

¹⁰²¹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 140; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 416.

¹⁰²² İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 143; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 416.

9.1. Hâü't-te'nîs'in Vakfı Durumunda İmâle

Hamze, mâkabli fetha olan hâü't-te'nîste vakf yapıldığı zaman hâü't-te'nîsin mâkablindeki harfi hulfle, Kisâî ise hulfsüz imâle yaparak okur.¹⁰²³ Atâullah Mesleği'ne göre Hamze'nin feth vechi imâle vechine mukaddemdir.¹⁰²⁴

غِشَاوَةٌ (وقفا)	نِعْمَةٌ (وقفا)	حُبَّةٌ (وقفا)	جَنَّةٌ (وقفا)
فتح	فتح	فتح	فتح
امالة	امالة	امالة	امالة

Hâü't-te'nîs'den önce, meftûh olarak أَكْهَرُ harflerinden biri gelir ve bu harflerin mâkablinde sâkin yâ, ya da meksûr bir harf bulunursa yahut mâkabli sâkin, onun mâkabli meksûr olursa vakf yapıldığı zaman Hamze hulfle, Kisâî ise hulfsüz imâle yapar.¹⁰²⁵

مَائَةٌ	بَاسِرَةٌ	لِلْمَلِكَةِ	إِلَهَةٌ	وَجْهَةٌ	كَهَيْئَةٍ	خَطِيبَةٍ
فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح
امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة

Şayet أَكْهَرُ harflerinin mâkablinde meksûr veya mazmûm harekeli bir harf bulunursa Kisâî feth, Hamze ise hem feth hem de imâle ile okur.¹⁰²⁶

إِمْرَأَةٌ	مُبْرَكَةٌ	سَفَرَةٌ	جَهْرَةٌ	بَرَآءَةٌ	التَّهْلُكَةُ	حِجَارَةٌ	سَفَاهَةٌ
فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح
امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة

Hâü't-te'nîs'in mâkabli حُصْنٌ صَعُطٌ قِطٌّ حَاعٌ harflerinden biri olur ve hâü't-te'nîs'de vakf yapılırsa Kisâî feth, Hamze ise yine feth ve imâle ile okur.¹⁰²⁷

أَشِحَّةٌ	صَاحَّةٌ	خَصَاصَةٌ	فِصَّةٌ	بَسْطَةٌ	غِلْظَةٌ	مَرْفُوعَةٌ	بَالِغَةٌ	أَحَاقَّةٌ	أَصْلَوَةٌ
فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح	فتح
امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة	امالة

¹⁰²³ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 149; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 431.

¹⁰²⁴ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 6b.

¹⁰²⁵ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 149-150; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 434.

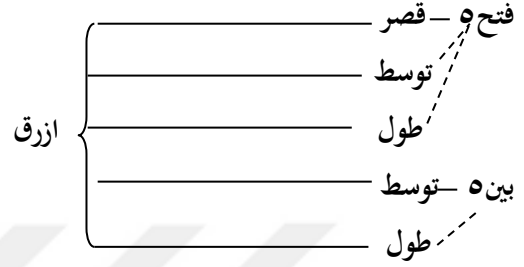
¹⁰²⁶ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 150; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 434-435.

¹⁰²⁷ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 149; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 433-434.

9.2. Ezrak'ın Zevâtü'l-yâ, Medd-i Bedel ve Medd-i Lîn Vecihleri

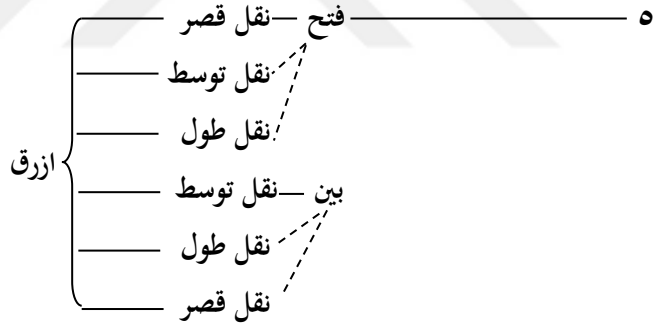
Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak, aynı âyette zevâtü'l-yâ önce, medd-i bedel sonra bulunursa, ilk olarak zevâtü'l-yâ'yı feth, medd-i bedeli kasr, tevessud ve tûl ile sonra zevâtü'l-yâ'yı beyne, medd-i bedeli de tevessud ve tûl ile okur.¹⁰²⁸

فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ¹⁰²⁹

Ezrak, aynı âyette zevâtü'l-yâ önce, nakil olan medd-i bedelli kelime sonra bulunursa, ilk olarak zevâtü'l-yâ'yı feth, medd-i bedeli kasr, tevessud ve tûl ile sonra zevâtü'l-yâ'yı beyne, medd-i bedeli de tevessud, tûl ve kasr ile okur.¹⁰³⁰

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ¹⁰³¹

Ezrak, aynı âyette medd-i bedel önce, zevâtü'l-yâ olan kelime sonra bulunursa, ilk olarak medd-i bedeli kasr, zevâtü'l-yâ'yı feth ile sonra medd-i bedeli tevessud, zevâtü'l-yâ'yı feth ve beyne ile son olarak medd-i bedeli tûl, zevâtü'l-yâ'yı yine feth ve beyne ile okur. Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak'ın vücûhatı şu şekildedir.¹⁰³²

¹⁰²⁸ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 12b.

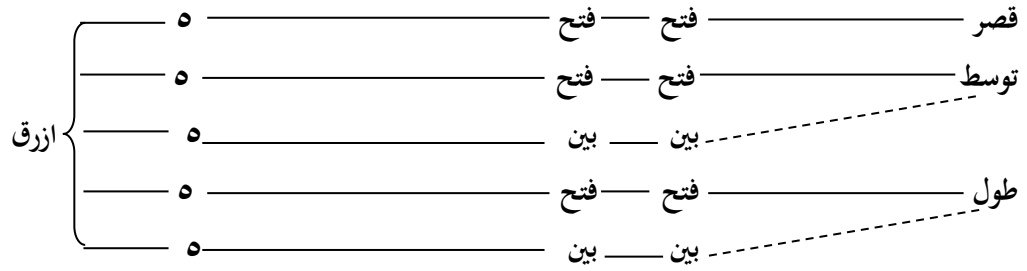
¹⁰²⁹ Bakara 2/37.

¹⁰³⁰ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 19a.

¹⁰³¹ Bakara 2/86.

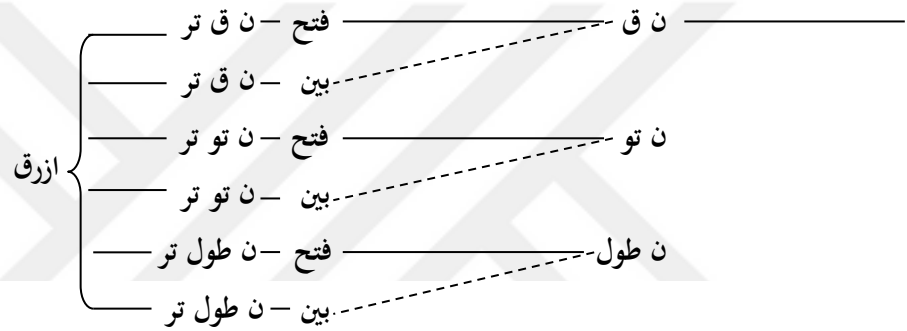
¹⁰³² Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 22b.

وَأَتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ¹⁰³³

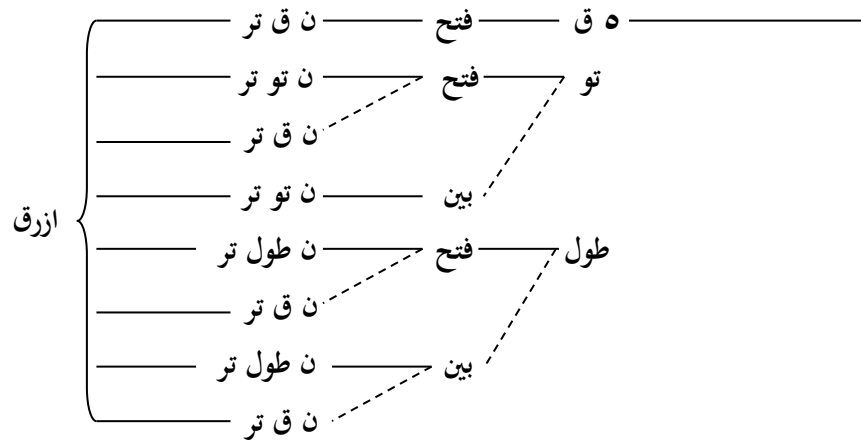
Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak, nakil vechi olan medd-i bedel önce, zevâtü'l-yâ sonra bulunursa şu şekilde vücûhat yapar:¹⁰³⁴

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ¹⁰³⁵

Aynı âyet-i kerîmede medd-i bedel önce, zevâtü'l-yâ ortada ve nakil vechiyle okunan medd-i bedelli kelime sonra bulunursa, Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak, şu şekilde vücûhat yapar.¹⁰³⁶

فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ¹⁰³⁷

¹⁰³³ Bakara 2/177.

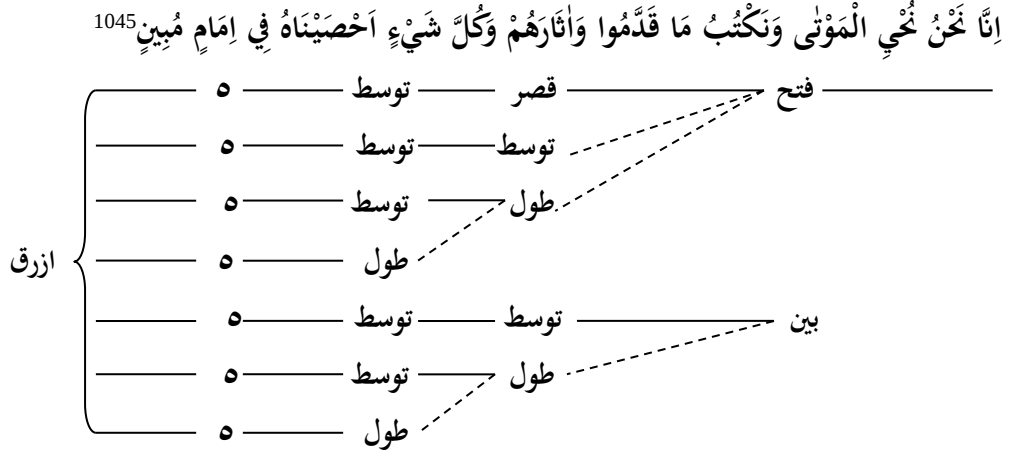
¹⁰³⁴ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 30a-30b.

¹⁰³⁵ Bakara 2/219-220.

¹⁰³⁶ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 26b-27a.

¹⁰³⁷ Bakara 2/200.

Atâullah Mesleği'ne göre Ezrak, âyetin başında zevâtü'l-yâ, ortasında medd-i bedel, sonunda da mâba'di hemze olan lîn harfî gelirse, şu şekilde vücutlar yapar.¹⁰⁴⁴

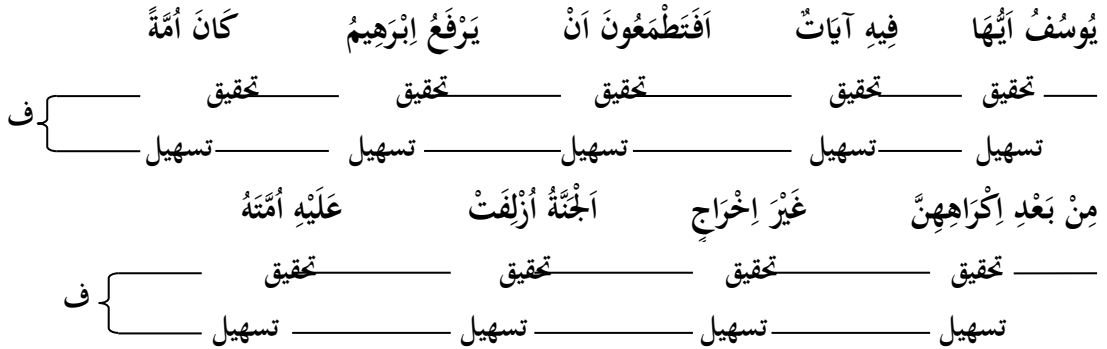

10. Teshîl Vecihleri

Teshîl, daha önceden de ifade ettiğimiz üzere hemzeyi, hemze ile harekesi cinsinden elif, yâ veya vâv harfî arasında hâ harfîne benzetmeden okumaktır.¹⁰⁴⁶

10.1. Hemze ile Başlayan Kelimelerdeki Teshîl Vecihleri

Hamze, kelime başında bulunan hemzenin mâkabli müteharrik olur ve hemze ile başlayan bu kelime vakf yapılsa önce tahkik sonra teshîl ile okur.¹⁰⁴⁷

10.2. Kelimede Ortasında Gelen Hemze'nin Teshîl Vecihleri

Verş'in tariki Isbahânî, vakf ve vasl durumunda ortasında hemze bulunan bazı kelimelerdeki hemzeleri teshîl ile okur. Bu kelimeler aşağıdaki tabloda verilmiştir.¹⁰⁴⁸

¹⁰⁴⁴ Yusuf İmam Efendizâde, *Mürşidü't-Talebe*, 139b.

¹⁰⁴⁵ Yâsîn 36/12.

¹⁰⁴⁶ Devserî, *Muhtasarü'l-İbârât*, 47; Fırat, *Tecvid ve Kıraat İlimleri Sözlüğü*, 79.

¹⁰⁴⁷ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 122; Bennâ, *İthâf-ü Fudalâi'l-Beşer*, 1: 348/349.

رَأَاهَا ¹⁰⁴⁹	رَأَاهُ ¹⁰⁵⁰	رَأَيْتَهُمْ ¹⁰⁵¹	رَأَيْتُهُمْ ¹⁰⁵²	رَأَتْهُ ¹⁰⁵³	رَأَيْتُ ¹⁰⁵⁴
وَبَكَانَهُ ¹⁰⁵⁵	وَبَكَانَ ¹⁰⁵⁶	كَانَهُ ¹⁰⁵⁷	كَانَمَا ¹⁰⁵⁸	كَانَكَ ¹⁰⁵⁹	كَانَهُمْ ¹⁰⁶⁰
تَأَذَّنَ رَبُّكَ ¹⁰⁶¹ (بِخُلْفٍ)		اطْمَأَنَّ ¹⁰⁶²	وَاطْمَأْنُونَا ¹⁰⁶³	كَانَ لَمْ يَلْبَثُوا ¹⁰⁶⁴	

İsbahânî, vakf ve vasl durumunda şu kelimelerdeki ikinci hemzeleri de teshîl ile okur.¹⁰⁶⁵

أَفَأَمِنْتُمْ ¹⁰⁶⁶	أَفَأَمِنُوا ¹⁰⁶⁷	أَفَأَمِنَ ¹⁰⁶⁸	أَفَأَصْفَاكُمْ ¹⁰⁶⁹
لَأَمْلَأَنَّ ¹⁰⁷⁰		أَفَأَنْتُمْ ¹⁰⁷¹	أَفَأَنْتَ ¹⁰⁷²

Ebû Ca'fer وَكَانَ kelimesini, Kur'ân'ın neresinde gelirse gelsin olarak okur ve bu kelime İسرائیل kelimesinde olduğu gibi ilk olarak bir elif medle, sonra da iki elif medle teshîl yapar.¹⁰⁷³

Ebû Ca'fer'in râvîsi Bezzî, Bakara Sûresi'nin 220. âyetinde geçen لَاَعْنَتَكُمْ kelimesindeki ikinci hemzeyi, hulfle teshîl ederek okur.¹⁰⁷⁴

Ayrıca ortasında hemze bulunan kelimelerde vakf yapıldığı zaman Hamze'nin bu hemzeleri teshîl ile okuduğunu çalışmamızın el-aşru's-suğrâ

¹⁰⁴⁸ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 110; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 306-307.

¹⁰⁴⁹ Neml 27/10.

¹⁰⁵⁰ Neml 27/40.

¹⁰⁵¹ Münâfikûn 63/4.

¹⁰⁵² Yûsuf 12/4.

¹⁰⁵³ Neml 27/44.

¹⁰⁵⁴ Yûsuf 12/4.

¹⁰⁵⁵ Kasas 28/82.

¹⁰⁵⁶ Kasas 28/82.

¹⁰⁵⁷ A'râf 7/171.

¹⁰⁵⁸ En'âm 6/125.

¹⁰⁵⁹ A'râf 7/187.

¹⁰⁶⁰ Bakara 2/101.

¹⁰⁶¹ A'râf 7/167; İbrâhîm 14/7.

¹⁰⁶² Hacc 22/11.

¹⁰⁶³ Yûnus 10/7.

¹⁰⁶⁴ Yûnus 10/45. İsbahânî, mâbadi müşedded ya da muhaffef olarak gelen كَانَ kelimesindeki hemzeyi Kur'ân'ın neresinde gelirse gelsin teshîl ile okur. Bkz. Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 306

¹⁰⁶⁵ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 110; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 306.

¹⁰⁶⁶ İsrâ 17/68.

¹⁰⁶⁷ A'râf 7/99; Yûsuf 12/107.

¹⁰⁶⁸ A'râf 7/97; Nahl 16/45.

¹⁰⁶⁹ İsrâ 17/40.

¹⁰⁷⁰ A'râf 7/18; Hûd 11/119; Secde 32/13; Sâd 38/85.

¹⁰⁷¹ Enbiyâ 21/50.

¹⁰⁷² Yûnus 10/42.

¹⁰⁷³ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 111; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 308.

¹⁰⁷⁴ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 111; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 308.

bölümünün teshîl başlığı kısmında ifade etmiştik.¹⁰⁷⁵ el-Aşru'l-kübrâ'da bu hemzelerin teshîl ile okunmasında Hamze'nin râvî ve tarîkleri arasında herhangi bir ihtilaf yoktur. Yani ortasında hemze bulunan kelimelerde vakf yapılırsa bu hemzeler el-aşru's-suğrâda olduğu gibi el-aşru'l-kübrâda da teshîl ile okunur.¹⁰⁷⁶

10.3. Aynı Kelimede Yanyana Bulunan İki Hemze'nin Teshîl Vecihleri

Bir kelimede, harekesi fetha olan hemzeden önce, hemze-i istifham bulunursa vakf ve vasl durumunda Nâfi', İbn Kesîr, Amr, Hişâm, Ebû Ca'fer ve Ruveys ile bunların tarîklerinin teshîl vecihleri vardır. Bu vecihler şu şekildedir:¹⁰⁷⁷

ءَأَنْذَرْتَهُمْ / ءَأَنْنْتُمْ / ءَأَسْلَمْتُمْ / ءَأَقْرَزْتُمْ / ءَأَنْتَ / ءَأَرْبَابٌ / ءَأَسْجُدُ / ءَأَشْكُرُ / ءَأَتَّخِذُ / ءَأَشْفَقْتُمْ
 آهَنْذَرْتَهُمْ — (بتسهيل الثانية منهما بين الهمزة و الألف مع ادخال ألف بينهما) ب ح حلواني جمع
 أَهَنْذَرْتَهُمْ — (وبالتسهيل من غير ألف تارة) ج د يس
 أَنْذَرْتَهُمْ — (وبإبدالها الهمزة الثانية ألفاً تارة) ازرق
 آءَنْذَرْتَهُمْ — (وبالألف من غير تسهيل تارة) حلواني
 ءَأَنْذَرْتَهُمْ — داجوني م ن ف ر حه خل

Râvî ve tariklerin birinci ve ikinci hemzedeki vecihleri yukarıda zikredildiği gibi olmakla birlikte, onlar aynı şartları taşıdığı halde 'ءَأَعْجَبِي' de olduğu gibi bazı kelimelerde ihtilaf etmişlerdir.¹⁰⁷⁸

Hemze-i istifhamdan sonra meksûr bir hemze gelirse, istisna kelimeler olmakla birlikte kırâat imamları şu şekilde vücûhat yapar:¹⁰⁷⁹

ءَأَنْتُمْ / ءَأَنَّ لَنَا / ءَأَلَهُ / ءَأَنَا / ءَأَنْكَ / ءَأَفْكَ / ءَأِذَا
 آهَنْتُمْ — (بالتسهيل بين الهمزة والياء، والفصل بينهما بألف) ب ح جمع
 ءَهَنْتُمْ — (بالتسهيل كذلك، لكن من غير فصل بألف) ج د يس
 آ أَنْتُمْ — (في التجريد عنه بالتحقيق و المد) حلواني
 ء أَنْتُمْ — داجوني م ن ف ر حه خل

¹⁰⁷⁵ Bkz. 96. Ayrıca bkz. Dâni, *el-Câmiu'l-Beyân*, 1: 388; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teysîr*, 62.

¹⁰⁷⁶ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 110; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 348.

¹⁰⁷⁷ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 99; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 265-266.

¹⁰⁷⁸ Geniş bilgi için bkz. Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 266-267-268-269-270-271-272-273.

¹⁰⁷⁹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 101; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 274.

Kur'ân-ı Kerim'de, istifham hemzesinden sonra mazmûm hemzenin geldiği dört kelime ittifakla bulunmaktadır. Bunların üçünde ittifak, birisinde ise ihtilaf vardır. Kırâat imamlarının bu kelimelerdeki vecihleri şu şekildedir:¹⁰⁸⁰

ء أَنْبِئُكُمْ	ء أَنْزَلَ / ء أَلْقَى
آ هُنَّبِئُكُمْ ————— ب ح جع	آ هُنَزَلَ / آ هُلْقَى ————— ب ح ل (ابن عبدان عن حلواني) جع
ء هُنَّبِئُكُمْ ————— ا د ح يس	ء هُنَزَلَ / ء هُلْقَى ————— ا د ح يس
آ أَنْبِئُكُمْ ————— ل (من حلواني)	آ أَنْزَلَ / آ أَلْقَى ————— ل (الجمال عن حلواني)
ء أَنْبِئُكُمْ ————— ك ن ف ر حه خل	ء أَنْزَلَ / ء أَلْقَى ————— داجوني م ن ف ر حه خل

Kırâat imamlarından Nâfi' ve Ebû Ca'fer, Zühruf Sûresi 54. âyetteki أَشْهَدُوا kelimesini ء أَشْهَدُوا okur.¹⁰⁸¹ Bu kelime onların yukarıdaki kelimelerde olduğu gibi teshîl vecihleri vardır. Bu vecihler şu şekildedir.¹⁰⁸²

أَشْهَدُوا خَلَقَهُمْ
آ هُشْهَدُوا ————— ب جع
ء هُشْهَدُوا ————— ا
أَشْهَدُوا ————— غير ا جع

10.4. Farklı İki Kelimede Bulunan Hemze'nin Teshîl Vecihleri

Kırâat imamlarından Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Ruveys, medd-i muttasıl bulunan kelimenin sonunda, meftûh, meksûr veya mazmûm bir hemze gelir ve diğer kelime de yine hemze ile başlarsa ikinci hemzeyi teshîl ya da ibdâl ile okur. Çalışmamızın ikinci bölümünün teshîl kısmında bu vecihleri açıklamıştık. el-Aşru'l-kübrâda târikler arasında ihtilaf olmayıp bu vecihler değişmemektedir.¹⁰⁸³

¹⁰⁸⁰ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 103-104; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 279/280.

¹⁰⁸¹ İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 245.

¹⁰⁸² İbnü'l-Cezerî, *Takrîbü'n-Neşr*, 104; Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 281.

¹⁰⁸³ Bennâ, *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer*, 1: 291-292.

SONUÇ

Kırâat öğretimi, ilk dönemlerden itibaren belirli yöntem ve metodlarla yapılmıştır. Bunun sebebi takip edilen kitapların usullerinin birbirinden farklı olmasıdır. Her ekol, belirli kitapları takip etmiş ve takip edilen usul ve yöntemlere tarîk adı verilmiştir.

Osmanlı'da kırâat eğitim ve öğretimini İbnü'l-Cezerî öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmak gerekir. İbnü'l-Cezerî, Mısır'da kırâat eğitimi almış ve Osmanlı topraklarında yaşadığı süre içerisinde kırâat ilmine dair birçok eser telif etmiştir. İbnü'l-Cezerî'nin vefatından sonra Mısırlı Şeyhulkurrâların Osmanlı'ya davet edilmeleriyle birlikte kırâat öğretimi yaygınlaşmış ve eğitime iki tarikle devam edilmiştir. Bunlar, Teyşîr (İstanbul) Tarîki ve Şâtibiyye (Mısır) Tarîki olup her iki tarikin de ikişer mesleği vardır.

Mısır Tarîki'nin iki mesleğinden biri olan Atâullah Mesleği'nin kurucusu, Şeyh Atâullah Mehmed en-Necîb b. el-Huseyn Efendi'dir. Kırâat öğretiminde el-aşrus's-suğrâ ve el-aşru'l-kübrâda ruhsat cihetini esas almıştır.

Şeyh Atâullah Efendi'nin bu mesleğin öğretim usullerini ele aldığı her hangi bir eseri olmamakla birlikte, daha sonraları Atâullâh Mesleği müntesiplerince bu mesleğin öğretim usullerini ele ale alan ve açıklayan iki kitap telif edilmiştir. Bunların birinci Muhammed Ârif b. İbrahim el-Hıfzî'nin *Müğni'l-Kurrâ fî Şerhi Muhtâru'l-İkrâ* adlı kasîdesi ve şerhidir. Bu eser mesleğin el-aşrus-suğrâ öğretim usulleri üzerine telif edilmiştir. İkincisini ise Güllü Hafız olarak da bilinen Yusuf İmâmzâde Ahmed er-Rüşdî Efendi telif etmiştir. O, *Mürşidü't-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba'di Âyâtî'l-Kur'âniyye* isimli eserini ruhsat cihetini esas alarak Muhammed b. Tayfûr es-Secâvendî'nin *İlelü'l-Vukûf* adlı eserindeki vakf ve ibtidâları esas alarak hazırlamış olup Atâullah Mesleği'nin el-aşru'l-kübrâ öğretim usul ve vecihlerini en ince ayrıntısına kadar birçok eserden delillendirerek anlatmıştır. Adı zikredilen her iki eser de bu mesleğin en önemli referans kaynağıdır.

Şeyh Atâullah Mesleği Türkiye’de kırâat usulünün öğretildiği iki meslekten biridir ve bugün yurdun çeşitli bölgelerinde birçok vilayette Sûfî Mesleği’nden daha yaygın olarak semâ ve arz yöntemiyle öğretime devam etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Akakuş, Recep. *Tarihsel Boyutuyla Kur'an-ı Kerim Öğretimi ve Reisü'l Kurralık*. 1. Baskı. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2008.

Akdemir, Mustafa Atilla. *Kırâat İlmi Eğitim ve Öğretim Metodları*. 2. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları. 2015.

Akdemir, Mustafa Atilla. “Kıraat İlmi Eğitim-Öğretiminde Med Mertebeleri ve Ölçüleri Bağlamında Oluşan Ekoller”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45 (2018): 15-50.

Akdemir, Mustafa Atilla A. *Hâmid b. Abdülfettâh el-Pâluvî Hayatı, İlmi Şahsiyeti, Eserleri ve “Zübdetü'l-İrfân” Adlı Eserinin Metodolojik Tanıtımı ve Tahkiki*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 1999.

Akyüz, Abdullah. *Osmanlı Kırâat Âlimleri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.

A'zamî, Muhammed Mustafa.. *Vahyedilişinden Derlenişine Kur'an Tarihi*, Trc. Ömer Türker, Fatih Serenli, 4. Baskı. İstanbul: İz Yayıncılık, 2006.

Bennâ, Ahmed b. Muhammed b. Abdülginâ. *İthâf-ü Fûdalâi'l-Beşer fi'l-Kırâati'l-Erbeat-i Aşer*. Thk. Şa'bân Muhammed İsmâîl. 3 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn-ü Hazm, 1431/2010.

Birişik, Abülhamit. *Kıraat İlmi ve Tarihi*, 2. Baskı. Bursa: Emin Yayınları, 2014.

Buhârî. “*Fedâilü'l-Kur'an*”, 5 (Buhârî'nin Sahîh adlı eserinin Fedâilü'l-Kur'an bölümünün 5. bâbı).

Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd. “Vsl”, *Tâcü'l-Lüga ve Sıhahu'l-Arabiyye*. Thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr. 5: 1842. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1407/1987.

Cüreysî, Muhammed Mekkî Nasr. *Nihâyetü'l-Kavlü'l-Müfîd fî İlmi Tecvîdi'l-Kur'âni'l-Mecîd*. Thk. Cemaleddin Muhammed Şeref. Tanta: Dâru's-Sahâbe li't-Türâs, 1430/2009.

Çetin, Abdurrahman. “Sekte”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 335. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Çetin, Abdurrahman. *Kur'an Okuma Esasları*. 2. Baskı. Bursa: Emin Yayınları, 2010.

Çetin, Abdurrahman. *Yedi Harf ve Kiraatlar*. 3. Baskı. İstanbul: Ensar Yayınları, 2013.

Çetin, Abdurrahman. *Kur'ân İlmleri ve Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*. 3. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.

Çetin, Abdurrahman. *Ebû Amr ed-Dânî ve Kiraat İlmindeki Yeri*. 1. Baskı. İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.

Çiftci, Ali. *Kur'an İlmlerine Giriş*. 1. Baskı . Konya: Aybil Yayınları, 2013.

Dânî, Osman b. Saîd Ebû Amr *et-Teysîr fî'l-Kırâati's-Seb*. Thk. Ferid Muhammed b. Azzûr. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 1437/2016.

Dânî, Osman b. Saîd Ebû Amr. *el-Câmiu'l-Beyân fî'l-Kırâati's-Seb*. Thk. Abdurrahmân et-Tarhûnî, Yahyâ Murâd. 3 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1427/2006.

Demirci, Muhsin. *Tefsir Terimleri Sözlüğü*. 3. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, 2014.

Demirci, Muhsin. *Kur'an Tarihi*. 16. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, 2014.

Devserî, İbrâhîm b. Saîd. *Mühtesaru'l-Ibârât li-Mü'cem-i Müstalahâti'l-Kırâât*. Riyad: Dâru'l-Hızâne, 1429/2008.

Dumlu, Ömer “Suhuf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37: 477-478. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Feyizli, Hasan Tahsin. *Kırâat-i Aşere*. 1. Baskı. Ankara: DİB Yayınları, 2016.

Fırat, Yavuz. *Tecvid ve Kıraat İlmi Terimleri Sözlüğü*. 1. Baskı. İstanbul: Hacıveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2018.

Galbûn, Ebu'l-Hasen Tâhir b. Abdilmün'im b. Ubeydillâh. *et-Tezkira fî'l-Kırâati's-Semân*. Thk. Eymen Rüşdî Süveyd. Cidde: Yayıncı ve baskı tarihi yok.

Gökdemir, Ahmet. *Ali b. Süleyman el-Mansûrî ve Meşhur Mısır Tariki Kurrâları*. 1. Baskı . İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.

Gökdemir, Ahmet. "Osmanlı Kıraat Eğitiminde Tarikler, Meslekler ve Mesleklerin Temel Eserleri", *Fatih Sultan Mehmet İlmi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 13/1 (2019): 91-123.

Gülle, Sıtkı. *Açıklamalı Örnekleriyle Tecvid İlmi*. 1. Baskı. İstanbul: Huzur Yayınları, 2005.

Hafeyân, Ahmed Mahmûd *Eşheru'l-Mustalahât fî Fenni'l-Edâi ve İlmi'l-Kırâât*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2000.

Hamevî, Kâdî Ahmed b. Ömer b. Muhammed b. Ebi'r-Rızâ. *el-Kavâid ve'l-İşârât fî Usûli'l-Kırâat*. Thk. Abdülkerîm b. Muhammed. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1406/1986.

Hamidullah, Muhammed.. *Kur'an-ı Kerim Tarihi*. Trc. Abdülaziz Hatip, Mahmud Kanık. 1. Baskı. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.

Hıfzî, Muhammed Ârif b. İbrahim. *el-İzhâr fî Turuki'l-Eimmeti'l-Ahyâr*. BYZ. Devlet Beyazıd, 177: 37a-92b. Beyazıt Kütüphanesi.

Hıfzî, Muhammed Ârif b. İbrahim. *el-Mecmea fî'l-Kırâati'l-Erbea*. BYZ. Devlet Beyazıd. 175: 1a-168b. Beyaz Kütüphanesi.

Hıfzî, Muhammed Ârif b. İbrahim. *Muğni'l-Kurrâ fî Şerhi Muhtârul İkrâ*. BYZ. Devlet Beyazıd, 117: 1a-36b. Beyazıt Kütüphanesi.

Hıfzî, Muhammed Ârif b. İbrahim. *Tertîb Cedîd li Takrîbi Husûli'l-Mekâsid maa Ziyâdeti'l-Fevâî*. BYZ. Devlet Beyazıd, 178: 1a-231b. Beyazıt Kütüphanesi.

Hıfzî, Muhammed Ârif b. İbrahim. *Tezkîru'l-Mukriîn bi't-Turuki's-Semânîn*. BYZ. Devlet Beyazıd, 176: 1a-208b. Beyazıt Kütüphanesi.

Hocazâde, Ahmet Hilmi. *Ravdâtü'l-Kurrâ ve Tarihi Kur'ân-ı Kerim*, Baskı sayısı yok. İstanbul: Türk Neşriyat Yurdu Yayınları, 1959.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem b. Ali Cemâlüddîn “ Skt”, *Lisânü'l-Arab*, 2: 42-43. Beyrut: Dâr-u Sâdır, 1414/1993.

İbn Mücâhid, Ebû Bekr. *Kitâbü's-Seb'a fi'l-Kırâât*, Thk. Şevki Dayf. Kahire: Dâru'l-Meâr, 1431/2010.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed. *ed-Dürretü'l-Müdiyyet-i fi'l-Kırââtî's-Selâsi'l-Merdiyye*. Thk. Eymen Rüşdi Süveyd. Dımeşk: Mektebet-ü İbnü'l-Cezerî, 1431/2010.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed, *en-Neşr fi'l-Kırââtî'l-Aşr*. 5 Cilt. Muhammediyye: Dâr-u İbn Hazm, 1437/2016.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed. *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*. Riyad: Dâru'l-Meymân, 1435/2014.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed.. *Tahbîru't-Teysîr fi'l-Kırââtî'l-Aşr*. Thk. Cemaleddin Muhammed Şeref. Kahire: Dâru's-Sahâbe li't-Türâs, 1425/2004.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed. *Takrîbü'n-Neşr fi'l-Kırââtî'l-Aşr*. Thk. İbrahim Utve Avd. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1425/2004.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed. *Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kırââtî'l-Aşer*. Thk. Mecdî Muhammed Baslûm. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1430/2009.

Kâdî, Abdülfettâh. *el-Büdûru'z-Zâhira fî'l-Kırââtî'l-Aşri'l-Mütevâtira min Tarîkiyyi's-Şâtıbiyyet-i ve'd-Dürrâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Übey, 1401/1981.

Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kâideleri*. 16. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, 2009.

Karaçam, İsmail. *Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kırâatı*. 5. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, 2016.

Karaçam, İsmail. *Kur'an Tilavetinin Esasları*. 1. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, 2018.

Karaçam, İsmail. *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*. 2. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013

Kastamonî, İsmail Hakkı. *İcâzetnâme*. Yazma Bağışlar, 2870: 5b-a. Süleymaniye Kütüphanesi.

Ma'sarâvî, Ahmed İsa. *el-Kâmilü'l-Müfassal fî'l-Kırââtî'l-Etbeat-i Aşer*. Kahire: Dâru'l-İmâmi's-Şâtıbiyye, 1430/2009.

Maşalı, Mehmet Emin. *Kur'ân'ın Metin Yapısı, Mushaf Tarihi ve İmlâsı*. Genişletilmiş Baskı. Ankara: Otto Yayınları, 2015.

Maşalı, Mehmet Emin. *Tarihi ve Temel Mesleleriyle Kıraat İlmi*. 1. Baskı . Ankara: Otto Yayınları, 2016.

Muhammed Emin Efendi (Molla Efendi, Emin Efendi, Abdullah Efendizâde), Muhammed Emîn b. Abdillâh *Umdetü'l-Hallân fî İzâh-i Zübdeti'l-İrfân*. İstanbul: Asitâne Yayıncılık, Baskı yılı yok.

Muhammed Emin Efendi (Molla Efendi, Emin Efendi, Abdullah Efendizâde), Muhammed Emîn b. Abdillâh *Zuhru'l-Erîb fî İdâhi'l-Cem'i bi't-Takrîb*. İbrahim Efendi, 11: 3a- 241a. Süleymaniye Kütüphanesi .

Nasr, Atiyye Kâbil. *Gâyetü'l-Mürîd fî İlmi't-Tecvîd*. Riyad: Mektebetü'l-Harameyn, 1409/1988.

Neşşâr, Ebû Hafs Sirâceddîn Ömer b. Zeyneddîn Kâsım İbn-ü Muhammed b. Ale'l-Ensârî. *el-Büdûru'z-Zâhirat-ü fî'l-Kırââtî'l-Aşri'l-Mütevâtira*. Thk. Ali Muhammed Muavvad, Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 2 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1427/2016.

Nûreddîn. Itr. *Ulûmu'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Dimeşk: Matbaatü's-Sabâh, 1414/1993.

Öge, Ali. *Yusuf Efendizâde'nin Kiraat İlmindeki Yeri*. 1. Baskı. Konya: Hüner Yayınevi, 2015.

Pakdil, Ramazan. *Ta'lim Tecvîd ve Kırâat*, 8. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, (2015).

Saçaklızâde, Muhammed b. Ebû Bekr el-Mar'aşî. *Cühdü'l-Mukîl*. Thk. Sâlim Kaddûrî. Amman: Dâr-u Ammâr, 1422/2001.

Sarı, Mehmet Ali. "İdgam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 21: 471-472. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Sürûrî, Süleyman. *İcâzetnâme*. Yazma Bağışlar, 2770: 11s. Süleymaniye Kütüphanesi.

Şakakî, Rihâb Muhammed Müfid. *Kur'an Tilavetinde Mükemmellik*. Trc. Fatma Yasemin Mısırlı. İstanbul: Guraba Yayıncılık, 2012.

Şâtıbî, Ebû Muhammed el-Kâsım b. Firruh b. Halef b. Ahmed. *Manzûmetü Hirzi'l-Emânî ve Vechi't-Tehânî*. Thk. Eymen Rüşdü Süveyd. Şam: Mektebet-ü İbnü'l-Cezerî, 1434/2013.

Şâyecî, Ömer Halife. *el-Mu'cemü't-Tecvîdiyyü li Eşheri Elfâzı İlmi't-Tecvîd*. Dimeşk: Garrâs, 1431/2010.

Tanman, Mehmet Baha. “Atâ Efendi Tekkesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4: 36-37. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Temel, Nihat. *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*. 3. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.

Tirmîzî. “Kırâat”, 11 (Tirmîzî’nin Sünen adlı eserinin *Kırâat* bölümünün 11. bâbı).

Tuğral, Rahim. *Ebû Bekr b. Mücâhid ve Kitâbü’s-Seb’a*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1984.

Türk, Menâl Zeyn. *el-Müyyesser Cem’i Usûli’s-Şâtibiyyeti ve’d-Dürre*. Beyrut: Dâr-u İbn Hazm, 1436/2015.

Yıldırım, Mustafa. *Kıraat İlmine Giriş*, 1. Baskı . İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2013.

Yusuf İmam Efendizâde, Ahmed er-Rüşdî. *Mürşidü’t-Talebe ilâ İdâhi Vucûhi Ba’di Âyâtî’l-Kur’âniyye*. Fatih, 71: 1a-175b. Süleymaniye Kütüphanesi.

Yüksel, Ali Osman. *İbn Cezerî ve Tayyibetün-Neşr*. 3. Baskı. İstanbul: İFAV Yayınları, 2016.

Zerkânî, Muhammed Abdü’l-Azîm. *Menâhilü’l-İrfân fî Ulûmi’l-Kur’ân*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1424/2003.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Konya’da doğdu. 1997’de Karatay Müftülüğü’ne bağlı Ulurmak Nuraniye Kur’an Kursu’nda hafızlığını tamamladı. Aynı yıl hafızlık dalında yarışmalara katılıp Türkiye 1.ligi ve Dünya 4.lüğü derecelerini aldı. 2003’de Konya İmam Hatip Lisesi’nden mezun olduktan sonra aynı yıl imam hatip olarak Antalya’nın Alanya ilçesinde göreve başladı. 2014 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ni bitirdi. 2015’de Konya Hacıveyiszade Camii uzman imam hatibi iken Mısır Tarîki Ataullah Mesleği ile kıraat okutan şeyhu’l-kurrâ Mithat Aça’da aşere ve takrîb dersleri almaya başladı. Öden’e, 2017’de hocası aşere ve takrîb icâzeti verdi. Aynı yıl Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yapmış olduğu aşere takrîb sınavında başarılı oldu ve resmi kıraat icâzet hakkını elde etti. Ayrıca Öden, 2017’de tarihi Ali Efendi Dâru’l-Kurrâsı’ında, takrîb usulü derslerini okuttu. 2018 yılında Konya Eğitim Merkezi’ne Kur’an-ı Kerim ve kıraat öğretmeni olarak atanan ve şu anda aynı göreve devam eden Öden, evli ve üç çocuk babasıdır.